

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ DOKTORA
PROGRAMI**

DOKTORA TEZİ

**TÜRK STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE SÜREKLİLİK VE
İNCE AYAR: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ
ÜZERİNDE BİR MODELLEME**

**ÖZGÜR KÖRPE
167A3034**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. HİKMET KIRIK**

**İSTANBUL
2019**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ DOKTORA
PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

TÜRK STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE SÜREKLİLİK VE
İNCE AYAR: ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİ
ÜZERİNDE BİR MODELLEME

ÖZGÜR KÖRPE
167A3034

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 18.03.2019
Tezin Savunulduğu Tarih: 26.04.2019

Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan, Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç.Dr. Hikmet Kırık	
Jüri Üyeleri	: Doç.Dr. Fuat Aksu	
	Doç.Dr. Gültekin Yıldız	
	Prof. Dr. Mehmet Akif Okur	
	Doç.Dr. Mehmet Beşikçi	

İSTANBUL
NİSAN 2019

ÖZ

TÜRK STRATEJİK KÜLTÜRÜNDE SÜREKLİLİK VE İNCE AYAR: ERKEN CUMURİYET DÖNEMİ ÜZERİNDE BİR MODELLEME

Özgür Körpe
Nisan 2019

Soğuk Savaş sonrasında dünya politikasını belirleyen büyük değişimler, özellikle uluslararası ilişkiler alanındaki akademisyenlere eleştirel bir değerlendirme için olağanüstü bir fırsat sunuyor. Alan dışından bakan bir gözlemcinin gözünde uluslararası ilişkiler ve özellikle güvenlik alanında faaliyet gösteren akademisyenlerin Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucunda yaşadıkları mahçubiyet, depremde binası yıkılan inşaat mühendisinininkine benzetilebilir. Küresel politikayı ölçmek için yapılan analizlerin hızlı değişim içindeki dünyanın analizi için yetersiz olduğu çeyrek yüzyıldan beri kanıtlanmış olsa da, analiz kategorilerinin halen çok sınırlı ve yetersiz olduğu da bir gerçektir. Rasyonel yöntemlerin popülerliği, yerini kültürel göstergeleri de analizlere dahil eden daha kapsayıcı bir yaklaşıma bırakmaktadır. Strateji çalışmalarında da aynı eğilim gözlemlenmektedir. Bu bağlamda stratejiye kültürel bakış açısını kazandıran “stratejik kültür” alanı da; bir taraftan konuyu kültürel yaklaşımlara indirgeyen siyaset bilimciler, diğer taraftan da salt savaş tarzı bakımından ele alan tarihçiler tarafından kontrol edilmektedir. Bu araştırma her iki eğilimi uzlaştırmaktan ziyade, stratejik kültürün tespitinde karar alıcı davranışına odaklanarak, özündeki sürekli ve değişken öğeleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu maksatla, Türk stratejik kültüründeki süreklilik ve değişim Cumhuriyet stratejik kültürünün biçimlendiricisi olarak kabul edilen Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün davranışı üzerinden analiz edilmiştir. Araştırmada Atatürk’ün üç farklı dönemde kullandığı metinleri üzerinde yorumlayıcı içerik analizi, operasyonel kod analizi ve bilişsel haritalama yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular, Türk stratejik kültüründe değişim olarak gözlemlenen hususların aslında birer pragmatik ince ayar davranışı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : Stratejik Kültür, Pragmatik İnce Ayar, Operasyonel Kod Analizi, Bilişsel Haritalama, Erken Cumhuriyet Dönemi.

ABSTRACT

THE CONTINUITY AND THE FINE-TUNING IN TURKISH STRATEGIC CULTURE: A MODEL ON THE EARLY REPUBLICAN ERA

Özgür Körpe

April 2019

The great changes that determine world politics after the Cold War offer an extraordinary opportunity to a critical assessment, especially for the academics in international relations. For an observer looking outside the field, the embarrassment of the academics who work in the field of international relations at the end of the Cold War can be likened to the embarrassment of a construction engineer whose building was collapsed by the earthquake. It is a fact that the analysis categories are still very limited and inadequate, although the analysis made to measure global policy have proven to be insufficient for the world's analysis in the rapid change for a quarter of a century. The popularity of rational methods leaves a more inclusive approach that incorporates cultural indicators into the analysis. The same trend is also observed in strategy studies. In this context, the "strategic culture" field, which provides a cultural point of view to strategy, is controlled both by political scientists who reduce the issue to the cultural approaches and by historians who accept it as a way of war only. Rather than reconciling both tendencies, this research aims at identifying constant and variable items in Turkish strategic culture, concentrating on decision-maker's behavior. For this purpose, the continuity and change in the Turkish strategic culture have been analyzed through the behavior of Gazi Mustafa Kemal Atatürk, who is considered as the molder of the Republican strategic culture. In the research, interpretive content analysis, operational code analysis, and cognitive mapping methods have been used on the texts used by Atatürk in three different historical periods. Findings show that the issues observed as changes in the Turkish strategic culture are actually the pragmatic fine-tuning behaviors.

Keywords : Strategic Culture, Pragmatic Fine-Tuning, Operational Code Analysis, Cognitive Mapping, Early Republican Period.

ÖN SÖZ

Stratejik kültür çalışmaları siyasi/askeri karar alıcı elitin güvenlik meselelerine ilişkin aldıkları kararlara odaklanır. Stratejik kültür alanyazını, stratejik davranıştaki taarruzilik ve savunmacılık diyalektiğine atıfta bulunmaktadır. Yaygın akademik alanyazına benzer biçimde, Türk stratejik kültüründeki taarruzi ve tedarüi eğilimlere de dikkat çeken kimi yazarlar Türk stratejik kültüründe Karlofça Antlaşması'ndan bu yana savunmacı bir stratejik kültürün geliştiğini, Cumhuriyet'i kuran kadroların da savunmacı ve temkinli olduğunu iddia ederler. İşte Erken Cumhuriyet dönemine atfedilen "temkinlilik" niteliği bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Kanaatimizce Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminin stratejik davranışı üzerinde bu kadar kesin bir ayırım yapılamaz. Bu araştırma, Türk stratejik kültüründe bir süreklilik olduğunu ve bu kadim kültür içindeki dönemsel değişikliklerin birer "pragmatik ince ayar" davranışından ibaret olduğunu ileri sürmektedir. Bu iddiayı kanıtlamanın en etkili yöntemlerinden birisinin de; Atatürk'ün stratejik davranışını derinlemesine incelemek, deneysel içeriğe sahip, yeni olgular öngören, bunun için de içerik analizi, operasyonel kod analizi ve haritalama gibi birden fazla yöntemi bir arada uygulayan karma bir araştırma modeli, Lakatos'un tabiriyle bir "ilerletici araştırma programı" tesis etmek olacağına inanıyorum. Gerek temel problematiği, gerekse Atatürk'ü konu edinmesi nedeniyle, tezimin Milli Mücadele'nin 100'üncü yılında kabul edilmiş olması da hoş bir tevafuk olarak değerlendirilebilir.

Stratejiyi kültürel bağlamda ele almak ve bunu karma bir yöntemle incelemek, bu araştırmayı uzun soluklu ve yorucu bir niteliğe büründürdü. Bu uzun soluklu yolculuğun en başından itibaren dogmatizm ve karmaşa zirvelerini geçip hipotez dağını aşmamı sağlayan, umutsuzluk kanyonunu geçmemde bana rehberlik eden ve nihayet sabırla ve itina ile tezime son şeklini veren tez danışmanım Doç.Dr. Hikmet KIRIK'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca araştırma süresince görmediklerimi gösteren, daha detaylı bilgilere ulaşma ve titiz çalışma arzumu kamçılayan; herşeyden önemlisi bu konuda beni cesaretlendiren tez izleme komitemin değerli üyelerine, hocalarıma Doç.Dr. Gültekin YILDIZ'a ve Doç.Dr. Fuat AKSU'ya ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bu tezin izleme, tamamlanma ve onay süreçlerinde emeği geçen Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün akademik ve idari personeline de ayrıca teşekkürü bir borç bilirim.

Nihayet, tüm tez çalışmam boyunca en sıkıştığım dönemlerde dahi bana güvenmekten ve başarıma inanmaktan vazgeçmeyen, benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen kıymetli aileme şükranlarımı ve minnettarlığımı, her zaman olduğu gibi bir kez daha ifade etmek isterim.

Özgür KÖRPE

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Tanımlar	31
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN	36
2.1. Stratejik Kültür ve Savaş Tarzı	36
2.1.1. Snyder, Stratejik Kültür ve İlk Tartışmalar	41
2.1.2. Gray-Johnston Tartışması Kültür Davranıştan Ayrı Ele Alınabilir mi?	46
2.1.3. Son Dönemdeki Görüşler ve Eleştiriler	51
2.2. Stratejik Kültür Analizinin Girdi Düzeyleri	53
2.3. Stratejik Kültürlerde Yerleşik Taarruz ve Savunma Kültleri	54
2.4. Türk Stratejik Kültürüne Atfedilen Dikotomiler ve Derindeki Pragmatik İzler	60
3. ATATÜRK'ÜN PRAGMATİK İNCE AYAR GÖSTERGELERİ	72
3.1. Atatürk'ün İnce Ayar Davranışının Kodlanması	72
3.1.1. Birinci Aşama Kodlama	75
3.1.2. İkinci Aşama Kodlama	76
3.1.2.1. Sıklık Analizi	78
3.1.2.2. Yönelim Analizi	92
3.1.2.3. Yoğunluk Analizi	94

	Sayfa No
3.1.2.4. Alan Analizi	96
3.1.3. Üçüncü Aşama Kodlama	100
3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı	106
3.2.1. Taarruz Ruhu Kavramı	106
3.2.1.1. Taarruz Ruhu Kavramına İlişkin Kodlama	107
3.2.1.2. Atatürk'ün Davranışında Taarruz Ruhu Kavramıyla İlgili Bulgular	108
3.2.2. Kuvayi Millîye Kavramı	113
3.2.2.1. Kuvayi Millîye Kavramına İlişkin Kodlama	115
3.2.2.2. Atatürk'ün Davranışında Kuvayi Millîye Kavramıyla İlgili Bulgular	116
3.2.3. Harbiyelilik Kavramı	122
3.2.3.1. Harbiyelilik Kavramına İlişkin Kodlama	126
3.2.3.2. Atatürk'ün Davranışında Harbiyelilik Kavramıyla İlgili Bulgular	127
3.2.4. Misak-ı Millî Kavramı	131
3.2.4.1. Misak-ı Millî Kavramına İlişkin Kodlama	132
3.2.4.2. Atatürk'ün Davranışında Misak-ı Millî Kavramıyla İlgili Bulgular	133
3.2.5. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramı	137
3.2.5.1. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramına İlişkin Kodlama	138
3.2.5.2. Atatürk'ün Davranışında Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramıyla İlgili Bulgular	138
3.3. Makro Çevresel Düzeyin Coğrafi Bağlamı	144
3.3.1. Coğrafi Deneyim Düşümleri ve Kodlarının Belirlenmesi ...	144
3.3.2. Geniş Coğrafi Projeksiyon	147
3.3.3. Jeostratejik Adaptasyon	148
3.3.4. Coğrafi Deneyim Kavramına İlişkin Kodlama	148
3.3.5. Atatürk'ün Davranışında Coğrafi Deneyim ile İlgili Bulgular	149
4. ATATÜRK'ÜN OPERASYONEL KOD ANALİZİ	153
4.1. Felsefi ve Araçsal İnançların Tespitinde Operasyonel Kod Analizi	153
4.1.1. Bir Operasyonel Kodun Felsefi İnançları	155
4.1.2. Bir Operasyonel Kodun Araçsal İnançları	155
4.2. Operasyonel Kod Bakımından Taarruzilik ve Savunmacılık	163

	Sayfa No
4.3. Operasyonel Kod Analizine Hazırlık	167
4.4. Atatürk'ün Operasyonel Kodları	171
4.4.1. OKA-1 İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	174
4.4.2. OKA-2 Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa	180
4.4.3. OKA-3 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	186
4.5. Atatürk'ün Operasyonel Kodlarının Pragmatik Niteliği	192
5. ATATÜRK'ÜN BİLİŞSEL HARİTASI: BİR PRAGMATİK KARAR VERME MODELİ	206
5.1. Bilişsel Haritalamaya Hazırlık	206
5.2. Atatürk'ün Pragmatik Bilişsel Haritası	212
5.2.1. İmparatorluk Subayı olarak Mustafa Kemal'in Bilişsel Haritalaması	215
5.2.1.1. Trablusgarp Harbi'nin Bilişsel Haritalaması	215
5.2.1.2. Çanakkale Muharebeleri'nin Bilişsel Haritalaması	221
5.2.1.3. Birinci Dünya Harbi'nin Son Evresinin Bilişsel Haritalaması	227
5.2.2. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bilişsel Haritalaması	236
5.2.2.1. Millî Mücadele'nin Kuvayı Millîye Döneminin Bilişsel Haritalaması	236
5.2.2.2. Millî Mücadele'nin Sakarya Meydan Muharebesi Döneminin Bilişsel Haritalaması	243
5.2.2.3. Millî Mücadele'nin Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Döneminin Bilişsel Haritalaması	251
5.2.3. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Bilişsel Haritalaması	259
5.2.3.1. Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bilişsel Haritalaması	259
5.2.3.2. Şeyh Said Ayaklanması Döneminin Bilişsel Haritalaması	267
5.2.3.3. Hatay Meselesi'nin Bilişsel Haritalaması	275
5.3. Dikotomileri Doğru Okumak: Atatürk'te Pragmatik Eylem	285
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	294
KAYNAKÇA	306
ÖZ GEÇMİŞ	320

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa No
Tablo 1: Erken Cumhuriyet Dönemi Güvenlik Sorunları Bağlamında Araştırma Örneklemi	12
Tablo 2: Araştırma Örnekleminin Operasyonel Kod Analizi İçin Vakalara Uygulanışı	14
Tablo 3: Araştırma Örnekleminin Bilişsel Haritalama İçin Vakalara Uygulanışı	25
Tablo 4: Atatürk'ün Kararlarına Rehberlik Eden Pragmatik İşaretler	70
Tablo 5: Davranış Düğüm ve Kodlarına Kaynak Olan Ölçüm Birimleri	73
Tablo 6: Takımın Muharebe Eğitimi'ndeki İAG Sıklığı	80
Tablo 7: Cumalı Ordugâhı'ndaki İAG Sıklığı	81
Tablo 8: Taktik Tatbikat Gezisi'ndeki İAG Sıklığı	82
Tablo 9: Bölüğün Muharebe Eğitimi'ndeki İAG Sıklığı	83
Tablo 10: Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl'deki İAG Sıklığı	84
Tablo 11: Arıburnu Muharebeleri Raporu'ndaki İAG Sıklığı	85
Tablo 12: Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe'deki İAG Sıklığı	86
Tablo 13: Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler'deki İAG Sıklığı	87
Tablo 14: Nutuk'taki İAG Sıklığı	88
Tablo 15: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'ndeki İAG Sıklığı	89
Tablo 16: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri'ndeki İAG Sıklığı	90
Tablo 17: Atatürk'ün Özel Mektupları'ndaki İAG Sıklığı	91
Tablo 18: Atatürk'ün Not Defterleri'ndeki İAG Sıklığı	92
Tablo 19: İnce Ayar Göstergelerinin Alan Analizi Bulguları	98
Tablo 20a: Atatürk'ün İnce Ayar Göstergeleri	100
Tablo 20b: Temel Analiz Metinlerinden Elde Edilen Kodların İAG.lere Dağılımı	101
Tablo 21: Taarruz Ruhuna İlişkin Kodlama	107
Tablo 22: Kuvayi Millîye Kavramına İlişkin Kodlama	116
Tablo 23: Mustafa Kemal Paşa'nın Zihnindeki Kuvayi Millîye	117
Tablo 24: Askerî Karar Verme Sürecine Göre Atatürk'te Kuvayi Millîye Çözümünün Ortaya Çıkışı	120

Tablo 25:	Bazı Türk ve Batılı Subay Okullarının Kuruluş Tarihlerinin Karşılaştırılması	123
Tablo 26:	Harbiyelilik Kavramına İlişkin Kodlama	126
Tablo 27:	Harbiyelilik Göstergesi Bağlamında Atatürk'ün Karar vermesindeki İnce Ayar Niteliği	130
Tablo 28:	Misak-ı Millî Kavramına İlişkin Kodlama	132
Tablo 29:	Bazı Dış ve İç Güvenlik Meselelerinin Senkronize Görünümü	138
Tablo 30:	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramına İlişkin Kodlama	140
Tablo 31:	Coğrafi Deneyime İlişkin Kodlama	148
Tablo 32:	Holsti/Walker Tipolojisi	158
Tablo 33:	Tip A/Tip DEF Sübjektif Oyunu	159
Tablo 34:	VICS Endekslerinin Hesaplanması	160
Tablo 35:	Temel WEIS Kategorileri	171
Tablo 36:	Atatürk'ün 1905-1918 Dönemi Operasyonel Kodlarının Norm Grupla Karşılaştırılması	177
Tablo 37:	Atatürk'ün 1919-1922 Dönemi Operasyonel Kodlarının Norm Grupla Karşılaştırılması	183
Tablo 38:	Atatürk'ün Dış ve İç Sorunlara Göre Operasyonel Kodları	189
Tablo 39:	Atatürk'ün Operasyonel Kodlarındaki Dönemsel Değişim ve Süreklilik	196
Tablo 40:	Pragmatik Davranış Analiz Ölçütleri	212
Tablo 41:	BH Analizinde Kullanılan Metinler, İAG Temsil Kuvveti ve Operasyonel Kodlar	214
Tablo 42:	Trablusgarp Harbinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	218
Tablo 43:	Trablusgarp Harbinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	219
Tablo 44:	Çanakkale Muharebelerinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	224
Tablo 45:	Çanakkale Muharebelerinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	225
Tablo 46:	Birinci Dünya Harbi'nin Son Evresinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	230
Tablo 47:	Birinci Dünya Hari'nin Son Evresinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	231
Tablo 48:	Kuvayi Millîye Döneminde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	239
Tablo 49:	Kuvayi Millîye Döneminde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	241
Tablo 50:	Sakarya Meydan Muharebesi Döneminde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	246

	Sayfa No
Tablo 51: Sakarya Meydan Muharebesi Döneminde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	248
Tablo 52: Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Dönemde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	254
Tablo 53: Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Dönemde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	255
Tablo 54: Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	262
Tablo 55: Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	263
Tablo 56: Şeyh Said Ayaklanmasında Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	271
Tablo 57: Şeyh Said Ayaklanmasında Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	272
Tablo 58: Hatay Meselesi'nde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti	280
Tablo 59: Hatay Meselesi'nde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği	282
Tablo 60: Karşılaştırmalı Pragmatik Davranış Bulguları	289

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1: Örneklemin Seçimi ve Ölçüm Birimleri Olarak Analizlere Uygulanışı	13
Şekil 2: Araştırma Modeli	30
Şekil 3: Stratejik Kültür Analizinin Girdi Düzeyleri	54
Şekil 4: Osmanlı Geleneksel Devlet İdeolojisi	57
Şekil 5: Osmanlı Adalet Dairesi	58
Şekil 6: Takımın Muharebe Eğitimi'nin Kavram Bulutu	79
Şekil 7: Cumalı Ordugâhı'nın Kavram Bulutu	80
Şekil 8: Taktik Tatbikat Gezisi'nin Kavram Bulutu	81
Şekil 9: Bölüğün Muharebe Eğitimi'nin Kavram Bulutu	82
Şekil 10: Zabıt ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl'in Kavram Bulutu	83
Şekil 11: Arıburnu Muharebeleri Raporu'nun Kavram Bulutu	84
Şekil 12: Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe'nin Kavram Bulutu	85
Şekil 13: Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler'in Kavram Bulutu	86
Şekil 14: Nutuk'un Kavram Bulutu	87
Şekil 15: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'nin Kavram Bulutu	88
Şekil 16: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri'nin Kavram Bulutu	89
Şekil 17: Atatürk'ün Özel Mektupları'nın Kavram Bulutu	90
Şekil 18: Atatürk'ün Not Defterleri'nin Kavram Bulutu	91
Şekil 19: Atatürk'ün Coğrafi Deneyimi	151
Şekil 20: Atatürk'ün Coğrafi Deneyim Alanlarında Kurulan Devletler	151
Şekil 21: Holsti/Walker Tipolojisine Göre Lider Tiplerinin Genel Davranışları	165
Şekil 22: Holsti/Walker Tipolojisinde Tip A Örneği	166
Şekil 23: İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in Felsefi ve Araçsal İnançları	175
Şekil 24: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Felsefi ve Araçsal İnançları	181

	Sayfa No
Şekil 25: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Felsefi ve Araçsal İnançları	190
Şekil 26: İnce Ayarın Dönemsel Kuvveti	193
Şekil 27: OKA Temsil Kuvvetine Göre Pragmatik Göstergeler	194
Şekil 28: Atatürk'ün Felsefi ve Araçsal İnançlarının Nihai Görünümü	198
Şekil 29: Bilişsel Haritadaki Bağlantılar	209
Şekil 30: Mustafa Kemal'in Trablusgarp Harbi Sırasındaki Bilişsel Haritası	217
Şekil 31: Mustafa Kemal'in Çanakkale Muharebeleri Sırasındaki Bilişsel Haritası	223
Şekil 32: Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Dünya Harbi'nin Son Evresindeki Bilişsel Haritası	229
Şekil 33: Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin Kuvayi Millîye Dönemindeki Bilişsel Haritası	238
Şekil 34: Mustafa Kemal Paşa'nın Sakarya Meydan Muharebesi Dönemindeki Bilişsel Haritası	245
Şekil 35: Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Dönemdeki Bilişsel Haritası	253
Şekil 36: Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bilişsel Haritası	261
Şekil 37: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Şeyh Said Ayaklanması'daki Bilişsel Haritası	270
Şekil 38: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hatay Meselesi'ndeki Bilişsel Haritası	279
Şekil 39: İAG, OKA ve BH Bulgularına Göre Atatürk'ün Pragmatik Karar verme Modeli	293

KISALTMALAR

AD	: Atatürk'ün Diğer İnançları.
ADD	: Seçili Dış Güvenlik Sorunu Metinlerine Göre Atatürk'ün Diğer İnançları.
ADK	: Seçili Dış Güvenlik Sorunu Metinlerine Göre Atatürk'ün Kendi İnançları.
AİD	: Seçili İç Güvenlik Sorunu Metinlerine Göre Atatürk'ün Diğer İnançları.
AİK	: Seçili İç Güvenlik Sorunu Metinlerine Göre Atatürk'ün Kendi İnançları.
AK	: Atatürk'ün Kendi İnançları.
ATASE	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı.
A.dretta	: Alexandretta.
BH	: Bilişsel Haritalama.
CD	: Coğrafi Deneyim.
ÇT	: Çatışma.
Dİ	: Doküman İncelemesi.
H	: Harbiyelilik.
I-	: Araçsal İnançlar.
ICBP	: Uluslararası Kriz Davranışları Projesi.
İAG	: İnce Ayar Göstergeleri.
İB	: İş Birliği.
KM	: Kuvayi Millîye.

M_A	: Atatürk'ün Temel Metinlerinin Santimetre Kare Cinsinden Toplam Alanı.
MM	: Misak-ı Millî.
N_{ES}	: Eksik Sayfa Sayısı.
N_{IA}	: İnce Ayar Kod Kelimesi.
N_{TS}	: Tam Sayfa Sayısı.
OAD	: Atatürk'ün Ortalama (Nihai) Diğer İnançları.
OAK	: Atatürk'ün Ortalama (Nihai) Kendi İnançları.
OK	: Operasyonel Kod.
OKA	: Operasyonel Kod Analizi.
ORT	: Ortalama.
P-	: Felsefi İnançlar.
S_{ES}	: Birim Eksik Sayfa Alanı.
S_{IA}	: İnce Ayar Göstergeleriyle İlişkili Kelimelerin Kapladığı Toplam Alan.
S_{KO}	: Bir Kelimenin Alanı.
S_{TS}	: Birim Tam Sayfa Alanı.
TFPC	: Türk Dış Politika Krizleri Projesi.
T	: Taarruz Ruhu.
VICS	: Bağlamdaki Eylemler Sistemi.
WEIS	: World Event/Interaction Survey.
Y.N.	: Yazarın Notu.
YC	: Yurtta Sulh, Cihana Sulh.
YİA	: Yorumlayıcı İçerik Analizi.

1. GİRİŞ

“Clausewitz deha, kararlılık ve ‘coup d’oeil’e sahip olma’ ya da durumu bir bakışta anlama yeteneğini vurguladı. *Savaş Sanatı* adlı kitabı askerî bir klasik olarak kabul edilen Baron Jomini ise, askerî bilginin yanı sıra ahlâki ve fiziksel cesaretin de askerî büyüklükte kilit unsurlar olduğunu düşünüyordu. Kemal bu testleri geçti mi? Kemal, Clausewitz ve Jomini’nin belirttiği bu niteliklere sahip olmasının yanında, takımdan ordular grubu seviyesine kadar bütün komuta kadrolarında komuta ve kurmay pozisyonlarında başarıyla görev yaptı (deneyim derinliği). Ayrıca, çok çeşitli fiziksel zorluklara sahip ortamlarda, her tür muharebede başarısını kanıtladı (genişlik ya da karşılaşılan koşulların çeşitliliği). Dahası, Kemal 1908’den 1922’ye kadar başarılı bir muharebe performansı sergiledi (savaş kariyerinin uzunluğu). Özü itibarıyla; bütün bu derinlik, genişlik ve uzunluğu daha da şaşırtıcı hale getiren eşsiz bir savaş kaydı bulunmaktadır. Napolyon Bonaparte hariç tutulursa, askerî tarihin büyük komutanlarından yalnızca birkaçı - Erwin Rommel bu konuda yakın bir rakip olsa da - Kemal’le benzer kayıtlara sahiptir.”

Erickson’un bu tespitinde de görüldüğü üzere (Erickson, 2013, 5), Atatürk döneminin en popüler siyasi/askerî karar alıcılarından biri olmakla kalmamış, aldığı stratejik kararlar gerek kendi döneminde, gerekse sonraki dönemlerde pek çok siyasi/askerî karar alıcı tarafından örnek alınmıştır. Atatürk’ün bu örnek olma niteliği, bu araştırmanın problematiğini teşkil etmesi bakımından anlamlıdır. Zira Atatürk’ün, günümüzün karmaşık uluslararası krizler ortamında karar vermek durumunda olan bir siyasi/askerî karar alıcıya ilham verebilecek nadir tarihsel figürlerden birisi olabileceği değerlendirilmektedir.

Bu açıdan bakıldığında Atatürk’ün karar verme biçiminin doğru bir şekilde ortaya koyulabilmesi, siyasi/askerî karar alıcıların da, karmaşık koşullarda karar verme hususunda önemli bir ihtiyacını karşılayabilir ki, bu tespit de bu araştırma için anlamlıdır.

En başta belirtmek gerekir ki; bu çalışma, Atatürk’ün bizzat yazdıklarından ve onu görenlerle yaptığı söyleşilerden yola çıkarak yapılan analitik bir çalışmadır. Bugüne kadar yapılan çalışmalara katkı sağlamak adına, bu analitik araştırma Atatürk’ün karar verme davranışına farklı bir bakış getirmeyi amaçlamaktadır. Zira hatıratın kaçınılmaz özneliği, her bir hatıra yazarı için farklı bir Atatürk profili çizme; özneyi dışarıda bırakan rasyonel analizlerin katıksız nesnelliği ise oldukça mekanik bir Atatürk tanımlaması yapma ve onu tarihsel bağlamından koparma

riskine sahiptir. Problematikğin başında karşılaşılan bu ikilem araştırmayı yapısal bir çözümlemeye doğru kanallandırmaktadır.

Sözgelimi, uluslararası ilişkiler ve onun bir alt dalı sayılabilecek olan güvenlik stratejileri alanında, aktörlerin eylemlerinin sebeplerini ve sonuçlarını anlayabilmek için pek çok teori geliştirilmiş, ulusların karşılaştıkları sorunlara müdahale biçimleri de araştırmacıların ilgi alanlarından birisi olmuştur. Aslında “müdahale biçimleri” tabirinden, karar alıcıların verili bir soruna yaklaşımları anlaşılmaktadır. Dolayısıyla “müdahalenin” bir karar verme davranışının sonucunda biçimlendiği iddia edilebilir. Herhangi bir sosyal bilim araştırmasının bu alandaki çabası ise olgudan düşünceye doğru iz sürmek ve bu sayede siyasi/askerî elitin yaklaşım biçimini, tam manasıyla “karar verme biçimini” karakterize etmek şeklinde özetlenebilir. Sonuçların ise “stratejik kültür”, “güç kullanımı tarzı”, “savaş tarzı”, “güvenlik kültürü”, “dış politika yaklaşımı” şeklinde adlandırıldığı görülür. Bu çalışmanın odağını ise, siyasi/stratejik/güvenlik karar alıcı elitin güvenlik siyasasına ve nihayet bu siyasasının gerçekleştirilmesindeki güç kullanım tercihlerine odaklanan “stratejik kültür” kavramı oluşturmaktadır.

Müteakip bölümlerde görüleceği üzere, stratejik kültürün anlam ayrımı çeşitli boyutlarıyla ele alınmaya çalışılırken, araştırma problemi de kendisini hissettirmeye başlamıştır. Öncelikle şunu net olarak ifade etmek gerekir ki; en saf haliyle stratejik kültür kavramı, karar alıcı elitin güç kullanma tercihi ile doğrudan ilişkilidir. Bu durumda stratejik kültür çalışmayı düşünen herhangi bir araştırmacı, verili bir karar alıcının, verili durumlar için elindeki gücü nasıl kullandığına bakacaktır. Nitekim yabancı akademik literatür de bu tarz çalışmalar tarafından biçimlendirilmiş durumdadır.

Bilimsel araştırmalar her ne kadar nihai olarak evrensel genellemelere ulaşmayı amaçlasalar da, pek çok araştırmacının; literatür taramaları, vaka incelemeleri, gözlem ya da deney için, kendi yaşadıkları çevreyi, ülkeyi ya da sosyal tecrübeyi hareket noktası olarak seçtikleri de yadsınamaz. Denilebilir ki, bir bilimsel araştırma öncelikle ortaya çıkmasına neden olan sorunsalın içinde bulunduğu sosyal ya da beşeri ortama fayda sağlamaktadır. Buradan hareketle Türkiye’de yapılan bir akademik çalışmanın birtakım evrensel genellemelere ulaşmanın yanında, Türkiye’ye özgü faydalar sağlamasını beklemek olağandır. Tıpkı stratejik kültür alanında, yabancı ülkelerde yapılan çalışmaların, bahse konu ülkelerin

stratejik/güvenlik karar alıcılarına sağladığı faydalar gibi. Ancak Türkiye için durum bundan biraz daha farklıdır.

En baştaki ve en göze çarpan eksiklik, savaş tarzı, güç kullanımı ya da bu araştırma özelinde stratejik kültüre ilişkin okumaların çok büyük bir bölümünde Türklere, Türk kültürüne ve Türkiye'ye ilişkin akademik çalışmaların az sayıda olmasıdır. Örneğin, stratejik kültür kavramıyla doğrudan ilişkili olduğundan, “Türk Savaş Tarzı” adıyla Türkçe ve İngilizce literatürde yapılan aramalarda, bu ada sahip hiçbir yayın bulunamamıştır. Bu kapsama alınabilecek bir yayın, Ucuzsatar'ın *Tarih Boyunca Türk Harp Sanatı, Taktik ve Stratejisi* adlı eseridir. Ancak bu eser de Hun İmparatoru Mete ile Fatih Sultan Mehmed hükümdarlıkları arasında kalan dönemi ele almaktadır. Üstelik Ucuzsatar'ın izlediği yöntem, stratejik kültür literatüründe yer alanlardan farklıdır.

Benzer bir durum “Türk Stratejik Kültürü” kavramı için de geçerlidir. Yapılan araştırmalarda doğrudan “Türk Stratejik Kültürü” tamlamasını içeren çok az sayıda çalışma tespit edilebilmiştir. Bunların arasında birkaç lisansüstü tez çalışması ile bir adet yabancı yazarlı kitap (Mufti, 2009) bulunmaktadır. Çalışmalarını “Ulusal Güvenlik Kültürü” ya da “Güvenlik Kültürü” olarak adlandırdıkları, stratejik kültür alanında atıflar yaptıkları ve atıf aldıkları için, Karaosmanoğlu (2000; 2011) ve Altunışık (2007) da bu kapsama alınsa bile, Türkiye’de stratejik kültür alanında yapılan çalışmaların iki basamaklı rakamlara ulaşmamış olduğu açıktır.

Ancak İkinci Bölüm’de vurgulanacağı üzere, stratejik kültür çalışmaları karar alıcıların davranışlarına ve karar süreçlerine odaklandıkları için, devletlerin geçmiş davranışlarını anlama, şimdiki davranışlarını izleme ve gelecekteki davranışlarına ışık tutma konusunda çok önemli birer anahtar rolü görmektedirler. Üstelik akademik alanda bu anahtarlara ilişkin araştırmaların artırılmasına da ihtiyaç vardır. Nitekim *Dış Politika Krizleri* adlı çalışmasında Aksu bu gerçeği; “Türkiye’de karar alıcıya, karar alıcının bilişsel/operasyonel kodlarına, liderlik özelliklerine ilişkin çalışmalar henüz yeni yeni yapılamaya başlanmıştır ve kriz durumlarında siyasal sorumluluğu üstlenmiş bulunan karar alıcıların liderlik özellikleri hakkında hala çok az bilgi mevcuttur” (Aksu, 2017, vii) ifadesiyle adeta desteklemektedir.

Stratejik kültür alanına önemli katkılar yapan Alastair I. Johnston, bu alandaki çalışmaların yanlışlanabilir bir kurama ulaşmayı amaç edinmesi gerektiğini savunur. Colin S. Gray ise daraltılmış kuramlara odaklanmanın araştırmacıları öznenin

doğasından uzaklaştırma riskinin bulunduğunu iddia eder ve siyasa yapıcılarının “kültürlenme” süreçlerine dikkat çeker. Öte yandan tarihçi Jeremy Black, Gray’i de Johnston’u da hatalı ya da eksik bulur. Black’e göre stratejik davranışın değişen ve değişmeyen öğeleri vardır. Bunları yok farz etmek de hatalıdır, birbirinden ayırarak incelemek de. Kerry Longhurst ise kültürün değişebilirliği tartışmasına “ince ayar” (*fine-tuning*) kavramıyla dâhil olur. Longhurst’e göre kültürdeki değişim köklü değil, ince ayar niteliğindedir⁹. Longhurst’ten daha önce de stratejik kültürü ilk kez ortaya atan Jack L. Snyder da geniş bir stratejik topluluğun inanç ve eğilimlerinin içindeki “stratejik alt kültürlerden” bahseder. Müteakip bölümde ayrıntılarıyla ele alınacak olan bu tartışmalara burada kısaca yer vermekteki maksat, bu araştırmanın bilimsel konumunu belirtmektir.

Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında bu araştırma Johnston’un stratejik kültürün incelenmesinde metodik olarak yanlışılanabilirlik savından yararlanmakta, aynı zamanda da Gray’in stratejik kültürün tarihsel mirastan beslendiği ve karar alıcıların davranışlarının da bir kültürlenme süreciyle biçimlendirildiği görüşünü de kabul etmektedir. Öte yandan Snyder’ın “stratejik alt kültürler” ve Longhurst’ün “ince ayar” betimlemeleri de, karar verme davranışlarındaki değişimi ölçmede çok önemli araçlar olarak görülmektedir.

Bu bilgiler ışığında bir aksiyom olarak ifade edilebilir ki; Türk stratejik kültüründe bir süreklilik vardır ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu olan Atatürk bir süreç sonucunda kültürlenmiştir. Bu kültürlenmenin göze çarpan yansıması, Atatürk’ün stratejik tutum ve davranışını biçimlendiren felsefi ve araçsal (enstrümantal) inançlarıyla bilişsel yapısının, onun kişisel deneyimlerinden beslenmesidir.

Zira Atatürk’ün de kendi ifadesiyle fikirleri, kaynağını gerçekten hayattan almaktadır. Kaynağını hayattan alan bu kültürlenmenin Atatürk’te; mümkün olanın peşinden koşan, mümkün olmayana gayret harcamaktan kaçınan, her kararda fayda-mahzur analizi yapan, amaçlarına ulaşmak için tüm alternatiflerden yararlanan, en doğru hamle için uygun fırsatları kollayan, eylemi safhalara ayıran ve kararı müteakip tereddütsüz bir şekilde ve süratle eyleme geçen bir davranış geliştirdiği görülmektedir. Davranışa yönelik bu genel tespit, araştırmayı, Atatürk’ün davranışını

⁹ Longhurst’ün ince ayar nitelemesi, Deringil’in Sultan II. Abdülhamid döneminin bilhassa iç siyasete yönelik davranışını açıkladığı kavramlardan birisi olan “ince ayar” ile karıştırılmamalıdır. Bu konuya İkinci Bölüm’de daha detaylı değinilmiştir.

pragmatizm ile uyumlandırmaya yönlendirmiştir. Nitekim Kırık ve Morva'nın tespit ettiği üzere (2016, 131), "Atatürk'ün pragmatik tutumunu siyasetin gereğine uyum sağlamanın ötesinde, onun herşeyden önce askeri düşüncesi ile kurucu karizma olarak dönüştürücülük rolünde de aramak" gerekir.

Bu bağlamda herhangi bir araştırmacının zihninde, Erken Cumhuriyet döneminde stratejinin sürekliliği içinde meydana gelen değişimlerin "pragmatik ince ayarlar" olarak adlandırılıp adlandırılmayacağı ve Türk stratejik kültürü üzerine yanlışlanabilir bir kuramsal analiz yapıp yapılamayacağına dair sorular belirmesi beklenen bir tepki olacaktır.

Beklenen bu tepkinin ortaya konuş biçimi olarak, bu araştırmanın ana sorusu, "Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde, stratejik kültür bağlamında süreklilik arz eden ve değişen unsurlar nelerdir?" şeklinde ifade edilebilir. Ana sorunsalı açımlayabileceği değerlendirilen alt sorular ise şunlar olabilir:

- * Erken Cumhuriyet dönemi, Türk stratejik kültürünün sürekliliği içinde pragmatik bir ince ayar mıdır?
- * Süreklilik ve pragmatik ince ayar, Atatürk'ün operasyonel kodları vasıtasıyla ortaya konulabilir mi?
- * Atatürk'ün operasyonel kodlarının da yardımıyla pragmatik karar verme biçimini ortaya koyan bir bilişsel haritalama ve modelleme yapılması mümkün müdür?

Araştırmada, araştırma problemine cevap aramak için ortaya konulan soruların cevaplanması yoluyla, Atatürk tarafından pragmatik bir ince ayar yapıldığı değerlendirilen Türk stratejik kültürüne ilişkin bir modelin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu kapsamda araştırmanın safhalarını da işaret edecek şekilde;

- * Türk stratejik kültüründeki dönemsel eğilimlerin, bu bağlamda Erken Cumhuriyet döneminin pragmatik ince ayarlar olarak kodlanması,
- * Atatürk'ün ne düşündüğünün, diğer bir deyişle siyasi evrenin doğasına ilişkin felsefi ve araçsal inançlarının operasyonel kodları vasıtasıyla ortaya konulması,
- * Tespit edilen operasyonel kodların da yardımıyla, Atatürk'ün nasıl düşündüğünün, bu bağlamda davranıştaki süreklilik ve ince ayarın bilişsel haritalamasının yapılması ve özgün bir karar modeli oluşturulması amaçlanmıştır.

Yukarıda da ayrıntılarıyla belirtildiği üzere, Batı literatürü tarafından üretilen “stratejik kültür” kavramı, Batı’da özellikle Soğuk Savaş’ın son yıllarından itibaren ilgi görmüş, pek çok yayın yapılmış ve hatta alanla ilgili tartışmalar üç nesle evrilmiştir. Buna karşılık Türkiye’de bu alanla ilgili araştırmaların sayısı, daha önce de belirtildiği üzere, çok azdır. Üstelik yapılacak ayrıntılı bir inceleme, mevcut çalışmaların çoğunluğunun da stratejik kültür analizinden beklenen derinliğe sahip olmadığını tespit edecektir. Bu nedenle bu araştırma, Türkiye’de stratejik kültür, stratejik kültürün ortaya çıkışı ve niteliği ile ulusal ve uluslararası güvenlik sorunlarıyla ilişkilendirilmesi ve modellenmesi üzerine yapılan bir lisansüstü tez çalışması olma iddiasındadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesi sayesinde, uluslararası akademik literatürde yer alan bazı kavramlar ilişkisel olarak taranmıştır. Bunlar;

- * “Stratejik Kültür” (İngilizce Anahtar Kavram; *Strategic Culture*),
- * “Operasyonel Kod Analizi” (İngilizce Anahtar Kavram; *Operational Code Analysis*),
- * “Türk Savaş Tarzı” (İngilizce Anahtar Kavram; *Turkish Way of War*)
- * “Bilişsel Haritalama” (İngilizce Anahtar Kavram; *Cognitive Mapping*) kavramlarıdır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinde yer alan düşünsel arka plan, stratejik kültür kavramının anlam ayrımının, felsefi yapısının ve kökenlerinin ortaya konulması hususunda ayrı bir öneme sahiptir.

Tespit edilebildiği kadarıyla, Türkiye’de ilk kez stratejik kültüre ilişkin bir analitik araştırma bilgisayar destekli bir modelleme yoluyla yapılmıştır. Bu çalışmayla bilgisayar destekli nicel/nitel analiz yöntemleriyle ilgili akademik ve kurumsal bir hafıza oluşturulması hususunda önemli bir adım atılmıştır.

Araştırmada elde edilen çıktıların iki yaygın etki oluşturması beklenmektedir:

- * Stratejik kültür alanında yeni araştırmalara yol açmak,
- * Stratejik karar alıcıların karşılaştıkları sorunlara yönelik karar verme süreçlerine katkı yaparak daha sağlıklı kararlar vermelerini sağlamak.

Diğer taraftan Atatürk'ün Cumhuriyet'in kuruluş dönemine olan etkisi, hiç incelenmemiş değildir. Ancak literatür taraması, Atatürk'e ilişkin araştırmaların büyük çoğunluğunu hatıratın oluşturduğunu göstermektedir. Faydalı veriler içermekle birlikte, hatıratın ampirik sonuçlar sunmaması veya herhangi bir felsefi öğretiyle ilişki kurmaması, daha doğrusu bu tarz bir bağlam kurmak ihtiyacı da duymaması, literatür taramasını analitik araştırmalara doğru yöneltmiştir. İlerleyen bölümlerde yer yer değinilecek olan, Güler, Erickson, Gawrych, Mango, Ludwig, Hanioglu, Volkan ve Itzkowitz gibi az sayıdaki yazarın ampirik çalışmaları, bu araştırmanın yapılandırılmasına, yönüne ve yöntemsel kurgusuna değerli katkılar sağlamıştır. Zannımızca ampirik veri azlığı ve felsefi bağlamsızlık, Atatürk'ün düşünce yapısını, kendisini takip eden düşünsel çevre içinde sıkıştırılmaya açık hale getirmektedir. Böylece bu tarz çalışmalar bir yerden sonra tekrara dönmekte ya da malumun ilanı denilebilecek yüzeysellik düzeyinde takılıp kalmaktadır. Hâlbuki Atatürk, bilişsel yapısı ve karar verme davranışı hakkında analitik araştırmalar yapılmasını, en az çağdaşları kadar hak eden bir kurucu liderdir. Aksu da Atatürk'ün karar verme sürecine, bilişsel ve operasyonel kodlarına yönelik ampirik çalışmalar yapılmasına ihtiyaç olduğunu dolaylı olarak tespit etmektedir (Aksu, 2017, vii): “Türkiye’de karar alıcıya, karar alıcının bilişsel/operasyonel kodlarına, liderlik özelliklerine ilişkin çalışmalar henüz yeni yeni yapılamaya başlanmıştır ve kriz durumlarında siyasal sorumluluğu üstlenmiş bulunan karar alıcıların liderlik özellikleri hakkında hala çok az bilgi mevcuttur.”

Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde karşılaşılabilecek olan iki kavramın tercih ve kullanılma gerekçelerini, varsayımlar olarak ortaya koymakta yarar görülmektedir. İlk olarak, bu araştırmanın zamansal sınırlılığını da zımni olarak ortaya koyan Osmanlı İmparatorluğu’nun son yılları ile Atatürk’ün ölümü arasında kalan Cumhuriyet’in kuruluş yılları, “Erken Cumhuriyet Dönemi” şeklinde adlandırılmıştır. Cumhuriyet’i kuran ve sonraki yüzyılını etkileyen bu “biçimlendirici” dönemin, Atatürk’ün bir imparatorluk subayı olarak ilk eserlerini koymasıyla başlayan, Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki başarılarını, Millî Mücadele liderliğini ve nihayet Cumhuriyet’i ihya etmesini kapsayan yetişkinlik yıllarıyla örtüşmesi, bu tercihi yapma konusunda cesaretlendirici olmuştur.

İkinci olarak, büyük ölçüde kuruluş döneminde biçimlenen ve bizce günümüze kadar uzanan Türkiye Cumhuriyeti’nin stratejik kültürü, “Türk stratejik kültürü” şeklinde

adlandırılmıştır. Türk stratejik kültürünün sürekliliği ve bu kültürün hasılasını temsil eden bu dönemin, halen içinde yer aldığımız Cumhuriyet dönemi olması, bu adlandırmada belirleyici olmuştur. Daha açık bir ifadeyle, “Türk Stratejik Kültürü”, herhangi bir kişi için, tarihsel bir sürekliliği olan ve bugün de varlığını sürdüren bir kültürü ifade etmektedir.

Bu iki temel varsayımın yanında araştırmada, stratejik karar alıcı Atatürk’ün kültürlenmesinin, iç ve dış makro çevresel, toplumsal ve mikro düzeydeki (kurumsal) faktörlerin etkisiyle meydana geldiği de bir başka faraziye olarak kabul edilmiştir. Nihayet bir stratejik karar alıcı olarak Atatürk’ün kişisel özelliklerinin dışındaki göstergelerin analizinin, onun bilişsel yapısının tanımlanması için asgari koşulları sağlayacağı; bu nedenle de Atatürk’e ait sözlü ve yazılı metinlerin analizinin, onun bilişsel modelinin ortaya konulmasında yeterli olabilecekleri varsayılmıştır.

Bu araştırmada yöntemsel olarak, siyasi karar alıcıların davranışlarını inceleyen “siyasi kültür” kavramından ziyade siyasi/askerî karar alıcılarının davranışlarına odaklanan “stratejik kültür” kavramına odaklanılmıştır. Öte yandan, stratejik kültürü doğrudan etkileyen askerî karar süreçlerinin göz ardı edilmesi mümkün olamayacağından; kavramsal incelemelerde, içerik analizlerinde ve saha araştırmalarında “savaş tarzına” da yer verilmiştir.

Atatürk’ün stratejik davranışının ölçümünde kullanılan metinler ve vakalar, Jones’un ortaya koyduğu stratejik kültür analiz düzeylerinden (Jones, 1990), makro çevresel düzey çerçevesinde, tarih ve coğrafya bağlamında sınıflandırılarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla araştırma, ele alınan tarihsel dönemin veri teşkil edebilecek belli kesitleriyle sınırlı tutulmuştur. Analiz girdilerinin makro çevresel düzeye göre sınıflandırılması, stratejik davranışının ölçümünde kullanılacak olan metinler ve vakaların seçimini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır.

Kavramsal çerçeveyi daha sağlıklı çizebilmek adına alan literatürün ağırlığını oluşturan Amerikan, İngiliz, Alman, Rus, Çin stratejik kültürlerine ilişkin akademik çalışmalar da incelenmiştir. Bu nedenle dört ayrı dilden (Türkçe, İngilizce, Almanca, Rusça) birincil ve ikincil kaynakların taranmış olması, araştırmanın kavramsal taramasının geçerlilik ve güvenilirliğini arttıran önemli bir faktördür.

Bu araştırmanın problematiğine dahil olmasa da, az sonra kültürlenme ve karar verme mantığı çözümlenmeye çalışılacak olan tarihî bir şahsiyetin kişilik

özelliklerinden bahsetmemek eksiklik olarak değerlendirilebilir. Yine de Atatürk'ün kişilik analizi bilinçli olarak bu araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Öte yandan, Atatürk'ün kişilik analizinin ayrı bir bilimsel araştırmada ele alınmasının, bu ve benzer araştırmaların bilimsel değerini arttırabileceği değerlendirilmektedir.

Türk stratejik kültüründeki süreklilik bu araştırmanın analizlerinin kapsamı dışında tutulmuştur. Bunun yerine sürekliliğe ilişkin olduğu değerlendirilen bazı bulgulardan süreklilik işaretleri olarak bahsedilmekle yetinilmiştir. Türk stratejik kültüründeki süreklilik göstergelerinin de kişilik analizi gibi, ayrı bir akademik araştırmaya konu edilerek, stratejik kültür alanına katkı sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

Son olarak, Erken Cumhuriyet döneminden bu yana, özellikle tarih ve siyaset bilimi araştırmacılarının aşına olduğu; arşivlere ve birincil kaynaklara ulaşma zorluğunun, bu araştırma açısından da bir sınırlılık alanı oluşturduğunu belirtmekte yarar vardır. Aksu'nun ifadesiyle (2017, viii); “kapalı kutu” olan Millî Güvenlik Kurulu, Millî İstihbarat Teşkilatı gibi kurumların yanında, Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi arşivlerinin etkin tasnifine ihtiyaç duyulan kurumlar da bulunmakta, bu durum araştırmacıların bilgiye ulaşmalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenlerle, araştırmada birincil kaynaklar Atatürk'ün kaleme aldığı eserler, söylevler ve demeçlerle sınırlıdır ve dönemsel gazete arşivleri, anılar ve gazeteci yazarların incelemeleri, yine Aksu'nun deyimiyle (Aksu, 2017, vii) “temel kaynak” olarak kullanılmak durumunda kalmıştır.

Bu çalışma esasen Böke'nin deyimiyle (2009, 13) “keşif amaçlı” bir modelleme araştırması olarak tasarlanmıştır. Çünkü yeterli sayıda araştırma yapılmamış bir alan olan Türk Stratejik kültürü hakkında temel gerçeklerin keşfedilmesini, daha sonraki çalışmalar için araştırma konularının ve sorularının mümkün olduğunca formüle edilmesini amaçlamaktadır. Mevcut sınırlı sayıdaki çalışmanın en önemli eksikliğin olgusal düzeyde bulgu kısıtlılığı olduğu göz önüne alındığında, araştırmadan elde edilecek bulguların gelecek çalışmalara yön verici olması amaçlanmaktadır. Bilindiği üzere keşif araştırmaları “ne” ve “nasıl” sorularına odaklanır [Örneğin, Türk Stratejik Kültürü nedir?/nasıldır?] ve bu araştırmalarda çoğunlukla nitel ve yorumlayıcı nicel yöntemlere başvurulur. Bu nedenle araştırmanın farklı aşamaları için nitel ve yorumlayıcı nicel yöntemler uygulanmıştır.

Stratejik Kültüre dair kalıcı ve değişen unsurların tespit edilmesini sağlamak için “Vaka Analizi” stratejisi benimsenmiştir.

Araştırmada Atatürk ile ilgili elde edilen veriler ele alındığından dolayı, birincil kaynaklar ve akademik yayınlar üzerinde bir ilişkisel tarama modeli kurulmuştur. Kaynak taramalarının sonuçları göstermektedir ki, bugüne kadar Atatürk’ün karakter yapısının ya da karar verme davranışlarının anlaşılmasına yönelik araştırmalar, çoklukla tek boyutlu veya tek düzeyli kalmışlardır. Özellikle edebi nitelikli biyografik araştırmalar bu alanda geniş bir yer tutmaktadırlar. Ancak, Atatürk’ün karar davranışlarının çok yönlü, çok boyutlu analitik araştırmalarla ortaya konulmasına ihtiyaç vardır. Az önce adları sayılan az sayıda yazar dışında bu tarz araştırmaların sayısı literatürde çok küçük bir yer kaplamaktadır. Analizin çok düzeyli ve çok boyutlu olması, en azından Türkiye için, stratejik davranışı ortaya koyabilecek yanlışlanabilir bir kuram tesisine de yardım edecektir.

Atatürk’ün davranışındaki ince ayar niteliğinin belirlenmesinde detayları Üçüncü Bölüm’de verilen Gerbner’in için kültürel gösterge projesinden (Morgan, 2014) ve Geerth Hofstede’nin millî ve kurumsal kültürler arası etkileşimler üzerine çalışmasından yararlanılmıştır (Hofstede ve Hofstede, 2005). Bu bağlamda Atatürk’ün davranış düğüm ve kodları bahse konu projeler ve kaynak taramaları neticesinde belirlenen 32 ölçüm biriminden yola çıkılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar, Atatürk’ün davranışındaki özgün ince ayar göstergeleri (İAG) olarak tespit edilmiş, bunlar da “ince ayar” olarak adlandırılacak olan temel göstergenin altında toplanmıştır. Atatürk’ün davranışına ilişkin göstergeler, nicel ve nitel analizler için veri kabul edilip, veri analiz yazılımlarında “düğüm” olarak tanımlanmışlardır. Ardından bu düğümlerin her birinin altında kodlar belirlenmiştir. Bahsedilen bu kodlama, Atatürk’ün operasyonel kodlarının ortaya çıkarılmasında faydalanan çıkış noktaları olmuştur.

Atatürk’ün ince ayar göstergeleri (İAG), Yorumlayıcı İçerik Analizi (YİA) ile; stratejik karar verme davranışına etki eden, ne düşündüğüne dair felsefi ve araçsal inançları, YİA çıktıları baz alınarak yapılan Operasyonel Kod Analizi (OKA) ile ve nihayet nasıl düşündüğünün bir modelini teşkil eden pragmatik eylem de OKA çıktılarından yararlanılarak yapılan Bilişsel Haritalama (BH) ile ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda;

* Atatürk’ün kendisi, YİA analiz birimi,

- * Atatürk'ün hayatı boyunca ürettiği tüm yazılı ve sözlü metinler ile davranışı araştırma evreni/nüfusu,
- * Güvenlik konularındaki yazılı ve sözlü metinler ise araştırma örneklemi olarak belirlenmiştir.

Böylelikle Atatürk'ün davranışının analizinde, kaleme aldığı metinler ile 1919-1938 dönemindeki söylev ve demeçleri (bunlar bu çalışmada Temel Analiz Metinleri olarak adlandırılmıştır) ölçüm birimleri olarak kullanılmıştır.

Birinci grupta;

- * *Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl,*
- * *Takımın Muharebe Eğitimi,*
- * *Bölüğün Muharebe Eğitimi,*
- * *Cumalı Ordugâhı,*
- * *Taktik Tatbikat Gezisi,*
- * *Taktik Mesele Çözümüne ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler,*
- * *Arıburnu Muharebeleri Raporu,*
- * *Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe ve*
- * *Nutuk* adlı eserleri incelenmiştir.

İkinci grupta;

- * *Nutuk* (Vesikalar dahil) ile
- * Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığınca hazırlanan *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri* ve *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri* ile Sadi BORAK tarafından hazırlanan *Atatürk'ün Özel Mektupları* ve Ali Mithat İNAN tarafından hazırlanan *Atatürk'ün Not Defterleri* adlı derleme eserler incelenmiştir. Bahse konu Temel Analiz Metinleri, aşağıda detaylı olarak bahsedilecek olan üç aşamalı analiz modeline uygun olarak gruplandırılmıştır. Verilerin geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmak maksadıyla, araştırmanın her safhasında örnekleme sadık kalınmış ve her seferinde eşit miktarda örnek üzerinde analiz yapılmıştır. Bunların yanında yardımcı analiz metinleri olarak; Atatürk'ün söylemini aktaran başlıca hatırat ve Atatürk ile ilgili arşiv belgelerinden de

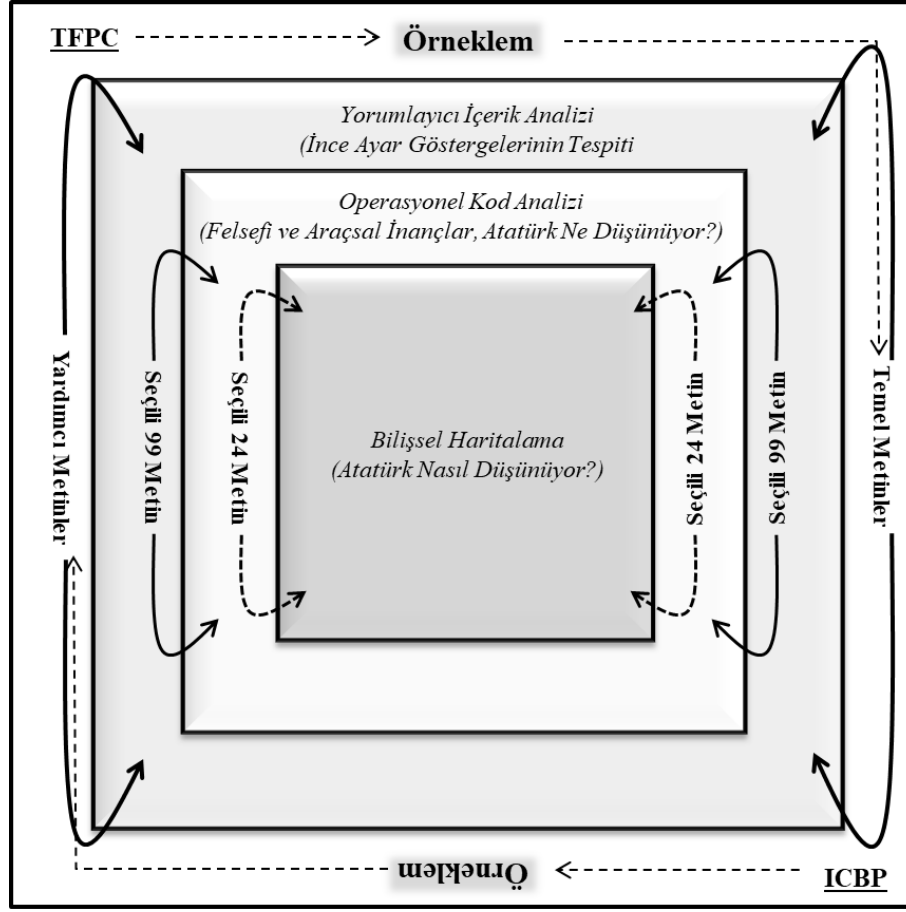
yararlanılmıştır. Tablo 1 araştırmada kullanılan temel ve yardımcı metinleri göstermektedir.

Tablo 1: Erken Cumhuriyet Dönemi Güvenlik Sorunları Bağlamında Araştırma Örneklemi

S. No.		Temel Analiz Metinleri (Birinci Grup Metinler)	
1	1	Atatürk'ün Kendi Yazdığı Eserler, Tamim, Telgraf, Beyanname, Söylev ve Demeçleri, Not Defterleri, Özel Mektupları	Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl
2	2		Takımın Muharebe Eğitimi
3	3		Bölüğün Muharebe Eğitimi
4	4		Cumalı Ordugâhı
5	5		Taktik Tatbikat Gezisi
6	6		Taktik Mesele Çözümüne ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler
7	7		Arıburnu Muharebeleri Raporu
8	8		Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe
9	9		Nutuk
10	10		Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri
11	11		Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri
12	12		Atatürk'ün Not Defterleri
13	13		Atatürk'ün Özel Mektupları
Yardımcı Analiz Metinleri (İkinci Grup Metinler)			
14	1	Atatürk'ün Hatıratтан Aktarılan Söylemi	Afet İnan, <i>Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler</i>
15	2		Salih Bozok, <i>Hep Atatürk'ün Yanında</i>
16	3		Şevket Süreyya Aydemir, <i>Tek Adam</i>
17	4		Hüsrev Gerede, <i>Atatürk ve Devrimler</i>
18	5		Hasan Rıza Soyak, <i>Atatürk'ten Hatıralar</i>
19	6		Şükrü Tezer, <i>Atatürk'ün Hatıra Defteri</i>
20	7		Tayfur Sökmen, <i>Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar</i>
21	8		Abdurrahman Melek, <i>Hatay Nasıl Kurtuldu?</i>
22	1	Arşiv Belgeleri	1923-1938 Dönemi Bakanlar Kurulu Kararları
23	2		1920-1938 Dönemi TBMM Açış Konuşmaları
24	3		TBMM Celse ve Gizli Celse Tutanakları Devre 1-5

Yukarıda sunulan metinlerden birinci grup metinler Atatürk'ün Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında, kısacası İmparatorluk subayı iken kaleme aldığı eserlerdir. Araştırmanın kapsadığı dönem bakımından bu gruptaki metinlerin Atatürk'ün davranış kodlarının sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi için yeterli gelmeyeceği açık olduğundan, Atatürk'ün karar vermesini içeren ikinci grup eserler de analizlere

dahil edilmiştir. Tablo 1, örneklemin genel görünümünü; Şekil 1, örneklemin seçimini ve ölçüm birimleri olarak analizlere uygulanışını ortaya koymaktadır.

Şekil 1: Örneklemin Seçimi ve Ölçüm Birimleri Olarak Analizlere Uygulanışı

Seçilen örneklem, Şekil 1'deki gibi Erken Cumhuriyet Dönemi'ne ilişkin vakalara uygulanmıştır. Böylece; Atatürk'ün Erken Cumhuriyet Dönemi'nde sergilediği stratejik karar verme davranışı, bu döneme ait güvenlik sorunlarında kaleme aldığı metinler ve kaydedilen söylemi üzerinden analiz edilmiştir. Stratejik davranış ölçüm biriminin bu şekilde seçiminde, Aksu'nun Türk Dış Politika Krizleri Projesi (TFPC) ile Uluslararası Kriz Davranışları Projesi'nin (ICBP) örneklemlerinden yararlanılmış ve fakat bahse konu tasniflere ek olarak ölçüm biriminin tarihsel aralığı daraltılırken, birimdeki vaka miktarı, silahlı çatışma içeren iç ve dış güvenlik sorunlarının ilave edilmesiyle arttırılmıştır. Ölçüm biriminin TFPC ve ICBP ile karşılaştırmalı gösterimi (örneklemin vakalara uygulanışı) Tablo 2 ve Tablo 3'de detaylı olarak sunulmuştur.

Tablo 2: Araştırma Örneklerinin Operasyonel Kod Analizi İçin Vakalara Uygulanışı

S. No.	Analizler			Güvenlik Konuları							
	Analiz Dönemi ¹⁰	Analiz Metinleri		Yıllar	Tez Çalışmasında Adı	TFPC’de Adı	ICBP’de Adı	Niteliği	Tez	TFPC	ICBP
1	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	1	Trablusgarp muharebesi sırasında Sofya’dan Yazdığı Mektup, 4 Ekim 1911.	1911-1912	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-
2		2	Salih Bozok'a Yazdığı Mektup, 28 Kasım 1911.	1911-1912	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-
3		3	Aynı-ı Mansur Karargahı’ndan Behiç Erkin'e Yazdığı Mektup, 30 Mart 1912.	1911-1912	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-
4		4	Derne Osmanlı kuvvetleri Komutanı imzası ile Salih (Bozok) Bey’e yazdığı mektup, 8/9 Mayıs 1912.	1911-1912	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-
5		5	Libya Savaşı'nın askerlik hayatındaki imtihan niteliğine dair Falih Rıfkı Atay'a verdiği beyanat	1911-1912	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-

¹⁰ Atatürk'ün ilk subaylık yıllarıyla Birinci Dünya Savaşı'nın sona erişti arasında kalan ve "İmparatorluk Subayı" kimliğini yansıtan 1905-1918 dönemi (1905-Nisan 1916 arasında Mustafa Kemal; Nisan 1916-Ekim 1918 arasında Mustafa Kemal Paşa); Milli Mücadele yıllarını içeren ve Atatürk'ün "Başkomutan" kimliğini ön plana çıkartan 1919-1922 dönemi (Mayıs 1919-Temmuz 1919 arasında 9'uncu Or.Müftş. Mustafa Kemal Paşa; Temmuz 1919-Nisan 1920 arasında Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa; Nisan 1920-Temmuz 1921 arasında BMM Reisi Mustafa Kemal Paşa; Temmuz 1921-Eylül 1921 arasında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa; Eylül 1921-Ekim 1923 arasında Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa); Lozan Antlaşması ile ölümü arasında kalan ve Atatürk'ün "Cumhurbaşkanı" kimliğini yansıtan 1923-1938 dönemi (29 Ekim 1923-Temmuz 1934 arasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa; Temmuz 1934-Kasım 1938 arasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk).

Tablo 2 - Devam

6	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	6	Aynı-ı Mansur Karargahı'ndan Behiç Erkin'e Yazdığı Mektup, 16 Temmuz 1912.	1911-1912	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-
7		7	25 Nisan 1915 tarihinde Conkbayırı bölgesindeki faaliyet, Arıburnu Muharebeleri Raporu, ss.16-22.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
8		8	27-28 Nisan 1915 tarihinde Kocadere taarruzu, Arıburnu Muharebeleri Raporu, ss.41-50.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
9		9	01 Mayıs 1915 Arıburnu Muharebesi, Arıburnu Muharebeleri Raporu, ss.54-65.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
10		10	19 Mayıs 1915 tarihinde Haintepe-Merkeztepe taarruzu, Arıburnu Muharebeleri Raporu, ss. 103-107.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
11		11	06 Ağustos 1915 Arıburnu-Anafartalar Muharebeleri, Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe, ss. 12-16.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
12		12	10 Ağustos 1915 Conkbayırı Taarruzu, Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe, ss. 39-41.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
13		13	57'nci A.ın 261 R.T.ye taarruzu ile ilgili Ruşen Eşref'e (Harp Mecmuası) verilen mülakat, 24-28 Mart 1918.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
14		14	Bomba Sırtı Vakası ile ilgili Ruşen Eşref'e (Harp Mecmuası) verilen mülakat, 24-28 Mart 1918.	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
15		15	'Arıburnu Muharebeleri Raporunda' ve 'Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçede' Adlı Yer Almayan Emir ve Raporları	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-

Tablo 2-Devam

16	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	16	Taktik Meselelerin Çözümüne İlişkin Öğütler, ss.5-9.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
17		17	Emirlerin Yazılış Şekli, Taktik Mesele Çözümü, ss.10-15.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
18		18	Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri, BOA Yayını, Ankara, 1982, s.106, Belge No.9/A	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
19		19	Şükrü Tezer, "Bitlis ve Muş'un Geri Alınması", Atatürk'ün Hatıra Defteri, ss. 51-53.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
20		20	Şükrü Tezer, "Çapakçur'un Geri Alınması", Atatürk'ün Hatıra Defteri, ss. 54-55.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
21		21	7'nci Or.K. olarak Halep'te Sadrazam Talat Paşa'ya ve Başkomutan Vekili Enver Paşa'ya yazdığı rapor, 20 Eylül 1917.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
22		22	Yeni Gün'e yazdığı görüşler, Akt. Uğur Üçüncü, Yeni Gün, 15 Teşrin-i Evvel 1335/15 Ekim 1919, No: 208, s. 2.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-

Tablo 2-Devam

23	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	23	2'nci Or.K.lığına Alman Sb.ları hakkında 27 Mart 1916'da gönderdiği telgraf, Akt. Uğur Üçüncü, ATASE, 2663/123, f. 7.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
24		24	21 Kasım 1916 tarihinde hatıra defterine aldığı not, Şükrü Tezer, Atatürk'ün Hatıra Defteri, s. 75.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
25		25	Taktik Mesele Çözümüne Dair Öğütler, ss. 5-6.	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
26		26	Taktik Mesele Çözümüne Dair Öğütler, s. 7	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
27		27	Taktik Mesele Çözümüne Dair Öğütler, ss. 8-9	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
28		28	Taktik Mesele Çözümüne Dair Öğütler, ss. 12-13	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
29		29	Taktik Mesele Çözümüne Dair Öğütler, s. 15	1916- 1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-

Tablo 2-Devam

30	9'uncu Or. Müftş. Mustafa Kemal Paşa	1	Mütareke'den Sonra Doğu'da Takip Edilecek Müdafaa Hareketi Hakkında 29.05.1919'da 15.Kor.K.na gönderdiği telgraf	1919	Millî Mücadele (Güney Cephesi)	-	Cilician War (1919)	Silahlı	+	-	+
31	Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa	2	23.07.1919 Erzurum Kongresi Açış Konuşması	1919	Millî Mücadele (Güney Cephesi)	-	Cilician War (1919)	Silahlı	+	-	+
32		3	04.09.1919 Sivas Kongresi Açış Konuşması	1919	Millî Mücadele (Güney Cephesi)	-	Cilician War (1919)	Silahlı	+	-	+
33		4	24.09.1919 ABD.li General Harbord'a verilen muhtıra ve 13.10.1919'da <i>Tasviri-Efkâr</i> muhabiri Velit'e verilen demeç	1919	Millî Mücadele (Güney Cephesi)	-	Cilician War (1919)	Silahlı	+	-	+
34		5	6.11.1919'da Erzurum Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'ne çekilen telgraf	1919	Millî Mücadele (Güney Cephesi)	-	Cilician War (1919)	Silahlı	+	-	+
35		6	5-6.12.1919 Fransız François George Picot ile görüşmesi	1919	Millî Mücadele (Güney Cephesi)	-	Cilician War (1919)	Silahlı	+	-	+
36		7	05.02.1920 Genel Durumu belirten genelge	1920	Millî Mücadele (Kuvayi Millîye)	-	Greece-Turkey War I (1920)	Silahlı	+	-	+

Tablo 2-Devam

37	BMM Reisi Mustafa Kemal Paşa	8	24.04.1920'de Mütareke'den Meclis'in Açılmasına Kadar Geçen Olaylar Hakkında Konuşma	1920	Millî Mücadele (Kuvayi Millîye)	-	Greece-Turkey War I (1920)	Silahlı	+	-	+
38		9	20-22.05.1920 Fransız Robert De Caix ile görüşmesi	1920	Millî Mücadele (Kuvayi Millîye)	-	Greece-Turkey War I (1920)	Silahlı	+	-	+
39		10	12.07.1920 TBMM'de Subaylardan Kıtalar Teşkili Hakkında Konuşması	1920	Millî Mücadele (Kuvayi Millîye)	-	Greece-Turkey War I (1920)	Silahlı	+	-	+
40		11	31.07.1920 Afyonkarahisar Kolordu Dairesinde subaylara hitaben yaptığı konuşma	1920	Millî Mücadele (Kuvayi Millîye)	-	Greece-Turkey War I (1920)	Silahlı	+	-	+
41		12	14.08.1920 Erzurum Milletvekili Durak ve arkadaşlarının Şark Cephesindeki kuvvetlerle ilgili sorusu üzerine konuşma	1920	Millî Mücadele (Kuvayi Millîye)	-	Greece-Turkey War I (1920)	Silahlı	+	-	+
42		13	13.01.1921 Birinci İnönü Muharebesi Hakkında konuşma	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Stratejik Savunma)	-	Greece-Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
43		14	01.05.1921 TBMM İkinci Toplanma Yılı Açış Konuşması	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Stratejik Savunma)	-	Greece-Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+

Tablo 2-Devam

44	BMM Reisi Mustafa Kemal Paşa	15	06.05.1921 Fransız Gazeteci Berthe Gaullis ile görüşmesi	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi- Stratejik Savunma)	-	Greece- Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
45		16	13.06.1921 Fransız Komiseri Franklin Bouillon ile görüşmesi	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi- Stratejik Savunma)	-	Greece- Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
46	Başkomutan Mustafa Kemal Paşa	17	08.08.1921 Yunanlıların Harım-i İşmetimizde Boğulacağına Dair Beyanname	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi- Stratejik Savunma)	-	Greece- Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
47		18	14.09.1921 Yunan Mukavemetini Kırma İçin Millete Beyanname	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi- Stratejik Savunma)	-	Greece- Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
48	Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa	19	19.09.1921 Sakarya Meydan Muharebesi'ne Dair Konuşma	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi- Stratejik Savunma)	-	Greece- Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
49		20	"Savunma hattı yoktur savunma sathı vardır... " Ruşen Eşref Ünaydın; <i>Atatürk'ten Özdeyişler</i> , Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara, 1957, s. 17.	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi- Stratejik Savunma)	-	Greece- Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+

Tablo 2-Devam

50	Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa	21	“Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi, Mudanya Mütarekesi”, Nutuk.	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
51		22	25.07.1922 Rauf Bey'e Townshend ile görüşmesine dair telgraf	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
52		23	18.09.1922 İzmir'de General Pelle ile görüşmesi	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
53		24	15.09.1922 İzmir'de Amiral Dumesnil ile görüşmesi ve müteakiben gönderdiği telgraf	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
54		25	12.09.1922 İzmir'de İngiliz Konsolosu Lamb ile görüşmesi	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
55		26	13.09.1922 İzmir ve Bursa'nın Alınması Üzerine Beyanname	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+

Tablo-2 Devam

56	Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa	27	4.10.1922 Büyük Zafer Hakkında Konuşma	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
57		28	Mustafa Kemal'den İstanbul'da General Harington'a telgraf, İzmir, 26 Eylül 1922.	1922	Çanakkale Krizi	-	Chanak (1922)	Silahlı	+	-	+
58		29	22.09.1922 Çanakkale Meselesiyle İlgili Kazım Karabekir Pala'ya Çektiği Telgraf	1922	Çanakkale Krizi	-	Chanak (1922)	Silahlı	+	-	+
59		30	Atatürk'ün Harrington'un notasına verdiği cevap ve Türk Birliklerini ilerletmesi, Nutuk Vesikalar.	1922	Çanakkale Krizi	-	Chanak (1922)	Silahlı	+	-	+
60	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa	1	1.11.1924 TBMM İkinci Dönem İkinci Toplantı Yılı Açış Konuşması	1924	Nasturi Ayaklanması	Musul Krizi	Mosul Land Dispute (1924)	Silahlı	+	-	+
61		2	23.06.1340 (1924) tarihli kararname	1924	Nasturi Ayaklanması	Musul Krizi	Mosul Land Dispute (1924)	Silahlı	+	-	+
62		3	"Başarısızlığa uğratılan büyük bir komplo ve devamı", Nutuk, ss. 601-606.	1925	Şeyh Sait Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
63		4	Şeyh Said ayaklanması konusunda Fethi Bey ile görüşmesi, Atatürk'ten Anılar, Kazım ve Teoman Özalp, 1998.	1925	Şeyh Sait Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
64		5	07.03.1925 Genç İsyanı Dolayısıyla Millete Beyanname	1925	Şeyh Sait Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-

Tablo 2-Devam

65	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa	6	25.06.1927 Umum Müfettişlik Teşkilî Kanunu	1926-1928	Ağrı Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
66		7	09.05.1928 Af Kanunu	1926-1928	Ağrı Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
67		8	24.07.1930 Tahran Büyükelçiliğine Görevlendirmek Üzere Hüsrev Gerede ile Yapılan Görüşme	1929-1930	Ağrı Ayaklanması (2'nci Evre)	Küçük Ağrı Krizi	-	Silahlı	+	+	-
68		9	1932 İran'la sınır antlaşması, Irak'a Barzan'da Operasyon Yapma Notası ve 1934 Sadabat Paktı	1929-1930	Ağrı Ayaklanması (2'nci Evre)	Küçük Ağrı Krizi	-	Silahlı	+	+	-
69		10	01.11.1930 TBMM Üçüncü Dönem Dördüncü Toplanma Yılı Açış Konuşması	1929-1930	Ağrı Ayaklanması (2'nci Evre)	Küçük Ağrı Krizi	-	Silahlı	+	+	-
70	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	11	21.06.1934 İşkân Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine dair TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem V, Cild 6, ss. 77-78.	1935	Bulgaristan Krizi	-	-	Kuvvet Gösterisi	+	+	-
71		12	"Atatürk'ün olası bir İtalyan saldırısını Balkanlar sınırları üzerinden beklediğine dair beyanat", Hasan Rıza Soyak, Atatürk'ten Hatıralar, 3.bs., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 506.	1935	Bulgaristan Krizi	-	-	Kuvvet Gösterisi	+	+	-
72		13	Cumhuriyet gazetesinde 10 Temmuz 1936 tarihinde yazdığı makale.	1936	Montrö Boğazlar Meselesi	-	-	Kuvvet Gösterisi	+	-	-
73		14	Tayfur Sökmen'e 28 Kasım 1936'da yollanan mektup	1936-1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	Alexandretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+

Tablo 2-Devam

74	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	15	Feridun Cemal Erkin'e verdiği beyanat	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	Alexan- dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
75		16	Hasan Rıza Soyak'a verdiği beyanat	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
76		17	01 Kasım 1936 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
77		18	01 Kasım 1937 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
78		19	2 Kasım 1936'da Tayfur Sökmen'le yaptığı görüşme.	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
79		20	10 Aralık 1936'da Ankara Palas'ta Fransız Büyükelçisi M.Ponsot ile görüşme.	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
80		21- 25	Kurun gazetesinde 23-27 Ocak 1937'de yazdığı 5 Makale	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
81		26	01 Kasım 1938 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması	1936- 1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	A.dretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+
82		27	04.05.1937 Tunceli Tenkil Harekâtına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı	1937- 1938	Dersim Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
83		28	01 Kasım 1937 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşmasının ilgili bölümleri	1937- 1938	Dersim Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
84		29	01 Kasım 1938 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşmasının ilgili bölümleri	1937- 1938	Dersim Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-

Tablo 3: Araştırma Örnekleminin Bilişsel Haritalama İçin Vakalara Uygulanışı

S. No.	Analiz Dönemi	Analiz Metinleri		Yıllar	Tez Çalışmasında Adı	TFPC'de Adı	ICBP'de Adı	Krizin Niteliği	Tez	TFPC	ICBP
1	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	1	Trablusgarp muharebesi sırasında Sofya'dan Yazdığı Mektup, 4 Ekim 1911. Salih Bozok'a Yazdığı Mektup, 28 Kasım 1911. Aynı-ı Mansur Karargahı'ndan Behiç Erkin'e Yazdığı Mektup, 30 Mart 1912. Derne Osmanlı kuvvetleri Komutanı imzası ile Salih (Bozok) Bey'e yazdığı mektup, 8/9 Mayıs 1912 Aynı-ı Mansur Karargahı'ndan Behiç Erkin'e Yazdığı Mektup, 16 Temmuz 1912.	1911	Trablusgarp Savaşı	-	-	Silahlı	+	-	-
2	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	2	Arıburnu Muharebeleri Raporu	1915	Çanakkale Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
3	İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	3	Taktik Mesele Çözümü	1916-1918	1'inci Dünya Savaşı Doğu Cephesi Muharebeleri	-	-	Silahlı	+	-	-
4	Başkomutan Mustafa Kemal Paşa	1	15.Kor.K.na yazdığı 29.05.1919 ve 23.06.1919 tarihli telgraflar, 12 Temmuz 1920 tarihli BMM Konuşması.	1920	Millî Mücadele (Kuvayı Millîye)	-	Greece-Turkey War (1920)	Silahlı	+	-	+

Tablo 3-Devam

5	Başkomutan Mustafa Kemal Paşa	2	18 Temmuz 1921'de Eskişehir'de verdiği geri çekilme emri ile 26 Ağustos 1921 tarihinde verdiği "Savunma hattı yoktur savunma sathı vardır... " emri.	1921	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Stratejik Savunma)	-	Greece-Turkey War II (1921)	Silahlı	+	-	+
6	Başkomutan Mustafa Kemal Paşa	3	Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi, Mudanya Mütarekesi, Nutuk, ss.412-420.	1922	Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz)	-	Greece-Turkey War III (1922)	Silahlı	+	-	+
7	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	1	Birinci Dünya Harbi'nde Anadolu'nun durumu ve kurtuluş çareleri, Nutuk, ss. 17-29.	1925	Şeyh Sait Ayaklanması	-	-	Silahlı	+	-	-
8	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	2	Başarısızlığa uğratılan büyük bir komplo, Nutuk, ss. 522-549.	1929	Ağrı Ayaklanması (2'nci Evre)	Küçük Ağrı Krizi	-	Silahlı	+	+	-
9	Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	3	01 Kasım 1936 ve 1937'deki TBMM yasama yılı açış konuşmaları, 28 Kasım 1936'da Tayfur Sökmen'e gönderdiği mektup, Kurun gazetesinde 23-27 Ocak 1937'de yazdığı 5 makale.	1936-1938	Hatay Meselesi	Sancak Krizi	Alexandretta (1936)	Kuvvet Gösterisi	+	+	+

Aksu (2017, 22) ile ICBP (2017)'den uyarlanmıştır.

Araştırma modelinin tesisinde tarihî olaylara ilişkin verilerin ve stratejik kültür ile araştırma kapsamındaki diğer konularda yazılmış, tez, kitap ve makalelerden oluşan yargısal verilerin toplanmasında öncelikle birincil kaynaklar, bunun mümkün olmadığı durumlarda ikincil kaynaklar taranmıştır. İkincil kaynaklara ulaşmada, saygın kütüphaneler, YÖK Tez Merkezi, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Resmi Kurum Arşivleri, Yabancı Devletlerin Muadil Kurumları, Uluslararası ve Ulusal Elektronik Veri Tabanları ve bunlar dışındaki (saygınlığı kanıtlanmış olmak kaydıyla) bütün genel ve özel kaynaklardan yararlanılmaya çalışılmıştır. Veri toplama kaynakları, genel olarak, maddeler halinde gösterilmiştir:

Birincil Kaynaklar:

- * Yukarıda sunulan Temel Analiz Metinleri,

İkincil Kaynaklar:

- * Yukarıda sunulan Yardımcı Analiz Metinleri,
- * Tek/çok yazarlı kitaplar,
- * Akademik makaleler,
- * Bildiriler,
- * Basın-yayın dokümanları,
- * Diğer ikincil kaynaklardır.

Bu aşamada veri toplama ile ilgili bir hususu da vurgulamakta yarar görülmektedir. Özellikle tarih araştırmalarında analiz edilen eserlerin orijinal metnlerinin kullanılması daha muteberse de, bu çalışmadaki analizlerde orijinal metnlerin günümüz Türkçesi ve İngilizce çevirilerinin kullanılmasının üç önemli gerekçesi bulunmaktadır. Birincisi; bahse konu eserlerin yeni baştan yoruma gerek duyulmayacak kadar çok sayıda değerli ve saygın sadeleştirmesinin ve derlemesinin bulunmasıdır. İkincisi; bu araştırmada bilgisayar destekli bir analiz metodu kullanılmış olması, bunun ise analiz metnlerinin dijital karakterleri dikte ettirmesidir. Üçüncü gerekçe ise, bu araştırmanın yazarın birincil kaynaklara ulaşabilirliğini ispatlamaktan ziyade, kaynakların derinliğine tarandığını göstermeyi amaç edinmesidir. Bu niteliğiyle son gerekçe, birinci gerekçeyle birbirine dayanak teşkil etmektedirler.

Toplanan veriler, araştırma modeline uygun olarak, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma bir vaka analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu özelliğiyle araştırma modeli, bir çeşitleme (*triangulation*) çalışması olarak tesis edilmiştir. Atatürk'ün stratejik kararlarında sayılan tüm düzeylerin etkisini ortaya koyabilmek için, ilgili bölümlerde detaylı olarak açıklanan Yorumlayıcı İçerik Analizi (YİA), Operasyonel Kod Analizi (OKA) ve Bilişsel Haritalama (BH) tekniklerine başvurulmuştur.

İçerik analizinin bu çalışmada yararlanılan yorumlayıcı biçimiyle Atatürk'ün söylemini oluşturan metinler doğal bir içerik mahfazası gibi görmek yerine, bu metinlerin yaratıldığı, dağıtıldığı ve alındığı daha genel bağlam incelenerek, Atatürk'ün ince ayar kodları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Örneklemdeki tüm metinler sıklık, yoğunluk, yönelim ve alan analizine tâbi tutularak, açık ve örtük kodlama yapılmıştır.

Operasyonel kod analiziyle Atatürk'ün ne düşündüğü, diğer bir deyişle felsefi ve araçsal inançları; bilişsel haritalamayla da onun bunları nasıl düşündüğü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak vurgulamak gerekir ki, değişik düşünce okullarını besleyen sahadaki çeşitlilik nedeniyle, stratejik kültürün karar vermeyi çeşitli düzeylerde nasıl etkilediğini gösteren yöntemler konusunda bir konsensüs yoktur. Operasyonel kod analizinde etki inançsal/düşünseldir ve karar vermeye doğrudan bir kurallar seti yoluyla aktarılır. Bu bağlamda operasyonel kod analizi daha düşünsel (inançlar, tutum ve normlar bağlamında) bir bakış açısı sunarken, liderlerin nasıl düşünüp hareket ettikleri, dolayısıyla nasıl davrandıkları konusunda açık alanlar bırakır. BH, OKA'nın bu açığını kapatır ve davranışın içeriği ya da nasıl işlediği konusunda etkili bir filtre işlevi görür. Dolayısıyla BH'da yöntemler farklılaşır.

Bu açıdan bakıldığında operasyonel kod analizinin avantajı görece daha basit olmasıdır, bu nedenle literatür operasyonel kod analizinin nasıl uygulanacağı ve kullanılacağı yönünde gelişmiştir. Bilişsel haritalama literatürü ise verili bir araştırmanın yöntemsel geçerliliğinin arttırılması ve bahse konu araştırmanın siyaset bilimi, stratejik kültür, uluslararası ilişkiler vb. çalışmalarına gerçekten bir şeyler katıp katmadığının ortaya koyulması yönünde gelişmiştir. Bilişsel haritalamanın nicel gücü daha az ama nitel potansiyeli çok daha yüksektir (Matthew ve Shapiro, 1986, 127). Öte yandan bilişsel haritalama potansiyel olarak sadece liderlerin ve devletlerin belli davranışları neden seçtiklerini açıklamakla kalmaz, karar davranışının niteliğini

ortaya koymaya soyunduğundan, tutarlı bir stratejik kültür temelinde gelecek etkileşimlerin çıktılarının neler olabileceğini de öngörebilir (Matthew ve Shapiro, 1986, 128).

Bu durum da, sosyal bilimler araştırmacılarını, geçmişte yaşamış bir lidere ilişkin stratejik kültür analizinde, her iki yöntemi de uygulamaya sevk etmektedir. Bu araştırma da bu genel mantık çerçevesinde inşa edilmiştir.

Yukarıda anlatılan hususlara ilave olarak, araştırma için veri olarak kabul edilen hususların geçerlilik ve güvenilirliklerinin yüksek tutulmasına özen gösterilmiştir. Bu kapsamda;

Araştırmanın yeterli sayıda ve ölçülmek istenen olguyu temsil edebilecek sorulardan oluştuğundan emin olmak için *içerik geçerliliği*, vaka analizinde yararlanılan Tablo 5 ve Tablo 6'da verilen örnek olaylarda Atatürk'ün söylemini içeren ve yukarıda belirtilen metinler üzerinden incelenerek sağlanmıştır.

Ölçeğin hangi kavram ve özellikleri ölçtüğünün belirlenmesini ortaya koyan *yapısal geçerlilik* ise, Atatürk'ün ince ayar davranışının düğüm ve kodlarının belirlenme esas ve usullerinin anlatıldığı Üçüncü Bölüm'de detaylı olarak ele alınmıştır.

Ölçeğin aynı yapıyı ölçen diğer ölçütlerle ne derece örtüştüğünü gösteren *yakınsak geçerlilik* ise operasyonel kod analizinin yapıldığı Dördüncü Bölüm'de Atatürk'ün operasyonel kodlarının norm grupla karşılaştırılması suretiyle test edilmiştir. Ayrıca Beşinci Bölüm'de ortaya konulan Atatürk'ün bilişsel haritası da bir taraftan araştırmanın amaçlarının geçerliliğini gösteren önemli bir model teşkil etmekte, bir taraftan da *kaynak seçim yanlılığını* ortadan kaldırmayı amaçlayan bir nevi sağlama işlemi görmektedir.

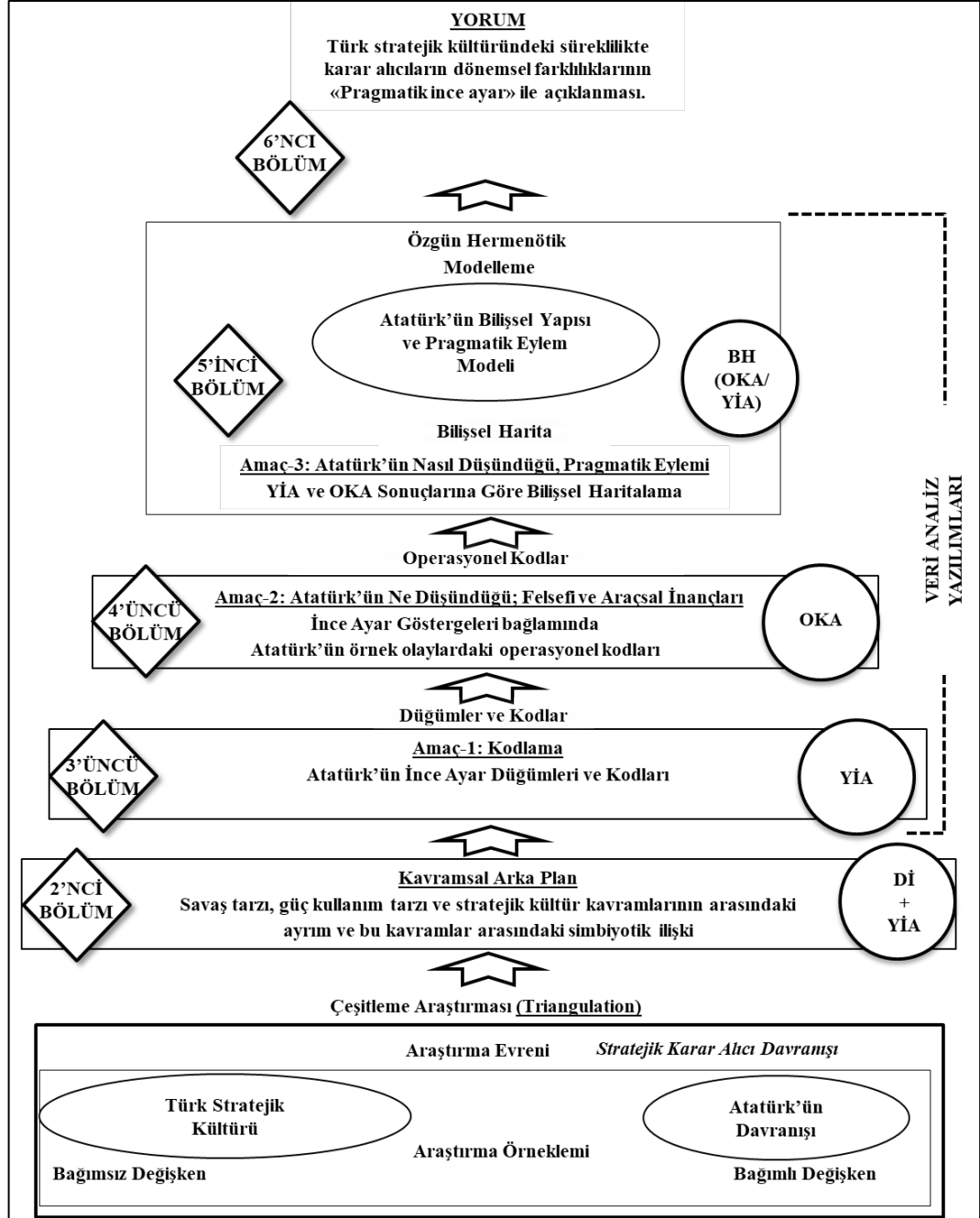
Bu bilgiler göz önüne alınarak, araştırma modeli amaç soruları üzerinden kurulduğunda;

* Türk stratejik kültüründeki dönemsel eğilimlerin, bu bağlamda Erken Cumhuriyet döneminin pragmatik ince ayarlar olarak kodlanması, doküman incelemesi ve YİA yöntemleriyle,

* Süreklilik ve ince ayarın, Atatürk'ün operasyonel kodları vasıtasıyla ortaya konulması, aşamalı olarak OKA yöntemiyle,

* Tespit edilen operasyonel kodların da yardımıyla, Atatürk'ün karar verme biçiminin bir modelle ortaya koyulması bilişsel haritalama yöntemiyle yanıtlanmaya çalışılmıştır.

* Ayrıntılı araştırma modeli Şekil 2'de sunulmuştur.

Şekil 2: Araştırma Modeli

Bu bağlamda, İkinci Bölüm'de araştırma problemine ilişkin bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taraması analizin kapsamıyla sınırlı tutulmuştur. Bu kapsamda; önce stratejik kültürün tanımı yapılmış ve kavramsal ayrımı üzerinde durularak,

savaş tarzı kavramı ile arasındaki simbiyotik ilişki ortaya konulmuştur. Ardından kısaca stratejik kültür kavramının düşünsel arka planına değinilmiştir. Müteakiben literatürdeki kuramsal tartışmalara değinilmiş; araştırma problematiği bağlamında yazarın teorik tercihi konumlandırılmıştır. Bu bölümde çağdaş kuram verileri ışığında Türk stratejik kültüründen bahsedilirken, Türk stratejik kültürüne ilişkin literatür yorumlayıcı bir bakış ile incelenmiştir. Bu bölümde Türkiye'nin çağdaş kuramlarla uyumlandırılabilen stratejik kültürü olduğu ve bunun taarruzi/savunmacı ya da temkinli/cüretkâr (statükocu/emperyal) niteliklerinin siyasi öğelerden ayıklanarak, daha derinlemesine incelenebileceği ortaya konulmuştur. Türk stratejik kültürünün bahse konu dikotomilerden daha derinde ve daha fazla bir şekilde, pragmatik nitelikler taşıdığı ileri sürülmüştür.

Üçüncü Bölüm'de İmparatorluk, Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemlerine ilişkin seçilen vakalarda Atatürk'ün sergilediği stratejik ince ayar göstergeleri (İAG), yine seçilen metinler üzerinde yapılan yorumlayıcı içerik analiziyle ortaya konulmuştur. Bu kapsamda her bir analiz düzeyine ilişkin semboller belirlenmiş, bu semboller birer düğüm kabul edilerek, her bir sembole ilişkin kodlar tespit edilmiştir. Müteakiben Atatürk'ün stratejik davranışına gösterge teşkil edebilecek metinler belirlenmiş, bu metinler veri analiz yazılımları kullanılarak semboller ve kodlar üzerinden analiz edilmiştir.

Dördüncü Bölüm'de vaka analizinden elde edilen stratejik davranış kodları ortaya konularak, Atatürk'ün operasyonel kod analizi yapılmıştır.

Beşinci Bölüm'de, vaka analizi ve operasyonel kod analizinden yararlanılarak Atatürk'ün bilişsel haritası veri analiz yazılımlarıyla ortaya konulmuştur.

Nihayet elde edilen bulgular ve yapılan yorumlar ışığında, araştırma problemine cevap teşkil edecek bir sonuca ulaşılmış ve modelle ilişkili değerlendirmeler yapılmıştır.

1.1. Tanımlar

Araştırmada kullanılan bazı kavramlar, aşağıdaki anlamları ifade etmektedir:

1.1.1. Biçimlendirici Dönem: Bu araştırma bakımından, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yılları ile Atatürk'ün ölümü arasında kalan, “Erken Cumhuriyet Dönemi”

şeklinde adlandırılan dönemdir. Biçimlendirici dönem, Atatürk'ün bir imparatorluk subayı olarak ilk eserlerini ortaya koymasıyla başlar, Birinci Dünya Savaşı yıllarındaki başarılarını, Millî Mücadele liderliğini ve nihayet Cumhuriyet'i ihya ettiği olgunluk dönemini kapsar. Biçimlendirici dönem, araştırmanın zamansal sınırlılığını da zımni olarak ortaya koymaktadır. Güler, bu dönemi biraz daha geriden, Atatürk'ün kurmay subay olarak ilk kıtasına atandığı 1905 yılından başlatır ve 1905-1938 yılları arasındaki bu dönemi “olgunluk dönemi” olarak adlandırır.

1.1.2. İnce Ayar: Stratejik kültürün stratejik çevreden gelen uyarıcılar ile devletin bu uyarılara tepkisi arasında bir aracı değişken ya da katman olma niteliğine Longhurst tarafından verilen addır. Longhurst'e göre stratejik kültürdeki birçok değişim, köklü olmaktan ziyade ince ayar niteliğindedir. Longhurst'ün bu tespiti, bu araştırmanın çıkış noktası olması bakımından değerlidir.

1.1.3. İstenen Son Durum: İstenen son durum, başarıya ulaşıldığında gerçekleşmesi istenen politik ve askerî şartların genel olarak ifadesidir. İstenen son durum, stratejinin maksadını içerir.

1.1.4. Karar Alıcı ve Karar Verme: TDK Büyük Türkçe Sözlük'te (2009), “karar almak”; “bir davayı, bir sorunu sonuca bağlamak”, “karar vermek” ise; “bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak” olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan Sosyal Bilimler ve İktisadi/İdari Bilimler alanlarında genel olarak; gerek bu fiillerin, gerekse bunlardan türetilen isimlerin kullanımında, Aksu'nun (2017) karar öznesini “karar alıcı” olarak adlandırması dışında, net bir ayrıma rastlanılmamıştır. Zira akademik literatürde, “karar almak”, “karar vermek”, karar alıcı”, “karar verici”, “kararlaştırmak”, “karara bağlamak”, “karar kılmak” gibi kavramların çoklukla birbiri yerine ve neredeyse aynı sıklıkta kullanıldığı tespit edilmiştir. Kavramların İngilizce kökenine bakıldığında ise (Oxford); “to make a decision”; karar yapmayı ya da üretmeyi içeren analitik bir bilişsel süreci, “to take a decision” ise; bireyin karar alma anını ve sonucunu ifade etmektedir. Türkçe'de de “karar vermek” fiilinin eş anlamlısı olan “kararlaştırmak” da karar üretmek anlamını karşılamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada karar eylemi için “karar vermek”, karar öznesi için ise “karar alıcı” kavramlarının kullanımı tercih edilmiştir.

1.1.5. Karar Alıcı Tutum ve Davranışı: Karakaş'ın tanımından yola çıkarak; karar alıcının tutumu; onun felsefi ve araçsal inançlarıyla, bilişsel yapısından beslenen ve bir nesne, kişi, grup, konu ya da kavram hakkında, bir ölçek üzerinde olumsuzdan olumluya doğru derecelendirilebilen, nispeten kalıcı nitelikteki genel değerlendirmesi ya da genel davranışdır. Karar alıcının davranışı ise; onun belli dışsal ya da içsel uyarıcılara verdiği tepki veya işlevdir. Karar alıcı davranışı, doğrudan gözlenebileceği gibi, tutumlarından çıkarsanabilir de. Bir karar alıcı neye inanıyor ve nasıl düşünüyorsa, çevresini de o şekilde algılar ve ona uygun bir davranış sergiler. Tutumun da kalıcı nitelikte bir davranış olduğundan, bu araştırmada karar alıcı davranışı ifadesi, Atatürk'ün tutum ve davranışlarını kapsayıcı olarak kullanılmıştır. Ancak ihtiyaç duyulan yerlerde, tutum ve davranışlar birbirinde ayrı olarak da vurgulanmıştır.

1.1.6. Karar Alıcı Elit: Karar biriminin diğer adıdır. Hermann vd. ye göre (2001, 84), karar verme sürecinde yetki üç farklı otorite (liderler, gruplar ve koalisyonlar) tarafından paylaşılır. Hermann'a göre (2001, 49); karar vermede bu üç otorite arasında lider daha ön planda ise [Hermann vd. ye göre (2001, 84); "baskın lider"], alınacak kararda liderin bilişsel özellikleri önemli etkiye sahip olacaktır. Bu bağlamda Aksu'nun tanımından yola çıkarak karar birimi ya da karar alıcı elit; siyasi eyleme [Aksu'nun tanımında; kriz sırasında tetikleyici eyleme gösterilecek tepkiye] karar veren resmi ve/ya resmi olmayan birimi tanımlar. Karar birimi genellikle siyasi sorumluluğu elinde bulunduran aktörü de içinde bulundurur. Bir kriz durumunda aktörün siyasal yapısı, krizin niteliği ve siyasal karar alıcının kriz yönetim kültürü çerçevesinde kriz karar verme biriminin büyüklüğü ve yetkisi, sorumluluğu farklılık gösterir. Bürokratik mekanizmadan bu birim içerisinde yer alanlar olabileceği gibi danışmanlar, uzmanlar, akademisyenler de bu birimde görev alabilirler.

1.1.7. Kriz: Bu araştırmada Aksu'nun Hermann ve Brecher'nin tanımından hareketle oluşturduğu kriz tanımı esas alınmıştır. Buna göre (Aksu, [19.03.2017]; 2017, 31-32);

"Beklenmedik, ani, ilgili tarafı hemen tepki vermeye zorlayan durum. Böylesi bir durumda süreci algısal düzlemde "kriz" olarak tanımlayan aktör bu süreçten daha fazla zarara uğramadan çıkmak için uygun önlemler ve yöntemler hakkında bir karar vermeye, aldığı önlemleri uygulamaya zorlanır. Dolayısıyla bu durum aynı zamanda algısal olarak karar alıcı için seçenek yaratma ve seçenekler arasında uygun olanı tercih etme zorunluluğudur. Bir veya birden fazla aktör arasındaki ilişkilerde taraflardan en az birinin temel değer, öncelik, çıkar, güvenlik vb algılarında tehdit olarak algılanan; kendini tehdit altında algılayan tarafın karar alıcılarını uygun önlem ve araçlarla karşılık vermeye zorlayan; taraflar arasında gerilim ve

düşmanlık duygularına koşut olarak askeri çatışma olasılığını arttıran durum. İster algısal ister gerçeklik taşıyan “kriz” olarak kabul edilen sözel-eylemsel durum karar alıcı bakımından genellikle aşağıdaki özellikleri taşır:

Buna göre krizin tetikleyicisi olarak kabul edilen gelişme;

- * Karar alıcının dış politika gündemini meşgul edebilecek herhangi bir konuda ortaya çıkar,
- * Zamanlama bakımından aniden ortaya çıkar veya belli bir zaman dilimi içerisinde gelişir,
- * Karar alıcının algısında ve/ya gerçekliğinde temel değer ve önceliklerinde bir değişiklik yapmaya zorlar,
- * Bu durum karar alıcı bakımından risk, tehlike, tehdit veya saldırı olarak algılanır,
- * Bu algısal durum dolayısıyla karar alıcı mevcut kısıtlı seçenekler arasında bir tercih yapmak ve karar vermek zorundadır,
- * Karar alıcının alacağı karar dolayısıyla doğrudan muhatabı olan aktör ve/ya aktörlerle bir askeri çarpışma-savaşa girme olasılığı bulunmakla birlikte bu durum her zaman ortaya çıkmaz.”

Bu tanımlamadan da anlaşılacağı üzere, bu araştırmada silahlı çatışmalar kriz olarak değerlendirilmemiştir. Her türlü anlaşmazlık, güç kullanıma tehdidi ve güç kullanımı vakaları, çözülmesi gereken birer “güvenlik meselesi/sorunu” olarak adlandırılmıştır.

1.1.8.Siyasi (Politik) Karar Alıcı: Aksu’nun kriz bağlamında yaptığı tanımdan yola çıkarak, siyasi karar alıcı; siyasi eyleme [Aksu’nun tanımında; “kriz sırasında tetikleyici eyleme gösterilecek tepkiye”] karar veren siyasal sorumluluğa sahip aktör olarak tanımlanabilir. Siyasi meselenin [Aksu’nun tanımında; “krizin”] tarafı olan aktörün devlet ve/ya devlet-dışı aktör olmasına bağlı olarak karar alıcının ve niteliğinin farklılaştığı görülür. Karar alıcı fiziksel çevresinden edindiği bilgilerden yararlanarak bilişsel yetenekleri ile bir karar verir (Aksu, 2017, 10). Feng’e göre (2006, 156), Karar alıcıların inançları, devletlerin belirsizlik ve yetersiz bilgi ortamlarındaki karar verme süreçlerini anlamak ve gözlemlemek hususundaki kritik faktörlerdir.

1.1.9.Siyasi/Askerî Karar Alıcı: Siyasi karar alıcıların kararları askerî faaliyetleri başlatan ve yön veren direktifleri de içerir. Ancak, özellikle bazı karar alıcılar operatif askerî faaliyetlere, daha teknik bir ifadeyle askerî birliklerin sevk ve idaresine ilişkin uzmanlık gerektiren kararları da alabilme yeteneğine sahiptirler. Bilindiği üzere Atatürk bu tür liderlerdendir. Siyasi kararlarının yanında, askerî strateji ile sevk ve idare katmanlarına müdahil olan liderleri tanımlayabilmek maksadıyla, bu araştırmada “siyasi/askerî karar alıcı” kavramı da kullanılmıştır.

1.1.10. Stratejik Seviye/Operatif Seviye/Taktik Seviye: Askerî literatürde sıkça kullanılan ve günümüzde genel akademik ve aktüel literatürde de yaygın bir

kullanım alanı bulan harbin seviyeleri, millî menfaatleri destekleyen askerî gücü harp alanı ve muharebelere tatbik etmek için bir yapı sağlar. Harbin üç seviyesi olarak, stratejik, operatif ve taktik seviye kavramları kullanılmaktadır. Bunların askerî faaliyetler olarak düşünülmesi de mümkündür.

Bu araştırma bakımından stratejik seviye; millî güvenlik hedeflerini belirlenmesi ve bu hedefleri elde etmek için askerî dâhil millî kaynaklarını kullanılması seviyesini ifade eder. Stratejik seviye millî menfaatlerin korunması ve millî hedeflerin elde edilmesiyle ilgili en üst seviye olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda politikalara dayanarak tespit edilen stratejinin tüm harekât için temel teşkil ettiği düşünülmektedir.

Operatif seviye ise, harekât alanı veya bölgelerinde stratejik hedefleri elde etmeye yönelik olarak, harekâtın ve muharebelerin planlandığı ve icra edildiği; diğer bir deyişle stratejik seviyenin belirlediği millî güvenlik hedeflerine ulaşılması için kullanılacak millî güç unsurlarına yönelik ayrıntılı planlamanın yapıldığı; askerî güç unsurlarının faaliyetlerinin sevk ve idare edildiği seviyedir. Harbin stratejik ve taktik seviyeleri arasında bir köprü teşkil eden operatif seviye, büyük birliklerin sevk ve idaresiyle ilgilidir. Operatif seviye, harbin sanat yönünü teşkil eder.

Taktik faaliyetler; tümen ve daha alt seviyedeki birlikleri kapsar. Bu faaliyetler birliklerin muharebe sahasındaki taktik durumun gereklerine göre düzenlenmesini ve manevra yapmalarını içerir. Taktik seviyedeki askerî harekâtın hedefi, muharebeleri kazanmaktır.

Özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan bu yana harplerin çok boyutlu bir hal alması ile teknolojiye ilerlemeler, bilgi akışının hızlanması, zaman ve yer ilişkisinin kısılması; stratejik, operatif ve taktik faaliyetlerin iç içe geçmesine neden olmaktadır. Bu nedenle harpte herhangi bir olay, üç seviyede de etkili olabilir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ARKA PLAN

Araştırmanın kavramsal ve kuramsal arka planı, genelden özele doğru bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu bağlamda önce stratejik kültür ve savaş tarzı kavramlarının tanımlarına bakılmış, müteakiben stratejik kültür analizinin girdi düzeylerine değinilmiştir. Girdi düzeylerinin ortaya konulmasından sonra stratejik kültür analizlerinin iki ana eksenini oluşturan ve bu alanda yerleşik durumdaki saldırı ve savunma kültürleri incelenerek, bu bağlamda Türk stratejik kültürüne atfedilen cüret ve temkin dikotomisi ile bu kültürdeki pragmatik izler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2.1. Stratejik Kültür ve Savaş Tarzı

Literatürde kimi zaman “savaş tarzı” ya da “güç kullanma tarzı” kavramları da stratejik kültür kapsamında ele alındığından, bu çalışmada da gerek kaynak taramaları gerekse yöntemsel açıdan bahse konu kavramlardan birer ikame kavram olarak yararlanmak makul görünmektedir. Ancak en başta şunu belirtmek gerekir ki; “savaş tarzı” ile “stratejik kültür” kavramları ortaya atıldıkları zamanlarda farklı teorik eğilimler tarafından sahiplenilmiştir. Sözelimi askerî tarihçiler “savaş tarzı”nı benimserlerken, “stratejik kültür” kavramına uzak durmuşlar ve şüpheyile yaklaşmışlardır. Siyaset bilimciler ise karar alıcı elitin davranışlarını “stratejik kültür” başlığı altında incelemeyi daha uygun bulmuşlardır. Her ne kadar kendi aralarında teorik tartışmalar bulunsu da, stratejik kültür taraftarı yazarlarda kuvvetli bir Realizm eleştirisi göze çarpmaktadır. Özellikle Realistlerin Doğu Bloğu’nun dağılmasını ön görememelerini eleştiren stratejik kültür alanının, 1990’lardan itibaren popülerlik kazanmaya başladığı görülmektedir.

“Stratejik kültür” ilk kez 1977 yılında RAND Corporation adlı düşünce kuruluşundan Jack Snyder’in Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Hava Kuvvetleri için hazırladığı *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations* adlı raporda kullanılmıştır. Bununla birlikte, stratejik kültürle yakından ilişkili olan “kültürel savaş tarzı”na ilişkin öğretileri çok daha eski dönemlere,

örneğin Thukydides, Kautilya ve Sun-Tzu zamanlarına kadar götürmek de mümkündür³. Askerî tarih, bu konuda geniş bir külliyat oluşturuyor. Dahası modern stratejinin başat eserlerinde de kültürel ayrımları görmek mümkündür. *Harp Üzerine* (Clausewitz, 1999), *Anti-Dühring* (Engels, 1962, 36)⁴, *Onsekizinci Brumaire* (Marx, 1994, 10)⁵ ilk akla gelen eserlerdir. Yine de kavramsal özgünlük açısından bir milat vermek gerekirse, stratejik kültür bağlamındaki çalışmaları, iki dünya savaşı arası dönemle başlatmak mümkündür. Liddell Hart'ın Birinci Dünya Savaşı tecrübelerine dayanan yazıları bu alandaki ilkler olarak değerlendirilebilir. Henüz teğmen rütbesindeyken Somme muharebesinde gaz taarruzuna maruz kalmış olan Liddell Hart, 1924 yılında, düşmanın asıl kuvvetine doğrudan çatarak kesin sonuç almayı esas alan Mevzii Harp Stratejisi'ni eleştirdiği, *Napolyonvari Mantıksızlık* adlı bir makale yayınlamıştır (Danchev, 1999, 317). Danchev, bu tecrübenin Liddell Hart'ın meşhur “Dolaylı Tutum” tezine temel teşkil ettiğini ileri sürer (Danchev, 1999, 313). Nitekim Liddell Hart bundan sonra dolaylı tutumun sadık bir savunucusu olmuş ve bunu da “geleneksel İngiliz savaş tarzı” olarak adlandırdığı bir yaklaşıma bağlamıştır.

Liddell Hart “savaş tarzı” konusundaki ilk geniş çaplı tezini 1927’de ortaya koymuştur. 1929’da kitap formatında biçimlendirmiş ve sonunda 1932’de *Savaşta İngiliz Tarzı* adıyla yayınlamıştır (Liddell Hart, 1932). *Savaşta İngiliz Tarzı*, 1941 ve 1967’de revize edilerek, iki kez daha yayınlanmıştır. Liddell Hart hem bu hem de diğer eserlerinde herhangi bir ulusun savaş tarzından bahsetmemesine rağmen, “İngiliz Savaş Tarzı” kavramı başka ulusların yazarlarına da ilham kaynağı ve model oluşturmuştur (Danchev, 1999, 313). Örneğin Liddell Hart'ın ölümünden hemen sonra Amerikalı askerî tarihçi Russell Weigley, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Bağımsızlık Savaşı'ndan Vietnam Savaşı'na kadar olan dönemdeki silahlı çatışmalara yaklaşımını karşılaştırmalı olarak incelediği *The American Way of War*

³ Örneğin Bagby, Thukydides'in Pelopones Savaşları sırasında şehir devletleri arasındaki siyasi ve kültürel farklılıklara vurgu yaptığına dikkat çeker (Bagby, 1994, 133). Yine Kautilya (2000), ünlü başyapıtının başlangıcında Hint toplumu ve öğretilerine ilişkin geniş bir çerçeve çizer. Son olarak Sun-Tzu'nun şu ünlü sözü de stratejik kültürle ilişkilendirilmektedir (2009, 8, quote 18): “Kendisini ve düşmanını tanıyan için yüz çatışmanın hiçbirisinde mağlubiyet beklenemez. Kendisini tanıyan ama düşmanını tanımayan için galibiyet kadar mağlubiyet de mukadderdir. Kendisini ve düşmanını tanımayan için ise her çatışmada mağlubiyet kesindir.”

⁴ “Her beşeri düzen, güçlülerini, ezenlerini (efendilerini) ve ezilenlerini (kölelerini) üretir. Gücü ele geçiren, üstünlük sağlayıp her şeye hakim olan, üstünlüğünü sürdürecektir. Efendinin köleye uyguladığı şiddet, kölenin de şiddeti bir kurtuluş silahı olarak keşfetmesini sağlar.”

⁵ “İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi keyiflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde yapmazlar, doğrudan veri olan ve geçmişten kalan koşullar içinde yaparlar.”

adlı eserini yayınlamıştır. Weigley, George Washington'un "Yıpratma Stratejisi"nin önce Ulysses Grant'ın, sonra da Amerikalı İkinci Dünya Savaşı stratejistlerinin "İmha Stratejileri"ne temel teşkil ettiğini ortaya koyar (Weigley, 1973). Weigley'in tezi uzunca bir süre Amerikan askerî tarih literatürüne hâkim olmuştur.

Aynı yıllarda Çin ve Sovyet savaş tarzlarına ilişkin yazılmış iki eser dışında (Kierman Jr and Fairbank, 1974; Baxter, 1986), ulusal savaş tarzları üzerine yazılmış eserlerin çoğunlukla İngiliz tecrübesinin derinleştirilmesine ve genişletilmesine odaklandıkları görülür. Nihayet yüzyılın dönümünde Alman, Çin, Güney Afrika, Rusya, Hindistan, Arap Devletleri ve Avrupa savaş tarzları üzerine çok sayıda kitap, makale ve raporlar yayınlanır hale gelmiştir. Bu tarz eserler yayımlandıkça, eserler üzerinden de analizler yapılmaya başlanmıştır. Örneğin bu alandaki çalışmaların bölgesel ve ulus ötesi nitelikleri pek çok yazara ilham kaynağı teşkil etmiştir.

Hanson 1989'da yayınladığı *Batılı Savaş Tarzı* adlı eserinde, "demokratik değerler", "vatandaş asker", "dürüst savaş" ya da "savaşı uzatmaktan kaçınma" gibi savaş kavramlarını yalnızca Batı düşüncesine mal ederek, bunların kökünde Antik Yunan savaşlarının bulunduğunu ileri sürer. Tıpkı modern Batılı devletler gibi Antik Yunanlılar arasındaki savaşların da genellikle düşmana ölümcül darbeyi vurarak kesin sonuç almayı esas alan simetrik kuvvetler arasında geçtiğini ortaya koyar. Hanson benzer eğilimlerin Batı'nın gerilla savaşı veya terörizm gibi asimetrik tehditlerle mücadelede yetersiz kalmasına yol açtığı sonucuna ulaşır (Hanson, 1989, 13). Hanson zannımızca sübjektif olan bu görüşlerini *Muharebenin Ruhu* ile *Kan Dökme ve Kültür* adlı eserlerinde daha ileriye götürmüş ve kendisine karşı argüman ileri süren de olmamıştır. Sadece John Lynn, *Muharebe: Bir Çatışma ve Kültür Tarihi* adlı eserinde, Hanson'un Batılı Savaş Tarzı kavramına karşı çıkmış ve bunu bir hayal olarak nitelemiştir (Lynn, 2003, 25). Ancak bu karşı çıkma da yöntemsel bir eleştiriden çok bir içerik eleştirisi niteliğindedir.

Soğuk Savaş döneminde ise siyaset bilimciler, Sovyetler Birliği'nin nükleer silahlanma mücadelesi sırasındaki karar davranışlarını çözümlemeye ve karar verme modelleri geliştirmeye odaklanmışlardır. Realistler güç maksimizasyonuna öncelik verirken, Neo-Realistler, rasyonel aktörler olan devletlerin anarşik nitelikli bir uluslararası sistemde hareket ettiklerini kabul etmişler ve askerî gücün uluslararası ortamda oluşumunu devletlerin iç toplumsal dinamiklerinden bağımsız olarak

incelemişlerdir (Longhurst, 2005, p.6). Böylece dış politikada rasyonel karar verme modelleri ortaya konulmaya başlanmıştır.

Hopkins ve Mansbach'a göre rasyonellik; karar verme durumu ile karşılaşan aktörün (kişi/kurum), elindeki bilgi çerçevesinde, asgari zarara uğrarken azami faydayı sağlayacak çıktıyı elde etmek için, belirlediği seçenekler arasında en uygun olanını tercih etmesidir (Hopkins ve Mansbach, 1973). Bu bağlamda rasyonel modellerin hepsi optimum faydaya odaklanırlar. "Rasyonel Seçim/Tercih", "Bürokratik Süreç", "Bürokratik Politika", "Yavaş Adımlarla İlerleme", "Rastgele İlerleme", "Küçük Gruplarla Karar verme", "Standart Uygulamalar", "Şelale" gibi modellemeler çeşitli durumlara yönelik pratik çözümler sunmakla birlikte, her bir modelin göz ardı ettiği ve açıkta bıraktığı hususlar olduğu görülmektedir. Bu araştırmanın penceresinden bakıldığında bütün bu modellerdeki kuramsal açık, kültürü ölçüm dışı bırakmış olmalarıdır.

Pozitif teorinin, özellikle 1980'lerden sonra, Kahneman, Tversky, Hogarth gibi deneysel psikologlar ve ekonomistler tarafından eleştiriye uğradığı görülmektedir. Deneysel veriler "davranışsal analiz" adı altında bir araya getirilmiş ve rasyonel tercihin maksimizasyon modelinin, aktörlerin davranışlarının nedenlerini açıklamakta yeterli gelmediği tespit edilmiştir. Dahası, bu modelden hareketle yola çıkıldığında, sistematik olarak maksimizasyondan daha farklı bir nedensellik kendisini göstermektedir (Chapman, 2003, 1170).

Her şeyden önce aktörler insandırlar ve insanoğlu kaçınılmaz bir şekilde kişisel önyargılardan kaynaklanan kısıtlılıklara, görebildiği ve ulaşabildiği ölçüde sınırlara ve verili bir meselenin biçimlendirilmesinden kaynaklanan bozucu etkilere tâbidir. Bu nedenle gerçek dünyadaki aktörlerin sınırlandırılmış bir rasyonaliteye⁶ muktedir muhtelif sezgiciler oldukları söylenebilir (Chapman, 2003, 1171).

Diğer taraftan modern savaşların analizinde de rasyonaliteden farklı bir kavramın, sözgelimi kültürün, önemli bir rol oynadığını ortaya koyan çokça kanıt bulunmaktadır. Rashed Uz Zaman'a göre ABD hükümeti tarafından Vietnam Savaşı ile ilgili olarak yayınlanmış olan pek çok rapor, veri ve istatistik, bu tarihsel olayın

⁶ Yine de sınırlandırılmış rasyonalite, insan düşüncesi ile ihtimalat yasaları ya da bir tür optimizasyon arasındaki çelişkiden ibaret değildir. Sınırlandırılmış rasyonalite optimizasyon kavramını ve çoğunlukla da ihtimalatı gereksiz kılar. İnsanların ayrıldığı geçerli normları kabul etmez, bilakis bunlara bir alternatif sağlar. Sınırlandırılmış rasyonalite, fikirlerin ve yapıların mevcut davranışları üzerinde çalışırken, normları da yeniden düşünmek demektir (Gigerenzer ve Selten, 2001, 6).

kalitatif yanını gözden kaçırmıştır. Savaşın “kültürel” olarak anlaşılması ihtiyacı, kendisini hissettirmektedir (Uz Zaman, 2009, 69). Dolayısıyla stratejik kültür kuramcılarının karar alıcı elitin eylemlerine yönelik yaklaşımları Klasik Realistlerden daha farklıdır. Realizmde kendisine yer bulan “rasyonel aktör” kavramını reddetmezler ancak, bu rasyonelliğin kültürel bir bağlamda ele alınması gerektiğini savunurlar (Johnson, 2006, 9). Stratejik kültür kuramcısının odağında stratejinin doğup büyüdüğü ve geliştirildiği bir “çevre/muhit” vardır ve onun iddiasına göre bu çevre/muhit, stratejiye ve devletlerin stratejik davranışlarına doğrudan etki eder (Longhurst, 2005, 9).

Bu aynı zamanda, yerel ya da ulusal siyasi süreçlerdeki dış politika davranışlarıyla ilgilenen uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin de bir çalışma alanıdır (Katzenstein, 1997, 6). Stratejik kültürün asıl etkisi; siyasi elit arasındaki tartışmayı belirli bir eyleme ya da siyasaya yöneltmesi ve bazı seçenekleri de kültürel olarak tasavvur edilemedikleri için dışarıda bırakmasıdır (Johnston, 1998, 11). Bir toplumun stratejik kültürünü ve böylece stratejik aktörlerin nasıl teşkil edildiğini anlamak, akademisyenlere, stratejik kültürüne uygun olarak hareket etmek durumunda olan aktörün stratejik davranışını öngörebilme olanağı sağlar.

Öte yandan Hudson, kültürün tanımlanmasındaki kafa karışıklığının, yapılacak tanımlamanın neyi içermesi gerektiğinden ziyade, neyi dışarıda bırakması gerektiğinden kaynaklandığını ileri sürer (Hudson, 1997, 2). Ancak bu belirsizlik yeni bir şey değildir. En başından beri kültür kavramının parametreleri farklı akademik disiplinlerde pek çok farklı şekillerde belirlenmiştir. Örneğin bazı sosyologlar ve antropologlar kültür ve davranış arasındaki ilişki üzerinde çalışmışlardır (Lantis, 2006, 2). Uz Zaman’a göre (2009, 70), bu araştırmacılar, 1960’larda “politik kültür” kavramını ortaya atan ve onu “bir toplumun siyasi sisteme ilişkin inançlar ve değerler kümesi” olarak tanımlayan Gabriel Almond ve Sidney Verba gibi yazarlarca bir araya toplanmışlardır.

Genel olarak politik kültürün; gücün faydası ve etiği, bireylerin ya da grupların hakları, demokratik prensipler ve kurumlara yönelik vaatler ve bir ülkenin küresel politikada oynayabileceği role ilişkin davranışlar hakkındaki görüşleri içerdiği görülür. Nitekim politik kültür araştırmaları zamanla bu doğrultuda gelişme göstermiş ve 1980’lerde siyaset bilimcilerden, bilhassa kıyaslamacılar tarafından oluşan bir grup, politika ve kültür arasındaki ilişkilere eğilmişlerdir. Lantis’e göre (2002, 92-

93), politik kültür alan yazınında tutunmaya devam etmişse de, ana akım uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin pek azının ilgisini celbedebilmiştir.

2.1.1. Snyder, Stratejik Kültür ve İlk Tartışmalar

Savaş ve güvenlik stratejileri alanında ise kültür etkisi ilk olarak Colin S. Gray tarafından problematize edilmiş görünüyor. 1971 yılında *Foreign Policy* dergisine verdiği bir makalesinde Gray, nükleer silahların devletin gücüne olan etkisinde rasyonel tercih modellerine dayanan değerlendirmeleri sorgulamıştır. Nükleer caydırıcılık, sınırlı savaş, silah kontrolü, ilk ve ikinci saldırı, kesin mahvolma gibi nükleer strateji kavramlarını ele alan Gray, diğer ulusların da bu kavramları Amerikalılar gibi algılayıp algılamadıklarını incelemiştir. Vardığı sonuçta şöyledir (Gray, 1971, 126):

“Amerikan caydırıcılık mantığını nükleer silahlanma yarışındaki tüm bileşenlere uygulama teşebbüsleri, eğer her bir bileşen tam anlamıyla değerlendirilmezse, hatalı sonuçlara ulaşmaya açıktır. Benzer şekilde Amerikan sınırlı nükleer savaş, tırmandırma, ayaklanmaya karşı koyma ve ulus inşası teorilerinin de, yerel bağlamlara yeterince önem verilmediği takdirde, istenen son duruma ulaşmaları zordur”.

Gray’e göre (1999, 49), stratejik kültür “dışarıda bir yerde, stratejik davranışı çevreleyen ve ona anlam veren bir bağlam olarak, güçlü bir şekilde dokunmuş stratejik konulara ilişkin kaideler bütünü olarak ya da her iki şekilde birden” ifade edilebilir. Diğer bir deyişle, stratejik kültüre hem davranışa yönelik biçimlendirici bir bağlam, hem de bu davranışı meydana getiren bileşenin kendisi olarak yaklaşılabılır. Bu nedenle güvenlik topluluğunun davranışı, kültürel olarak biçimlendirilmiş ya da “kültürleşmiş” insanlardan, kurumlardan, silahlardan ve prosedürlerden etkilenir.

Gray’in stratejinin bilinen teorileri üzerine yaptığı eleştiriler ve “yerel bağlamlar” vurgusu daha önce başka yazarlarca da dile getirilmiştir. Bu da savaş çalışmalarında kültürel açıklamalara daha fazla önem verilmesine yol açmıştır. Örneğin Adda B. Bozeman (1976, 77), uluslararası çatışmaların sadece ekonomik az gelişmişliğe indirgenmesini; savaşla ilgili görüngülerin, belki de en önemlisi yerel yaygın değerlerin, sembollerin, geleneklerin ve zihinsel yapıların neler olabileceğine dair herhangi bir analiz yapılmamış olmasını eleştirmiştir. Bu bağlamda Bozeman (1960), uluslararası politikanın anlaşılmasında kültürün önemine de vurgu yapmıştır.⁷

⁷ Bozeman’ın bu katkıları başka yazarlarca da dikkate alınmıştır (Heuser, 2007, 162).

1970'lerin sonuna doğru da Snyder, Bozeman ve Gray gibi yazarların benzer problematiğinden aldığı ilhamla, onun Amerika için yaptığı rasyonel aktör analizini Sovyetler Birliği'ne uygulamış ve "stratejik kültür" kavramını ortaya atmıştır.

Snyder stratejik kültürü (Snyder, 1977, 8); "bir ulusal strateji topluluğunun üyeleri tarafından öğrenme ya da taklit etme yoluyla ortaya konan fikirlerin, koşullara bağlı duygusal tepkilerin ve alışılmış davranış biçimlerinin toplamı" olarak tanımlar. Ona göre Sovyet stratejik düşüncesi ve davranışı, kendine has Sovyet stratejik kültüründen kaynaklanır. Sovyetler Birliği'nin karar verme biçiminin rasyonel seçim teorisiyle uyuşmadığını ortaya koyduktan sonra, bu devletin kendine has tarihinin, siyasi kurumlarının ve stratejik durumunun, özgün bir stratejik inanış karışımını ve bu inanışlara dayanan özgün bir stratejik davranış yönelimini üretmek üzere bir araya geldikleri sonucuna varır (Snyder, 1977, 38). Ardından araştırmasının bağımsız değişkeni bağlamında, Amerikalı stratejistler arasında o dönemde yaygın olan [ki bunların çoğunluğu oyun teorisinden etkilenmiştir], Sovyetler Birliği'nin koşullara bağlı olarak sınırlı bir nükleer savaş çıkarabileceği görüşüne karşı çıkar. Snyder'ın iddiasına göre, Sovyet stratejik kültürü böyle bir hareket tarzını önlemeyi esas alır; hatta ABD sınırlı ya da taktik nükleer silah kullanmaya Sovyetler Birliği'nden daha meyillidir.

Snyder, stratejik kültür ile ilgili geniş tanımlamasını müteakip bölümlerde sınırlandırır. Ona göre (Snyder, 1977, 40) stratejik kültürün içeriği ebediyen değişmez değildir. Ama bu görüşü de çağdaş siyaset bilimcilerce eleştirilmiştir. Zira Vietnam Savaşı henüz yeni bitmiştir, izleri sıcaktır ve ana akım görüş, askerî güç için en garantili yolun gelecekte bu tarz facialardan kaçınmak olduğu yönündedir. Sözgelimi Ken Booth, *Strateji ve Kültür Taassubu* adlı eserinde kültür sisinin stratejinin teorisi ve pratiğiyle karıştığından yakını (Booth, 1979, 9). Yeni nesil stratejistleri kendi kültürel bağamlarının düşüncelerini etkilememesi için uyanık olmaları konusunda uyarır. Ona göre, bir gözlemci kendisini kültürel koşullanmasından, fikrî yapısından ve kendisine aktarılan değerlerden tamamen soyutlayamaz. Booth "kültürel görelilik" kavramını, araştırmacı için bir bilimsel ayırım olarak belirler. İyi bir stratejinin kültür taassubu ve ilgisizliğini esas almak yerine, sofistike bir Realizm ve kültürel göreliliği esas alması daha uygundur (Booth, 1979, 16; 181). Öte yandan Snyder'ın (Snyder, 1977, 9) stratejik kültür yaklaşımını, sadece teknolojik değil aynı zamanda farklı yapısal, tarihsel ve siyasi nedenlerin de

birer ürünü olan Sovyet ve Amerikan nükleer doktrinlerindeki gelişmeyi açıklayabilmek ve Sovyet karar verme süreçlerindeki kurumsal, entelektüel ve stratejik kültürel etkenleri anlayabilmek için kullandığını unutmamak gerekir.

İlginç husus ne Booth'un ne de diğer önemli yazarların, çalışmalarında kültürün etkilerine değinmekle birlikte Snyder'dan bahsetmemiş olmalarıdır. Bunda Snyder'ın RAND Corporation'a raporunu yazdığı sırada henüz 26 yaşında genç bir akademisyen olmasının etkisi var mıdır, bilinmez. Ama Realist ana akımın aksine Snyder'ın stratejik kültür görüşünün en etkili savunucusunun Colin S. Gray olduğu söylenebilir. Reagan döneminin diğer pek çok dış politika danışmanı gibi Gray de 1970'lerdeki ABD-SSCB yumuşamasını destekleyen değerlendirmeleri reddetmiştir. Gray Snyder'ın konseptinden iki şekilde yararlanır. Birincisi; ABD'nin de kendine has bir stratejik kültürü olduğuna dair gözleminde, Snyder ile aynı fikirdedir. İkincisi; hiç kimsenin sınırlı bir nükleer savaşı kazanamayacağına dair temel ABD varsayımını eleştirir. Gray'e göre bu temel varsayım "alışılmışın dışında Amerikan"dır ve "karşılıklı kesin mahvolma"yı aslında hiçbir zaman tam olarak benimsememiş olan Sovyetler tarafından da paylaşılmamaktadır (Snyder, 1977, 38-39; Gray, 1981, 24-25; Johnston, 1995, 36-39). Reagan yönetimi, detantın hemen ardından Amerikan nükleer stratejisini yeniden şekillendirirken, Gray'in ve benzer görüşteki akademisyenlerin fikirlerini benimsemiş, 1972'de imzalanan "Anti-Balistik Füze Antlaşması"nın yerine "Yıldız Savaşları" olarak da bilinen "Stratejik Savunma İnisiyatifi"ni geliştirmiştir.

Stratejik kültür tartışmaları, kavramın tanımı üzerinden de süregelmiştir. Böyle bir analiz için Colin S. Gray ve Jeannie L. Johnson'un önerdiği tanımlara bakmak uygun olacaktır. Poore'un ortaya koyduğu birleştirilmiş stratejik kültür tanımına göre stratejik kültür, ulusal bir topluluğun öğrenme ya da taklit yoluyla kazandığı, kimlik, değerler, normlar ve algısal gözlükler arasındaki etkileşimdir. Bu değişkenler ortak kimliği ve diğer toplumlarla olan ilişkileri biçimlendirir, ayrıca güvenlik hedeflerine ulaşabilmek için uygun metotları belirler (Gray, 2006, 7; Johnson, 2008, 11).

Johnson'a göre stratejik kültürün temel değişkenleri, kimlik, değerler, normlar ve algısal lensler/gözlüklerdir. *Kimlik*, bir ulusun kendi karakterine bağlı olarak, bölgesel ve küresel ilişkilerdeki rolü hakkında kendini görme biçimi ve nihai kaderine dair inancıdır. *Değerler*, bir topluluğun diğer topluluklara nazaran daha fazla sahip olduğuna inandığı maddi ve manevi getirilerdir. Sözgelimi İran için bu

değerler, petrol kaynakları ile hükümetin dinî vakıflarıdır. *Normlar*, kabul edilen ve beklenen davranış biçimleridir. Normların yapısında doğruya karşı yanlış, iyiye karşı kötü kavramları yer alır. Johnson’a göre bazı normlar, neredeyse tüm fertlerce benimsenmiş “sıkıca korunan” inançlardan kaynaklanırken, bazıları da siyasal sosyalleşmenin birer ürünüdür.

Son olarak bir *algısal lens*, bir milletin dünyaya bakışını renklendiren bir inançlar ve tecrübeler setidir. Bu dört temel değişken coğrafya, tarih, teknolojiye ulaşım, siyasi tecrübe, dinî gelenekler, eğitim, demografik yapı ve ortak metinler gibi birçok etki tarafından biçimlendirilirler (Johnson, 2008, 26). Gray ise herhangi bir verili devlette her politika yapıcının, ortak inançların ve düşüncelerin stratejik davranış bağlamında izah edilmesini gerektiren kendisine has bir yorumu olduğuna vurgu yapar. Gray, kültürün her zaman karar ve eylem üzerinde potansiyel bir etkisi olduğuna inanır. Ancak ona göre bu potansiyel, tek biçimde ya da mutlak şekilde gerçekleşmez (Gray, 2006, 8).

Gray stratejik kültürü benimsediği kadar, Hanson’un fazlaca “Batı merkezli” yargılar içeren “Batılı Savaş Tarzı” görüşünü de makul kabul etmiştir. Hatta Gray’in stratejik kültür görüşünün temelinde Bernard Brodie’nin, “iyi strateji iyi antropoloji ve sosyoloji gerektirir” iddiasına yer verdiği *Savaş ve Politika* adlı eseri vardır. Gray Brodie’nin de etkisiyle, “1970’lerin ortalarında az sayıda strateji teorisyeni, stratejik fikirlerin ve bazı stratejik davranışların büyük çoğunlukla sosyal yapılandırmacı bir eğitim sürecinin ürünü olduğuna inanıyorlardı” der. Snyder spesifik olarak Gray ya da Jones’un stratejik kültüre ilişkin çalışmasına değinmemiştir ama, “(fikirlerime) kalıcı değerini gösteren bir katkı, Ken Booth’un kültür taassubundan dolayı stratejik düşüncede doğabilecek olan tehlikelere dikkat çekmesi olmuştur” sözüyle dolaylı yoldan reddetmiştir (Snyder, 1990, 3).

Ayrıca kimi yazarlara göre Snyder, stratejik kültür kavramının maksadının dışında bir kullanım alanının oluştuğu düşüncesiyle ve politikadaki bu tarz bir kaymayı dengeleyebilmek maksadıyla da kendisini stratejik kültür kavramını kullananlardan uzak tutmuştur (Johnston, 1995, 36). Sözgelimi, *Saldırganın İdeolojisi: Askerî Karar Verme ve 1914 Felaketleri* adlı kitabında kasıtlı olarak stratejik kültür kavramını kullanmamıştır (Snyder, 1984). Jacobsen’in editörlüğünde yayınlanan *Stratejik Güç: ABD/SSCB* adlı kitapta yer alan “Stratejik Kültür Kavramı: Sorumluluk Kullanıcınıdır” adlı makalesinde Snyder, orijinal stratejik kültür kavramının bu

kadar geniş bir anlamının olmadığını ve o zamandan bu yana kendisine ait bu kavramın genellikle politik kültür veya Millî kültür ile birleştirildiğini iddia etmiştir.

Snyder’a göre kendisinin stratejik kültür kavramını kullanmaktan maksadı, kendisine yol açan koşullar değişmesine rağmen bu özgün stratejik yaklaşımın nasıl sürekliliğini koruduğunu; sosyalleşme ve kurumsallaşma süreçleri ile bu sosyal düzenlemeleri meşrulaştıran stratejik kavramlar yoluyla açıklamaktır. Böylece semboller stratejik kültür açısından yalnızca “özgün bir stratejik yaklaşım eğitimin, kurumların ve kuvvet yapılarının içine işlediğinde”; diğer bir deyişle “stratejik kültür kendisine yol açan sosyal çıkarlardan ayrı olarak kendi kendine hayat verdiğinde” açıklanabilir hale gelirdi. Snyder, “stratejik kültür de dahil olmak üzere, kültürün; sadece diğer her şey başarısız olduğunda kullanılması gereken bir açıklama olduğu sonucuna varmıştır (Snyder, 1990, 4, 7).

Diğer taraftan Snyder’ın kendisini stratejik kültür kavramından uzak tuttuğunu iddia ettiği dönemde, kavramı Booth’un sahiplendiği görülür. Booth (1979, 121), Jacobsen’in daha önce bahsedilen kitabına verdiği “Stratejik Kültür Kavramı Onaylandı” adlı makalesinde stratejik kültürü; “bir ulusun bir tehdide yönelik olarak ya da kuvvet kullanırken; gelenekleri, görenekleri, değerleri, tutumları, davranış biçimleri, becerileri ile çevreye uyum sağlamada ve problem çözmede kullandığı belli yöntemleri” olarak tanımlar. Kendisini “ampirik realist” olarak tanımlayan Booth, stratejik kültür çalışmanın neden önemli olduğuna dair de birkaç gerekçe sıralar (1979, 125-126):

“Genel olarak kültür taassubunun panzehiridir,
Tarihten yararlanarak diğerlerinin motivasyonlarını, özeleştirilerini ve davranış biçimlerini daha iyi anlamayı sağladığı için; hasım ülkenin eylemlerini “kendi terimleriyle” anlamayabilme hususunda uygun bir gereçtir,
Tehdit algısı ve değerlendirilmesi konusundaki değeri nedeniyle; bir ülkenin iç siyasasını dış siyasasından ayırma eğilimine karşı fren vazifesi görür,
Son olarak, devletlerin irrasyonel gibi görünen davranışlarını açıklamada uygun bir yöntemdir.”

Booth, pek çok düşünce alanında olduğu gibi strateji alanında da inşa edilmiş bir dünyada yaşadığımızı iddia eder. Booth’a göre (1979, 124) “bu nedenle stratejik gerçeklikler kültürel olarak süregittiği kadar kültürel olarak da inşa edilirler”. Aynı zamanda Booth, Snyder’ın stratejik kültür kavramını dar anlamda kullandığının farkındadır ama bunu da reddeder (1979, 122): “Her halükârda daha geniş bir kavramsallaştırma galip gelmiştir ve bu terimin üretilmesine yol açan kavramsal sıkıntı sayesinde stratejik topluluk Jack Snyder’a fevkalade minnettardır”. Zira

Snyder'ın çalışmasının ulaştığı sonuç stratejik kültürün etkisini ortaya koymaktadır (Snyder, 1977, 37-38): “(...) Bu toplumsallaşma sürecinin sonucunda, nükleer stratejiye ilişkin bir dizi genel inanç, tutum ve davranış kalıbı, katıksız siyasa yerine bir tür yarı-siyasa durumu meydana getirdi”.

2.1.2. Gray-Johnston Tartışması: Kültür Davranıştan Ayrı Ele Alınabilir mi?

Stratejik kültür alanında çalışan akademisyenler arasında, konunun içeriğine dair geniş bir görüş birliği olmakla birlikte, fonksiyonları ile ilgili farklı görüşler ve tartışmalar olduğu daha önce ifade edilmişti. Bunların en bilineni “Gray-Johnston Tartışması”dır.

Soğuk Savaş sonrası kültürel açıklamalar pek çok uluslararası ilişkiler akademisyeni için bir problem sahası olarak kalmaya devam etmiştir. Alastair Iain Johnston (1995, 63), stratejik kültürün ne olduğunun açıklanması gerektiğine, nasıl açıklanması gerektiğine ve ne kadar açıkladığına dair kafa karışıklığından şikayet etmiştir. Johnston stratejik kültür yazarlarını üç nesle ayırmıştır. 1980’lerin başında ortaya çıkan birinci nesil, daha çok güvenlik politikaları analistleriyle Sovyet dönemi uzmanlarından oluşmaktadır. Johnston, Gray ile birlikte Snyder, Lord ve Jones’u birinci nesil yazarlar olarak adlandırmıştır. Bu grup Amerikalılarla Rusların nükleer savaş stratejileri hakkında neden farklı düşündüklerini açıklamaya odaklanmışlardır. Bunlara göre, bu farklılıklar derin köklere sahip tarihsel deneyimler, politik kültür ve coğrafyayla ilgilidir. Ancak Johnston’a göre (1995, 36-39) bu grup, iç etkileri aşırı derecede basitleştirdiği ve araçsallık faktörünü (liderler bilinçli olarak stratejik kültürü kendi kararlarını ayarlayabilmek için kullanabilirler) anlama konusunda yetersiz kaldığı için stratejik kültür kavramını uygulamada anlamsız hale getirmişlerdir.

1980’lerin ortalarında ortaya çıkan ikinci nesil, araçsallık faktörüne odaklanarak, süper güçleri Gramşiyen bir açıdan ele almıştır. Bu grup, sembolik stratejik kültür söylemiyle operasyonel doktrinler arasındaki muhtemel kopmaya dikkat çekmiştir. Bu nesil yazarlarına göre, söylem stratejik elitlerin hegemonyası tarafından biçimlendirilir. Dolayısıyla bu da elitlerin kendi tasarımlarını uygulamalarına imkân verir. Klein ve Luckham gibi ikinci nesil yazarlar stratejik kültürün devletten devlete değişebileceğini kabul etmekle birlikte, karar alıcıların kişisel çıkarlarının stratejik tercihlerini şekillendirmede ve sınırlamada stratejik kültürden daha etkili olduğunu

tespit etmişlerdir (Johnston, 1995, 39-41; Klein, 1988). Diğer bir deyişle bu kuşağın temel savına göre, karar alıcı elitin düşünüş ve söylemleri ile eylemleri arasında farklılıklar vardır ve karar alıcının davranışının arkasında derin nedenler yatmaktadır (Johnston, 1995, 15). Gramşiyen bir bakış açısıyla, stratejik karar verme stratejik kültürü bir hegemonya aracı olarak kullanmakta, araçsallaştırmaktadır. Öte yandan bu araçsallaştırma karar alıcı elitin bireysel tasarrufu değildir. Klein bu noktada farklı bir bakış açısı getirir (1988, 136): “Stratejik kültür tarihsel deneyimlerin bir sonucudur; bu nedenle de farklı devletlerin farklı stratejik kültürleri vardır”. Ancak Johnston ulusal stratejik kültür ile lider davranışı arasında bir kopukluk olduğunu tespit eder. Davranış mademki bir hegemon grubun çıkarını yansıtmaktadır, öyleyse stratejik tercihlerin de kültür yerine bu çıkarlara göre belirlenmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla stratejik söylemin davranışı etkileyip etkileyemeyeceği hususu ikinci kuşak yazarlar tarafından netleştirilememiştir (Johnston, 1998, 40-41). Yine de ikinci nesil yazarların araçsallaştırma ve tarihsel deneyime yaptıkları vurgu, bu araştırmanın pragmatik eylem analizi bakımından anlamlıdır.

Üçüncü nesil 1990’larda ortaya çıkmıştır. Johnston kendisini de kendisini Kier ve Legro gibi yazarlarla birlikte bu nesil içinde konumlandırır. Bu nesil kavramsal ve yöntemsel açıdan daha titizdir. Bu nesil akademisyenleri, stratejik kültür üzerinde daha güvenilir ve geçerli ampirik testler uygulayabilmek maksadıyla bağımlı değişkenlerin odağını daraltmışlar ve daha geniş bir vaka analizi yelpazesi kullanmışlardır. Zira üçüncü nesil yazarlara göre faydalı bir kuram yanlışlanabilir olmalı, yanlışlanabilir olabilmesi için de stratejik kültür daha dar tanımlanmalı, özellikle “davranış” bağımsız değişken olmaktan çıkarılmalıdır. Diğer bir deyişle stratejinin davranış üstündeki etkisi test edilmelidir. Bu bağlamda “stratejik kararlar” bağımlı değişken yapılırken, askerî kültür, siyasi-askerî kültür ve diğer örgütsel kültür göstergeleri bağımsız değişkenler olmalıdır (Johnston, 1998, 41). Diğer taraftan bağımsız değişkenler belirlenirken de çok sınırlı ve seçici olunmalıdır. Zira, aynı olaya farklı kültürler farklı yaklaşabilir; ya da stratejik kültür her zaman davranışta bir etki yaratmayabilir. Son olarak, farklı devletler aynı kültürü de paylaşabilir (Johnston, 1998, 42).

Johnston’un üç nesil sınıflandırması stratejik kültür alanındaki çoğu akademisyen tarafından kabul görmüştür. Bazıları bu sınıflandırmadaki farklılıklara dikkat çekmiş ve tarihleri düzeltmeye çalışmıştır. Gray, nesiller birbirini kapsadığını ve fakat

entelektüel aktivitelerinin doruk noktasının 1970'lerin sonu ile 1990'lar arasında yoğunlaştığına dikkat çeker. Gray'e göre her nesil, çeşitli alanlarda çalışan insan grupları olarak da adlandırılabilir. Sözgelimi birinci nesil, dönemin başat teorilerinden daha çok Ruslar ve Sovyetler Birliği çalışan akademisyenlerden oluşur. İkinci nesil akademisyenler stratejik araştırmaların dilinin ardındaki gizlice kodlanmış mesajları çözmeyi amaçlamışlardır. Üçüncü neslin hedefi ise daha çok araştırılabilirlik [deneysel sınanabilirlik] gibi görünüyor (Gray, 1999, 129). Stratejik kültür araştırmalarının son iki nesli, birincinin özellikle yöntem konusunda eksik bıraktığı hususları aydınlatırken, zannımızca onu geliştirmekte yetersiz kaldı. Bu yetersizlik, Türk stratejik kültürüne ilişkin bazı analizlerde de kendisini göstermektedir.

Diğer taraftan Gray'e göre (1999, 129), Johnston Çin'in reelpolitik geleneğini realist teori yerine "kültürel realizm" kavramıyla açıkladığı için Neorealistlerle de fikir ayrılığı yaşamaktadır. Zira Johnston'un daha daraltılmış tanımlamasında stratejik kültür (1995, 46), "devletlerarası siyasi ilişkilerde rol kavramlarını ve askerî gücün etkisini formüle etmek ve bu kavramlara stratejik tercihlerin gerçekçi ve etkin görüldüğü bir gerçeklik ruhu giydirmek suretiyle, yaygın ve uzun süreli stratejik tercihler tesis eden entegre bir semboller sistemidir". Ancak Johnston bu daraltılmış tanımlaması için iki yöntem önerir. Bunlardan birisi bilişsel haritalama, bir diğeryse inançsal operasyonel kodları içeren sembol çözümlemesidir (Johnston, 1998, 42-43).

Johnston stratejik kültürün, stratejik tercihteki belirsizliği ve diğer iletişim sorunlarını azaltmak suretiyle, farklı aktörlerin oynanan oyunu nasıl algıladıklarına dair politika yapıcılarının daha doğru ve empatik davranışlar geliştirmelerine yardım edebileceğini kabul eder. Öte yandan Gray'i ve diğer birinci nesil yazarlarını da, Snyder'ın çalışmasına gösterdikleri itibar yüzünden Reagan yönetiminin deterministik mantıkla hareket etmesini sağladıkları ve Rus tehdidine karşı Amerikan savaş yapma ve savaş kazanma yeterliliklerini geliştirme çabasına soktukları için eleştirir (Johnston, 1995, 64).

Buna karşılık Gray de çeşitli eserlerinde, Johnston'un görüşlerine doğrudan ve dolaylı yanıtlar vermiştir (Gray, 1986; Gray, 1999). Sözgelimi, Sovyetler Birliği'nin stratejisi üzerine yapılan formülasyonun önceleri "gemi güvertesinde boşa gezinen bir top namlusuna" benzetilmesini ve kültürel koşulların göz ardı edilmiş olmasını eleştirirken (Gray, 1986, 65), akademik literatürde kültürün göz ardı edilmiş olması

hususunda Johnston'la aynı tarafta konumlanmaktadır. Ancak Gray'e göre (1999, 49), stratejik olsun olmasın kültürün bir şekilde davranıştan ayrılması mümkün değildir; zira kültür, tanımı itibariyle fikirleri ve davranışları kapsar; dolayısıyla stratejik kültür stratejik davranışa anlam kazandıran ve onu çevreleyen bir bağlamdır. Gray (1999, 132-133), “yanlışlanabilir bir teori peşinde koşan her kim olursa olsun [burada kastettiği Johnston'dur], insanları tamamen ayrılabilir vücutlar ve zihinler olarak gören bir doktorun düştüğü hataya düşer” der. Öznenin doğası yerine kuram tesis etmek gayesi tarafından yönlendirilen bir tanımlamanın, akademisyenleri yanlış yöne sürükleyeceğini ileri sürerek, Johnston'un daha dar bir stratejik kültür tanımlaması teklifini de reddeder.

Gray realist-kültürcü kutuplaşmasını da reddeder ve uluslararası ilişkilerin ana akım realist akademisyenlerine tekrar, realist analizin ve siyasanın “kültürlenmiş” insanlar ve kurumlar tarafından yapıldığını hatırlatır. Gray'e göre Johnston'un hatası kültürü, stratejik tercih ile ilgili birbiriyle çatışan açıklamaların dışında tutmasıdır. Gray için bu güvenilir bir yöntem değildir; zira tüm stratejik davranış kültürel bir ajan olan insan tarafından etkilendiği için, davranış açıklama konusunda stratejik kültürden öteye bir kavramsal alan yoktur. Stratejik kültür açıklayıcı bir nedensellikten ziyade, anlamaya ilişkin bir bağlam teşkil eder.

Dolayısıyla stratejik kültür, karar alıcıların stratejik manzarayı gözlemlemelerini sağlayan bir yorumlayıcı prizma olarak görülebilir (Gray, 1999, 50). Gray'e göre bu prizma hem bireylerin hem kurumların yapısında vardır ve bu nedenle de hem davranış için bir biçimlendirici bağlam hem de bu davranışın bileşeni olarak dikkate alınmalıdır. Böylece Gray (1999, 135-136), uluslararası ortamda devlet davranışının çok farklı nedenleri olabileceğinin bilincinde olarak, gerçekte stratejik kültürün, gelecekteki davranış ön görmek yerine şimdi gözlemlenen davranış anlamak konusunda fayda sağladığı sonucuna varır.

Gray'e göre Johnston'un hatası, stratejik tercihe ilişkin çatışan açıklamalar arasında kültürü ayrı düşünmesidir. Gray, Johnston'un bu önermesini inandırıcı bulmaz; stratejik kültür ile bunun dışındaki davranışa ilişkin açıklamalar arasında kavramsal bir fark yoktur, çünkü tüm stratejik davranışlar kültürel ajanlar olmaktan öteye gidemeyen insanlar tarafından sergilenir (Poore, 2003, 280). Gray'e göre, bir kimse Rus stratejik kültüründen bahsettiğinde, hem tehdit değerlendirmesine ya da güç kullanımına ilişkin hem de stratejik hareket etmeye ilişkin bir “Rus tarzı” olduğunu

iddia etmiş sayılır. Buradaki “stratejik hareket etme” aslında bir “Rus Savaş Tarzı” olduğu kanaatini işaret eder ki bu Rus savaş tarzı Rusya’nın, Ruslar tarafından rehber olarak kabul edilen tarihinin ve coğrafyasının bir ürünüdür. Bütün bunlar, “bir güvenlik topluluğunun kendisine, kendisi ve kendisiyle ilişkili bağlamlar hakkında öğretilen biçimde düşündüğüne ve davrandığına” dair temel düşünceyi işaret eder. Bu öğretim genel olarak tarihin ve o tarihin coğrafyasının yorumlanmasına dayanır (Gray, 2006, 9).

Johnston Gray’e (1999, 519-520), “Yeniden Ele Alınan Stratejik Kültür: Colin Gray’e Yanıt” adlı kısa bir makaleyle karşılık verir. Gray ve onu izleyen yazarların kültürün davranıştan ayrılamayacağı argümanına ve alan araştırmacıları arasında bir ayrışma olduğu savlarına karşı çıkar. Johnston’a göre (1999, 522) “materyalist karşı idealist” yakıştırması savunulabilir değildir; zira materyalist hipotezler ontolojik ve epistemolojik olarak problemlidir. Gray’in kültürün davranıştan ayrılamayacağı argümanını; eski, gözden düşmüş, ulusu esas alan geçmişteki çalışmaları için bulduğu “etno-nasyonel” kavramsallaştırmasıyla ilişkilendirir. Bu yüzden de Johnston’a göre (1999, 522-523) Gray’in stratejik kültür kavramı, bir ülkenin içinde çatışan, ulus ötesi ya da uluslararası stratejik kültürlerin bulunabileceği gerçeğini göz ardı etmektedir.

Bu kültür ve davranış ilişkisi tartışmasına Duffield de katılır. Duffield kültür ve davranış arasındaki ilişkiyi tanımlarken (1999, 772); kültürün bir ulusun davranışını etkilediği dört ana yola sahip olduğunu ileri sürer. Duffield’e göre kültür, ulusal çıkarların oluşmasını sağlayan ulus kimliğini şekillendirdiği için, ilk olarak ulusun temel hedeflerini belirlemesine yardımcı olur. İkinci olarak kültür, dış çevreye ilişkin algılamaları şekillendirir. Bazı sorunların ilgi çektiği bazılarının ise öngörüldüğü bir çerçeve oluşturur, ayrıca bu sorunların nasıl görüntülendiğini de etkiler. Bazı sorunlar ulusal çıkarlara yönelik tehditler olarak görüntülenirken, bazıları da bu kapsama alınmaz. Kültürün üçüncü etkisi; grup çıkarlarını ve gerçekleşmesi daha mümkün hareket tarzlarını geliştirebilecek ya da savunabilecek davranışları şekillendirmesidir. Kültür kabul edilebilir ve uygun olarak değerlendirilen vasıta ve taktikleri tanımlar; böylece önerilebilen ve kabul gören politikaların limitlerini ortaya koymuş olur. Son olarak kültür, birbirine yakın seçeneklerin geliştirilmesini büyük ölçüde sağlayabilir ve bu durum bunların arasından hangisinin seçilebileceğini etkiler.

2.1.3. Son Dönemdeki Görüşler ve Eleştiriler

Alan yazarlarının büyük çoğunluğunun stratejik kültürle ilgili çalışmalarında temel düşünceler konusunda uzlaştıkları söylenebilirse de, stratejik kültürün nasıl tanımlanması gerektiği konusunda henüz bir görüş birliğine varılabilmiş değildir. Bu bağlamda stratejik kültür alanı akademik anlamda henüz tüketilmiş değildir, daha doğrusu bu alanın tüketilmesi için çok daha fazla bilimsel araştırma yapılması gerekmektedir. Örneğin alanla ilgili en kapsamlı eleştiri yapan ve analitik yaklaşım hususunda hatırı sayılır katkıları bulunan “üçüncü nesil” yazarlar da, son dönemde duayen askerî tarihçiler tarafından eleştirilmişlerdir. Ünlü askerî tarihçi Jeremy Black’inkiler bu eleştirilerin en göze çarpanlarından. Black’e göre daraltılmış ve yanlışlanabilir teoriler, analitik maksatlarla anlaşılır binalar inşa edelim derken, hatalı birleştirmelere neden olabilir (Black, 2004a, 142). Öte yandan Black, Gray-Johnston tartışması olarak zuhur eden yöntemsel tartışmayı da eleştirmektedir. Black’e göre (2004b, 1227), “her ikisi de hatalıdır; daraltılmış teori çabası da, karmaşık yapılara basit açıklamalar getirme çabası da”.

Eleştiriler dışında alana son dönemde yapılan katkıları, “kültürlenme”, “genetik ve insan doğası” ve “katman niteliği” gibi başlıklar altında gruplandırmak mümkün görünmektedir.

Kültürlenme ile ilgili önceki tespitlere ek olarak, Adrian Lewis’e göre kültürlenme süreci bireyin hayatının her anında, onun olasılıklarını genişleterek ya da daraltarak gerçekleşir. Bu anlamda ordu, hayatı pahasına vatanını koruyacak adamlar yetiştirmek için, sürekli olarak bir kültür aktarımı sürecine tâbi olur (Lewis, 2007, 15). Kültürel dönüşüm süreci yeni kültür öğelerinin akışı ile mevcut kültürdeki değişiklik ya da kayıplar tarafından belirlenir (McManus, 2004, 98-99).

Anlaşılan o ki kültür tahammül edilen ile tahammül edilemeyen arasındaki; genetik ise mümkün olanla olmayan arasındaki farkı belirler. Bu önermenin kültürle ilgili olan kısmı uyabilen ya da değişken, genetik ile ilgili kısmı ise kalıcı ya da değişmeyen niteliktedir. Ama insan doğasını her ikisi de etkilemekte, diğer bir deyişle kültürlenmektedir. Nitekim Lewis’e göre de (2007, 15);

“(…) genetik ve kültür davranış parametrelerini tesis etmek için birleşirler. Yaşamı boyunca bireyin genetik yapısı değişmez ama kültür statik olmadığından dolayı, parametreler her zaman

bir miktar yeniden tanımlanır. Böylece ulus devletin herhangi bir zamanda muharip asker yetiştirme kabiliyeti, doğa/genetik ve terbiye/kültür arasında düzenlenir.”

Dolayısıyla denilebilir ki, ulusların muharip savaşçı yetiştirme yetenekleri iki yönlü bir fonksiyon oluşturur: “doğa” ve “terbiye”. İnsanın –bu araştırma özelinde stratejik karar alıcıların– kültürlenme süreçlerine yönelik analitik bir inceleme, araştırmaları deskriptif yüzeysellikten ve sığılıktan kurtarma aracı olarak fayda sağlayabilir. Lewis’in bu konuda yazdıkları, bu görüşü destekler niteliktedir (Lewis, 2007, 16):

“Tarihe derinlemesine bir bakış, bir savaş incelemesi ve insan doğasının ve insanlık halinin değişmeyen taraflarına soğukkanlı ve dürüst bir bakış, birçok gerçeği ortaya çıkarır: İlk olarak Platon bize der ki; ‘sadece ölümler savaşın bittiğini görebilmişlerdir’ (...) İkincisi, uluslar ve ulus devletler savaş vasıtasıyla doğar ya da ölümler. ABD bir savaş neticesinde süper güç oldu, bu statüsünü de bir savaşla muhafaza etti. (...) Üçüncüsü, evrendeki en güçlü silah insandır, onun yaptığı makineler değil. (...) Dördüncüsü, insanlar savaşı mümkün kılan uyum bağlarına sahip sosyal hayvanlardır. (...) Beşincisi, savaşın temel doğası yanılısamaya neden olur. Savaşın yıkım ve vahşeti her iki tarafta da savaşan kişilerin kendilerini üstün olanlar değil, mağdurlar olarak görmesine, düşmanı ise insanlık dışı caniler olarak görmesine sebep olur.”

Stratejik karar alıcının davranışlarının kültürlenme sürecinin analizinde inançlar, tutumlar ve normlar da önemli rol oynamaktadırlar. Bu maddi faktörlerin göz ardı edilmesi anlamına gelmez ama inançlar, tutumlar ve normlar araştırmacılara karar alıcının stratejik alanda neden bazı davranışları sergilediğini ya da neden bazı davranışları sergilemediği konusunda bir katman vazifesi görür.

Nitekim Basrur’a göre (2001, 196) stratejik kültür iç ve dış uyaranlar arasında bir katmandır⁸. Morgan da (2003, 31) stratejik kültürü stratejik çevreden gelen uyarıcılar ile devletin bu uyaranlara tepkisi arasında bir aracı değişken⁹ olarak adlandırır. Katman nitelendirmeleri bu satırların yazarını, stratejik kültürün kalıcı ama tarihsel akış içinde değişen şartlara uyabilen, ayarlanabilen bir fenomen olduğu değerlendirmesine götürmüştür. Longhurst bu kalıcı ama ayarlanabilen katman niteliğini “ince ayar”¹⁰ olarak adlandırır. Ona göre (Longhurst, 2005,17-18);

“değişim sadece mümkün değil aynı zamanda gereklidir, ama stratejik kültürdeki birçok değişim, köklü olmaktan ziyade ince ayar niteliğindedir. Bu niteliğiyle stratejik kültür üç bileşen içerir: Altta yatan temel unsurlar, gözlenebilir düzenleyici uygulamalar ve güvenlik siyasasının bakış açısı. Bu üç bileşenin varlığı stratejik kültürün sürekli bir kendini geliştirme faaliyetinde olduğunu gösterir.”

Snyder’in ilk kullanımından bu yana stratejik kültür tanımı da, tartışmaların sağladığı katkılar oranında değişim geçirmiştir. İlk tanımlardaki süreklilik ve indirgenebilirlik vurgusu, müteakiben araçsallık, ardından da değişkenlik, daraltma ve sınanabilirlik görüşünü içeren tanımlarla eleştirilmiştir. Son dönemde ise her üç eğilimi

⁸ Orijinal terim “intermediate structure”dır.

⁹ Orijinal terim “intervening variable”dır.

uzlaştırmayı ve sentezlemeyi amaçlayan bir eğilim göze çarpmaktadır. Kısacası son dönem tanımlamaları araştırmacıları yönetsel olarak çeşitlemelere kanalize ediyor.

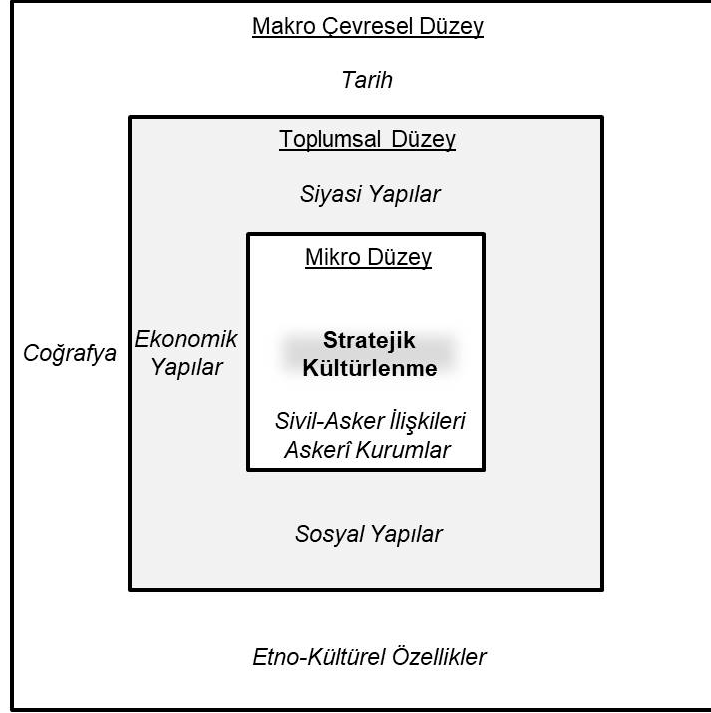
2.2. Stratejik Kültür Analizinin Girdi Düzeyleri

Bugüne kadar Atatürk'ün kişilik yapısının ya da karar verme davranışının anlaşılmasına yönelik araştırmaların çoklukla tek boyutlu veya tek düzeyli kaldığı, bu alandaki ampirik araştırmaların ise iki elin parmaklarını geçemeyecek kadar az olduğu daha önce söylenmişti. Az sayıdaki bu çalışmalar ise değerli ve bu araştırmanın yapılandırılması bakımından yönlendirici olmakla birlikte, doğrudan stratejik kültür alanında yazılmış eserler değildir. Sözgelimi Gawrych (2013), Atatürk'ün kişiliğini “his-dimağ-vicdan” üçlemesi üzerinden tanımlamaya odaklanan bir tarih çalışması ortaya koyarken; Volkan ve Itzkowitz (1984), Atatürk'ün kişiliğine dair psikanalitik bir çalışma yapmışlar, onu çağdaşı olan liderlerden farklı bir şekilde “onarıcı lider” olarak tanımlamışlardır. Atatürk'ü “literatus” olarak tanımlayan Hanioğlu (2011), bir taraftan Atatürk'ün kültürlenme süreçlerine odaklanırken, diğer taraftan “literatus” tanımlamasıyla onun, entelektüel birikimini, pragmatik bir biçimde stratejik davranışı için araçsallaştırdığını ileri sürmüştür. Mango'nun çalışması (1999) Atatürk'ün liderlik özelliklerine; Erickson'un (2013) çalışması onun askerî dehasına; Atatürk'ü “dönüştürücü lider” olarak tanımlayan Güler'in (2010) çalışması ise her iki yönüne odaklanan biyografik araştırmalardır. Ludwig (2002) ise yirminci yüzyıl liderlerini, tarihteki ünlü liderlerin özelliklerinden oluşturduğu Siyasi Büyüklük Endeksi üzerinden analize tâbi tutmuş ve Atatürk'ü siyasi büyüklük endeksi en yüksek çıkan bir “vizyoner lider” olarak tespit etmiştir. Bahse konu tüm yazarların eserleri, kendi alanlarında başat olma niteliğini korumakla birlikte, Giriş Bölümü'nde detaylı olarak açıklandığı üzere, bu araştırmanın problematiği, bu eserlerden alan ve yöntem bakımından ayrılmaktadır. Tekrarlamak gerekirse, bu araştırma, Atatürk'ün güvenlik meseleleriyle ilgili olarak ne düşündüğünü ve nasıl düşündüğünü ortaya koyarak, bunu bir bilişsel model üzerinden izah edebilmeyi amaçlamaktadır.

Bu nedenle stratejik kültür analizine başlarken, öncelikle Gray'in görüşleriyle paralel bir yaklaşımı olan David R. Jones'un stratejik kültürün oluşumunun analizinde göz önüne aldığı üç girdi düzeyini detaylandırmakta yarar vardır. “Makro çevresel

¹⁰ Orijinal terim “fine-tuning”dir.

düzey” olarak ifade edilen birinci düzey, tarih, coğrafya ve etno-kültürel özellikleri içerir. İkinci düzey, siyasi, ekonomik ve sosyal yapıları içeren “toplumsal düzey”dir. Son olarak sivil-asker ilişkileri ve askeri kurumların oluşturduğu bir “mikro düzey” bulunmaktadır (Jones, 1990, 35-49). Şekil 3’te stratejik kültür analizinin girdi düzeyleri şematik olarak gösterilmiştir.

Şekil 3: Stratejik Kültür Analizinin Girdi Düzeyleri

Jones’un Sovyetler Birliği’nin taarruzi karakterli yüksek stratejisini açıklamada kullandığı bu yöntemden Atatürk’ün kültürlenme sürecinin analizinde, stratejik kültür kodlarını ortaya çıkarmak için de yararlanmak mümkün görünmektedir. Takdir edilecektir ki, bahse konu analiz düzeylerinin her biri bir araştırma konusu olabilecek potansiyele sahiptir. Bu aşamada yapılan analiz, Giriş Bölümü’nden de hatırlanacağı üzere, stratejik kültürlenmenin makro çevresel düzeyiyle sınırlı tutulmuştur.

2.3. Stratejik Kültürlerde Yerleşik Taarruz ve Savunma Kültürleri

Stratejik kültürün makro çevresel analizinde, tarih öncelikli bir yer edinmiş durumdadır. Stratejik kültür açısından güç kullanma biçimleri öncelikli sorunsalı oluşturduğuna göre, bu araştırma için de “taarruzilik” ve “savunmacılık” ele alınması gereken birincil konular olmaktadır.

Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı’ndan önceki yıllarda “saldırganlık” kavramı, bugünkü hayat görüşüyle bağdaşmayacak bir biçimde popülerliğe sahipti. Sivil elitler ve toplum, taarruzun muharebede avantaj sağladığını ve saldırgan çözümlerin güvenlik krizlerine yönelik en etkili yöntemler olduğunu düşünürken, ordular da saldırganlığı övdüler ve saldırgan doktrinleri benimsediler.

Dolayısıyla savaşa ilişkin mitler ve gerçekler arasındaki uçurumun, tarihin hiçbir döneminde Birinci Dünya Savaşı öncesindeki kadar derin olmadığını söylemek iddialı olmayacaktır. Hafif silahlar, makinalı tüfekler, dikenli tel ve demiryolunun icadının bir sonucu olarak savunmacıların taarruz taraftarları karşısında kazandıkları avantaja rağmen, Avrupalılar artan bir şekilde taarruz edenin muharebe sahasında avantajı sağlayacağına ve savaşların kısa ve belirleyici sonuçlanacağına, Alman şansölye Bethman Hollweg’in tabiriyle, “kısa fırtınalar” olacağına inanıyorlardı (Farrar, Jr., 1972, 40). Her birinde yeni savunma teknolojileri uygulanan Amerikan İç Savaşı’nın, 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi’nin, Boer Savaşı’nın ve Japon-Rus Savaşı’nın tecrübeleri görmezden geliniyordu. Bunun yerine Avrupalılar, hem savunanın avantajlarını, hem de taarruz edenin dezavantajlarını gizleyen bir grup politik ve askerî mitin peşine düştüler. Bu zihniyet, her Avrupa gücünün 1892-1913 döneminde benimsediği saldırgan askeri doktrinleri şekillendirdi (Van Evera, 1984, 59).

Almanya’da ordu, taarruzu tiz ve sert ifadelerle yüceltti ve Alman toplumunu benzer görüşlerle telkin etti. 1914 Alman Harp Planını hazırlayan General Alfred von Schlieffen “en iyi savunma taarruzdur” derken, ünlü yazar Friedrich von Bernhardi de saldırı tarzı eylemin savunmacı modelden çok daha üstün olduğunu ve modern şartlar altında saldırı savaşının üstünlüğünün eskisinden daha fazla olduğunu ilan ediyordu (Zuber, 2003). “Ordu Birliği” kavramının mucidi olan General August von Keim “taarruz, zaferi kazanmanın tek yolu olduğundan, Almanya taarruza yönelik olarak donatılmalıdır” iddiasında bulunurken, dönemin Alman Genelkurmay Başkanı General Helmut von Moltke de “en iyi savunma taarruzdur” sözünü onaylıyordu (Geiss, 1967, 357; Notestein ve Stoll, 1917’den aktaran Van Evera, 1984, 59). Bu yaklaşımlar, Belçika, Fransa ve Rusya’ya hızlı ve kesin sonuç alıcı taarruzları öngören ünlü Schlieffen Planı’nı doğurdu.

Aynı dönemde Fransa’da da ordu, Liddell Hart’ın değimiyle, “taarruzun erdemlerine takıntılı” hale gelmişti ki bu takıntı siviller arasında da yayılmıştı (Liddell Hart,

1938, 57). Genelkurmay Başkanı Joffre'ye göre, Fransız ordusu artık taarruzdan başka kural tanımıyordu, diğer bütün kavramlar savaşın doğasına aykırı olduklarından reddedilmelilerdi (Ellis, 1975'den aktaran Van Evera, 1984, 60). Fransa Cumhurbaşkanı Clement Fallieres de "yalnızca taarruz Fransız askerlerinin atılganlığına uygundur, bizler düşmanın üstüne tereddüt etmeden yürümeliyiz" (Tuchman, 1962, 51'den aktaran, Van Evera, 1984, 60) diyordu. Dönemin Cumhurbaşkanlığı sarayında görevli Emile Driant Fransa'daki genel görüş şöyle özetliyordu (Van Evera, 1984, 60): "İlk büyük muharebe tüm harbi belirleyecek ve savaşlar kısa sürecektir. Taarruz fikri ulusumuzun ruhuna işlemelidir".

Mareşal Foch'un sözleriyle, Fransız ordusu "başarı için tek bir formül, tek bir dövüş öğretisi, yani düşmanın üzerine yürümek, ona ulaşmak ve onu yok etmek için kesin bir kararlılıkla gerçekleştirilen taarruzun belirleyici gücünü" (Van Evera, 1984, 60) esas alıyordu. Diğer Avrupa devletleri ise aynı virüsün görece daha hafif belirtilerini gösterdi. Örneğin İngiliz Ordusu, taarruza karşı savunmanın gücünü sergilediği Boer Savaşı'ndaki tecrübelerine rağmen savunmacı stratejileri terk etti. General W.G. Knox, "Savunmacılık bir Britanyalı için asla kabul edilebilir bir rol değil, bu nedenle o savunmacılık hakkında çok az araştırma yapıyor ya da hiç yapmıyor" diye yazıyordu. General R.C.B. Haking ise taarruzun kazanacağından "göklerde bir güneş olduğu kadar emin" olduğunu söylüyordu (Van Evera, 1984, 60).

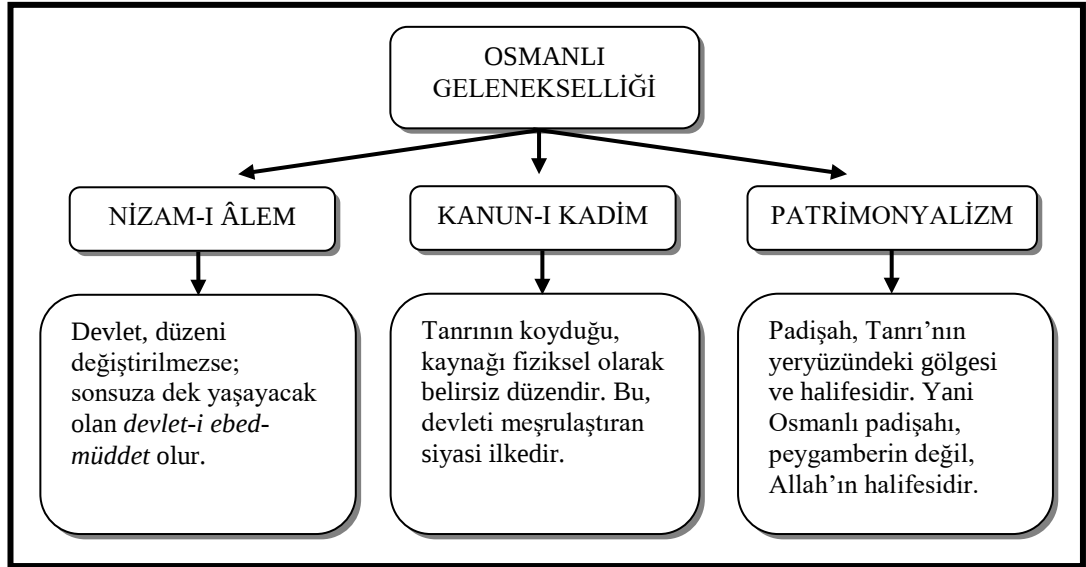
Türkiye özelinde, saldırı kültürünü biraz daha farklı bir şekilde anlamak gerekiyor. Öncelikle Türk stratejik kültüründe tarihin en eski dönemlerinden bu yana cüretkâr ve fütühatçı bir anlayışın yerleşik olduğunu hatırlatmak gerekir. Üstelik bu eğilimi besleyen mitler, inançlar ve tutumlar isim ve bağlam değişirse de, günümüze kadar kendisini muhafaza etmiştir. Kadim Orta Asya kültürüne dayanan, "asena" ve "kızıl elma" gibi sembollerin önce Selçuklu, sonra da Osmanlı Devlet felsefesinde farklı kavramlar üzerinden tanımlanmaya devam ettiği görülür.

Sözgelimi Berkes Batılı araştırmacılar arasındaki Osmanlı'nın teokratik bir yönetimi olduğuna dair yanlış inanın, onların "halife-sultan" figürünü yanlış değerlendirmelerinden kaynaklandığını söyler. Bu yanlış değerlendirme, Batılıların kendileri dışında kalan dünyayı, kendi değerlerine kıyasla yorumlamalarından kaynaklanmaktadır. Berkes'e göre (2011, 30); "Osmanlı rejiminin en önemli yanı, dinselikten çok *gelenekselliktir*." Geleneksellik; hem dinselliği hem de Doğu

despotizmini içine alan daha kapsayıcı bir kavramdır. Berkes'in geleneksellik tanımını Şekil 4'teki gibi modellemek mümkündür.

Berkes (2011, 31), padişahın Allah tarafından verilmiş en önemli görevinin adaleti sağlamak olduğunu; bu iş için kendisine yardımcıları temin ve tesis etmesi gerektiğini tespit eder. Padişahın yardımcıları, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünün kaynağı ve tecellisi olan askerî bürokrasiyi oluşturur. Askerî bürokrasi, bugün kullanılan anlamda silahlı kuvvetlerle sınırlı değildir; Berkes'in deyişiyle militer ve sivil bürokrasiden meydana gelir. Bu yapı Osmanlı İmparatorluğu'nu Batılı çağdaşlarından ayıran en önemli özelliktir. Diğer bir deyişle devleti yöneten bürokrasi Batı'da toplumsal sınıflardan kaynaklanırken; Osmanlı'da bu bürokrasi, idealde toplumdan bağımsız bir yapıdadır.

Yukarıda ortaya konulan “fütuhât” ve “geleneksellik” kavramları Türk stratejik kültüründeki sürekliliğin göstergeleri olarak kabul edilebilir. Bunlarla birlikte aşağıdaki maddelerde detayları açıklanacak olan “çok taraflılık”, “adalet dairesi” ve “stratejik çekilme ve karşı taarruz” kavramları da bu süreklilik göstergelerine ilave edilebilirler. Ancak giriş bölümünde de ifade edildiği üzere, sürekliliğe ilişkin analiz bu araştırmanın analizlerinin kapsamı dışında tutulmuş ve fakat bu kavramlardan, Atatürk'ün ince ayar davranışının esin kaynakları olarak yararlanılmıştır.

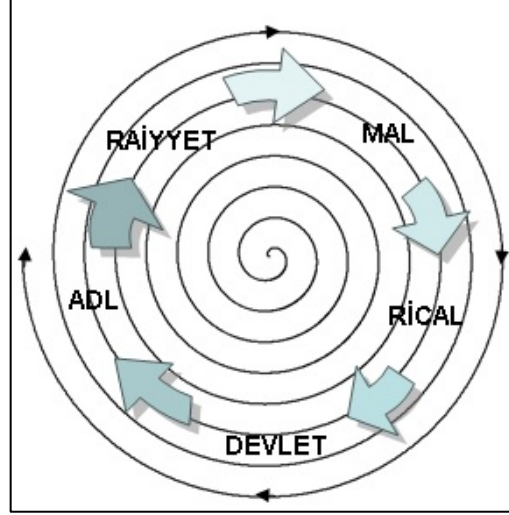

Şekil 4: Osmanlı Geleneksel Devlet İdeolojisi

Özgür Körpe, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayaklanmalar, (İstanbul: Paraf Yayınları, 2013), 35.

Berkes'in tanımladığı nizam-ı âlem kavramının ise iki boyutu göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi olan *devlet-i ebed-müddet* kavramı aktif bir stratejik tutumu

işaret ederken, ikinci boyut olan *düzenin değişmezliği* kavramı ise reaktif bir stratejik profil öngörmektedir. Diğer taraftan Osmanlı'nın *devlet-i-ebed-müddet* düşüncesini, Naima'nın deyiimiyle Hakkaniyet Çemberi (*Adalet Dairesi*) kavramıyla açıklamak mümkündür.

Şekil 5: Osmanlı Adalet Dairesi

Özgür Körpe, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayaklanmalar, (İstanbul: Paraf Yayınları, 2013), 35.

Adalet Dairesi formülasyonuna göre; rical olmadan, güçlü devlet olunmaz. Güçlü devlet adil olur. Güçlü ve adil devlet raiyyet kazanır. Rai olan tebaa gönüllü olarak vergisini öder, devlet mal kazanır. Mal ricale ulaşır, böylece ricalin kalitesi yükselir. Kalitesi yükselen rical daha iyi savaşır ve fetih yapar. Fetih demek yeni tımar, yeni gelir demektir. Böylece devlet güçlenir; güçlenen devlet daha adil olur, daha fazla raiyyet kazanır, daha fazla vergi toplar, rical daha da güçlenir. Bu daire içten dışa doğru gittikçe büyüyen bir sarmaldır (Şekil 5). Görüldüğü üzere Adalet Dairesi de taarruzi karakterli bir stratejiyi dikte etmektedir.

Osmanlı'da nizam-ı âlemin reaktif stratejik profilini teşkil eden düzenin değişmezliği ise, esasen taarruzi kültürün muhafazakâr yönünü işaret etmektedir. Burada düzenin iç siyaset bakımından ve dış siyaset bakımından değişmezliğinden bahsedilebilir. İç siyaset bakımından hanedanın muhafazası esastır. Gerçekten de yaklaşık 600 yıllık tarihi boyunca meydana gelen ayaklanmaların ana gayesinin hanedanı devirerek yerine yenisini getirmek değil, hanedan üyelerini değiştirmekten öteye gitmediği görülür. Hal' vakalarında dahi, başka olanaklara sahip iken; indirilen padişahın yerine yine bir hanedan üyesinin geçirilmesi ilginçtir. Benzer şekilde Kavalalı Mehmet Ali

Paşa vakasında olduğu gibi; kimi zaman Osmanlı Hanedanı'nı tamamen ortadan kaldırma olanaklarına kavuşmuş olsalar bile, asilerin her zaman bir sınırları vardır.

Osmanlı'da devletin bekasının stratejik bir davranış haline gelişini, özellikle onyedinci yüzyıl sonlarıyla başlatmak mümkün görünmektedir. Zira bilindiğı üzere ilk büyük toprak kayıpları Viyana yenilgisini takip eden yıllarda ve Karlofça Antlaşması sonrasında meydana gelmiş, bu durum zaman içinde Osmanlı stratejik karar alıcılarının davranışlarını muhafazakârlığa, Karaosmanoğlu'nun tabiriyle “savunmacı reel politığe” yönlendirmiştir. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ve akabinde imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması ile birlikte, bahse konu muhafazakârlık; etkileri günümüze kadar uzanan “toprak bütünlüğü” ya da orijinal tabiriyle “tamamiyet-i mülkiyet” kavramına evrilmiştir. Devletin askerî gücünün zayıfladığı dönemlerde beka sorununun yaygın bir politik/stratejik söylem olarak benimsendiğı görülmektedir.

Son olarak Türk stratejik kültürünün hem taarruzi, hem de tedafüi yönlerini karşılayan çok taraflılık kavramından bahsetmekte yarar vardır. “Atatürk'ün 5 Ağustos 1921 tarihinde sarf ettiği (AKDITYK ATAM, 2006a, 142) “Düşman ordusunu behemehal anayurdumuzun harim ismetinde boğarak naili halas ve istiklal olacağız” sözü, bir yanıyla Millî Mücadele stratejisini de özetlemektedir. Stratejik seviyede “Stratejik Geri Çekilme ve Karşı Taarruz”, operatif seviyede ise “derinlikte savunma” ile karşılık bulan bu söylem, savunmacı görünmekle birlikte, esasen içinde taarruzi öğeler barındıran pragmatik nitelikli bir stratejik davranıştır. Harim-i ismetinde boğma davranışının taarruzi niteliğı, Millî Mücadele harekâtına atfen kullanılan “sebat”, “mukavemet”, “direnc”, “dayanma” kavramlarının “boğma”, “kovma”, “def etme”, “tecziye” gibi taarruzi nitelikli kavramlara nazaran daha az olmasından çıkarılabilmektedir.

Dolayısıyla stratejik kültür keşfine soyunan bu araştırma açısından, “saldırı kültü” kavramının Türkiye özelinde bir kavramsal tuzak teşkil ettiği değerlendirilmektedir. Üstelik bu ayrımı kesin çizgiler ortaya koymak, Booth tarafından ortaya konulan ve araştırmanın yöntemsel ayırım noktalarından birini teşkil eden “kültür taassubuna” düşme riskini de minimize edecektir. Sözelimi Türk stratejik kültüründeki taarruziliğı salt Batı literatüründe yer alan “saldırı kültü” ya da orijinal biçimiyle “cult of offensive” üzerinden açıklamaya çalışmak, herhangi bir araştırmacıyı Atatürk'ün iktidarı süresince yayılmacı bir politika izlediğı gibi hatalı bir sonuca

ulaştırabilir. Bu araştırmanın iddiasına göre doğru olan bağlam Batı emperyalizmini sembolize eden “saldırı kültü” değil, stratejiyi dinamik, proaktif ve kazanma odaklı hale getiren “cüretkâr” nitelikli “taarruz ruhudur” ki, son tahlilde Atatürk’ün bunu askerî stratejisinin temeline yerleştirdiği görülmektedir. Bu araştırmada cüretkâr tutumla eş anlamlı kullanılan “Taarruz ruhu” kavramı, Üçüncü Bölüm’de ince ayar kodlaması sırasında detaylı olarak ele alınacaktır.

2.4. Türk Stratejik Kültürüne Atfedilen Dikotomiler ve Derindeki Pragmatik İzler

Uluslararası arenada Orta Doğu’nun, kültürel açıklamaların yardımı olmaksızın tam olarak anlaşılamayacak davranış örnekleriyle dolu olduğunu ileri sürmek hatalı olmayacaktır (Sondhaus, 2006, 78). Yüzyıllar boyunca Orta Doğu’nun hâkim gücü olan Osmanlı İmparatorluğu ve mirasını devrettiği Türkiye de bu örneklerin başında gelmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu mevcudiyeti boyunca kendine has istisnaları olan bir reel politik takip etmiştir. Ordu ise gerek Osmanlı’nın son yüzyılındaki modernleşme çabasında, gerekse Cumhuriyet tarihi boyunca belirleyici bir rol oynamıştır. Reel politik ve ordunun rolü gerek Karaosmanoğlu, gerekse Altunışık başta olmak üzere yazarların çoğunlukla mutabık kaldıkları bir tespittir. Öte yandan Karaosmanoğlu’na göre (2000, 201), Türk reel politiği Karlofça Antlaşması’na kadar taarruzi, bu tarihten günümüze kadar geçen sürede de savunmacı bir karakter çizmiştir. Karaosmanoğlu bu durumu, doğruya doğru gerilemenin yavaşlatılmasına dayanan bir “güç dengesi diplomasisi” olarak ifade eder (Karaosmanoğlu, 2000, 201).

Altunışık da bu güç dengesi diplomasisini ya da savunmacı reel politiği Türk stratejik kültüründeki yerleşik dört normdan¹¹ biri olarak teyit eder (Altunışık, 2007, 69). Mufti ise, Altunışık’ın tespitlerinden esinlendiği anlaşılan çalışmasında¹², taarruzi ve savunmacı seyri “cüret” ve “temkin” olarak adlandırır ve bu iki kavram bağlamında yakın tarihi inceler (Mufti, 2009, 1). Gerek Altunışık, gerekse Mufti’ye göre Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca izlediği minimalist, müdahalecilik karşıtı

¹¹ Yazara göre Türk stratejik kültüründe dört yerleşik norm bulunmaktadır. Bunlar statükoculuk, reel politik, karışmama, tarihsel acı tecrübeler algısıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Altunışık, 2007, 69-71).

¹² Burada Mufti’nin Altunışık’ın bazı argümanlarının aynılarını (statüko, Soğuk Savaş sonrası daha aktif olma, tarihsel acı tecrübeler, baskın stratejik kültür) kullanmakla birlikte, kendisine hiç atıf

ve statüko temelli güvenlik politikasını 1990'lerden itibaren gözle görülür bir biçimde değiştirmiştir (Altunışık, 2007, 69; Mufti, 2009, 1).

Stratejik kültüre ilişkin gelişmekte olan literatür tarihsel olarak biçimlenen paradigmatik inançlar, değerler ve sembollerdir ki bunlar karar alıcıların güvenliği ve kurumsal yapılarının selametini nasıl algıladıklarını biçimlendirir (Kupchan, 1994, 22; Johnston, 1998, ix). Mufti'ye göre bu inançlar, değerler ve semboller, dış çevrenin doğasına (örneğin, bu çevre fırsatlar alanı ya da tehlikeler diyarı olarak görülebilir), bu çevrenin tercih edilen dinamiklerine (statükocu ya da değişimci) ve dış dünya ile yüz yüze geldiğine yapının en uygun teşkilatlanmasına (içe dönük homojenlik ya da kozmopolit çok kültürlülük) dair temel soruların cevapları olarak ifade edilirler. Alandaki diğer yazarlarda olduğu gibi Mufti için de (2009, 3), bir ülkenin stratejik kültüründe bu tarz soruların kesin biçimi, o ülkenin özgün tarihsel mirasının bir fonksiyonudur.

Mufti'ye göre (2009, 2) yirmibirinci yüzyıla girerken Türkiye'nin güvenlik politikalarında gözlenen değişim, soğuk savaşın sona ermesi, küreselleşme, tek kutupluluk gibi sistemik faktörlerden etkilenmiş olsa da, belirleyici olan ülkeyi yöneten liderlerin dış dinamikleri algılamaları üzerinden oluşturulan tepkilerdir.

Nitekim Neorealist kuram da devlet davranışının salt sistemik faktörlerle izah edilemeyeceğini, bunların değişik hareket tarzları için sadece teşvik edici ya da vazgeçirici etkiler yapabileceğini, pratikte bireysel ya da yerel politik düzeylerin ağır bastığını iddia eder.¹³ Bu araştırma da, Mufti'nin ülkeyi yöneten liderlerin dış dinamikleri algılamaları üzerinden oluşturulan tepkilerin belirleyici olduğuna dair tespitiyle mutabıktır.

Ancak yeni oluşmakta olan literatüre ilişkin sorular çerçevesinde Erken Cumhuriyet dönemindeki stratejik düşüncenin derinlemesine analiz edilmesi ihtiyacı doğmaktadır. Dolayısıyla Atatürk'ün Türk stratejik kültürüne ne kadar etki ettiğinin ve bu etkinin günümüz karar alıcılarının davranışlarına ne oranda yansıdığının analitik bir çalışmayla ortaya konması gerekmektedir. Sözgelimi Karaosmanoğlu güvenlik karar alıcılarının davranışlarından ziyade, asker-sivil ilişkileri ve karar verme süreçlerinde askerin rolüne odaklanmıştır. Altunışık Soğuk Savaş sonrasında

yapmadığını belirtmek gerekir. Mufti'nin Altunışık'tan habersiz olarak tesadüfi bir şekilde aynı sonuçlara ulaştığı varsayımından hareketle her iki yazara da atıf yapılmıştır.

İslamcılık ve Kürt Milliyetçiliği gibi stratejik alt kültürlerin eğilimlerinin bahsedilen dört yerleşik normu revizyona uğrattığını ve Türk dış politikasını yönlendirdiğini ileri sürer. Anlaşılan o ki, stratejik alt kültürler yerleşik kültüre alternatif üreten karşı eğilimler olarak ele alınmıştır.

Diğer taraftan Altunışık'ın tespitleri bir stratejik kültürden ziyade bir politik kültürü ve bunun içinde biçimlenen alt politik kültürleri işaret ediyor gözükmektedir. Zira yazar Irak özelinde Orta Doğu dış politikası analizinin başlangıcında, baskın stratejik kültürün bürokrasinin yanında siyasi partilere de değişik düzeylerde sızdığını ifade ederek (Altunışık, 2007, 73), bir anlamda kavramı kullanım biçimi için bir nevi gerekçelendirme yapmaktadır. Her ne kadar politik ve stratejik kültürler, karar alıcı davranışlarının analizi için bütünlük birer katman niteliğine sahiplerse de, bu araştırma stratejik kültürün “savaş tarzı ya da güç kullanımı” niteliğine odaklanmaktadır.

Mufti'nin cüret ve temkin dikotomisi üzerinden getirmeye çalıştığı açıklama ise bir üst bakışa ihtiyaç duymaktadır. Yazara göre büyük ölçüde Mustafa Kemal Atatürk tarafından şekillendirilen “Cumhuriyetçi” görüş (yazar bunu Türkiye'nin baskın stratejik kültürü olarak adlandırır), dış dünyanın tehditkâr ve tehlikeli olduğunu ve yabancı düşmanların içerideki işbirlikçileri vasıtasıyla homojenliği ve birliği bozacağını iddia eder. Daha geniş bir ifadeyle Mufti (2009, 3), Cumhuriyetçi stratejik kültürün, diğer bir deyişle baskın paradigmanın “statükocu” ve “temkinli” doğasına karşılık, dış dünyanın sunduğu fırsatları değerlendirmek isteyen “müdahaleci emperyal” yaklaşımın “karşı paradigmayı” oluşturduğunu ileri sürmektedir.

Somut olarak ifade etmek gerekirse, Mufti'nin iddiasına göre Cumhuriyetçi görüş jeopolitik statükoyu savunur ve dış müdahaleyi reddeder. 1950'lerden itibaren kendisini gösteren “emperyal cüretkâr” görüş ise bunun tersine dış dünyanın fırsatlarla dolu olduğunu iddia eder ve değişimi savunur. Dolayısıyla Mufti, iç kaynaklı bu değişikliğin sebeplerini daha iyi anlayabilmek için Türk stratejik kültürüne bakmak gerektiğini iddia etmektedir. Mufti'nin baskın stratejik kültür yaklaşımı, olası sapmaları arızî bir durum olarak görmektedir. Aksi takdirde siyasa biçimlendirilmelerinde “kültür”ün önemi yadsınmak durumunda kalır. Dolayısıyla

¹³ Hatırlanacağı üzere Kenneth N. Waltz'a göre (1979, intro), domestik/yerel faktörlerin sistemik düzeye etkisi vardır.

rakip stratejik kültür paradigmaları arasında bir etkileşim ve gerilim olduğunu varsaymak gerekiyor.

Mufti'nin Türk siyasal kültürüne dair “cumhuriyetçi/temkinli” ve “emperyal/cesur” nitelendirmeleriyle kavramlaştırdığı ikili karşıtlık genel olarak batılılaşma ve modernizm karşısında tarihsel fay hattını da yansıtır. Aslında bu iki tarihsel blok arasında Cumhuriyet'in kuruluşundan başlamak üzere bugüne kadar süren örtük ya da açık bir rekabet ve gerilim olduğu da genel kabul gören bir yaklaşımdır. Öte yandan, Cumhuriyet dönemi stratejik kültürünü “baskın” ve “karşı” paradigmlar olarak ayrıştırmak işlevsel görünmesine karşın iki noktada eleştiriye açık duruyor.

Bu eleştirilerden ilki, Cumhuriyetin stratejik kültürünün başlangıç ölçeğine ilişkindir. Mufti Atatürk'ü kararlarında yol gösterici bir “örnek” ve “kılavuz” olmayan bir yenilikçi biçiminde konumlayarak meşrulaştırıyor¹⁴. Mufti'ye göre Atatürk'ün temel düşüncesi, emperyal karmaşıklık ve heterojenlikten kurtulmaktır. Bulduğu çözüm ise soruna her iki taraftan da taarruz etmektir. Yani toplumsal çeşitliliği homojenize ederken, Osmanlıcılık, İslâmcılık, Turancılık gibi imparatorluk etkilerini de ortadan kaldırmaktır. Mufti'nin tespitine göre (2009, 18) yeni motto “haddimizi bilmek” olarak ifade edildi. Mufti Atatürk'ün iç sorunlar için de benzer bir hareket tarzını geliştirdiğini iddia eder ve Atatürk'ün iç ve dış sorunlara yönelik ürettiği çözümü “taktik esneklik” şeklinde tanımlayarak pragmatizme bağlar (Mufti, 2009, 18). Bu tespit bir ölçüde doğru olarak kabul edilse bile, Atatürk'ün karar süreçlerini etkileyen paradigmatik inançları, değerleri ve sembolleri yani kısaca kültürel sosyalleşmesini, Gray'in deyişiyle “kültürlenmesini” görmezden gelmektedir.

Üstelik Mufti'nin tespiti Atatürk'ün pragmatik yaklaşımını taktik seviyeye indirgemiş ya da pragmatizmi kişisel faydayı maksimize edecek bir manipülatif çerçeveye sokarak araçsallaştırmış gibi görünüyor. Nitekim Mufti'ye göre stratejik kültür paradigmalarının veya karşı paradigmların geniş ölçekte liderlerin mizaç, yeterlilik ve vizyonlarına bağlı olduğu gerçeği, yazarın eserinin başka bir temel retorik sorunsalına daha işaret ediyor: Kurumun normatif analiz potansiyeline sahip kafa karıştırıcı etkisi ya da siyasi liderler tarafından kültürel retoriğin ve sembollerin bilinçli manipülasyonu... Dolayısıyla birinci eleştiri Atatürk'ün Erken Cumhuriyet

¹⁴ Mufti'nin Atatürk'ün dış politikasını taktik esneklik olarak adlandırması ve bunu pragmatizme benzetmesi için bkz. (Mufti, 2009, 8).

döneminin baskın stratejik kültürünü oluşturan en temel figür olduğunu bir hipotez olarak ileri sürmektedir.

Öte yandan durum “haddimizi bilmek” şeklinde ifade edilebiliyorsa, örneğin Hatay Sorunundaki aktif tutum ya da Kıbrıs Barış Harekâtı nasıl açıklanabilir? Dolayısıyla paradigma-karşı paradigma ayrımı yerine Longhurst’ün ince ayar tanımlaması daha uygun görünüyor. Ancak bu noktada araştırmanın kavramsal ayrımını net olarak ortaya koymak adına, Longhurst’ün ince ayar tanımlamasıyla Giriş bölümünde işaret edilen Deringil’in ince ayar tanımlaması arasındaki farka değinmekte yarar görülmektedir.

Deringil, *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji* adlı eserinde (2002); Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılını, yaygın Oryantalist bakıştan farklı bir şekilde içeriden bir bakışla ele alır.¹⁵ Odak noktası ise Sultan II. Abdülhamid dönemindeki meşrulaştırma problemidir. Osmanlı Hanedanı’na yönelik olarak, Sultan II. Mahmud’dan itibaren tedricen ve hatırı sayılır ölçüde uygulanan simetrik ve asimetrik yıkıcı etkilerin, kendisini Sultan II. Abdülhamid iktidarının ilk yıllarında bir meşruiyet problemi olarak gösterdiğini tespit eden yazar, Devlet’in kendisini içinde hissettiği bu sürekli acil durum halinde “ince ayarın” fazladan bir önem kazandığını vurgular. Deringil’e göre (2002, 23), her zaman sevecen ve yatıştırıcı olması gerekmeyen bu süreç, son çare olarak da olsa, kaba güç ve kan dökmeyi de gerektirebilir. Bu bağlamda Deringil (2002, 23); “İnce ayar”ın en önemli yönünün, bunun devletin meşruiyet ideolojisini destekleyen ve devlet siyasasının topluma benimsetilmesini sağlayan bir süreç olduğunu vurgular. Deringil’e göre (2002, 23);

“‘İnce ayar’, birinci dereceden iktidar seçkinleriyle, yani siyaseti formüle eden ve uygulayan insanlarla ilgiliydi, imparatorluğun fiilen son gerçek padişahı olan II. Abdülhamid kadar müstebid bir padişah bile, kendisine bilgi veren, danışmanlık yapan, aslına bakılırsa onu etkileyen bir personel topluluğuna muhtaçtı. Dolayısıyla, sarayından ender olarak ayrılan, payitahtından hiç çıkmayan sultan, bu insanlara, yetkeyi güçlü sadrazamlara bırakmış olan kendinden önceki padişahların çoğundan daha fazla güvenmek zorundaydı”.

Deringil’in iktidarın seçkinlerine atfettiği bu tutum, her ne kadar stratejik kültürün karar alıcı elite yönelik atıfla benzeşse de, zannımızca aynı şey değildir. Zira hatırlanacağı üzere stratejik kültür, sözkonusu “iktidarın seçkinlerinin” ya da stratejik kültür kavramsallaştırması bakımından daha uygun olan “karar alıcı elitin” güvenlik ortamındaki davranışının simetrik niteliğine odaklanır.

¹⁵ Eserin, bu araştırmayla ilişkili bir kavramsallaştırma içerdiği tespit edildiğinden, İngilizce basımından da yararlanılmıştır.

Stratejik kültür araştırmacısı bakımından iktidarın meşruiyeti, siyasi iktidarın muhafazasından ziyade, güvenlik meselesinin çözümündeki etkinliğiyle ilişkilidir ki, herhangi bir stratejik kültür araştırması karar alıcıyı etkin kabul ederek, bu etkinliğin “ne olduğuna” ve “nasıl olduğuna” odaklanır.

Daha özlü bir ifadeyle; bu araştırmanın Longhurst’ten ödünç aldığı ince ayar, stratejik davranışın sürekliliğindeki dönemlik değişimlerin niteliğine yapılan bir atıftır. Deringil’in isabetle tespit ettiği siyasi iktidarın toplum nazarındaki meşruiyet krizine yönelik çözüm yöntemi, bu araştırmanın kapsamı dışındadır.

Bu araştırmanın Mufti’ye yönelttiği ikinci eleştiri ise nedensellik bağının göz ardı edilmesine ilişkindir. Bu noktada da Deringil’in “sürekli savunma hali” kavramsallaştırmasından hareket etmek uygun görünüyor. Deringil’in (2002, 23) “bu durumda ‘ince ayar’ın, sürekli savunmada kalan bir devletin özelliği olma olasılığının daha yüksek bulunduğunu bile ileri sürmem mümkün” ifadesinde geçen “sürekli savunma halinin” Osmanlı İmparatorluğu’nun ondokuzuncu yüzyıl boyunca bulunduğu durumu ifade ettiği değerlendirilmektedir. Bu tespit yaygın akademik kanaate uygundur; bu araştırma da bunu kabul etmektedir. Ancak bu araştırmanın kabul etmediği şey, Mufti’nin taarruzi ve tedafüi eğilimleri ortaya koyarken, nedensellik bağını göz ardı etmesi ve Türk stratejik kültürünün özünde taarruzilik ve savunmacılık gibi belirgin bir diyalektiğin var olduğu varsaymasıdır.

Dolayısıyla, Mufti’nin tespitinden yararlanacak herhangi bir araştırmanın, Deringil’in Osmanlı’nın son dönemini tanımlamak için kullandığı bu savunma halinden beslenmemesi gerektiğini vurgulamakta yarar vardır. Zira bu araştırmanın temel varsayımına göre, Türk stratejik kültüründeki taarruzilik ve savunmacılık, yukarıda da değinilen Çin stratejik kültüründeki Konfüçyen/Reel Politik diyalektiğinden farklıdır. Çin devlet geleneğinde savunma, yaygın bir yerleşik eğilimdir, Scobell’in tanımlamasıyla bir kültür. Türk stratejik kültüründe ise taarruzilik ve savunmacılık dönemsel eğilimleri tanımlamakta kullanılan birer yardımcı kavramdır.

Çin devlet adamları ve akademisyenleri arasında savunmacılığın mı yoksa taarruziliğin mi daha iyi olduğu ya da Konfüçyen yaklaşımı ne tip taarruzi davranışlarla desteklemek gerektiği tartışıldığı ve binlerce yıl boyunca uygulanageldiğine göre bunu bir kültür olarak tanımlamakta bir beis görülmeyebilir. Ancak, Türk stratejik kültüründe benzer ve dönemsel olarak bir diğerine karşı

güçlenen iki eğilimin var olduğunu söylemenin yüzeysel ya da aceleci bir tespit olduğu değerlendirilmektedir.

Bu yaklaşım Mufti'nin Cumhuriyet dönemi stratejik kültürüne odaklandığı ve bu dönemi kastettiği ileri sürülerek eleştirilebilir. Cevaben bu araştırma zaten Türk stratejik kültüründe ve bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti döneminde savunmacı [Mufti'nin değimiyle temkinli] kararlar alınmadığını iddia etmiyor. Bu araştırmanın katılmadığı, Mufti'nin, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kasım 1918'e kadar emperyal bir devlet olma kimliğini koruduğunu, bundan dolayı çöktüğünü ve Cumhuriyet'in bu emperyal eğilimi terk ederek haddini bildiğini, zorlukla elde ettiği son parçayı korumak adına izole bir devlet yapısı tesis ettiğini iddia ve kabul etmesidir. Diğer bir deyişle, ister ayrılma, ister birleşme, ister yeni kurulma, isterse de yeniden yapılanma şeklinde olsun, tüm devletlerin kuruluş dönemlerinde rastlanabilecek korumacı yaklaşımları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine mal ederek açıklamasıdır. Mufti'nin yaklaşımını bir metaforla izah etmek gerekirse; “sütten ağzı yanan Türkler, yoğurdu üfleyerek yemişlerdir. Cumhuriyet tarihi boyunca, yoğurdu üfleyerek yiyenlerin süt içmeyi unutturma çabası, baskın bir paradigma olarak Devlete ve topluma hakim olmuştur. Buna karşılık ise süt içmekten vazgeçmeyenler pozisyonlarını korumuşlar, siyaseten güçlenince de kendi görüşlerini uygulamaya geçirmeye çalışmışlardır.” Halbuki bu araştırmanın iddiasına göre Türk stratejik kültürünün Mufti tarafından “emperyal” olarak tanımlanan ve aslında klasik çağına ait olan fütuhata dayalı genişleme stratejisi, onsekizinci yüzyıl başladığında zaten büyük ölçüde değişim göstermişti. Buna rağmen Osmanlı Padişahları yaklaşık bir yüzyıl daha kendilerini “Cihan Hükümdarı” olarak adlandırmaları devam etmişlerdi.

Öyleyse Mufti, “temkinlilik” tanımlaması için daha geride bir milat seçmelidir. Ancak bu bile Osmanlı Padişahlarının kendilerini Cihan Hükümdarı olarak görmelerinin, Nizam-ı Alem ülküsünden vazgeçmemelerinin, İmparatorluğun son yıllarında dahi Türkistan'daki hanlıkların Osmanlı Padişahlarından medet ummalarının ve nihayet Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun Misak-ı Millî'yi tam olarak gerçekleştirebilmek için önce Musul'da ve ardından Hatay'da sarf ettiği çabaların ve takındığı “cüretkâr” tutumun açıklanabilmesi için yeterli kalmamaktadır.

Bu nedenle bu araştırma, içinde taarruzi ve savunmacı tutumları birlikte barındıran devlet geleneğini tartışmalı bir diyalektiğe ya da dikotomilere indirgeyen yaklaşımın başka şeyleri gözden kaçırdığına dair bir kuvvetli bir şüpheyne sahiptir. Diğer bir

deyişle Mufti'nin cüret/temkin dikotomisinin baskın paradigmanın siyasa üzerindeki nedensellik etkisini gözden kaçırdığı değerlendirilmektedir. Kırık ve Morva (2016, 109) Cumhuriyetin kuruluşu ile neticelenen dönemi, Atatürk'ün fikir ve eylemlerinden hareketle “pragmatik eylem kuramı” çerçevesinde açıklarlar. Bu araştırma da Pragmatizmin, Cumhuriyet dönemi stratejik kültürünün hem baskın hem de karşı paradigmalarını kestiğini ve bunlara ilişkin siyasalar üzerindeki nedensellik etkisini açıklayabilme kapasitesine sahip olduğunu ileri sürmektedir.

Bilindiği üzere Pragmatizm, bir ideolojinin veya önerinin tatmin edici biçimde işe yaradığı takdirde doğru olduğunu ve bahse konu önermenin, onun ancak ve ancak pratik sonuçlarının kabul edilmesi ve fakat pratik olmayan fikirlerin ise reddedilmesiyle anlamlı olabileceğini iddia edenlerin savunduğu felsefi bir harekettir. Kırık ve Morva'nın da tespit ettiği üzere (2009, 9);

“(…) ister pozitivist-analitik, isterse de fenomenoloji olsun, anadamar felsefe akımları açısından eylem, açıklanmaya muhtaç, şarta bağlı deneysel bir fenomendir. Buna karşın pragmatizm açısından eylem, herhangi bir açıklanmaya ihtiyaç duymadığı gibi kendisi bütün açıklamaların başlangıcı olan evrensel bir fenomendir”.

Bu tespitten anlaşıldığı şekliyle pragmatizm, eylemin felsefesi olarak tanımlanabilir. Pragmatizm bu niteliğiyle, her çeşit eylemin bir bakıma düşünsel sorumluluğunu da üstlenmiş olmaktadır. Diğer bir deyişle, durumun gerektirdiği en uygun hareket tarzını seçenler, girdiği kabın şeklini alanlarla; genel faydayı gözetenler kişisel çıkarını koruyanlarla, başarı için en uygun fırsatı kollayanlar, çıkarını maksimize etmek en uygun fırsatı kollayanlarla; sonuç odaklı çalışanlar, emek hırsızlarıyla aynı paydada toplanabilmişlerdir.

Bu bağlamda, kavramın özünü anlayamamış olanlar, pragmatizmi sıklıkla oportünizm ile aynı bağlamda kullanırlar. Atatürk'ün düşünme biçimini modellemeye başlamadan önce pragmatizmin bu hatalı ve hatta yanlış kullanımını hatırlatmakta yarar görülmektedir.

Ancak pragmatik eylemin ne Herakleitos'un *panta rhei*'si ile, ne de Aristotelyen *praksis* ile arasında düşünsel açıdan büyük bir fark yoktur. Nitekim William James de *Pragmatizm: Eski Düşünme Biçimlerinin Yeni Adı* adlı eserinde (2012, 32), pragmatizmin Aristoteles, Locke, Hume, Berkeley ya da Mill'inkinden farklı bir düşünme biçimi olmadığını söyler.

Aslen amaçlı bir eylemciliği karşılayan Pragmatizm, bilindiği üzere ilk kez bir düşünme biçimi olarak Peirce tarafından tanımlanmıştır. Pragmatizm yalnızca oportünizmden değil, aynı zamanda İngiliz ahlak felsefesindeki yararcılıktan (utilitarianizm) da farklıdır. Zira Pragmatizm salt faydacılık değil, eylemsel bir faydacılıktır; bu anlamıyla pratik olmaktır. Dolayısıyla gerek Peirce, gerekse James'in, kavramı Yunanca'daki *praxis* [iş, eylem] ve *pragma* [yapılmış olan şey] kavramı ile ilişkilendirmeleri boşuna değildir.

Peirce, James ya da Dewey gibi başlıca Pragmatistler'in praxis kavramından bahsetmelerinin, esasen Pragmatizmin özünü teşkil eden eylemsel fayda ölçütünü ortaya koymak için olduğu değerlendirilmektedir. Zira Pragmatizm daha önce var olan düşüncelerden de faydalanarak kendini bahse konu eylemsel fayda ölçütüne göre yapılandırır. Nitekim James'in *Pragmatizm: Eski Düşünme Biçimlerinin Yeni Adı* eserinin sadece adı dahi, Pragmatizm'in yepyeni bir şey olmadığını tek başına ispatlar. Bundan dolayıdır ki, birçok felsefi akımda pragmatik olarak adlandırılacak akıl yürütmelere rastlanabilir. Ya da tam tersine, Pragmatizm felsefenin birçok dalından izler taşır. Sözelimi, Ockham'ın Usturası'nı kullanan bir nominalistte ya da “bu ne işe yarar” diyen bir yararcıda ya da “filozoflar, dünyayı yalnızca çeşitli biçimleriyle yorumladılar; oysa önemli olan onu değiştirmektir” diyen Marx'ta veyahut da metafiziğin soyutlamalarına karşı çıkan bir pozitivistte Pragmatizm çağrışımları bulmak mümkündür. Bu yüzden (James, 1906, 339),

“Papini'ye göre “Pragmatizm, yalnızca bir tutum ve yöntem koleksiyonudur ve temel özelliği doktrinlerin ortasında duran silahlı tarafsızlığıdır. Bir otelin yüzlerce odasına açılan yüzlerce kapının ortasındaki koridor gibidir. Bu odaların birinde, dizlerinin üstünde inancını yeniden kazanmak için dua eden bir adamı; bir başkasında, bir masanın etrafında toplanmış tüm metafiziği imha etmeye hevesli bir grubu; bir diğerinde ise geleceğe doğru ilerleyebilmek için bir laboratuvarında yeni basamaklar arayan bir araştırmacıyı görebilirsiniz. Ancak koridor herkese aittir ve herkes oradan geçmek zorundadır. Kısacası, Pragmatizm büyük bir koridor teorisidir.”

Pragmatizm'in eylemsel fayda ölçütü dışında başka bir ölçütü var mıdır? Kırık ve Morva, bu konuda James'in *Hakikatin Anlamı* adlı eserini işaret etmektedirler (2016, 25):

“[James] (...) çalışmasında; pragmatizmin bir hakikati nasıl test ettiği ve herhangi bir önermenin pragmatik açıdan nasıl doğrulanabileceğinin koşullarını netleştiriyor. İlk ve en önemli husus, söz konusu hakikatin doğal dünyaya dair tecrübi bilgimizde bir karşılığı olmalı. (...) İkinci olarak pragmatik açıdan doğru olduğuna hükmedebilmek için de herhangi bir önermenin kişi tarafından defalarca test edilerek inanç seviyesine yükselmiş mevcut “inançlar toplamı” ile uyumlu olmalıdır. Son olarak pragmatik açıdan bir ifadenin doğru olabilmesi bu iki koşulu karşılamasına bağlıdır.”

Kırık ve Morva, gerek eylemsel fayda, gerekse hakikatin tecrübi bilgiyle test edilmesinin [ya da James'in deyimiyle “düşüncelerimizin gerçek şeylerle örtüşmesi”], Dewey tarafından da benimsendiğini tespit ederler. Kırık ve Morva'ya göre (2016, 28-29), Dewey Pragmatizmi insan aklını araçsallaştırır ve bu bağlamda metafizik düşünceyi pek de faydalı bulmaz. Dewey için insan, yaşayan, organik bir varlıktır, o yüzden de çevresiyle etkileşim halindedir. Yaşam, bu etkileşimde dengenin korunmasına bağlıdır. Bu nedenle de insan, dengesini bozmaya neden olabilecek bu istikrarsızlıktan kurtulmak için aklını kullanır. İyi davranış, akli kullanarak mutlu ve müreffeh bir toplum tesisine fayda sağlar. Dolayısıyla Dewey, Kant'ın mutlak akıl ve mutlak iyi tanımlamalarını reddeder; ona göre akıl da iyi de, bireyin karşılaştığı sorunlarla baş edebilmesi için birer araçtan başka bir şey değildir. Bundan dolayı Kırık ve Morva (2016, 34) genelde Pragmatizmin, özel olarak da Dewey Pragmatizminin, Türk modernleşmesine dair özgün fikirler üretmede son derece verimli bir zemin sağladığını tespit ederler.

Bu bağlamda çözümlemelerini Dewey pragmatizmine dayandırdıklarını açık bir şekilde ifade eden Kırık ve Morva, bunun kuramsal niteliği dışında Türk modernleşmesiyle yakın ilişkisine dikkat çekerler. Kırık ve Morva'ya göre Dewey'in Cumhuriyet modernleşmesiyle ilişkisi, sadece eğitim felsefesinin Türkiye'deki eğitimin şekillenmesindeki önemiyle sınırlı değildir. Ernest Wolf-Gazo'dan aktardıklarına göre; Dewey'in düşünceleriyle son dönem Osmanlı-Türk modernleşmesi arasında derin benzerlikler vardır (Kırık ve Morva, 2016, 124-125):

“Gazo, Gökalp'in kültürel dönüşüm alanındaki çabalarını, Kemalist modernleşmenin ilerlemeci, aydınlanmacı ve kalkınmacı vizyonunu ve Dewey'in ilerlemeci eğitim yaklaşımını aydınlanmış pragmatizmin örnekleri olarak tanımlar. Ona göre Kemalist modernleşme de bir ‘uygulamalı aydınlanma’ örneğidir. Bundan kastı ‘fikirlerin, programların ve paradigmaların uygulamaya konması ve eyleme dökülmesi’ yani bir siyasi vücut bulma halidir. Dolayısıyla Atatürk'ün gerçekleştirdiği toplumsal dönüşümleri aydınlanmış pragmatizmin birer örneği olarak görmek isabetli olacaktır.”

Kırık ve Morva, “mümkün olanın felsefesi” olarak kodladıkları pragmatik yaklaşımda, esas olanın kuram değil, eylem ve iş olduğunu tespit ederler. Kırık ve Morva'ya göre (2016, 73), “pragmatist, gerçek yaşamla diyalog halinde olana denir”. Buna göre pragmatik düşünce, kuramların gerçek hayatta bir karşılığının olmasını, uygulanabilir olmasını ve uygulamaya geçtiğinde bir etkisinin bulunmasını gerekli görür. Kırık ve Morva'nın tespitine göre (2016, 73);

“Pragmacılık, akılcıların nedensellik üzerinden ulaşmaya çalıştıkları hakikate, sonuçlar üzerinden varılacağını düşünürler. Onların sorusu sebeplerle değil, sonuçlarla ilgilidir. Kısaca başta James olmak üzere genel olarak pragmatistler, hayatta karşılığı olan somut olgulara,

eylemlere, insan hayatını şimdi ve yakın gelecekte olabilecek olan, ve doğrudan etkileyen güç ve eyleme önem vermektedirler.”

Güler, Atatürk’ün davranışındaki eylem ve işi esas alan amaçlılık konusunda, farklı bir yorumla aynı sonuca ulaşmaktadır. Güler’e göre (2010, 22), “Atatürk’ün büyük siyasetçi olarak üstün başarısı, karşılaştığı en çetin ve zor sorunlar karşısında, en doğru ve memleket için en hayırlı olan yolu görebilmesi, imkânları seçebilmesidir.”

Gerek askerî gerekse siyasi konularda bir karar alırken veya bir tercihte bulunurken Atatürk’e rehberlik eden şeyi araştırmaya koyulan Kırık ve Morva, bu konuda çok sayıda pragmatik işaretler bulurlar. Bu noktada Kırık ve Morva’nın tespitleri Tablo 4’de kısa başlıklar halinde listelenmiş ve Atatürk’ün pragmatik eyleminde bu listeden bir anahtar olarak yararlanılmıştır¹⁶.

Tablo 4: Atatürk’ün Kararlarına Rehberlik Eden Pragmatik İşaretler

S. No.	Kırık ve Morva’nın Tespitleri	Anahtar Kavram
1	Esas olarak tecrübelerden beslenen, aklın ve gerçekliğin izinden giderek ulaşılmış bir hakikat algısının yönlendirdiği eylemlilik hali	Eylemsel fayda ölçütü
2	Gerçekleştirilebilir amaçların belirlenmesi, bu amaçların başarılması üzerine bir siyaset ve strateji	Somut başarı kriterleri koymak
3	Tarihsel olayların biriktirdiği tecrübe, kuramsal hakikat arayışı karşısında hayatın gerçekliği	Deneyimlere dayanmak
4	İnandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği	Yanlışlanabilirlik
5	Askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi	Amaçlılık
6	Uygulamayı safhalara ayırmak, olaylardan yararlanarak milleti hazırlamak ve adım adım yürüyerek hedefe varmak	Sorun odaklı pragmatist akılcılık ya da stratejik pragmatizm
7	Samimi ve meşru olmak kaydıyla her fikri değerli bulmak	Fayda-mahzur analizi
8	Maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek	İşe yarar çözüm üretmek
9	Eylem ve uygulamanın sözden ve kuramdan önce gelmesi, James’in sincap metaforuyla uyum	Sonuç odaklılık

Kavramsal ve kuramsal arka plan bahsini kapatırken, Türkiye’de stratejik kültür çalışmalarının yok denecek kadar az olduğunu tekrar vurgulamakta yarar vardır. Bu durum görünürde bir Türk stratejik kültürü olmadığı izlenimi yaratıyorsa da,

gerçekler bundan biraz daha farklıdır. Yaygın inanışla 2200 yıldan fazla bir süredir yapısını korumuş bir ordu geleneğine sahip olan ve bu yapısı başka ulusların savaş tarzlarını ya da stratejik kültürlerini çeşitli düzeylerde etkilemiş olan Türkiye'nin kendine has stratejik kültürü olabileceğinin aksini iddia etmek, eksik ve hatalı bir yaklaşım olacaktır.

Yeni oluşmakta olan literatüre ilişkin sorular çerçevesinde Erken Cumhuriyet dönemindeki stratejik düşüncenin derinlemesine analizi, kültürel alana ilişkin ilginç veriler sunabilir. Dolayısıyla gerek kuruluş aşamasında, gerekse izleyen dönemlerde stratejik karar alıcıların Türk stratejik kültürüne ne kadar etki ettiğinin analitik çalışmalarla ortaya konmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim Türk stratejik kültürüne/savaş tarzına ilişkin pek çok gösterge tespit edilebilir ve bu kodlar Türk stratejik kültürüne uygun olarak genişletilebilir.

Bahse konu göstergelerin tespitinde ve sınıflandırılmasında Johnston'un ortaya koyduğu stratejik kültür analizinin girdi düzeyleri olan; makro çevresel ve mikro düzeylerden yararlanılmış, diğer taraftan bir eylem felsefesi olarak pragmatizm, tüm analizlerde bir stratejik ince ayar ögesi olarak kendisini göstermiştir.

¹⁶ Tespitlerin ayrıntılı açıklamaları için bkzn. Kırık ve Morva, 2016, 130-143.

3. ATATÜRK'ÜN PRAGMATİK İNCE AYAR GÖSTERGELERİ

Bu bölüm, Atatürk'ün karar verme davranışına yönelik analizin birinci adımındır. Bu nedenle bu bölümde, araştırma problematiğine uygun olarak, operasyonel kod analizine ve bilişsel haritalamaya veri teşkil edecek ince ayar göstergeleri ve kodları tespit edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle Atatürk'ün ince ayar davranışına ilişkin gösterge ve kodların belirlenmesinde kullanılan yorumlayıcı içerik analizinin aşamaları detaylı olarak açıklanmış, müteakiben de belirlenmiş olan göstergeler ve kodların içerikleri karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

3.1. Atatürk'ün İnce Ayar Davranışının Kodlanması

Atatürk'ün stratejik davranışının, Türk stratejik kültüründeki süreklilik içinde bir ince ayar niteliğine sahip olduğu Giriş Bölümü'nde ileri sürülmüştü. İkinci Bölüm'de ise "ince ayar", kavramsal ve kuramsal bağlamda ele alınmıştı. Bu bölümde ise, Atatürk'ün davranışındaki davranışın ince ayar niteliğini ortaya koyan temel kodlar, yine onun söylemini oluşturan metinlerin içerik analizine tabi tutulmasıyla tespit edilmiştir.

Öncelikle Atatürk'ün davranışındaki ince ayar kodlarının belirlenmesi için, detaylı bir literatür taraması yapılmış ve bu bağlamda "kültürel göstergeler" kategorizasyonundan yararlanılmıştır. Hatırlanacağı üzere kültürel göstergeler 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren "Yetiştirme Kuramının" da sahibi olan George Gerbner'in öncülüğünde "Kültürel Göstergeler Araştırma Projesi" ile ortaya çıkmıştır (Morgan, 2014). Kültürel göstergeler konusunda bir diğer önemli kaynak Geerth Hofstede'nin Millî ve kurumsal kültürler arası etkileşimler üzerine çalışmasıdır (Hofstede ve Hofstede, 2005). Hatırlanacağı üzere Gerbner'in öncülük ettiği, "kültürel göstergeler" araştırmalarının başlıca ögesi kültürdür. Kültür, maddi dayanakları olan soyut bir kavram olarak ele alınır; bu nedenle kültürün ancak dolaylı olarak, diğer bir deyişle göstergeler yoluyla incelenebileceğine inanılır. Bu araştırmada Gerbner'in bu yönteminden yararlanılmıştır. Atatürk'ün davranışındaki

göstergeleri bulabilmek için, onun söylemi üzerinde açık ve örtük kodlama yapılmıştır. Kodlamanın çıkış noktası ise, Muftı'nın Cumhuriyet'in kurucu iradesinin temkinli olduğu iddiasıdır. Bu nedenle kodlama sırasında Atatürk'ün söylemindeki taarruziliğe odaklanılmıştır.

Bu yöntemi izlemede diğer devletlere ilişkin belirlenen ulusal stratejik kültür göstergeleri cesaret verici olmuştur. Konuyla ilgili olarak yapılan literatür taraması sırasında, düğüm ve kod olarak kullanılabilecek 32 baz ölçüm birimi tespit edilmiş ve bunlar farklı kültürel özellikler esas alınarak, Tablo 5'de dört kategori altında toplanmıştır. Tablo'daki ulusal stratejik kültür göstergelerini ortaya koyan akademik çalışmalar, Gerbner'in çalışmalarından ilham almış görünüyor.

Tablo 5: Davranış Düğüm ve Kodlarına Kaynak Olan Ölçüm Birimleri (Stratejik Kültür Göstergeleri)

İSVİÇRE STRATEJİK KÜLTÜRÜ GÖSTERGELERİ			
1	Doğrudan Demokrasi	8	Çok Taraflılık
2	İç Bağımsızlığın Gerekliliği	9	Bağımsızlık Sembolü Olarak Ordu
3	Küçük Devlet Farkındalığı	10	Tarafsızlık
4	Milis ve Ordu Yükümlülüğü	11	Toplumsal Geçiş Ritüeli
5	Sorumluluk Bilinci	12	Caydırıcılık
6	Güvenlik Politikalarının Özerkliği	13	Devletlerarası Tehdit Algısı
7	İsviçre'yi Ordu ile Bir arada Tutma		
ALMAN STRATEJİK KÜLTÜRÜ GÖSTERGELERİ			
1	Anti-Militarizm	4	Ordunun Halka Tam Entegrasyonu
2	Çok Taraflılık	5	İş ve Görüş Birliği Oluşturma
3	Ekonomik İstikrar		
AMERİKAN STRATEJİK KÜLTÜRÜ GÖSTERGELERİ			
1	Özveride Eşitlik	7	Barışta Askerlik Yeteneksizlerin İşidir
2	Kazanımlarda Eşitsizlik	8	Zenginliğin Yüceltilmesi
3	Zenginlik ve Tüketim	9	En Büyük ve En İleri Toplum İnancı
4	Bilim ve Teknoloji	10	Optimizm ve Pragmatizm Kültürü
5	Amerikalının hayatı her şeyden üstündür	11	Coğrafi İzolasyon ve Çok Taraflılık
6	Amerikan erkekleri daha iyi askerlik yapar.	12	Amerikalılar Ayrıcalıklı ve Özel Bir Halktır.

Örneğin Tresch vd. (2012, 147-152), Hofstede'ye atfen yaptıkları çalışmada İsviçre stratejik kültürüne ilişkin 13 gösterge boyutu belirlemişlerdir. Bunları “Doğrudan Demokrasi”, “Çok Taraflılık”, “İç Bağımsızlığın Gerekliliği”, “Bağımsızlık Sembolü Olarak Ordu”, “Küçük Devlet Farkındalığı”, “Taraflılık”, “Milis ve Ordu Yükümlülüğü”, “Toplumsal Geçiş Ritüeli”, “Sorumluluk Bilinci”, “Caydırıcılık”, “Güvenlik Politikalarının Özerkliği”, “Devletlerarası Tehdit Algısı”, “İsviçre’yi Ordu ile Bir arada Tutma” olarak adlandırmışlardır. Benzer şekilde Lewis de Amerikan stratejik kültürüne dair şu göstergeleri ortaya koymuştur (2007, 22-36): “Özveride Eşitlik”, “Barışta Askerlik Yeteneksizlerin İşidir”, “Kazanımlarda Eşitsizlik”, “Zenginliğin Yüceltilmesi”, “Zenginlik ve Tüketim”, “En Büyük ve En İleri Toplum İnancı”, “Bilim ve Teknoloji”, “Optimizm ve Pragmatizm Kültürü”, “Amerikalının hayatı her şeyden üstündür”, “Coğrafi İzolasyon ve Çok Taraflılık”, “Amerikan erkekleri (kadınlarından) daha iyi askerlik yapar”, “Amerikalılar Ayrıcalıklı ve Özel Bir Halktır”.

Bu araştırmada da davranış düğüm ve kodları benzer bir yöntemle belirlenmiştir. Bunun için yukarıda sözü edilen örnek olay araştırmalarının yanı sıra kültürel göstergeler ve kültürel değerler alanında mevcut diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır.

İkinci Bölüm’den de hatırlanacağı üzere, stratejik kültürün makro çevresel analiz düzeyi, tarih, coğrafya ve etno-kültürel özellikleri içerir. Bu yüzden makro çevresel düzey, bu düzeyin verili kodları dışında, karar alıcının yaşadığı dönemin olayları ile de ilişkilidir. Dolayısıyla Atatürk’ün de kendisinden önce şekillenmiş olan tarihsel makro çevre koşullarının içinde doğduğu açıktır.

Öte yandan, Atatürk’ün büyüüp geliştiği koşullar, onun tarihsel çevresini de biçimlendirmiştir. Sözgelimi Atatürk’ün çocukluğu ve gençliğinin ilk yılları Deyun-u Umumiye idaresi, Osmanlı-Yunan Savaşı ve Makedonya Ayaklanmalarının; gençliği Balkanlar’da, Adalar Denizi’nde ve Kuzey Afrika’da büyük toprak kayıplarının yaşandığı 1908-1914 yıllarının; yetişkinlik dönemi ise Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet’in kuruluşunun biçimlendirdiği bir makro çevre içinde geçti. Bahse konu makro çevre içinde dönemin stratejik karar alıcılarının kimi zaman birbirlerine karşı, kimi zamanda birbirini ikame edecek şekilde taarruzi ve tedafüi eğilimler sergilediği görülmektedir. Bu bağlamda Atatürk’ün davranış kodlarını Türk stratejik kültüründeki yerleşik eğilimler üzerinden değerlendirmekte yarar vardır.

Bu noktada belirleyici bir ince ayar davranışı göze çarpmaktadır. Daha doğru bir deyişle, Erken Cumhuriyet dönemindeki ince ayar davranışını Karaosmanoğlu ve Altunışık'ın reel politik üzerinden açıklama getirdikleri taarruzi ve savunmacı/tedafüi ya da Mufti'nin adlandırmasıyla “statükocu” ve “emperyal” eğilimlerden yola çıkarak ve fakat bu araştırmanın yeni bir bağlam üzerinden açıklama iddiasına bağlı kalarak daha özgün bir şekilde tanımlamak ihtiyacı hasıl olmuştur.

Davranışın ince ayar niteliğini, “Taarruz Ruhu”¹⁷, “Misak-ı Millî”, “Harbiyelilik”, “Kuvayi Millîye” ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ve “Coğrafi Deneyim” şeklinde altı gösterge üzerinden ortaya koymak mümkündür ki bunlar kodlamada “düğüm” olarak kullanılmıştır. İlk bakışta tedafüi bir görünüm arz eden “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ve “Misak-ı Millî” kavramlarının, hem taarruzi hem de tedafüi söylemde yer bulmaları nedeniyle, her iki kavram da “ince ayar” kapsamına alınmıştır. Son olarak; bahse konu ince ayar davranışından ilk beşi, makro çevreMisak-ı Millîresel düzeyin tarihsel bağlamı başlığı altında; altıncısı yani “coğrafi deneyim” ise, makro çevresel düzeyin coğrafi bağlamı başlığı altında detaylı olarak açıklanmıştır.

Atatürk'ün ince ayar davranış düğümlerinin ve bunlarla bağlantılı davranış kodlarının, tümevarım yönteminin uygulandığı üç aşamalı bir süreç sonunda tespit edildiğini de söylemek gerekir.

3.1.1. Birinci Aşama Kodlama

İlk aşamada Atatürk'ün ince ayar davranışlarına kaynak teşkil edebilecek Temel Analiz Metinleri [Bknz. Giriş Bölümü 1.6.2. Araştırma Evreni (Nüfusu) ve Örneklemenin Tespiti], okunarak veri analiz yazılımı yardımıyla taranmıştır. Temel analiz metinlerinin taranmasında, analizin etkinliğini, doğruluğunu ve geçerliliğini arttırmak maksadıyla, aşağıdaki tedbirler alınmıştır:

* Çekim ekleri alan kelimeler, mükerrer saymayı engellemek için tek bir başlık altında sayılmıştır. Örneğin; “düşman”, “düşmanca” ve “düşmanın” kelimeleri “düşman” başlığı altında toplanmıştır.

¹⁷ Burada bahsedilen Taarruz Ruhu'nun daha önceki bölümde bahsedilen “saldırı kültürü” kavramından farklı olduğunu tekrar vurgulamak gerekir. Hatırlanacağı üzere Snyder ve Van Evera tarafından ortaya konulan saldırı kültürü, 20'nci yüzyıl başlarında özellikle Batı'da ve Uzak Doğu'da doruğa ulaşan militarist eylemleri ifade etmek için kullanılmıştır. Bu çalışmada ortaya konulduğu biçimiyle “taarruz ruhu” ise, Türk stratejik kültüründeki cüretkâr davranışı sembolize eden bir kavramdır.

- * Yapım ekiyle türetilmiş olsalar da metinde aynı bağlam içinde kalan kavramlar tek bir kavram altında birleştirilmiştir. Örneğin; “Fransa”, “Fransız” ve “Fransa’da” kelimeleri “Fransa” başlığı altında toplanmıştır.
- * Eş anlamlı kelimeler, anlamca mükerrerliği önlemek maksadıyla, sayıca fazla olanın altında toplanmıştır. Örneğin; metinde geçen “etmek”, “yapmak”, “eylemek” fiilleri, sayıca fazla olan “etmek” başlığı altında sayılmıştır.
- * Kavramlar arasında analize değer bir bağlantı kurmayan edatlar, zarflar ve bağlaçlar analiz dışında tutulmuştur.
- * Bütün bu süzme işleminin sonunda, tüm metinlerde anlamlı analiz verisi sunan ilk 1000 kelime değerlendirmeye alınmıştır.

3.1.2. İkinci Aşama Kodlama

İkinci aşamada; yorumlayıcı içerik analizinin sıklık, yönelim, yoğunluk ve alan ölçütlerinden yararlanılarak, Atatürk’ün tüm söyleminde en çok kullanılan 1000 kavram, Tablo 1’deki temel metinlerle [Bknz. Giriş Bölümü 1.6.2. Araştırma Evreni (Nüfusu) ve Örneklemin Tespiti] karşılaştırılmıştır.

Bilindiği üzere içerik analizi, bir metin içeriğinden veri analiz etme tekniğidir. Metin, bir iletişim ortamı görevi gören her türden yazılı, görsel ya da sözlü ögedir. Kitapları, gazete veya dergi makalelerini, reklamları, söylevleri, resmî belgeleri, filmleri veya video kayıtlarını, şarkı sözlerini, fotoğrafları, giyim eşyasını veya sanat eserlerini kapsar (Neuman, 2014, 466). İçerik analizi, araştırmacının bir iletişim kaynağındaki içeriği (mesajları, anlamları, vb.) açığa çıkarmasına olanak sağlar; araştırmacının içeriği iyiden iyiye incelemesine ve içeriği sıradan bir kitap okuma eyleminden farklı bir biçimde keşfetmesine fırsat verir. İçerik analizi yöntemiyle birçok metnin içeriği karşılaştırılabilir ve çizelgeler ve tablolar kullanılarak analiz edilebilir. Buna ilave olarak, metnin farkına varılması zor yönlerini açığa çıkarabilir.

İçerik analizinin bir yorumlayıcı biçiminde araştırmacı, bir belgeyi ya da istatistiksel raporu doğal bir içerik mahfazası gibi görmek yerine bu belge ya da raporun yaratıldığı, dağıtıldığı ve alındığı daha genel bağlamı inceler (Neuman, 2014, 467). Yorumlayıcı içerik analizinde araştırmacı, hermenotik bir bakış açısıyla, (yazarın niyeti dahil olmak üzere) bir belgenin yaratılmasından çeşitli alıcılar tarafından alınmasına kadar uzanan bütün süreci inceler ve belgeyi toplumsal bir bağlama

oturtur. Diğer bir deyişle araştırmacı, metnin kendisini, başlı başına bir mana taşıyan kültürel bir nesne olarak ele alır.

İçerik analizi, üç tür araştırma problemini çözmek için yararlıdır (Neuman, 2014, 468). “Birincisi, metnin büyük hacminden kaynaklanan sorunlarda faydalı olur. Araştırmacı büyük miktarda metni, örnekleme ve birden çok kodlayıcı vasıtasıyla ölçebilir. İkincisi, bir konunun ‘belirli bir mesafeden’ incelenmesi gerektiğinde yararlıdır. Örneğin tarihsel belgeler, ölmüş birinin yazıları ya da bir düşman ülkenin haber bültenlerini incelemek için içerik analizi kullanılabilir. Son olarak içerik analizi, bir metnin içinde üstünkörü gözlemle fark edilmesi zor olan mesajları açığa çıkarabilir.”

Neuman’a göre (2014, 468), “içerik analizinde yapılar, bir kodlama sistemi ile işlemselleştirilir. Kodlama sistemi (2014, 469),

“(…) metindeki bilgileri sistematik olarak gözlemlene ve kaydetme biçimleriyle ilgili bir dizi talimat ya da kuraldır. Bu sistem analiz birimine bağımlıdır. Kodlama sistemleri metin içeriğinin dört özelliğini belirler. Bunlar; sıklık, yönelim, yoğunluk ve alan özellikleridir. Araştırmacı bir içerik analizi araştırma projesinde bu özelliklerinin birinden başlayıp dördünü de ölçebilir”.

Atatürk’ün, karar verme davranışındaki ince ayar nitelikli düğümler ve kodlarla uyumunu ölçen analiz sırasında ise hem açık hem de örtük kodlamadan yararlanılmıştır. Hatırlanacağı üzere bir metindeki görünen ya da yüzeydeki içeriğin kodlanmasına açık kodlama denir. Sözelimi, araştırmacı bir deyim ya da sözcüğün (örn. taarruz) yazılı metinde kaç kez geçtiğini sayar. Kodlama sistemi, daha sonra metne yerleştirilen terimler ya da eylemleri listeler. Araştırmacı, metindeki kelimeler ya da deyimleri aramak için bir bilgisayar programı kullanabilir ve sayma işlemini bilgisayar programına yaptırabilir. Bunu yapmak için ilgili kelimeler ve deyimlerin kapsamlı bir listesini oluşturur ve metni, bilgisayarların okuyabileceği bir formata sokar.

Açık kodlama oldukça güvenilirdir, çünkü deyim veya sözcük ya vardır ya da yoktur. Bu kapsamda her bir konuya ilişkin isim, sıfat ve fiilleri tespit edebilmek için, analize kaynak teşkil edebilecek Temel Analiz Metinleri, okunarak veri analiz yazılımı yardımıyla taranmıştır. Taranan örnekleme, herhangi bir düğüme listedeki isim, sıfat veya fiillerden biriyle gönderme yapılmışsa, yönelim kesin kabul edilmiştir. Bu kapsamda, kodlamaya ilişkin yazılı kuralların yanı sıra, bilgileri kaydetmek için birer kayıt sayfası oluşturulmuştur. İnce ayar düğüm ve kodları

bilgisayar destekli olarak¹⁸ analiz edilmiştir. Kodlamada yararlanılan metinlerden yaygın örnekler de ilgili konu başlıklarında yer almaktadır.

Her ne kadar somut veriler sunsa da açık kodlama, kelime veya deyimlerin yan ya da örtülü anlamlarını ortaya koymada yetersiz kalır. Ancak bir kelime içinde bulunduğu bağlama göre farklı anlamlar alabilir ki söz konusu kelimenin birden çok anlamının olması olasılığı, açık kodlamanın ölçüm geçerliliğini eksik bırakır. Açık kodlamanın eksikliğini tamamlamak için ise örtük kodlamadan yararlanılabilir. Semantik (anlambilimsel) analiz olarak da adlandırılan örtük kodlamayı kullanan bir araştırmacı, bir metnin içeriğinde; altta yatan örtülü anlamı ortaya çıkarabilir. Eğer iki yaklaşım uyuyorsa, nihai sonuç güçlendirilmiş olur; eğer uyuşmazsa, araştırmacı işlemsel ve kuramsal tanımları yeniden incelemek isteyebilir (Neuman, 2014, 469).

3.1.2.1. Sıklık Analizi

Sıklık, basitçe, bir şeyin olup olmadığını ve eğer oluyorsa ne sıklıkta olduğunu saymak şeklinde tanımlanabilir. Sıklık analizinin etkili yöntemlerinden birisi etiket bulutu yöntemidir. İlk olarak 2002 yılında Jim Flanagan tarafından bir sunum biçimi olarak kullanılmıştır (Zhou ve Béné, 2008). Kavram bulutu metodu, verili bir metinde var olan kavramlardan, frekansı en yüksek olanları en büyük, frekansı en düşük olanları en küçük resmetmek suretiyle, tüm kelimeleri frekanslarına göre gösteren bir bulut yaratır (Lamantia, 2007). Bu sayede; okuyucu söz konusu metinde içinde hangi kavramlardan sıklıkla bahsedildiğini görebilir, metnin konusu küçük bir hata oranıyla anlaşılabilir ve nihayet yazarın hangi kavramları daha fazla kullandığı anlaşılabilir.

Bahse konu kaynaklar üzerinde yapılan sıklık analizinin sonucunda aşağıdaki kavram bulutları oluşturulmuştur. Bu kısım, analize tabi tutulan eserlerin kısa tanıtımlarını ve metinlerin kelime sayımlarını içermektedir. Her bir eserde ince ayar ve onun alt kavramlarıyla ilişkili kelimelerin varlığı ve frekansı taranmış; kavram bulutlarında yer alacak kelime sayısı, hipotez testlerindeki % 5’lik geçerlilik oranı esas alınarak belirlenmiştir. Bu durumda, her bir eserde anlamlı veri sunan ilk 1000 kelimenin % 5’ini teşkil eden 50 kelime, sıklık analizinde kullanılmıştır.

¹⁸ Analizde NVivo Plus 11 adlı veri analiz programı kullanılmıştır.

3.1.2.1.1. Atatürk'ün Kendi Kaleme Aldığı Eserler

Bu kısımda Atatürk'ün bizzat kaleme aldığı Takımın Muharebe Eğitimi, Cumalı Ordugâhı, Taktik Tatbikat Gezisi, Bölüğün Muharebe Eğitimi, Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl, Arıburnu Muharebeleri Raporu, Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe, Taktik Mesele Çözümüne ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler ve Nutuk adlı eserlere ilişkin sıklık analizi yapılmıştır. Sıklık analizinde, her bir eserde yer alan 50 kelimenin kavram bulutları oluşturulmakla birlikte, bu kavram bulutlarında ince ayar göstergeleriyle (İAG) ilişkili kelimeler, kullanım frekanslarıyla birlikte tablo şeklinde de gösterilmiştir.

3.1.2.1.1.1. Takımın Muharebe Eğitimi'nin Kavram Bulutu: *Takımın Muharebe Eğitimi*, Berlin Askerî Üniversitesi eski müdürlerinden General Litzmann'ın "Seferber Mevcudunda Takım, Bölük ve Taburun Muharebe Talimleri" adlı eserinin ilk bölümünü oluşturmaktadır. Atatürk, 1908 yılında, Selanik'te 3'üncü Ordu karargâhında görevliyken, eseri Almanca'dan Türkçe'ye çevirmiştir. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 6'da gösterilmektedir.

Şekil 6: Takımın Muharebe Eğitimi'nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 6'da gösterilmiştir. Tablo 6'da da görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle (İAG) doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 32/50 (% 64) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 6: Takımın Muharebe Eğitimi'ndeki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
düşman	136	takip	61	talim	42	mümkün	32
takım	80	taarruz	64	atılmak	39	maksat	31
muharebe	80	teğmen	60	tedbir	40	hemen	31
eğitim	78	hareket	60	durum	38	karşı	31
harekât	73	fayda	54	basit	38	netice	30
safha	71	manevra	54	derhal	37	tekrar	29
etmek	70	fırsat	52	süratli	36	teşkil	28
cüret	65	ileri	51	vazife	32	kumandan	28

3.1.2.1.1.2. Cumalı Ordugâhı'nın Kavram Bulutu: Atatürk, Ağustos/Eylül 1909'da, 3'üncü Ordu'ya bağlı 3'üncü Süvari Tümeni'nin, Kasım ayında icra edilecek olan Ordu manevralarına hazırlık kapsamında Manastır/İştip'te icra ettiği 10 gün süreli manevraya katılmıştır. Atatürk'ün 12 Eylül 1909'da yazımı tamamladığı Cumalı Ordugâhı, bu tatbikatta aldığı notlardan oluşmaktadır. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 7'de gösterilmektedir.

Şekil 7: Cumalı Ordugâhı'nın Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 7'de gösterilmiştir. Tablo 7'de de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 29/50 (% 58) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 7: Cumalı Ordugâhı'ndaki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
süvari	147	fayda	61	hemen	36	pişdar	30
hareket	115	derhal	56	kurmay	35	sûrat	30
düşman	198	ileri	53	mesele	34	hazırlık	29
kumandanı	98	takip	50	etmek	32	ederek	27
taarruz	97	Cumalı	49	icra	31	karar	27
makâsıd	96	tedbir	41	safha	31	eğitim	27
üstün	94	karşı	40	imkân	31	süvarisi	27
keşif	65						

3.1.2.1.1.3. Taktik Tatbikat Gezisi'nin Kavram Bulutu: Atatürk, Taktik Tatbikat Gezisi adlı eserini, 1911'de 5'inci Kolordu Harekât Şube Müdürü iken yazmıştır. Bu eserde, karşılıklı olarak kırmızı ve mavi muharebe birliklerinin Selanik-Kalkış arasında yaptığı savunma ve taarruz uygulamalarının değerlendirilmesi yapılmıştır. Atatürk bu eserinde, bir muharebeyi sevk ve idarede belirli kuralların olmadığını vurgulaması yanında, komutan olan kişinin nitelikleri üzerinde de durmuştur. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 8'de gösterilmektedir.

Şekil 8: Taktik Tatbikat Gezisi'nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 8'de gösterilmiştir. Tablo 8'de de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 31/50 (% 62) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi, 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 8: Taktik Tatbikat Gezisi'ndeki İAG sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
komutan	76	taraf	21	askerî	13	muvaffak	10
düşman	67	tedbir	18	devam	12	maksat	10
karar	42	kuşatma	16	durum	12	hareket	9
cephe	28	vazife	16	şecaat	12	takip	9
cüret	25	talimname	15	etmek	12	işgal	9
taarruz	23	uygun	15	muharebe	11	emir	9
süvari	22	mümkün	13	derhal	11	hat	9
fayda	22	safahat	13	icra	10		

3.1.2.1.1.4. Bölüğün Muharebe Eğitimi'nin Kavram Bulutu: Bölüğün Muharebe Eğitimi, Berlin Askerî Üniversitesi eski müdürlerinden General Litzmann'ın aynı adlı eserinin çevirisidir. Atatürk, 1908 yılında, muhtemelen Selanik'te 3'üncü Ordu karargâhında görevliyken, eseri Almanca'dan Türkçe'ye çevirmiştir. Eser, meskûn yerlerde muharebe, savunma ve taarruz konularını kapsamaktadır. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 9'da gösterilmektedir.

Şekil 9: Bölüğün Muharebe Eğitimi'nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 9'da gösterilmiştir. Tablo 9'da da görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 27/50 (% 54) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 9: Bölüğün Muharebe Eğitimi'ndeki İAG sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
düşman	127	talim	61	icra	46	hemen	33
safha	79	ifa	58	arazi	45	netice	32
harekât	77	etmek	55	halli	42	kumandan	30
taarruz	76	ileri	54	hareket	41	mümkün	30
muharebe	75	talimname	54	hattının	40	uygun	28
cesur	73	tâbi	50	fayda	37	imkân	28
tedbir	64	takviye	48	nihai	35		

3.1.2.1.1.5. Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl'in Kavram Bulutu: Atatürk Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl'i Sofya'da askerî ataşe iken 1914 Mayıs ayında kaleme almıştır. Esasen Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl, Atatürk'ün çocukluk arkadaşı Nuri'nin (Conker), icra ettiği bir dizi konferansın derlemesi olan Zabit ve Kumandan adlı kitabına cevap niteliğindedir. Bu nedenle de Atatürk bu kitabında, Nuri Conker ile dönemin Osmanlı Ordusu'ndaki kumandan ve zabitlerin bilgisizlikleri ve durumları üzerinde dertleşmektedir. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 10'da gösterilmektedir.

Şekil 10: Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl'in Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 10'da gösterilmiştir. Tablo 10'da da görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 28/50 (% 56) olarak tespit edilmiştir. İAG'lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 11: Arıburnu Muharebeleri Raporu’ndaki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
düşman	76	Kemalyeri	43	durum	39	Kumtepe	36
komutan	70	sürekli	43	mahzur	38	Bombasırtı	36
kat’î	57	muhakeme	42	hat	38	fırsat	36
doğru	51	hareket	41	fedai	38	Halitrıza	36
taarruz	48	ifa	40	Kanlısirt	37	tedbir	36
karar	46	kuvvet	40	atılacaktır	37	komuta	35
Conkbayırı	45	Anafartalar	39	muhafaza	37	etmek	35
Arıburnu	44	sorumluluk	39	icra	37	amacı	35
câizdir	43	fayda	39	derhal	37	genellikle	35

3.1.2.1.1.7. Anafartalar Muharebeleri’ne Ait Tarihçe’nin Kavram Bulutu:

Anafartalar Muharebeleri’ne Ait Tarihçe, Arıburnu Muharebeleri Raporu’nun devamı niteliğindedir. Eserde, 02 Haziran 1915 ile 10 Ağustos 1915 tarihleri arasında meydana gelen olaylar anlatılmaktadır. Dolayısıyla 02 Haziran ile 06 Ağustos tarihleri arasındaki olayları Arıburnu Muharebeleri Raporu’nda da bulmak mümkündür. Bu niteliğiyle Anafartalar Muharebeleri’ne Ait Tarihçe genel olarak Arıburnu Muharebeleri Raporu’nun özeti gibi görünse de, Birinci Anafartalar Muharebesi ile 27 Aralık’a kadar meydana gelen olaylar eserde daha ayrıntılı anlatılmıştır. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 12’de gösterilmektedir.

Şekil 12: Anafartalar Muharebeleri’ne Ait Tarihçe’nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 12’de gösterilmiştir. Tablo 12’de de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 33/50 (% 66) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 13: Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler'deki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
düşman	22	ta'biye	12	vazife	9	ifa	7
etmek	18	icra	11	zaman	9	nihai	7
tedbir	17	kabiliyet	10	çünkü	9	tarz	7
netice	14	karar	10	cesaret	9	dikkatle	6
emirler	14	kat'î	10	fayda	8	usul	6
mümkün	14	lâzımdır	10	sûret	8	netice	6
hareket	14	nasıl	10	safha	8	karşı	6
kesin	12	yerine	10	hâlde	8	nazar	6
taarruz	12	maksat	10	kuvvet	7	imkân	5
vermek	12	durum	10	seferiyye	7	halli	5

3.1.2.1.1.9. Nutuk'un Kavram Bulutu: Nutuk, Atatürk'ün, 1919-1927 yılları arasındaki icraatını anlattığı eserdir. Nutuk, Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Kongresi'nde bizzat Atatürk tarafından okunmuştur. Atatürk icraatını; Kuvayi Millîye, Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet şeklinde, üç dönem halinde anlatmaktadır. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 14'te gösterilmektedir.

Şekil 14: Nutuk'un Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 14'te gösterilmiştir. Tablo 14'te de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 42/50 (% 84) olarak tespit edilmiştir. İAG'lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 14: Nutuk'taki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
kumandan	1755	zaman	1042	cüret	731	teşkilât	588
taraf	1660	halli	941	kesin	727	nazar	588
büyük	1527	vatan	913	selamet	708	uygun	588
millet	1407	fırsat	859	usul	671	millî	576
fiil	1291	tedbir	797	maksat	668	netice	571
beyin	1268	faydalı	791	vazife	642	halde	562
mümkün	1241	ifa	790	ileri	636	güç	553
icra	1228	çünkü	788	halâs	620	millîye	542
safha	1092	harbiye	755	birlikte	610	teşebbüs	539
karar	1068	İstanbul	749	kuvayi	603	görev	531
etmek	1060	savunma	742				

3.1.2.1.2. Atatürk'ün Söylemine İlişkin Muteber Derlemeler

Araştırmanın bu kısmında Atatürk'ün söyleminin önemli bir bölümünü oluşturan; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, Atatürk'ün Özel Mektupları ve Atatürk'ün Not Defterleri adlı derleme eserlerin sıklık analizi yapılmıştır.

3.1.2.1.2.1. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'nin Kavram Bulutu: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 1919-1938 yılları arasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Halk Partisi kurultaylarında verdiği 92 söylev ve demecin derlemesinden ibarettir. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 15'te gösterilmektedir.

Şekil 15: Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri'nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 15’te gösterilmiştir. Tablo 15’te de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 36/50 (% 72) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 15: Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri’ndeki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
millet	7877	savunma	857	müdafaa	580	görev	474
kumandan	2372	hareket	804	muharebe	573	safha	467
düşman	2188	muvaffak	766	cephe	556	askerî	425
millî	1882	harekât	746	kumanda	544	tedbir	395
taarruz	1714	harbiye	686	memleket	537	mümkün	395
karar	1556	kuvvet	642	fayda	533	takip	392
kuvayi	1098	ordumuz	629	teşkilât	526	zabit	357
vatan	1041	ileri	625	işgal	507	maksat	347
millîye	998	lâzım	590	netice	475	süvari	311

3.1.2.1.2.2. Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri’nin Kavram Bulutu:

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, onun 20.09.1917-09.10.1938 tarihleri arasında yayımladığı 816 tamim, telgraf ve beyannamenin derlemesinden ibarettir. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 16’da gösterilmektedir.

Şekil 16: Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri’nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 16’da gösterilmiştir. Tablo 16’da da görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili

kelimelerin sıklık oranı 27/50 (% 54) olarak tespit edilmiştir. İAG'lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 16: Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri'ndeki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
millet	2814	kumandan	1132	harekât	298	Erzurum	243
millî	2455	müdafaa	402	Anadolu	296	netice	237
taarruz	2362	Millîye	395	ordu	293	Yunan	229
kuvayi	2138	Sivas	329	mümkün	265	safha	218
fayda	2127	İstanbul	324	İngiliz	252	lâzım	209
muvaffakiyet	1954	Ankara	314	karşı	252	gazi	207
zabit	1140	tedâbir	308	harbiye	246		

3.1.2.1.2.3. Atatürk'ün Özel Mektupları'nın Kavram Bulutu: Atatürk'ün Özel Mektupları, ilk kez Sadi Borak tarafından derlenerek, 1961 yılında (42 mektup), 1970 yılında (38 ilaveyle birlikte toplam 80 mektup) ve 1980 yılında (77 ilaveyle birlikte toplam 157 mektup) üç baskı halinde yayımlanmıştır. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 17'de gösterilmektedir.

Şekil 17: Atatürk'ün Özel Mektupları'nın Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 17'de gösterilmiştir. Tablo 17'de de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 27/50 (% 54) olarak tespit edilmiştir. İAG'lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 17: Atatürk'ün Özel Mektupları'ndaki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
uygun	2098	tedbir	300	cesur	181	Sovyet	123
büyük	1518	safha	283	tesir	173	Millî	122
kat'i	1288	mümkün	217	ordu	170	etmek	111
fayda	584	Türk	213	Türkiye	146	şimdi	102
mâruz	583	millet	212	Sedes	142	değil	98
Derne	524	mesele	198	beyin	137	rica	95
karşı	300	halli	192	göre	128		

3.1.2.1.2.4. Atatürk'ün Not Defterleri'nin Kavram Bulutu: 1994'te Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk'ün Atatürk'ün el yazısıyla notlar aldığı ve bazen de günlük olarak tuttuğu defterlerden yedi adedini Atatürk'ün Özel Arşivinden Seçmeler III adıyla yayınlamıştır. 1996 yılında Ali Mithat İnan, ATASE arşivinde yer alan bahse konu defterlerin kalan on yedisini de incelemiş ve toplam 24 defteri derleyerek, Atatürk'ün Not Defterleri adıyla yayımlamıştır. Metindeki ilk 50 kelimenin kavram bulutu Şekil 18'de gösterilmektedir.

Şekil 18: Atatürk'ün Not Defterleri'nin Kavram Bulutu

Kavram bulutu kelimelerinin frekansları ise Tablo 18'de gösterilmiştir. Tablo 18'de de görüldüğü üzere, ilk 50 kavram arasında ince ayar göstergeleriyle doğrudan ilişkili kelimelerin sıklık oranı 42/50 (% 84) olarak tespit edilmiştir. İAG.lerin bu eserle ilişkisi madde 3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı maddesinin alt kısımlarında, kavramlara ilişkin kodlama tablolarında gösterilmiştir.

Tablo 18: Atatürk'ün Not Defterleri'ndeki İAG Sıklığı

Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı	Kavram	Sayısı
Harbiye	462	süvâri	70	taarruz	43	hareket	32
düşman	335	yarar	65	Vodina	43	gazi	31
meselesi	249	tesir	54	Rus	43	Bulgar	30
cesaret	200	mümkün	54	Kur'an	37	karşı	30
mekteb	143	millî	53	avdet	37	ateş	29
halli	123	millîye	53	Selânik'e	35	tetkik	29
netice	105	vatan	52	efrâd	35	nazar	28
mümkün	88	içtimâi	51	kabul	34	eden	26
yoğun	87	sevk	51	hayat	33	İzmir'de	26
bey	85	müdâfaa	48	askeri	32	lüzum	25
İstanbul	84	kâfi	46				

3.1.2.2. Yönelim Analizi

Yönelim, içerikteki mesajların yönünü bir devamlılık çizgisi boyunca (örneğin, olumlu ya da olumsuz, destekleyici ya da karşı) belirtmektir (Neuman, 2014, 469). YİA'nın bu bölümünde de sıklık analizinde kullanılan bilgisayar yazılımından yararlanılmıştır. Temel metinlerin yönelim analizi her bir metindeki ana kavramların yönü üzerinden yapılmıştır. Bu kapsamda sıklık analizinden elde edilen bulguların temel metinlerde en çok hangi kavramları desteklediği tespit edilmiştir.

Atatürk'ün tüm metinlerinde en çok, “mümkün, etmek, fiil, hâl, amaç, taarruz, kuvayi, düşman, taraf, hareket, muvaffakiyet, savunma, ileri, ordu, cüret, muharebe, kesin, harekât, güç, asker, cephe” gibi aktif tutumu destekleyen kavramlar kullanılmaktadır.

Atatürk'ün aktif tutumu destekleyenlerden sonra en çok, karar vermeyi ve çözüm üretmeyi destekleyen kavramları kullandığı görülmektedir. Bunların en başta gelenleri; “kumandan, karar, taraf, safha, mümkün, zabıt, harbiye, tedbir, netice, icra, etmek, beyin, teşkilât, maksat, görev, halli, fırsat, ifa, çünkü, kuvvet, vazife, usul, uygun, birlikte, nazar” kavramlarıdır.

Atatürk'ün coğrafi tecrübelerine yönelik atıfları, onun tüm söyleminde üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer bir deyişle Atatürk'ün söyleminde coğrafi tecrübeyi destekleyen kavramlar üçüncü sıradadır. Bu kapsamda sıklıkla yer adlarına, belli yerlerde yaşanan tecrübeler, siyasi coğrafya öngörülerine ve beşeri coğrafya karakteristiklerine yapılan atıflar göze çarpmaktadır. Atatürk metinlerinde; “büyük,

taraf, mümkün, vatan, ileri, fiil, memleket, İstanbul, cephe, karşı, Sivas, Ankara, Erzurum, durum, hat, Anafartalar, Conkbayırı, sorumluluk, Kanlısirt, Bombasırtı, Halitrıza, Kumtepe, Cumalı, dünya, arazi, Arıburnu, civar, Balkan, pişdar” bunların en başta gelen coğrafi deneyim kavramlarıdır. Ayrıca coğrafi deneyim kavramları; Atatürk’ün taarruzi söylemindeki coğrafi hedefleri de göstermesi bakımından, makro çevresel düzeyin tarihsel bağlamındaki analizlerde de yararlı olmuştur.

Atatürk’ün metinlerinde en çok kullanılan beş kavram, onun davranışındaki pragmatik yönelimi göstermesi bakımından anlamlıdır. “Mümkün, etmek, fiil, hâl ve amaç” kavramları; gerek yoğunluk analizinde, gerekse müteakip bölümlerdeki operasyonel kod analiziyle, bilişsel haritalamada daha derinlemesine ele alınacak olduğundan, bu aşamada bu kavramların sayılmasıyla yetinilmiştir.

Yönelim analizini kapatırken, Atatürk’ün pragmatik davranışını destekleyen önemli bir kavramdan bahsetmekte yarar görülmektedir. Atatürk, askerliğe dair eserlerinde, doğrudan veya dolaylı olarak “inisiyatif” kavramına atıf yapar ve bunu oldukça önemser. Onun kavrayışındaki inisiyatif, “kendiliğinden iş görebilme yetisi” olarak özetlenebilir. *Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl*’de inisiyatif ile ilgili şunları söylüyor (Atatürk, 2010, 31):

“Nuri, ‘Taarruz Ruhı’ bölümünden sonra, kitabın biteceğini sanıyordum. ‘İnisiyatif’ başlığı önüme çıktı ve şunu söyledi: ‘Muharebede galibiyet ve zafer elde edilmesi, en küçük rütbeli dâhil bütün rütbelilerin, etraflıca düşünerek kendiliklerinden tedbir tasarlamaya alışmış olmalarına bağlıdır.’”

Atatürk, metnin geri kalanında bu tanımlı destekleyici örnekler veriyor ve anlaşılan o ki, kendisi yeni bir tanım ortaya koyma gereği duymuyor. Bu durumda Atatürk’ün Nuri Conker’in bu tanımını benimsediği söylenebilir. Dolayısıyla bir kez daha görülüyor ki, Atatürk için inisiyatif, askerin kendiliğinden iş görebilme gücüdür. Daha derinlemesine bir yorumla inisiyatif, çözüm üretirken emir, talimat, yönlendirme, teşvik ya da cesaretlendirme beklememektir. Bu niteliğiyle inisiyatif, pragmatik eylemin çözüm odaklılığını yansıtır. Öyle ki Atatürk’e göre inisiyatifsiz bir ordudan başarı beklemek en büyük tedbirsizliktir (Atatürk, 2010, 32-33):

“Büyük küçük her birlikteki her subay, astsubay, hatta er hareket tarzına ilişkin üstünden hiçbir emir ve fikir alamayacağı durumla karşılaşabilir. İşte bu sebeple, gerek komutanların gerek askerlerin kendiliğinden düşünerek iş yapabilecek meziyette yetiştiklerine kanaat getirilmeden bir askeri birliğin, bir ordunun güvenilecek ve dayanılacak kuvvet olarak bilinmesi ihtiyatsızlıktır, felakettir.”

Ancak Atatürk inisiyatif bahsini bununla sınırlı tutmaz. Ona göre inisiyatifin aşırıya kaçması da tehlikelidir. Müstakil hareketin sınır tanımama boyutuna ulaştığı

durumlarda orduda disiplinin sarsılacağı açıktır. Dolayısıyla Atatürk inisiyatifte aşırılık konusunda yeni ya da bilinmeyen bir tespit yapmıyor. Ancak onun inisiyatifteki aşırılıkla ilgili dikkat çektiği çok daha önemli bir konu vardır ki, stratejik pragmatizm bakımından oldukça anlamlıdır (Atatürk, 2010, 35):

“Bir orduyu meydana getiren unsurlardan her birinin, bizzat her işi düşünüp kendiliğinden yapıvermekteki derecesi aşırıya giderse ciddi bir endişeye değer. Çünkü, kendiliğinden görülen işler olumlu oldukça ne kadar takdire şayan ise amaca aykırı olduğunda da o kadar eleştiriye açıktır. Hâlbuki her hareketin amaca uygunluğu, her türlü durum ve şartlar dâhilinde, amacı açıkça görebilmeye bağlıdır.”

Atatürk’ün amaca yönelik bu vurgusu, Pragmatizmin başarıyı ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret gören temel yaklaşımına da uygundur. Her ne kadar Atatürk *Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl*’in beşinci bölümünü inisiyatife ayırmışsa da, hayatı boyunca bu kavramı çok az kullandığı görülür. Ancak inisiyatifi tanımlarken kullandığı “kendiliğinden” kavramına ise söyleminde daha çok yer vermiştir. Yine de bu söylemin büyük ölçüde askerliğe ilişkin metinlerden oluştuğunu vurgulamakta yarar vardır. Ayrıca inisiyatifi, esasen Atatürk’ün davranışının temel ağırlık noktası olmaktan ziyade, onun davranışındaki cüretkârlığı ortaya koyan bir yardımcı kavram olarak görmek daha akla yatkındır. Bu nedenle inisiyatifin, Atatürk’ün davranışındaki ince ayar niteliğini açıklayabilen temel bir gösterge olarak değil; taarruzilik bağlamı içinde, destekleyici nitelikteki bir kod olarak tanımlamanın daha uygun olabileceği değerlendirilmiştir.

Yönelim analizinin sonucunda, Atatürk’ün söylemindeki “aktif tutumu destekleyen” kavramlar “Taarruz Ruhu”, “karar vermeyi ve çözüm üretmeyi destekleyen” kavramlar “Harbiyelilik” ile “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ve “coğrafi tecrübeyi destekleyen” kavramlar “Coğrafi Deneyim” başlıkları altında toplanmıştır. Böylece “Taarruz Ruhu”, “Harbiyelilik”, “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ve “Coğrafi Deneyim” Atatürk’ün dört ince ayar göstergesi olarak belirlenmiştir.

3.1.2.3. Yoğunluk Analizi

Kavramların destekleyiciliğinden sonra, onların metindeki gücünü ortaya koyacak olan yoğunluk analizine, inisiyatif kavramına yönelik yukarıdaki çıkarımla başlamak isabetli görünmektedir. Zira tıpkı inisiyatif kavramında olduğu gibi, Atatürk’ün söyleminde, aynı mesajları verdiği eş anlamlı kelimeler bulunmaktadır. Diğer taraftan, bir kavramın frekansı tek başına onun anlatımdaki gücünü ortaya koymada yetersiz kalabilir. Bazen bir mesaj, çok değil az sayıda kelimeyle de verilebilir. Bu

durumda frekansı az olsa da, etkisi yüksek kavramlar ortaya çıkar. İşte yoğunluk, araştırmacıya bir yönelimdeki mesajın şiddeti ya da gücünü gösterir (Neuman, 2014, 469).

Bu araştırmada sıklık ve yönelim analizlerinde kullanılan bilgisayar yazılımı yoğunluk analizi için de yararlı bir veri alanı sunmaktadır. Yönelim analizi sonuçlarına göre Atatürk'ün mesajlarındaki en güçlü kavramlar tespit edilmiş, bunlar bizzat Atatürk tarafından üretilen ya da üretilmese bile ilişkilendirilen temel kavramlarla ifade edilmiştir. Böylece yönelim analizinin “aktif tutumu destekleyen”, “karar vermeyi ve çözüm üretmeyi destekleyen” ve “coğrafi tecrübeyi destekleyen” şeklindeki kavram kategorizasyonu; yorumlayıcı içerik analizinin bu son safhasında, “birincil kodlar”, “ikincil kodlar”, “bağlamdaki kodlar” ve “yardımcı kodlar” şekline dönüşmüştür.

“Birincil kodlar”, ilgili İAG'nin anlamını doğrudan karşılayan kavramlardır. Örneğin, “taarruz ruhu” göstergesinin birincil kodlarından bazıları “taarruz”, “düşman”, “safha”, “harekât” ve “neticedir”. “İkincil kodlar”, birincil kodlarla aynı anlamı veren ve fakat Atatürk'ün söyleminde birinci sırada tercih edilmemiş kavramları ifade etmektedir. Örneğin, “taarruz ruhu” göstergesinin ikincil kodlarından bazıları “hücum”, “taraf”, “hat”, “hareket” ve “nihaidir”. “Bağlamdaki kodlar” ise Atatürk'ün birincil ya da ikincil kodlarının dışında anlatımı güçlendiren kavramlardır. Örneğin, “taarruz ruhu” göstergesinin bağlamındaki kodlardan bazıları “fayda”, “karar”, “savunma”, “tedbir” ve “maksattır”. Son olarak “yardımcı kodlar” ise birincil, ikincil ve bağlamdaki kodların yer aldığı ifadeleri tamamlayan safhalar, yer adları, coğrafi hedefler ve eylemler gibi kavramlardır. Örneğin, “taarruz ruhu” göstergesinin yardımcı kodlarından bazıları “etmek”, “atılmak”, “kendiliğinden”, “Anafartalar” ve “Damakçılık'tır”.

Diğer taraftan frekansın yoğunluk üzerindeki etkisi göz ardı edilmiş değildir. Zira öznenin [bu araştırma bakımından Atatürk'ün] bir kavrama söyleminde sıklıkla yer vermesinin, içerik analizi için anlamlı bir veri sunacağı açıktır. Buradan hareketle, tüm Atatürk metinlerinde en çok kullanılan, “millet, kumandan, millî, taarruz, hükûmet, kuvayi, fayda, büyük, zaman, meclis, düşman, karar, heyet, taraf” ifadeleri, en şiddetli kavramlar olarak belirlenmiştir. Müteakip maddelerde daha detaylı bir şekilde görüleceği üzere, bunlardan; “kumandan, millî, taarruz, kuvayi, zaman, düşman ve taraf”, Taarruz Ruhunun yanında, Kuvayi Millîye hareketlerine ilişkin

metinlerde; “hükümet, fayda, büyük, meclis, karar ve heyet” ise Harbiyelilik ve Yurtta Sulh, Cihanda Sulh dışında, Misak-ı Millî ile ilgili metinlerde; “millet” ise tüm metinlerde en yoğun kullanılan kavramlar olarak tespit edilmiştir. Bundan dolayı yoğunluk analizi neticesinde, yönelim analizinin sonucunda tespit edilen dört ince ayar göstergesine ilave olarak, Kuvayi Millîye ve Misak-ı Millî de birer ince ayar göstergesi olarak belirlenmiştir.

3.1.2.4. Alan Analizi

Alan analizinde yazılı metinlerin alanı, sözcükleri, cümleleri, paragrafları sayarak ya da bir sayfanın alanı ile (örneğin santimetre kare olarak) ölçülür (Neuman, 2014, 470). Atatürk’ün yazılı ve sözlü metinlerinde ince ayar göstergeleriyle ilişkili ayırdığı alan sıklık, yönelim ve yoğunluk analizlerinde kullanılan bilgisayar yazılımından da yararlanılarak ölçülmüştür. Bu ölçüm, sıklık, yönelim ve yoğunluk analizlerinde tespit edilenlerden farklı bir gösterge ortaya çıkarmamakla birlikte, analiz sonuçları ince ayar göstergelerinin geçerlilik testine katkı sağlamıştır.

Alan analizi için önce Atatürk’ün temel metnlerinin santimetre kare cinsinden toplam alanı (M_A) bulunmuştur. Bu kapsamda her bir temel metnin sayfa alanı aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır:

Birim Tam Sayfa Alanı (S_{TS}) = Sayfa metni genişliği x Sayfa metni yüksekliği

N_{TS} = Tam sayfa sayısı

Birim Eksik Sayfa Alanı (S_{ES}) = Sayfa metni genişliği x Sayfa metni yüksekliği

N_{ES} = Eksik sayfa sayısı

$$M_A = (S_{TS} \times N_{TS}) + (S_{ES} \times N_{ES})$$

Ardından altı ince ayar göstergesiyle ilişkili kelimelerin kapladığı toplam alan (S_{IA}) hesaplanmıştır. Bunun için önce gösterge kodlarının ortalama harf sayısı (bu araştırmada 7 harf=1,5 cm.) ve harf yüksekliği (bu araştırmada h=0,3 cm.) tespit edilmiştir. Bu verilere göre toplam gösterge alanı aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır:

İnce ayar kod kelimesi sayısı = N_{IA} ,

Bir kelimenin alanı (S_{KO}) = $0,45 \text{ cm}^2$,

$$S_{IA} = S_{KO} \times N_{IA}$$

Son olarak S_{IA} , M_A 'ya oranlanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 19'da sunulmuştur. Tablo 19'da görüldüğü üzere tespit edilen ince ayar göstergeleri, Atatürk'ün temel metinlerini % 79 gibi yüksek bir oranda kavrayabilmektedir. Bu da gösterge tespitindeki isabeti, diğer bir deyişle göstergelerin yüksek oranda geçerli olduklarını ortaya koymaktadır.

Bu noktada YİA'nın sağlamasının alan analiziyle nasıl yapıldığını Takımın Muharebe Eğitimi adlı eser örneği üzerinden açıklamakta yarar görülmektedir:

Takımın Muharebe Eğitimi adlı eserin içerik analizinde Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etütler (ATASE) Başkanlığı baskısı kullanılmıştır. Eserin kenar boşlukları hariç olmak üzere birim tam sayfa alanı 108 cm^2 olarak hesaplanmıştır. Birim sayfa alanı, sayfa sayısı ile çarpılarak eserdeki toplam metin alanı 6156 cm^2 olarak bulunmuştur. Takımın Muharebe Eğitimi'nde, örneğin Taarruz Ruhuyla ilişkili kelimelerin toplam sayısı 2016 olarak tespit edilmiştir. Bu sayı birim kelime alanı $0,45 \text{ cm}^2$ ile çarpılarak, Taarruz Ruhu kavramıyla ilişkili kelimelerin metindeki toplam alanı 907 cm^2 olarak bulunmuştur. Müteakiben 907 cm^2 , 6156 cm^2 'ye bölünerek, Taarruz Ruhu kavramının kapsama oranı % 15 olarak tespit edilmiştir. Aynı işlem diğer İAG.ler için de uygulanmıştır. Böylece, hem her bir İAG.nin metindeki payı, hem İAG.lerin metin içindeki öncelik sıralaması, hem de İAG.lerin toplamının metni kavrama oranı tespit edilmiştir.

Bu bağlamda tüm İAG.lerin Takımın Muharebe Eğitimi'ni kavrama oranı % 79 çıkmıştır. Bu bulgudan, İAG.lerin yüksek bir oranda Takımın Muharebe Eğitimi adlı eserde temsil edildikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca Takımın Muharebe Eğitimi'nde en kuvvetliden en zayıfa doğru İAG.lerin sıralaması; Harbiyelilik > Taarruz Ruhu > Coğrafi Deneyim > Yurtta Sulh, Cihanda Sulh > Misak-ı Millî > Kuvayi Millîye şeklinde gerçekleşmiştir. Takımın Muharebe Eğitimi adlı eser ilk kez 1908'de yayımlanmıştı. Bu durumda eser İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal tarafından kaleme alınmıştır. Bu sıralama Dördüncü Bölüm'deki 1905-1918 dönemi OKA bulgularıyla [Şekil 27; Taarruz Ruhu > Harbiyelilik > Coğrafi Deneyim > Yurtta Sulh, Cihanda Sulh > Misak-ı Millî > Kuvayi Millîye] karşılaştırıldığında, her iki sıralamanın büyük oranda uyumlu olduğu da görülecektir.

Tablo 19: İnce Ayar Göstergelerinin Alan Analizi Bulguları

	Sayfa Alanı (cm ²)	Sayfa Sayısı	Toplam Metin Alanı (cm ²)	Taarruz Ruhu		Kuvayi Millîye		Misak-ı Millî		Harbiyelilik		Yurtta Sulh, Cihanda Sulh		Coğrafi Deneyim		Toplam İAG Alanı (cm ²)	Toplam Kapsama Oranı (%)
				Alan (cm ²)	Kapsama Oranı (%)	Alan (cm ²)	Kapsama Oranı (%)	Alan (cm ²)	Kapsama Oranı (%)	Alan (cm ²)	Kapsama Oranı (%)	Alan (cm ²)	Kapsama Oranı (%)	Alan (cm ²)	Kapsama Oranı (%)		
Takımın Muharebe Eğitimi	108	57	6156	907	15%	584	9%	637	10%	1112	18%	771,8	13%	848	14%	4860	79%
Cumalı Ordugâhı	108	50	5400	816	15%	491	9%	546	10%	1022	19%	680,0	13%	754	14%	4309	80%
Taktik Tatbikat Gezisi	108	31	3348	441	13%	290	9%	285	9%	561	17%	360,9	11%	432	13%	2370	71%
Bölüğün Muharebe Eğitimi	108	52	5616	826	15%	497	9%	569	10%	1036	18%	690,8	12%	764	14%	4383	78%
Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl	108	48	5184	790	15%	479	9%	532	10%	1004	19%	675,5	13%	737	14%	4218	81%
Arıburnu Muharebeleri Raporu	222	140	31080	4829	16%	3026	10%	2957	10%	5053	16%	4012,7	13%	4875	16%	24753	80%
Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe	222	56	12432	2016	16%	1248	10%	900	7%	2123	17%	1797,8	14%	1785	14%	9870	79%

Tablo 19 - Devam

Taktik Mesele Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler	108	49	5292	793	15%	486	9%	541	10%	1012	19%	685,8	13%	741	14%	4259	80%
Nutuk	213	604	128.350	20093	16%	21976	17%	19643	15%	11176	9%	17393	14%	16043	12%	106324	83%
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri	222	484	107.448	17843	17%	17925	17%	16942	16%	8025	7%	13342	12%	13343	12%	87419	81%
Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri	222	499	110.778	18742	17%	18826	17%	17840	16%	8926	8%	13339	12%	12437	11%	90109	81%
Atatürk'ün Özel Mektupları	165	376	62.040	10197	16%	11174	18%	9780	16%	5690	9%	8669,3	14%	1684	3%	47195	76%
Atatürk'ün Not Defterleri	184	250	46000	8175	18%	9147	20%	6404	14%	3666	8%	6867	15%	1414	3%	35673	78%

3.1.3. Üçüncü Aşama Kodlama

İkinci aşama işlemleri sonucunda tespit edilen düğümler ve kodlar, ilişkili kavramlarla gruplandırılarak, Atatürk'ün ince ayar davranış kodları tek bir çizelgede ortaya konulmuştur.

Atatürk'ün davranışındaki özgün ince ayar göstergeleri altı başlık halinde toplanmıştır. Bu göstergeler, nicel ve nitel analizler için veri kabul edilerek, veri analiz yazılımlarında “düğüm” olarak tanımlanmışlardır. Ardından bu düğümlerin her birinin altında kodlar belirlenmiştir. Bahsedilen bu kodlama, Atatürk'ün operasyonel kodlarının ortaya çıkarılmasında faydalanan çıkış noktaları olmuşlardır. Bahse konu göstergeler, süreklilik sembolleriyle birlikte Tablo 20a'da sunulmakla birlikte, kodlama ilerleyen maddelerde ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Tablo 20a: Atatürk'ün İnce Ayar Göstergeleri (Analiz Düğümleri)

Süreklilik İşaretleri	İnce Ayar Göstergeleri	
<i>Fütuhat, Devlet-i Ebed Müddet ya da Adalet Dairesi</i>	Taarruz Ruhu	Makro Çevresel Düzyer Tarih Analizi Düğümleri
<i>Sosyal Hareketlilik veya Meritokrasi</i>	Harbiyelilik	
<i>Pragmatik Eklektisizm ya da Osmanlı-Türk Sentezciliği, Stratejik Çekilme ve Karşı Taarruz</i>	Kuvayi Millîye	
<i>Geleneksellik, Devlet-i Ebed Müddet ya da Adalet Dairesi, Stratejik Hareket Sığıası veya Uzaktan Karşılama</i>	Misak-ı Millî	
<i>Çok Taraflılık</i>	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Makro Çevresel Düzyer Coğrafya Analizi Düğümü
<i>Stratejik Hareket Sığıası veya Uzaktan Karşılama, Stratejik Çekilme Ve Karşı Taarruz</i>	Coğrafi Deneyim	

Sıklık, yönelim, yoğunluk ve alan analizleri sonucunda temel analiz metinlerinden çıkartılan kavramların gösterge kodları olarak, Tablo 20a'da ortaya konulan altı pragmatik ince ayar göstergesine dağılımı, Tablo 20b'de detaylandırılmıştır.

Tablo 20b: Temel Analiz Metinlerinden Elde Edilen Kodların İAG.lere Dağılımı

S. No.	Kodlar	Frekans	Taarruz Ruhu	Kuvayi Millîye	Misak-ı Millî	Harbiyelilik	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Coğrafi Deneyim	Düğüm Başına Kod Frekansı (%)
1	millet	12098							2
2	kumandan	5564							3
3	millî	4913							2
4	taarruz	4511							3
5	kuvayi	3839							4
6	fayda	3731							4
7	büyük	3636							3
8	düşman	3004							3
9	karar	2771							4
10	taraf	2135							4
11	safha	2061							6
12	mümkün	1990							6
13	hareket	1989							4
14	muvaffakiyet	1954							5
15	vatan	1954							1
16	milliye	1935							3
17	zabit	1862							4
18	harbiye	1687							3
19	savunma	1599							5
20	tedbir	1425							4
21	netice	1420							3
22	ileri	1419							3
23	icra	1417							4
24	etmek	1373							6
25	fiil	1344							6
26	beyin	1268							2
27	harekât	1194							4

S. No.	Kodlar	Frekans	Taarruz Ruhu	Kuvayı Milliye	Misak-ı Milli	Harbiyelilik	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Coğrafi Deneyim	Düğüm Başına Kod Frekansı (%)
28	memleket	1143							4
29	teşkilât	1114							3
30	İstanbul	1073							3
31	maksat	1066							4
32	görev	1005							4
33	halli	989							4
34	muhafaza	982							5
35	fırsat	964							4
36	ordu	922							4
37	ifa	895							3
38	cüret	821							5
39	lâzım	809							3
40	çünkü	797							2
41	galip	776							4
42	muharebe	769							4
43	kesin	739							3
44	kuvvet	708							4
45	selamet	708							2
46	vazife	699							3
47	usul	677							3
48	uygun	659							4
49	güç	642							4
50	halâs	620							3
51	asker	616							3
52	birlikte	610							3
53	nazar	594							2
54	cephe	584							4
55	halde	570							3
56	işgal	545							3

S. No.	Kodlar	Frekans	Taarruz Ruhu	Kuvayı Millîye	Misak-ı Millî	Harbiyelilik	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Coğrafi Deneyim	Düğüm Başına Kod Frekansı (%)
57	kumanda	544							3
58	teşebbüs	539							4
59	süvari	537							3
60	takip	512							3
61	sûret	473							1
62	cari	384							4
63	karşı	369							3
64	Sivas	329							2
65	İngiliz	317							2
66	Ankara	314							3
67	Erzurum	243							2
68	Yunan	229							1
69	gazi	207							4
70	komutan	171							3
71	derhal	158							4
72	eğitim	155							5
73	harp	146							4
74	keşif	139							2
75	hemen	133							4
76	tâbi	133							3
77	üstün	124							3
78	vasıta	119							3
79	durum	118							4
80	emir	117							3
81	hat	105							3
82	talim	103							5
83	talimname	100							4
84	makasit	96							4
85	nihai	95							3

S. No.	Kodlar	Frekans	Taarruz Ruhu	Kuvayı Millîye	Misak-ı Millî	Harbiyelilik	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Coğrafi Deneyim	Düğüm Başına Kod Frekansı (%)
86	atılacaktır	94							4
87	sûrat	91							3
88	teğmen	86							3
89	cesur	73							5
90	Anafartalar	72							2
91	Conkbayırı	67							2
92	sürekli	64							3
93	hâl	63							6
94	muhakeme	62							3
95	imkân	59							6
96	tesir	59							2
97	sorumluluk	58							4
98	fedai	56							3
99	mahzur	56							4
100	Kanlısırt	55							2
101	muhafaza	55							5
102	manevra	54							4
103	Bombasırtı	53							2
104	Halitrıza	53							2
105	Kumtepe	53							2
106	devam	51							4
107	Cumali	49							2
108	dünya	49							2
109	takviye	48							2
110	arazi	45							2
111	Arıburnu	44							2
112	civar	44							2
113	basit	38							4
114	kendiliğinden	36							2

S. No.	Kodlar	Frekans	Taarruz Ruhu	Kuvayı Millîye	Misak-ı Millî	Harbiyelilik	Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	Coğrafi Deneyim	Düğüm Başına Kod Frekansı (%)
115	amacı	35							6
116	darbe	35							3
117	kurmay	35							3
118	mesele	34							3
119	nasıl	33							2
120	avcı	32							2
121	Balkan	30							2
122	pişdar	30							3
123	hazırlık	29							4
124	tekrar	29							2
125	teşkil	28							3
126	Ağıldere	26							2
127	Damakçılık	25							2
128	Kemalyeri	21							2
129	Kirte	21							2
130	kuşatma	16							2
131	safahat	13							5
132	şecaat	12							5
133	ta'biye	12							3
134	kabiliyet	10							3
135	yerine	10							3
136	şiddet	9							5
137	seferiyye	7							3
138	tarz	7							4
139	dikkatle	6							4
Toplam Kod		106430	% 24	% 18	% 11	%20	% 9	% 16	

3.2. Makro Çevresel Düzeyin Tarihsel Bağlamı

Bu kısımda, önceki kısımda belirlenen kodların detaylı açıklamaları yapılmış ve temel analiz metinlerinden tespit edilen kodlar, yönelim analizinden yararlanılarak belirlenen makro çevresel düzeyin beş tarihsel göstergesinin kodlarıyla karşılaştırılmıştır.

3.2.1. Taarruz Ruhu Kavramı

“Ben ve milletim Tanrı’nın kırıbaçıyız. Tanrı, yeryüzünde adaleti yaymak için bizi gönderdi”. Hun Hakanı Attila’ya atfedilen bu söylemde de görüldüğü üzere fütuhât, Türk savaşı tarzının, kadim söylencelerden bu yana rastlanan en belirgin sembollerinden birisi olarak göze çarpar. Osmanlı Devlet geleneğinde fetih anlayışı, dayanağını İslâm’dan alır. Buna göre dünya; Dârü’l-İslâm ve Dârü’l-Harb olarak ikiye ayrılır. İslâm’ın hüküm sürdüğü coğrafya dışında kalan Dârü’l-Harb de fethedilerek İslâmlaştırılmalıdır. Bu durumun zaman içinde Osmanlı-Türkiye karar alıcı davranışlarında “Türk Dünyasının Öncülüğü” ve “İslâm’ın Bayraktarlığı” gibi söylemleri de yerleştirdiği söylenebilir. Dolayısıyla fütuhâtın karar alıcı davranışlarını en baştan itibaren taarruzi karakterli olarak biçimlendirdiği bir hipotez olarak ileri sürülebilir.

Diğer taraftan saldırı kültürü ve Taarruz Ruhu arasındaki derin anlamsal ayrım bahsinde detaylı olarak incelendiği üzere, Atatürk’ün erken cumhuriyet dönemine ilişkin davranış kodlarında taarruz algısının fethi dayalı olmadığını yinelemek gerekir. Bu noktadaki davranış daha çok, vatanı müstevliden kurtarmak için yapılan bir taarruzdur. Gerek stratejik, gerekse operatif sahada harekâtın niteliğini ve dinamik karakterini ortaya koyar. Aşağıdaki vakalar etkileri bakımından karar alıcı davranışını “taarruzi” olarak adlandırmaya imkân sağlamaktadır:

1. 1919-1921 yılları arasında Güney Cephesinde Fransız/Ermeni birliklerine, Batı Cephesinde Yunan birliklerine karşı icra edilen gerilla tipi Kuvayi Millîye muharebeleri,
2. 1921 kışından itibaren Afyon mevzilerinde taarruz hazırlıklarının başlatılması ve 26 Ağustos 1922 tarihinde baskın tarzında icra edilen Büyük Taarruz.
3. 1924 sonbahar aylarında Hakkari’de başlayan Nasturi ayaklanmasına karşı sınır ötesine doğru gelişme gösteren tedip ve tenkil hareketi.

4. 1925 bahar ve yaz aylarında Diyarbakır bölgesinde başlayan Şeyh Said ayaklanmasına karşı icra edilen tedip ve tenkil hareketi.
5. 1926-1932 yılları arasında Ağrı ayaklanmasına karşı yapılan ve 1929'dan itibaren İran siyasi sınırını da geçerek icra edilen tedip ve tenkil hareketi.
6. 1930 yılında Dersim bölgesinde taarruzi olarak icra edilen tedip ve tenkil hareketi.
7. 1938 yılında Adana bölgesinde, Hatay meselesiyle ilgili olarak icra edilen ordu manevraları.

3.2.1.1. Taarruz Ruhu Kavramına İlişkin Kodlama: Taarruz Ruhuna ilişkin kodlama ve kodların ince ayar nitelikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu tablodaki kavramlar, yoğunluk analizindeki tasnife uygun olarak, taarruz ruhuyla ilişkisi bakımından dört kategoride toplanmıştır:

Tablo 21: Taarruz Ruhu Kavramına İlişkin Kodlama

Birincil Kodlar	İkincil Kodlar	Bağlamdaki Kodlar	Yardımcı Kodlar
taarruz	kumandan	karar	etmek
kuvayi	fayda	mümkün	fiil
düşman	taraf	zabit	ordu
safha	hareket	harbiye	ifa
muvaffakiyet	savunma	tedbir	usul
netice	muhafaza	teşkilât	nazar
ileri	muharebe	maksat	cari
harekât	kuvvet	görev	eğitim
fırsat	vazife	halli	hemen
cüret	cephe	güç	derhal
kesin	teşebbüs	asker	emir
süvari	karşı	kumanda	talim
takip	tâbi	komutan	talimname
gazi	harp	vasıta	harim
keşif	hat	durum	Anafartalar
üstün	nihai	teğmen	Conkbayırı
atılacaktır	imkân	sürekli	hâl
sûrat	mahzur	muhakeme	Kanlısirt
cesur	muhafaza	devam	Bombasırtı
tesir	takviye	basit	Halitrıza
fedai	ta'biye	darbe	Kumtepe
manevra	kabiliyet	kurmay	arazi
kendiliğinden	seferiyye	mesele	Arıburnu
hedef	tarz	hazırlık	civar
avcı	dikkatle	teşkil	Balkan

Tablo 21-Devam			
kuşatma		safahat	pişdar
şecaat			Ağıldere
şiddet			Damakçılık
			Kemalyeri
			Kirte

3.2.1.2. Atatürk’ün Davranışında Taarruz Ruhü Kavramıyla İlgili Bulgular

Kavramsal ve kuramsal inceleme bölümünün stratejik kültürdeki taarruzi ve tedafüi eğilimler bahsinde, saldırı kültü ve Çin savunma kültü kavramları üzerinde detaylı bir inceleme yapılmış ve her iki eğilimin Türk stratejik kültürüyle aralarındaki farklılıklar incelenmişti. Bu kapsamda Türk stratejik kültürünü tanımlamada doğru bağlamın Batı emperyalizmini sembolize eden “saldırı kültü” değil, stratejiyi dinamik, proaktif ve kazanma odaklı hale getiren cüretkâr nitelikli “taarruz ruhu” olduğundan ve son tahlilde Atatürk’ün bunu askerî stratejisinin temeline yerleştirdiğinden bahsedilmişti. Bu noktada taarruziliği, içerik analizinde tespit edilen kodlar bağlamında biraz daha derinlemesine yorumlamak gerekmektedir.

Batı kültüründe her ne kadar taarruzi olmayı esas alan stratejik eğilim saldırı kültü olarak adlandırılmışsa da dünya harplerinin arifesinde emperyal ve kapitalist saikler etrafında gelişen bu eğilimi, gerek yapısal gerekse araçsal olarak kuruluş dönemi Türkiye’inde aramak hem bağlamsal hem de analitik açıdan anlamlı olmayacaktır. Benzer anlamsızlığı Osmanlı İmparatorluğu için de iddia etmek mümkündür. Osmanlı İmparatorluğu’nda “kapitalist anlamda” bir emperyal yönetim anlayışının bulunmaması bir yana, ondokuzuncu yüzyıl sonu itibarıyla bu Devlet küresel kapitalizmin hedefi ve mücadele alanı haline gelmişti.

Öte yandan Osmanlı İmparatorluğu’nun özellikle ilk iki yüzyılına damgasını vuran Nizam-ı Âlem, Kanun-ı Kadim, Adalet Dairesi, Fütihat gibi en eski Türk devletlerinden bu yana süregelen eğilimleri metafizik değil, reel karşılıkları olan semboller üzerinden okumak daha anlamlı olacaktır. Örneğin, araştırmanın ilk sayfalarından bu yana çeşitli şekillerde Atatürk’ün ince ayar davranışına bağlanarak ifade edilegelen “taarruz ruhu” kavramı yine onun bir eserinden ödünç alınmıştır. Atatürk ünlü *Zâbit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl* adlı eserinin dördüncü bölümünü “taarruz ruhu”²⁷ kavramına ayırmıştır (Atatürk, 2010, 29):

²⁷ Orijinal ifade şekli; “fıkr-i taarruz”dur.

“Ordunun görevi, vatani çiğnemek isteyen düşmana karşı ayağa kalkmaktır. Bu kalkış, elbette olduğu yerde durmak için değil, düşmana atılmak için olursa kalkışılmış olmaya değer. Başarı elde etmek için en güvenilir vasitanın taarruz olduğunu anlamamakta ısrar olunmaz, fakat taarruz ordusunu teşkil edecek milletin, Japonların “Kugekiseişin” dedikleri taarruz ruhuna sahip olması lazımdır.”

Atatürk’te taarruzu olumlayan bu söylem, içinde bulunduğu bu makro çevrenin yanında; yaşadığı toplumsal çevre ve nihayet kurumsal kimliğinin oluştuğu mikro çevreyi de yansıtmaktadır. Colmar Freiherr von der Goltz, Atatürk’ü etkileyen önemli askerî figürlerden birisi olarak göze çarpmaktadır. Atatürk’ün stratejik kültürlenmesinin önemli bir parçasını oluşturan Harp Okulu dönemi Harbiyelilik bahsinde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Ancak bu bölümdeki bulguları bağlamak adına denilebilir ki; Atatürk’ün, Birinci Dünya Savaşı’nın arifesinde saldırganlığı öven ve yukarıda da görüldüğü üzere Von der Goltz’un da içinde bulunduğu bu popüler taarruzi söylemi takip ettiği açıktır. Bu konuda *Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl* dışında da örnekler vardır. Örneğin 1908 yılında kaleme aldığı *Bölüğün Muharebe Eğitimi*’nde taarruz ruhuna dair şunları söylüyor (Atatürk, 2009a, 48-49): “Bütün taarruz muharebelerinde her şeyden önce piyade sınıfı, özünde bulunan taarruz ruhunu daima geliştirmelidir. Her ne pahasına olursa olsun düşmanın üzerine atılma fikri, bütün tutum ve davranışlarına egemen olmalıdır”.

Öyleyse Türkiye’nin stratejik kültürü için bir “taarruz ruhu” tanımlaması yapmak veyahut Türk stratejik kültürünü, daha etkili ortaya koyan ve “taarruz ruhu” kavramını da içine alan daha kapsayıcı bir kavram üzerinden tanımlamak daha anlamlı olabilir.

Öte yandan Karaosmanoğlu’nun tespit ettiği savunmacı reel politiği, Mufti’nin yaptığı gibi, Türk stratejik kültüründe sözde kadim bir diyalektiğin etkin bir parçası olarak tanımlamak da hatalıdır. Zira “Savunma Kültü” kavramı, ilk ortaya atılış şekli itibariyle saldırgan stratejik eğilimin tersi, diğer bir deyişle “tedafüi”, “pasifist”, “hâlim” bir eğilimi tanımlamakta kullanılmıştır. Nitekim “Savunma Kültü” kavramını, Çin stratejik kültürünü tanımlamada kullanan ve literatüre bu anlamıyla kazandıran Scobell savunma kültürünün özündeki pasifizme daha tanımlama sırasında dikkat çeker (2003, 15):

“Çin’in stratejik kültürüne ilişkin mevcut tasvirlerin hatalı olduğunu iddia ediyorum. Çin’in stratejik eğilimi, pasifist ya da tam tersi biçimde kavgacı olarak nitelendirilemez. Çin, ikili bir stratejik kültüre sahiptir. Bunun iki temel unsurundan “Konfüçyen” olanı, saldırı karşıtıdır ve savunma motiflidir; “Realpolitik” olanı ise saldırı odaklıdır ve askeri çözümü tercih eder. Bu

dualitenin her iki tarafı da aktiftir; etkileşimlidir ve birleşerek benim "Çin Savunma Kültü" olarak adlandırdığım diyalektik tarzı teşkil ederler."

Görüldüğü üzere Çin savunma kültürü, en başta kendisini ortaya atan akademisyen tarafından, hem taarruzi hem de tedafü eğilimler içeren bir diyalektiği tanımlamakta kullanılmıştır. Üstelik Scobell (2003, 15); Van Evera ve Snyder tarafından geliştirilen "saldırı kültürünün" Birinci Dünya Savaşı'nı tetiklemesi gibi, "savunma kültürünün" de Çin'in müstakbel bir harbe katılma ihtimalini yükseltebileceğini ileri sürer. Daha açık bir ifadeyle bu kültür, paradoksal bir biçimde Çin liderlerini, ulusal hedefleri gerçekleştirmek için birincil alternatif olarak saldırgan askerî operasyonlara girmeye ve bu eylemleri tamamen tedafü ve son bir çare gibi rasyonelleştirmeye ya da meşrulaştırmaya eğilimli hale getirebilir. Ama unutmamak gerekir ki, son tahlilde Çin savunma kültürü, fütuhâtı stratejik araç seti arasında saymaz. Dolayısıyla söz konusu kültürde taarruzilik ve savunmacılık, birbiriyle tartışan ve dönemsel olarak karar alıcılar tarafından bir diğerine karşı tercih edilen kadim bir diyalektiktir.

Türk stratejik kültüründe de hem taarruz, hem de savunma kültürlerine ilişkin eğilimleri bulmak mümkün görünmektedir. Öte yandan her ne kadar Karaosmanoğlu'nun Osmanlı'daki savunmacı reel politik için Karlofça'yı milat haline getirmiş olması yerinde bir tespitse de, bu dönüşümün akşamdan sabaha gerçekleşmediği de açıktır. Aksi takdirde, Osmanlı İmparatorluğu'nun son iki yüzyılında, kayıplarına yönelik telafi fırsatlarını kollayan hamlelerini ya da Millî Mücadele'nin "Sevr koşullarıyla yetinmeyen" davranışını ve kazanımlarını açıklamak zor olurdu.

Mufti'nin bizatihi kendisi de bu olguların farkında olmasına rağmen, tespitlerini ileri sürdüğü kavram setiyle açıklayamadığından, analizinde ortaya çıkan boşlukları hakim stratejinin "taktik esneklikleri" olarak tanımlama yoluna giriyor. Öte yandan bu çalışma söz konusu türden siyasi/diplomatik/askerî hamleleri bir eylem felsefesi olarak pragmatik stratejik akıl ve stratejik kültüre hakim taarruz ruhunun tarihsel aralıkta beliren ve Longhurst'ün "ince ayar" olarak tanımladığı kavramla açıklamaya çalışmanın daha isabetli olacağını öne sürüyor. Buradaki "ince ayar" Kırık ve Morva'ya atfen Atatürk'ün ve dolayısıyla da Cumhuriyet'in stratejik aklının oluşmasında belirleyici olan "mümkün olanın felsefesi" yaklaşımının tarihsel-kültürel zemindeki stratejik tutumudur.

Taarruz ruhu tam da bu iddiayı karşılamak iddiasındadır. Türk stratejik kültürünü karakterize etmekte yararlanılan taarruz ruhu, Batılı “saldırı kültüründen” farklı olarak, değerleri ihraç ya da empoze etmeyi amaçlamaz. Burada konu edilen stratejik eylem “koruma” amaçlı taarruzdur. Koruma savunma ile ilişkili bir kavram olmakla birlikte, burada kastedilen bu korumanın taarruzi niteliğidir. Zira bu koruma salt kazanımların muhafazasına ve müdafaasına dayanmamaktadır. Bu aynı zamanda, Erken Cumhuriyet Dönemi konjonktürü bakımından, henüz kapanmamış hesapların takipçisi olmayı ve fırsatları kollamayı da içermektedir.

Ancak Atatürk’ün taarruzu önceleyen ve ayrı bir değer atfeden söylemini, sadece Birinci Dünya Savaşı öncesinde başlayan ve fakat kanlı ve statik harplere dönüşen bir saldırganlık modasına bağlamak hata olur. Denilebilir ki Atatürk taarruza askerlik hayatının sonuna kadar aynı değeri vermiştir. Belki de popüler askerî kültürün farkında olmadan övdüğü ve salt saldırganlığa ya da hedefe çelik ile insan yıgmaya ve düşmanı ezmeye indirgenen taarruziliğin derin anlamını kavrayan nadir komutanlardandır. Büyük zaferden hemen sonra Adana’da taarruziliğinin ana mantığını şöyle açıklamaktadır (AKDTYK ATAM, 2006a, 117):

“Arkadaşlar, dünyada fütuhatin iki vasıtası vardır. Biri kılıç, diğeri sapan. Başka yerde de söyledim ve burada bir daha tekrarı faydalı buluyorum. Zaferinin vasıtası yalnız kılıncıtan ibaret kalan bir millet, bir gün girdiği yerden koğulur, terzil edilir, sefil ve perişan olur. Öyle milletlerin sefaleti, perişanlığı o kadar azim ve elim olur ki, kendi memleketinde bile mahkûm ve esir bir halde kalabilir. Onun için hakikî fütuhat yalnız kılıncıla değil, sapanla yapılandır. (...) Arkadaşlar; felâketler, elemeler, mağlûbiyetler milletler üzerinde bir takım âmiller vücut bulmasına sebebiyet verir. Bu âmillerin başlıcası, öyle kara günlerinden sonra milletlerin intibah ve vakarını bulması, kendi benliğini duymasındır. Uzun asırların elemeli netayici nihayet bizim milletimizde de bu havası tevhit eyledi. Kemali emniyetle söylerim ki, milletimiz baştanbaşa böyle bir intibaha nail olmuş, tamam ve kâmil bir millet halindedir. Vuzuhla ve kemali iftiharla ilân ederim ki, bu millet millî benliğini idrâk ve bunu bütün dünyaya ispat eylemiştir. Milletimiz son zaferleri hep bu havası, bu idrâki gayesinde kazandı. Milletleri yükselten bu havasa bir âmil daha ilâve edelim; intikam hissi... Milletlerin kalbinde hissi intikam olmalı. Bu alelade bir intikam değil, hayatına, ikbaline, refahına düşman olanların mazarratlarını izaleye matuf bir intikamdır. Bütün dünya bilmeli ki, karşımızda böyle bir düşman oldukça onu affetmek elimizden gelmez ve gelmiyecektir. Düşmana merhamet aciz ve zaafıdır. Bu, insaniyet göstermek değil, insanlık hassasının zevalini ilân etmektir.”

Görüldüğü üzere Atatürk için taarruz, katıksız bir saldırganlık gütmek yerine, millî güce dayanmaktır. Müstevliye karşı ise intikamcı ve merhametsiz olmaktır. Bu yaklaşım ise taarruzu daha ulvi bir amaç için araçsallaştırmayı işaret etmektedir. Atatürk’ün taarruza ilişkin söyleminde bu tarz bir pragmatizme sıkça rastlamak mümkündür. Örneğin 22 Şubat 1924’te, İzmir’de, ordu ileri gelenleriyle konuşmasında şunları söyler (AKDTYK ATAM, 2006a, 328):

“Netice kat’iye daima taarruzla alınır; fakat müdafa ile ifa olunan birçok vezâif de vardır. Bu noktada bütün arkadaşlarımın nazarı dikkatlerini bir hususa celbetmek isterim. Netice kat’iye

talep olunan zamana gelmeden evvel, hakikî ve ciddî taarruz zamanından evvel cüzü tamların kıymeti harbiyelerini tenkis etmekten, adedî tenakusunu mucip olmaktan içtinap etmek lâzımdır.”

Bu konuyla ilgili olarak Nutuk’tan da bir örnek verilebilir (Atatürk, 2005, 118):

“Bir millet; varlığını ve istiklalini kurtarabilmek için düşünülebilen her türlü teşebbüs ve fedakârlığı yaptıktan sonra başarıya ulaşır. Ya başaramazsa demek, o milletin ölmüş olduğu hükmüne varmak demektir. Öyle ise, millet yaşadıkça ve fedakârca teşebbüslerine devam ettikçe başarısızlık da söz konusu olamaz.”

Yukarıda “taarruz ruhuna” ilişkin açıklamalar, ilk bakışta Scobell tarafından tanımlanan Çin “savunma kültürünü” çağrıştırmakla birlikte, belli noktalarda ondan farklılaşan kendine özgü bir yapıya sahiptir.

Scobell’in yukarıdaki tanımlamasında, Çin stratejik kültürüne ilişkin “Konfüçyen” nitelemesi, temkinli eğilimleri işaret ediyor. “Reelpolitik” tanımlaması ise, özellikle kültürel etki sahasında kalan toplumlara karşı çağının Emperyalistleri ile boy ölçüşebilecek düzeyde saldırgan eğilimleri tarif ediyor. Bu tanımlama, Türk taarruz ruhunun, Çin savunma kültüründen farkını ortaya koymaya yardımcı olması bakımından anlamlıdır. Sözgelimi Atatürk’ün uzlaşmacı tavrı “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”, hükmedici tavrı ise “düşmana merhamet aciz ve zaafır” sözleriyle kodlanmış olsun. Atatürk’ün uzlaşmacı tavrını Konfüçyen, hükmedici tavrını Reelpolitik ile eşleştirilme çabası ilk bakışta makul görünse de, son tahlilde bu, eksik bir gayret olacaktır. Zira “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” şiarı, sırf semantik açıdan bile kendi içinde bir dinamizm ve bir pragmatik safhalandırma mantığı barındırır.

En temel çözümlemeyle bu özdeyiş, ilk safhada yurt içinde, müteakiben de yurt dışında sulhun sağlanması gereğini işaret etmektedir ki, bu bile bu ünlü sözü temkin alanının dışında tutmaya yetecektir. Bu nedenle halim ya da hükmedici olsun, her halükârda Atatürk’ün genel davranışını dinamik ve dönüştürücü olarak karakterize etmek hatalı olmayacaktır. Nitekim Atatürk’ün 1921-1923 yılları arasındaki söylev ve demeçlerinde “yenilgi” olasılığından hiç söz etmediği görülmektedir. “Mağlub/mağlubiyet” kelimelerini ise, sadece üç kez, üstelik Yunan Ordusu’nu kastederek kullanmış olması ilginçtir.

Yukarıdaki Atatürk’ün davranışındaki dinamiklik ve dönüştürücülüğe ilişkin tespit yeni değildir. Hatırlanacağı üzere, Kırık ve Morva da (2016, 125) Dewey’in araçsal pragmatizminin Atatürk’ün dönüştürücülüğüne ilham verdiğini tespit etmişlerdi [Bknz. İkinci Bölüm 2.4.2. Derindeki Pragmatik İzler]. Güler de, Atatürk’ün “dönüştürücü lider” olarak “devrimci”, yani “değişimci, dönüşümcü, yenilikçi”

kişiliğinin de ön plana çıktığını belirterek, onun bu yönünü (Güler, 2010, 22); “hem düşünce sisteminin, hem de kurduğu devlet sisteminin çağa ayak uydurmasını sağlayan en temel esas” olarak tanımlar.

3.2.2. Kuvayi Millîye Kavramı

Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu; Orta Asya, İran (Selçuklu) ve Bizans devlet geleneklerinin mükemmel bir klasik çağ sentezidir. Sanılanın aksine, çağdaşı olan Avrupa monarşilerine pek benzemez. Bundan dolayı Osmanlı İmparatorluğu ne Marksist anlamda bir feodalitedir, ne de Batılıların anladığı anlamda bir teokrasidir. Deyim yerindeyse “nev’i şahsına münhasır” bir yapıdır. Devletin stratejik yapılanmasında klasik çağa göre mükemmel bulunabilecek bu yaklaşımı pragmatik eklektisizm ya da “Osmanlı-Türk Sentezciliği” olarak adlandırmak mümkündür. Bahse konu yaklaşımın Orta Asya/Moğol, İslâm ve Roma devlet modellerinden yararlanmış olması, onun eklektik yanını; stratejik fayda üreten yönü ise pragmatik karakterini yansıtmaktadır. Sözelimi “Tımar” ve “Kapıkulu” sistemleri bu eklektisizmin tipik örnekleridir.

Osmanlı İmparatorluğu, Roma’daki *theme/themata* ve Selçuklu Devleti’ndeki *iktâ* sistemlerini sentezleyip geliştirerek, Orta Çağ için yeni ve çok başarılı bir yapı olan “Tımar” sistemini teşkil etmiştir. Nitekim İnalçık tımar sistemini (1995, 224); “devletin askerî ihtiyaçları ile köylünün sosyal güvenliğinin mutlu bir birleşimi” olarak tanımlar. Burada tımarların askerî başarı karşılığında tahsis edilip arttırıldığını hatırlatmak gerekir. Benzer şekilde Osmanlı, Roma’daki *mercenary* ve Selçuklu Devleti’ndeki *gulâm* sistemlerini de sentezleyerek, bulunduğu çağ için mükemmel bir düzenli ordu sistemi teşkil etmiştir. Öyle ki, bu sistemle onaltıncı yüzyıl sonlarına kadar Avrupa’da bulunmayan daimi seferber bir orduya sahip olmuştur. Kapıkulu sisteminde de kariyer gelişimi askerî başarıya bağlıdır. Dolayısıyla tımar ve Kapıkulu sistemlerindeki askerî başarıya dayalı yükselme şartının karar alıcı davranışlarını taarruzi karakterli olarak biçimlendirdiğini söylemek hatalı olmayacaktır. Son tahlilde Türk tipi eklektisizm sinkretik değildir; daha açık bir ifadeyle, Moğol-İslâm-Roma modellerindeki çelişkileri gidererek daha kapsayıcı bir model önerme iddiasında olmamıştır.

Benzer yaklaşımı Erken Cumhuriyet dönemi uygulamalarında da görmek mümkündür. Cumhuriyet orduları, tarihsel süreklilikten tamamen bağımsız bir yaklaşımla teşkil edilmemiştir.

Yaklaşık 600 yıl kadar önce Bursa'nın fethi sırasında kendisini gösteren düzenli ordu kurma ihtiyacına benzer bir biçimde, Batı Anadolu'nun yeniden fethi sırasında da Kuvayi Millîye'den düzenli orduya geçiş ihtiyacı hasıl olmuştur. Düzenli ordu maddi olanaklar bakımından hiç yoktan teşkil edilmiş olsa da, teşkilinde izlenen pratik ve pragmatik yol bakımından yeni bir sentezin ortaya konulduğu görülmektedir. Nitekim Millî Mücadele'nin nüvesini, Osmanlı askerî eğitim sisteminde yetiştirmiş ve Osmanlı'nın son yıllarında kıtalarda ve muharebe alanlarında tecrübe kazanmış subaylar, Mondros Ateşkes Antlaşması gereğince lağvedilmesi gerekirken Anadolu'da kalarak lağvedilmeyen bir kısım birlikler, halkın elinde bulunan kısıtlı miktardaki muharebe teçhizatı, lağvedilen birliklerden kaçırılarak nakledilen silah ve teçhizat teşkil etmiştir.

1921 tarihli Tekalif-i Millîye Emirleri'nin yayımlanış mantığında dahi pragmatik eklektisizmin izlerini görmek mümkündür. Atatürk'ün Sakarya Meydan Muharebesi öncesindeki çok kısıtlı bir süre zarfında, orduyu personel bütünleme ve ikmal bakımından hazır hale getirmesini sağlayan Tekalif-i Millîye'nin Fransız İhtilali'nin harp literatürüne soktuğu “Topyekün Savaş Stratejisi” (Haas, 2005, 60) ile İspanya Savaşları (III. Koalisyon Savaşları), Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Boer Savaşı sonrasında popülerlik kazanan “Gerilla Savaşı” stratejisinin bir sentezi olduğu ileri sürülebilir. Bu durumda Orhan Gazi'nin themata/iktâ ve mercinary/gulâm sentezlemelerinin bir benzerinin Atatürk'te yeniden tecelli ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Zira Atatürk'ün Sakarya Meydan Muharebesi öncesi uyguladığı bu strateji de tıpkı Tımar ve Kapıkulu sistemleri gibi, esinlendiği öncül yapıları sinerjik bir biçimde ileriye taşımış ve başarıya ulaşmıştır.

Bilindiği üzere Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucuları birer Selçuklu uc beyi ve aynı zamanda gaziydiler (İnalcık, 2014, 11; Göksu, 2010, 213). Kökleri göçebe Orta Asya kültürüne dayanan alplik ve nökerlik ve gazîlik, aslında tüm onüçüncü yüzyıl Anadolu-Türk beşerî coğrafyasının karakteristiği idi (İnalcık, 2014, 10). Toplumun tüm kesimleri savaşçıydı. “Gazi-yân-ı Rûm”, “Bacı-yân-ı Rûm”, “Ahilik” gibi kavramların tamamı bu savaşçı ruhla ilişkiliydi. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra

da bu uygulamaya devam edildi. Turahanoğulları, Evrenosoğulları, Mihaloğulları gibi uc beylikleri “akıncı” adıyla bu geleneği sürdürdüler.

Yeniçeri Ocağı kurulduktan sonra da, tımarlı sipahi sisteminin de bir tür çiftçi asker sınıfı oluşturmasıyla birlikte, toplum büyük oranda mobilize hale geldi. Bu durum bir “müsellah” millet yapısını ortaya çıkardı. Müsellah millet yapısının Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerine kadar kimi zaman Arnavutlara tanınan silah taşıma ayrıcalığında, kimi zaman “Hamidiye Alayları” gibi aşiret kuvvetlerindeki gibi siyaseten meşru yapılarla; kimi zaman da Reji İdaresi’ne karşı silahlanarak dağa çıkan “Efe Çeteleri” gibi yapılarla çeşitli biçimlerde devam ettiği görülür. Bu durumun, 1918 sonrasında toplumun mobilizasyonunu kolaylaştırdığı söylenebilir.

Millî Mücadelenin lider kadrosu asker ağırlıklıydı. Ülkenin fiilen yabancı orduların işgali altında olduğu ve tüm dünyada militarizmin altın çağının yaşandığı göz önüne alınırsa, mücadelenin askerlerin güdümünde gelişmesi beklenmeyen bir durum değildir. Ancak Millî Mücadelenin ilk işgallerle birlikte “Kuvayi Millîye” hareketiyle başlaması stratejik kültür açısından yeni bir durum yaratmaktadır. Bu mücadele askerî liderlerin yönetiminde olsa da açık bir halk hareketidir. Yeni kurulan “Büyük Millet Meclisi Orduları” ise büyük ölçüde Kuvayi Millîye nüvesinden biçimlenmişlerdir. Ordunun “Büyük Millet Meclisi” adıyla anılması da dikkat çekicidir. Bu, ordunun teşkil edilışinde tepeden inme bir yaklaşım izlenilmediğini göstermektedir. Her ne kadar kararlar fiilen siyasi-askerî liderliğin güdümünde oluşuyor görünse de, neticede her stratejik hareketin atfen millete ve hukuken de millet meclisine dayandırılması, Millî Mücadele liderliğinin katılımcı karar verme tercihini göstermesi bakımından değerlidir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğunun kuruluşuna ilham ve yön veren “gazilik” kavramı, yaklaşık 600 yıl sonra bu kez Büyük Millet Meclisi’nin uhdesinde hayat bulmuştur. Meclisin, kendi yetkilendirdiği Başkomutan’a Sakarya zaferinden sonra “gazilik” unvanı vermesi de bu tespitin somut delilidir.

3.2.2.1. Kuvayi Millîye Kavramına İlişkin Kodlama

Kuvayi Millîye kavramına ilişkin kodlama ve kodların ince ayar nitelikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 22: Kuvayi Millîye Kavramına İlişkin Kodlama

Birincil Kodlar	İkincil Kodlar	Bağlamdaki Kodlar	Yardımcı Kodlar
millî	kumandan	safha	etmek
taarruz	mümkün	harbiye	fiil
kuvayi	zabit	savunma	İstanbul
düşman	netice	memleket	maksat
hareket	ileri	müdafaa	görev
muvaffakiyet	harekât	ordu	halli
milliye	muharebe	lâzım	karşı
icra	kuvvet	güç	İngiliz
teşkilât	cephe	asker	Ankara
fırsat	kumanda	süvari	Erzurum
ifa	takip	komutan	Yunan
cüret	gazi	harim	eğitim
halâs	derhal	durum	hemen
işgal	üstün	makasit	emir
sûrat	atılacaktır	nihai	talim
cesur	imkân	sürekli	talimname
fedai	devam	hâl	teğmen
manevra	darbe	muhafaza	kurmay
avcı	keşif	nasıl	safahat
şecaat	hazırlık		yerine
şiddet	teşkil		seferiyye

3.2.2.2. Atatürk'ün Davranışında Kuvayi Millîye Kavramıyla İlgili Bulgular

Tarihte Kuvayi Millîye'ye benzer pek çok hareket bulunabilirse de, bu araştırmanın problematiğiyle ilişkisi bakımından bu hareketin özgünlüğünü vurgulamakta yarar görülmektedir. Kuvayi Millîye'nin özgünlüğü, temsil ettiği direnişin karakteriyle ve hareketin bir sonraki adımda dönüştüğü yapıyla ilgilidir. Temsil ettiği direnişin karakteri itibariyle Kuvayi Millîye'nin, Afrika ve Asya'daki dekolonizasyon hareketlerinden farklı olduğu açıktır. Diğer taraftan Kuvayi Millîye'nin dönüştüğü yapının, Fransızların literatüre kazandırdığı *levee en masse* kavramından farklı olduğu da açıktır.

Zira Anadolu asırlık bir sömürge toprağı olsaydı ve halk sömürge yönetiminden kurtulmak için silaha sarılsaydı, Kuvayi Millîye'yi bir dekolonizasyon hareketi olarak görmek mümkün olabilirdi. Ya da Anadolu, dünyanın büyük bir bölümünün karşı çıktığı ve savaştığı bir müstevlinin işgali altında olsaydı ve müstevliye karşı

yapılan direniş hareketi dünyada hatırı sayılır miktarda devlet tarafından destekleniyor olsaydı, Kuvayi Millîye’yi Avrupa’nın Nazi işgaline karşı kurulan gerilla örgütleriyle aynı kategoride saymak mümkün olabilirdi. Nihayet Kuvayi Millîye, müstevlilerin denetiminden bağımsız bir devlet teşkilâtı içinde uygulanan bir seferberlik olsaydı *levee en masse* sayılabilirdi. Bu nedenle Kuvayi Millîye’nin, bu sayılan hareketlerin hepsinden izler taşımakla birlikte hiçbirisine tam olarak benzemediğini de ifade etmek gerekir.

Nitekim Atatürk, Kuvayi Millîye’nin gayretlerini birleştirip yönlendirirken aldığı gücü, 22 Şubat 1931 tarihinde Konya’da yaptığı konuşmasında şöyle ifade eder (AKDTYK ATAM, 2006a, 395): “Türk milleti ordusunu çok sever; onu, kendi idealinin harisi telâkki eder”. Dolayısıyla Kuvayi Millîye’nin özünde ordu-millet anlayışının var olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. Zira Türk kültüründeki yaygın kabule göre; ordu her koşulda desteklenir ki, bunun başka bir kültürde bir örneğini bulmak zordur. Mondros Mütarekesi’nin mürekkebi kurumadan başlayan işgallere karşı direnişin de neredeyse aynı zamanda başlamasını, coğrafi olarak yaygınlaşmasını ve çok kısa sürede senkronize ve bütüncül bir hareket haline gelmesini ordunun halk nezdinde bulunduğu destekle izah etmek mümkündür.

Millî Mücadele’nin henüz başında Tasvir-i Efkâr gazetesi muhabirinin soru listesine 13 Ekim 1919 tarihinde aynı usulle verdiği cevap, bu hareketin nedeni, zamanlaması, maksadı ve yapısına ilişkin detaylı bilgi vermektedir. Söz konusu cevap, daha anlaşılır olabilmesi bakımından tablo haline getirilmiştir (Tablo 23).

Tablo 23. Mustafa Kemal Paşa’nın Zihnindeki Kuvayi Millîye

	Tasvir-i Efkâr Soruları	Mustafa Kemal Paşa’nın Cevapları
1	Kuvayi Millîye’nin vücuda gelmesinin ilk sebepleri nedir?	Milletin maruz kaldığı muamelâtı hakşikenane.
2	Teşkilâtı Millîye ne vakit başladı?	Akebi mütarekede ve vatanın her tarafında hemen aynı zamanda.
3	Bugün kaç vilâyete hükmü şamildir?	Bugün Anadolu ve Rumeli vilâyatında teşkilâtı millîyeden mahrum bir yer kalmamıştır. Hükmü umum vatana şamildir.
4	Teşkilâtı Millîyenin başlıca erkânı kimlerdir?	Teşkilâtı Millîyenin erkânı masuniyet ve istiklâli vatan için kalpleri çırpınan milletin umum güzide evlâtlarıdır.
5	Maksadı aslîsi nedir?	Maksadı aslî vatanın tamamisini ve milletin istiklâlini temin etmektir.

Tablo 23-Devam		
6	Maksadı aslisini istihsal için başlıca teşebbüsâtı nedir?	Kuvayi Millîyeyi âmil ve iradei mülkiyeyi hâkim kılmağa azmi kat'î ile karar vermiş olan ve bütün efradı milleti cami bulunan teşkilatımızdır. Nizamname ve beyannamemizde aynen musarrahtır.
10	Avrupaca teşkili mutasavver Ermenistan hududu hakkında ne düşünüyorsunuz?	30 Teşrinievel 1918 tarihindeki hududumuz dahilinde kalan aksamı vatandan bir karış toprağın Ermenistan hükûmetine ilhakına millet kat'iiyen razı değildir.
11	Sizce Ermenistan hududu ne olabilir?	
13	Kuvayi Millîyenin ikinci, üçüncü derecede uzviyetleri içinde bazı İttihatçılar vardır deniliyor, ne dereceye kadar doğrudur?	Cemiyetimizde ittihatçı olarak kimse mevcut değildir. İttihatçılık tarihe karışmıştır Hükûmeti merkeziyenin, garbın hatayı siyasisi onların ihyasına sebebiyet vermediği takdirde millet bunun ihyasını derhatır bile etmiyecektir. Buna dair Heyeti Temsiliyenin yeni bir beyannamesi bu gece Matbuat Cemiyeti Riyasetine keşide edilecektir.
14	İttihatçıların Kuvayi Millîye üzerine tesir etmesi kabilmidir?	Kuvayi Millîyemizin hâkimi müessiri ancak millet ve makasıdı âliyei Millîyedir. Başka hiçbir fert veya cemaat müessir olamaz.
15	İntihabattan sonra Kuvayi Millîye ne şekilde kalacaktır?	Kuvayi Millîyenin şekli atisi, meclisi millî, emniyet ve serbesti ile vazifei teşriiye ve murakabesini ifaya muvaffak olduktan sonra bir kongre ile tayin edilecektir. Bu husus nizamnamemizin son maddesinde musarrahtır.
16	Müstakbel hudutlarımız sizce ne olabilir?	Müstakbel hudutlarımız bizce 30 Teşrinievel 1918 tarihinde mütareke aktedildiği günde fiilen sahip kaldığımız huduttur.

AKD TYK ATAM, 2006a, 419-421; Nutuk: Vesikalar, Belge 144, 526-528'den uyarlanmıştır.

Keza 24/25 Ekim 1919 tarihinde *Tasvir-i Efkâr* muhabiri Ruşen Eşref'e verdiği mülakatta da, harekât-ı Millîyenin karakterini ortaya koymaktadır (AKD TYK ATAM, 2006a, 421-422):

“Halbuki milletin ve memleketin istikbal ve şerefi mevzuubahs oluyordu. Bu mesele her düşüncenin fevkindedir. Millet ve memleketin sayesinde kazanılan rütbe ve refahın bir ehemmiyeti, bir kudsiyeti vardır. Biz bunlardan ancak yine bu aziz millet ve memlekete borçlu olduğumuz son bir vazife-i namusu ifa için ayrıldık. Milletin kendi hayatını kurtarmak, kendi meşru hakkını müdafaa etmek için çıkardığı sese iştirak etmek her kendini bilen vatandaşın vazifesidir. Eğer bu millet, bu memleket parçalanacak olursa umumî şerefsizliğin enkazı altında şunun, bunun şahsî şerefi de parça parça olur. Biz o umumî şerefi kurtarabilmek için

harekete gelen millete ruhumuzla iştirak ettik, iştirakimize mâni olabilecek şahsî rütbeleri, mevkileri de umumî şerefi kurtarmağa matuf bir gaye uğruna feda ettik (...). Bu hareket milletin bir arzusudur. Hattâ, bir ihtiyacıdır. Bu arzu ve ihtiyacı tevhit eden şey de eşhas değil, bizzat hâdisattır. Devletin vahdet ve istiklâlini tehdit eden nâmeşru birtakım ihtirasat, topraklarımıza, hiçbir hakka müstenid olmaksızın vuku bulan taarruzat, tehlike karşısında millete birleşmek lüzumunu duyurmuştur. Böyle bir harekete macera demek, bu hareketi takdir edenleri mâceraperestlikle telkip etmek gafillik, garazkârlık değil midir? Fakat böyle şahsî şeylerle uğraşılacak vakitlerde değiliz (...).

Benzer şekilde 18 Mart 1923 tarihinde Tarsus'ta söylediği şu sözler, Atatürk'ün Kuvayi Millîye konusunda dayandığı bilişsel taban bakımından anlamlıdır (AKDTYK ATAM, 2006a, 308):

“Memleketimiz şu iki şeyin memleketidir: Biri çiftçi diğeri asker. Biz çok iyi çiftçi ve asker yetiştiren bir milletiz. İyi çiftçi yetiştirdik, çünkü topraklarımız çoktur. İyi asker yetiştirdik, çünkü o topraklara kasteden düşmanlar fazladır... bundan sonra da daha iyi çiftçi ve asker olacağız. Lakin bundan sonra asker oluşumuz artık eskisi gibi başkalarının hırsı, şanı, şöhreti ve keyfi için değil; yalnız ve yalnız bu aziz topraklarımızı korumak içindir”.

Öte yandan Kuvayi Millîye'nin bir mesele çözümü niteliği olduğunu da dikkate almak gerekiyor. Kuvayi Millîye'yi ortaya çıkartan koşullar esasen işgallerden kaynaklanmaktadır. Diğer bir deyişle Kuvayi Millîye'nin ana ve ayırdedici niteliği, onun yabancı işgaline karşı gelişmiş olmasıdır. Demek oluyor ki yabancı işgali olmasaydı, başka siyasi, etnik, dini nedenlerle, bu boyutta bir halk hareketi de olmayacaktı. Bu durum en başından Kuvayi Millîye'ye bir mesele çözümü niteliği kazandırmaktadır. Bu tespiti askerî stratejide kullanılan karar verme üzerinden kuvvetlendirmek mümkündür. Askerî karar verme süreçlerinin en önemli bölümü, belli bir karara ulaşmak için yapılan durum muhakemesidir. Durum muhakemesi bir maksadı ve o maksada ulaşmak için icra edilecek görevleri içeren vazife tahliliyle başlar, düşmanın neler yapabileceğinin ve buna karşı komutanın ne tedbirler alabileceğini değerlendirilmesiyle devam eder ve kararın ortaya konulmasıyla son bulur. Komutanın düşmana karşı neler yapabileceğini içeren alternatif çözüm planlarına hareket tarzı denir. Karar ise bu çözüm önerileri arasından vazifeyi başarmaya en yatkın planın seçilmesinden ibarettir.

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile barış görüşmeleri yapılacağı beklenirken, aynı antlaşmanın yedinci maddesine dayanarak 01 Kasım'dan itibaren başlayan işgaller, yani düşmanın bu yeni hamlesi stratejik karar alıcılar için yeni bir durum muhakemesi yapmayı gerektirdi. Aslında dönemin Osmanlı Hükümetinin bir kararı da vardı. Ancak bu kararın toplum nezdinde kuvvetli bir karşılığı olmadığı görülüyor. Zira Osmanlı Hükümeti'nin işgallere yönelik tutumu ile toplumun reaksiyonu arasında açık bir farklılık bulunmaktadır. Neticede toplumda karşılık

bulan çözüm tarzı, işgale karşı milletin kendisinin silaha sarılması oldu. Bunun ilk zuhur ediş biçimi ise Kuvayi Millîye'dir. Kuvayi Millîye'nin toplumda karşılık bulmasının en önemli delillerinden birisi, neredeyse her coğrafi bölgede ve birçok şehirde Millî Mücadele'nin sembolü haline gelen olay ve kişilerin bulunmasıdır.

Atatürk, Kuvayi Millîye'nin tedbir ya da stratejik çözüm niteliğini, Nutuk'un hemen başında, Millî Mücadele'nin ortaya çıkışını, askerî karar verme sürecinin mantıksal sırasına uygun şekilde detaylarıyla ortaya koyar. Bunu madde başlıklarına bakarak dahi tespit etmek mümkündür. Tablo 24'te Atatürk'ün zihninde Kuvayi Millîye çözümünün ortaya çıkışı, askerî karar verme süreci ile ilişkilendirilmektedir.

Tablo 24. Askerî Karar Verme Sürecine Göre Atatürk'te Kuvayi Millîye Çözümünün Ortaya Çıkışı

Nutuk'taki Bölümler	Askerî Karar Verme Süreci (Durum Muhakemesi)
Samsun'a çıktığım gün genel durum ve görünüş	Vazife Tahlili (Eş zamanlı faktör analizi)
Bunlara karşı düşünülen kurtuluş çareleri	
Millî kuruluşlar siyasi amaç ve hedefleri	
Memleket içinde ve İstanbul'da Millî varlığa düşman kuruluşlar	
İngiliz Muhipleri Cemiyeti	
Amerikan mandası isteyenler	
Ordumuzun durumu	
Müfettişlik görevimin geniş yetkileri	
Genel durumun dar bir çerçeve içinden görünüşü	Düşman Durumunun Değerlendirilmesi
Düşünülen kurtuluş çareleri	Hareket Tarzları
Benim kararım	Karar
Ya istiklâl ya ölüm	Stratejik Tasarı (Niyet)
Uygulamayı safhalara ayırmak ve basamak basamak ilerleyerek hedefe varma	
Millî Sır	
Ordu ile temas	Kararın Tereddütsüz Uygulanması
Yunan ordusunun Manisa ve Aydın çevresini işgali	
Millî teşkilât kurulması ve milletin uyarılması	Teşkilâtlanma

Atatürk'ün Kuvayi Millîye'nin teşkilâtlanmasına ilişkin kararının gelişim sürecini, aynı karar verme mantığı üzerinden Harbiyelilik ve Misak-ı Millî ile de ilişkilendirmek mümkündür. Bu tespiti dair detaylı yorumlar, ilerleyen maddelerde Harbiyelilik ve Misak-ı Millî bahislerinde yer almaktadır.

Kuvayi Millîye'nin Atatürk'ün karar verme sürecindeki çözüm önerisi niteliğinin yanında, diğer bir önemli özelliği de Atatürk'ün gayri nizami harp icraatının somut verilerini içermesidir. Gayri nizami harp; Atatürk'ün kültürlenme sürecinin Harbiyelilik döneminde, onun bilişsel yapısına, gerilla harekâtı [Atatürk'ün tanımlamasıyla harb-i sağır] kavramı üzerinden kavramsal ve doktrinel bir altyapı oluşturmuştur. Subaylık yıllarındaki coğrafi deneyimi ise Atatürk'ün gayri nizami harp bilgisine iki boyutlu olarak katkıda bulunmuştur.

İlk olarak Trablusgarp Harbi, gayri nizami kuvvetlerin (bu örnekte Sunusi aşiretlerinin) eğitilmesi, teşkilatlanması, sevk ve idaresi bakımından; ikinci olarak Makedonya, Diyarbakır görevleri ile Millî Mücadele dönemindeki ayaklanmalar ise gayri nizami kuvvetlere karşı harekât bakımından Atatürk'ün bilişsel yapısını etkilemiş görünüyor. 12 Temmuz 1920'de ordunun teşkilâtlanmasına ilişkin Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı bir konuşmada, Kuvayi Millîye'ye ilişkin bakış açısını yoruma yer bırakmayacak şekilde ortaya koymaktadır (AKDITYK ATAM, 2006a, 45):

“Binaenaleyh bunun istikmaline hiç hacet olmadığından bunun için sarfı dimağ edilmemesini tavsiye ederim. Ahvâli hâzırının esbap ve avamilini, ordunun teşkilâtındaki noksanda değil, başka noktalarda aramalıdır. Aynı zamanda küçük kütlelerin başına çok zâbit geçirmek ve Bulgaristan'da, Almanya'da vesairede olduğu gibi yalnız zâbitandan mürekkep kıtalar vücuda getirmek mevzuubahis olmuştur. Efendiler, böyle küçük küçük müfrezelerin başında zâbit bulundurmakla vücuda getirilen teşkilât, harb-i sağır teşkilâtıdır... (Gerilla) denilen harb-i sağır teşkilâtıdır. Cümnenizin hatırladığı ki; Heyeti İcraiye'nin muharebe hususundaki nokta-i nazarını burada izah ederken demiştim ki: Uzun zaman muharebe etmek ve bütün milletin hissi cengâveranesini daima zinde tutabilmek için harb-i sağır yapacağız. Bunu söylediğim zaman kuvvetimizin ufak ufak kütlelerden müteşekkil olacağını cümneniz anladınız. Bu ufak kuvvetlerin başında zâbitler hâli faaliyette bulunacaktır. Bu, esasen hükûmetin, Heyeti İcraiye'nin vermiş olduğu bir karar ve kabul etmiş olduğu bir usul, bir nokta-i nazardır ve tatbikatına başlanılmış olduğunu tebşir ederim. Bu lüzumu takdir ederim ve isabet de vardır. Heyeti icraiye de zaten bu nokta-i nazara iştirak etmiştir ve icraatına başlanmıştır efendim. Hem bu usul Almanlardan, Bulgarlardan alınmamıştır. Vakaa Bulgarlar çete teşkilâtı yapmışlardır. Balkan muharebatı, mebdinden nihayetine kadar bütün çete teşkilâtıyla memlûdur. Bunu demek istiyoruz. Bulgarlar vatani kurtarmak için böyle bir teşkilât yapmışlardır. Fakat biz vatanımızı kurtarmak için, kavi olan düşmanı mütemadiyen ümitsiz kalacak bir surette ve kendi ümitlerimizin lâyetelzel olduğunu göstermek için böyle bir teşkilât yapmışız. Binaenaleyh biz bu hareketi ne Almanların ve ne de Bulgarların harekâtından almışızdır. Efendiler, onların teşkilâtını bize tavsiyeye lüzum yoktur.”

Atatürk'ün bu sözleri, onun Kuvayi Millîye'nin çözüm önerisi niteliğine bakışında önemli bir noktayı daha ortaya koymaktadır. O da Kuvayi Millîye'nin geçici niteliğidir. Daha açık bir ifadeyle, halktan subayların komutası altında birlikler meydana getirmek, ancak daha büyük bir amaca hizmet ediyorsa anlamlıdır ki bu da Türk tipi harb-i sağır teşkilâtının o döneme kadar bazı ülkelerde uygulanan biçimlerden farklıdır. Atatürk'ün stratejisinde Kuvayi Millîye, düşmanı ümitsiz hale

sokarak şekillendirecek, ardından düzenli ordu birliklerine dönüşerek düşmanı yenecektir. Millî Mücadele'nin güney cephesinde bu durum üç vilayette düzenli birliklere dönüşme ihtiyacı olmadan gerçekleşmişse de, Batı cephesinde Yunan Ordusu'nu yenebilmek için, Kuvayi Millîye çetelerinin düzenli birliklere dönüşmesi bir zorunluluk halini almıştır.

Kuvayi Millîye'nin ince ayar göstergesi olarak bir önemli niteliği de, içinde, Atatürk'ün taarruz ruhu kavramıyla yakın ilişkisi bulunan inisiyatifi barındırıyor olmasıdır. Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl'in beşinci bölümünde kendiliğinden iş görebilme kabiliyetini, yani inisiyatifi, Trablusgarp'taki gayri nizami harp tecrübesi ile örneklendirir (Atatürk, 2010, 33-34):

“Bu kuvveti meydana getirenler, genel hayatları, fikirleri, hareket serbestileri bastırılmamış güçlü, neşeli asker ve subaydan oluşursa böyle bir askerî birlikte düşünerek kendiliğinden iş görme yeteneği fazlasıyla ortaya çıkar. İtalyan Muharebesi'nde, Derne kuvvetlerine komuta ettiğimiz sürede her gün bu gerçeği ispat eden birçok örnek gördük. Derne kuvvetlerini oluşturan bedeviler, bu tip insanlardı. Başlarındaki subaylar da her şeye rağmen fikirlerini, hareket serbestilerini ezdirmemiş gençlerdi. (...) Bu mücahitlerin her biri, ileri ya da geri harekâta; nereden, nasıl gitmek, nerede nasıl durup ateşe başlanacağını emir beklemeksizin kendiliğinden anlar ve uygularlardı.”

3.2.3. Harbiyelilik Kavramı

Buraya kadar anlatılan iki sembolün Osmanlı-Türk devlet yapısında sosyal hareketliliği beslediği, bunun ise kısa sürede cüretkâr karakterli yeni bir baz göstergeye evrildiği iddia edilebilir. Örneğin kapıkulu ve tımar sistemleri Osmanlı'ya, hiçbir çağdaşında olmayan sosyal hareketliliği sağlamıştır. Bu sistemde herhangi bir sıradan kişinin –belli koşullarla– sadrazamlığa kadar çıkma yolu açıktır. Sosyal hareketliliğin azaldığı dönemlerde stratejik karar verme davranışının taarruzdan savunmaya doğru meyletmesi ilginç bir rastlantı olarak göze çarpar. Öte yandan onsekizinci yüzyıldan itibaren tedricen azalarak yok olmaya yüz tutan sosyal hareketlilik, ondokuzuncu yüzyılda ordu ıslahatları sırasında kendine has bir meritokrasi şeklinde yeniden canlanır. Söz konusu meritokrasinin, Sultan II. Mahmud döneminden itibaren Modern Osmanlı Ordusu özelinde ve bilhassa subay yetiştirme alanında orta-alt tabakanın emansipasyonu şeklinde zuhur ettiği görülür. Ancak bu durumun kıta Avrupası'nda olduğu gibi burjuva emansipasyonu biçiminde gelişmediğini de vurgulamak gerekir.

Huntington'ın tespitine göre, Batı toplumlarında feodalizmin yıkılışından 30 Yıl Savaşları dönemine kadar subaylık paralı askerler sınıfının içindeydi. Westphalia

Barışı'ndan sonra paralı askerlerin yerini aristokrat subaylar sınıfı aldı. Ancak ne paralı askerler, ne de birer askerî deha olarak adlandırılırsalar da aristokratlar profesyoneldiler. Nihayet ondokuzuncu yüzyılın başında olgunluğa ulaşan “Prusya subayı” modeli profesyonelizmin önünü açtı. Bu modelin temel figürü ise mükemmel bir askeri eğitim-öğretim, teşkilat ve tecrübeyle bezenmiş olan sıradan insandı (Huntington, 1957, 49-53). Ancak, bu “bezenme”, zaman içinde farklı sorunlara da yol açtı. Osmanlı Ordusu da Batılılarla aynı tarihlerde Prusya modelini benimsemiş görünüyor. Zira Sultan I. Abdülhamid, Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud ve Sultan Abdülmecid reformlarıyla birlikte, çoklukla Prusyalı ve İngiliz askerî danışmanlar tarafından kurgulanan ve günümüze kadar yapısını koruyan bir subay yetiştirme modeli benimsendi. Tablo 25'te Osmanlı-Türk subay okullarının faaliyete geçme tarihleri bazı Batılı Devletler ile kıyaslanmıştır.

Tablo 25: Bazı Türk ve Batılı Subay Okullarının Kuruluş Tarihlerinin Karşılaştırılması

	Türkiye	Amerika Birleşik Devletleri	İngiltere	Almanya	Fransa
Deniz Harp Okulu	1773	1845 (Annapolis)	1863 (Dartmouth)	1910 (Mürwik)	1830 (Brest)
Kara Harp Okulu	1834*	1802 (Westpoint)	1720 (Woolwich), 1841 (Sandhurst)	1810 (Hamburg)	1802 (Saint-Syr)
Harp Akademileri	1845	1881 (Kansas)	1799 (High Wycombe)	1810 (Hamburg)	1750 (Paris)

U.S. Army Academy resmî sitesi, <http://www.westpoint.edu/SitePages/Home.aspx>, [11.08.2016]; U.S. Naval Academy resmî sitesi, <https://www.usna.edu/homepage.php>, [11.08.2016]; U.S. Command and Staff College resmî sitesi, <http://usacac.army.mil/organizations/cace/cgsc>, [11.08.2016]; Royal Army Academy resmî sitesi, http://www.army.mod.uk/training_education/24475.aspx, [11.08.2016]; Royal Naval Academy resmî sitesi, <http://www.royalnavy.mod.uk/our-organisation/where-we-are/training-establishments/brnc-dartmouth>, [11.08.2016]; Führungsakademie der Bundeswehr resmî sitesi, <http://www.fueakbw.de/>, [11.08.2016]; Marineschule Mürwik resmî sitesi, http://www.marine.de/portal/a/marine/!ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP3i5EyrpHK93MQivdLUUpNSi0rxIEC7JV-vODmjNCc1Ty-3OFe_INtREQBH0SRt/, [11.08.2016]; Les écoles de Saint-Cyr resmî sitesi, <http://www.st-cyr.terre.defense.gouv.fr/>, [11.08.2016]; Ecole Naval resmî sitesi, <http://www.ecole-navale.fr/>, [11.08.2016].

* Özellikle onsekizinci yüzyılın ortalarından itibaren, Osmanlı İmparatorluğu kara ordusunda ıslahat çalışmaları yapıldığı, bu kapsamda bazı okulların açıldığı bilinmektedir. Sultan I. Mahmud döneminde 1734'te açılan Humbarahane (Hendesehane) ve Sultan III. Selim döneminde 1795'te ıslah edilen Mühendishane-i Berri Hümayûn bunların en bilinen örnekleridir. Ancak bugünkü anlamıyla Harp Okulu'nun kuruluş tarihi 1834 olarak kabul edilmektedir.

Bu noktada Batıda ve Türkiye'de yakın dönemlerde ve benzer modelde kabul edilmiş olan subay yetiştirme süreçlerinin Batı ülkeleriyle Türkiye'de niçin ve nasıl

farklılaştığı sorusunun hipotetik yanıtını belki de Türk ordusunda uzun bir süredir yerleşik hale gelmiş olan kendisine özgü profesyonelizm anlayışında aramak gerekmektedir.

Bunun için Huntington'un "askerî mantık" kavramsallaştırmasından yararlanılabilir. Huntington sivil-asker ilişkilerini ele aldığı eserinde askerî mantık ile ilgili hatalı kavramsallaştırmalara dikkat çeker ve profesyonel askerî ahlâkı üç ana kavramla ilişkilendirir.

Bunlar (Huntington, 1957, 62-63); "temel değerler ve bakış açıları", "orduya ilişkin Millî siyasa", "ordunun devletle ilişkisidir". Bu bağlamda askerî ahlâkı açıklamak için "muhafazakâr realizm" tanımını ileri sürer. Huntington'a göre (1957, 79) muhafazakâr realizm, sadakati asker şahıslar için en yüksek değer olarak yüceltir. Bu nedenle askerî uzmanlık görünümüyle askerî ahlak; kötümser, kollektivist, tarihsel meyilli, güç odaklı, milliyetçi, militarist, pasifist ve enstrümentalisttir.

Huntington'un bu askerî ahlak nitelendirmesi, ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı meritokrasisinin gelişimini açıklamada önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Berkes, Sultan II. Mahmud'un eğitim reformları arasında en geç hayata geçirilenin Harbiye'nin teşkili olmasını ironik bulur. Yazara göre Osmanlı-Türk asker alma sistemi çağdaşı Batı devletlerinden farklı biçimlenmiştir. Bu farklılık dönemin toplumsal yapısı ve insan kaynağıyla ilişkilidir. Erlerin gönüllü değil zorunlu hizmete tâbi olarak halk tabakalarından gelişi, subayların da Batılı muadillerinin aksine âyân ya da zenginler sınıfından gelmeyişi; ordunun günümüze kadar ulaşan ve dönemsel olarak, siyasi otoritenin eğilimlerine göre şekillenen bazen statükocu bazen de reformcu karakterinde, belirleyici bir hareket noktası teşkil eder (Berkes, 2011, 191-194).

Berkes'in asker alma sistemi üzerinden getirdiği bu açıklamaya benzer şekilde, Yıldız gibi kimi yazarlara göre de meritokratik hareketlilik, ironik bir şekilde belli bir süreçten geçerek yirminci yüzyılın başlarında padişaha muhalif ve "halaskâr zabitân" olarak anılan kurum kültürüne sahip bir teknik orta sınıf da meydana getirmiştir. Örneğin Harp Okulu mezunu ilk Harbiye Nazırı olan Hüseyin Avni Paşa, Sultan Abdülaziz'in hal'indeki başrol oyuncularındandır (Yıldız, 2010). Bu meritokratik yan etkiye, Sultan II. Abdülhamid dönemindeki İttihat ve Terakki hareketinde de rastlamak mümkündür.

Atatürk'ün çok boyutlu stratejik ince-ayar davranışının, ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı meritokrasısından kendine özgü bir biçimde etkilendiğini söylemek gerekir. Yukarıda açıklandığı gibi, II. Mahmud ıslahatları yeni tip bir meritokrasi teşkil ederken, devlet yapısı da belki de kaçınılmaz bir şekilde soyut Veberyana devlete doğru evrildi. Bu yeni yapının ürünü olan yeni tip Osmanlı subayı da, “padişahı ziyade devleti koruma ve kurtarma” şeklinde özetlenebilecek bir bilişsel yapı geliştirdi. Bu bilişsel yapıya sahip subaylar ise halaskâr zabitan olarak anıldı. Halaskâr zabitan, inisiyatifçi Alman ekolünden aldıkları eğitimin de etkisiyle, bürokratik itkilerle güdülenmiş, cüretkâr ve öz güveni yüksek bir kitleydi. Bu ortamda yetişen bir subay olarak Atatürk'ün farklı bir biçimde kültürlenmesi beklenemezdi. Dolayısıyla Atatürk'ün atılgan, öz güveni yüksek ve inisiyatif sahibi davranışının arka planında Harbiye yıllarındaki kültürlenmesinin etkisinin olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır.

1834'ten bu yana uygulanagelen sözkonusu yeni meritokratik hareketliliğin, Erken Cumhuriyet döneminde de birkaç konjonktürel tadilatla sürdürüldüğü görülmektedir. Bunun en bariz örneği, Harp Okulu sistemidir. İstanbul'un işgalini müteakip, eğitimine kısa bir süre ara veren Harbiye, 1 Temmuz 1920 tarihinde Ankara'da Abidin Paşa Köşkü'nde “Zabit Namzetleri Talimgâhı” adıyla yeniden eğitim ve öğretime başlamıştır. Türk stratejik kültüründe meritokratik hareketlilik açısından bir tür ince ayar niteliği taşıyan bu talimgâhın açılışı vesilesiyle Atatürk'ün yaptığı konuşma ise, Harbiyelilik bağlamında Türk stratejik kültüründeki sürekliliğin de göstergesi niteliğindedir. Zira, bir anlamda yeniden teşkil edilen subay yetiştirme sisteminin öğrencilerine yeni bir ad vermek gereği duymamış ve süregelen “Harbiyeli” sıfatını kullanmayı tercih etmiştir (Ankara Kulübü, [1 Temmuz 2009]):

“Çocuklarım, bu talimgâha henüz Harbiye diyemiyoruz... Çünkü çok eksiklerimiz var... Ama ben sizlere, hakkınız olan adınızla hitap edeceğim... Harbiyeliler!... Savaş ve yenilgi acıları içinde büyüdünüz... İşgal altındaki okullarımızdan, evlerinizden kaçtınız... Milletinizin kurtuluş mücadelesine katılmak için bin bir zorluk içinde Ankara'ya geldiniz... Bunca yorucu bir eğitimden geçtiniz... Ne çocukluğunuzu bildiniz, ne gençliğinizi yaşadınız... Birkaç gün sonra da çok sert bir savaşa katılacak, gerekirse canınızı feda edeceksiniz... Biliniz ki gelecek nesiller bu fedakarlıklar sayesinde, medenî alemde, eşit haklara sahip, bağımsız bir milletin, fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür çocukları olarak yaşayacaklardır... Size söz veriyorum!”

Harp Okulu, ilk mezunlarını 1 Kasım 1920 tarihinde vermiştir. ATATÜRK, bu vesile ile okul şeref defterine²⁸; “Türkiye Büyük Millet Meclisi, ya İstiklâl, ya Ölüm!

²⁸ Okul şeref defteri, Zabit Namzetleri Talimgâhı'na özgü olarak tutulmuş ve kullanımı terk edilmiş bir doküman değildir. Burada bahsedilen okul şeref defteri, Kara Harp Okulu şeref defteridir. Bahse konu defterin tüm ciltleri halen M.S.Ü. Kara Harp Okulu/Ankara'da muhafaza edilmektedir.

andıyla yetişen ilk istiklâl subaylarının ordu ve milletimize takdim ve tevdi olduğunu görmekle bahtiyardır" şeklinde duygularını ifade etmiştir. Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Harp Okulu, tekrar İstanbul'da öğretime devam etmiştir. Kara Harp Okulu, 25 Eylül 1936 tarihinde Ankara'ya nakledilerek yeni yapılmış olan binasında eğitimine başlamıştır.

3.2.3.1. Harbiyelilik Kavramına İlişkin Kodlama

Harbiyelilik Kavramına ilişkin kodlama ve kodların ince ayar nitelikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 26: Harbiyelilik Kavramına İlişkin Kodlama

Birincil Kodlar	İkincil Kodlar	Bağlamdaki Kodlar	Yardımcı Kodlar
kumandan	düşman	taarruz	etmek
karar	taraf	kuvayi	fiil
safha	mümkün	hareket	ifa
muvaffakiyet	tedbir	çünkü	galip
zabit	netice	kesin	birlikte
Harbiye	icra	uygun	süvari
beyin	harekât	güç	takip
teşkilât	görev	asker	gazi
maksat	fırsat	cephe	hemen
halli	ordu	halde	üstün
vazife	cüret	teşebbüs	atılacaktır
usul	muharebe	derhal	sürekli
kumanda	kuvvet	hat	fedai
sûret	nazar	nihai	manevra
sevk	cari	hâl	devam
eğitim	harp	imkân	Cumalı
durum	vasıta	tesir	takviye
emir	talim	hazırlık	basit
izzetinefs	talimname	kuşatma	darbe
teğmen	cesur	safahat	pişdar
muhakeme	vicdan	şiddet	tekrar
sorumluluk	kurmay	seferiyye	şecaat
kendiliğinden	mesele	tarz	dikkatle
ta'biye	nasıl		
teşkil	kabiliyet		

3.2.3.2. Atatürk'ün Davranışında Harbiyelilik Kavramıyla İlgili Bulgular

Atatürk'ün stratejik yaklaşımında ordu, ancak muhakeme ve bilgi sayesinde ayakta durabilen, yaşayan bir makinedir. Öyle ki bu makine, muhakeme ve bilgi olmadan, durgun beyinlerden, odun, taş ve demir yığınlarından ibaret kalır. Muhakeme ve bilginin vücut bulmuş hali ise subaylardır (Atatürk, 2010, 37-38).

“Bilindiği üzere, bir orduyu meydana getiren herkes, her fert canlı bir makinenin parçalarıdır. Bu makineyi işleten, can veren, her parçasını harekete geçiren vasıta, buharla çalışan motorlar, o hareketi sağlayan, ordu makinesini teşkil eden canlı azaların zihinlerindeki kuvvet ve kanlarındaki ruhdur. Bu zihinlerde ve bu kanlarda lazım olan kuvvet ve akış hızı bulunmazsa makine durur ve başka hiçbir güç onu çalıştıramaz. Böyle bir makinenin yürütülmesi için her hangibir veya birkaç makinistin sanatkâr maharetleri de yeterli olmaz. Uyuşuk zihinlerden, durgun kanlardan meydana gelen kitleler, taş, demir, odun yığınlarından daha boş ve çirkindir.”

Harbiyelilik, Atatürk'ün makine metaforuyla açıkladığı ince ayar davranışını açıklayabilecek bir gösterge olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Harbiyelilik kavramının ince ayar niteliğine ilişkin dört bulgu göze çarpmaktadır:

Birincisi Harbiyelilik, subaylıkla ilgilidir. Atatürk'ün stratejik kültürlenme sürecinde askerî okul öğreniminin çok önemli bir yeri vardır. Denilebilir ki, tek başına askerî okul yılları Atatürk'ün stratejik kültürlenmesini açıklayabilecek en önemli yerel bağlamdır. Zira her ne kadar Harbiyelilik şeklinde adlandırılrsa da, Atatürk'ün askerî öğrenimi Harp Okulu ile sınırlı değildir. Selânik Askerî Rüştîyesi'nden başlayan ve Harbiye'nin Erkân-ı Harp sınıfından mezuniyetine kadar devam eden bu süreç, onun çocukluk ve gençlik yıllarını kapsamaktadır. Güler (2010, 10), Atatürk'ün çocukluk, gençlik ve okul yıllarının onun dönüştürücü lider kimliğini kazanmasında; kaynak ve altyapı oluşturduğunu tespit eder. On iki on üç yaşlarından itibaren ailesinden uzakta ve yatılı olarak on yıl süren ve kişiliğinin oluşum ve şekillenme süreçlerini içeren bu dönem, onun hayata bakışını da biçimlendirmiştir. Bu nedenle Atatürk'ün hayatının her döneminde subaylara özel bir önem atfettiği, onlarla sürekli konuştuğu ve onları yetiştirmeye çalıştığı görülür. 12 Temmuz 1920'de Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmada şunları söylüyor (AKDİTK ATAM, 2006a, 45):

“Zâbitandan kıtaat teşkili mükerreren mevzuubahis ediliyor. Efendiler zannettiğiniz gibi, zâbitanımızın mevcudu israf edilecek kadar değildir. Bilâkis her biri ayrı ayrı pek güzide birer cevher olarak muhafaza edilmek raddelerindedir. Efrat yokmuş, zâbitan yokmuş, evet kadrolar pek mühimdir. Onları biz zâbitanla dolduracağız ve bugün az olan efradı âzami dereceye getireceğiz ve o vakit, zaman, zâbitanın daha çok kıymeti olduğunu bize gösterecektir.”

Bilişsel açıdan Atatürk ile subay arasındaki ilişki bir halef-selef ilişkisini andırır. Atatürk, hitap ettiği ya da öğüt verdiği subayda kendi geçmişini görür. Üstelik gerek Atatürk, gerekse subay aynı okul sıralarından ve yatakhanelerinden farklı zamanlarda

geçmiş kişiler oldukları için; Atatürk'ün söyleminde bu halef-selef ilişkisi; kimi zaman mesele çözenin inceliklerinin öğretildiği usta-çırak ilişkisi, kimi zaman da vatanperverliğin, mesleki şeref, izzetinefsin öğütlendiği bir ağabey-kardeş ya da baba-oğul ilişkisi biçimlerinde kendisini gösterir. Bunun en belirgin zuhur ediş biçimi, söyleminde subaya yüklediği ödevler üzerinden gözlemlenebilir (AKDTYK ATAM, 2006a, 182):

“Memleketimiz ve milletimiz her ne vakit felâketlere maruz kaldıysa, hiç şüphesiz ki bütün evlâd-ı vatan, evlâd-ı memleket en büyük fedakârlığı ihtiyardan çekinmemiştir. Yalnız bütün bu evlâd-ı memleketi, vatanın müdafaası için ölüme sevk etmek mesuliyetini üzerine alan ve aynı zamanda onların ilerisinde göğsünü düşman kurşunlarına geren zabitlerdir, kumandanlardır (...). Eğer bizim zâbitanımızın ve kumandanlarımızın bu memlekete ve bu millete ifa ettikleri vezaif-i mühimmeyi izhar ettikleri hüdapesendane fedakârlıkları nazarı dikkate alarak bunlara birşey vermek mevzuubahs olursa, bittabi çok mahcup kalabiliriz. Esasen zâbitanımızı ve kumandanlarımızı taltif etmek lâzımdır. En büyük mükâfata lâyık olan zâbitlerimizdir, kumandanlarımızdır. Ve zannedirim ki bunda bütün arkadaşlarımız müttefiktir.”

Bu bağlamda Atatürk, subayı, memleketin kurtarıcısı olarak değil ama milletin dar zamanındaki son dayanak noktası ve kurtuluş yolundaki rehberi olarak görür. 1929 yılında Hereke İstasyonu'nda Harp Okulu öğrencilerine hitaben şunları söylemektedir (Terzioğlu, 1964, 43-44'ten aktaran Türker, 2009):

“Mademki, subay olacaksınız, mesleğinizin size yüklediği mesuliyetin idraki ile çalışın. Kendinizi atıye ona göre hazırlayın. Türk tarihini incelediğinizde göreceksiniz ki bu millet ne zaman yükseldi ise Türk subaylarının omuzlarında yükselmiş, ne zaman düşmüş ise subaylarının çizmeleri altına düşmüştür.”

İkincisi Harbiyelilik, birliğin beyni ve itici kuvveti olarak subayın karar verme rolüyle ve mesele çözme sorumluluğuyla ilgilidir. Atatürk'ün karar verme yapısının subay olmasıyla yakından ilişkisi vardır. Atatürk'e göre subay memleketin bekası ve mukaderratına ilişkin “vezaif-i mühimmeyi” yerine getirmek için mesele çözmekten ve karar vermekten kaçınmaz. Ona göre subayın en önemli işi karar vermektir. Bu nedenle subay akıl ve bilimin ışığında, sürekli kendisini geliştirmeli, kararlarında hurafeye ve efsanelere değil, hesaplamalara ve hayatın gerçeklerine dayanmalıdır. Atatürk'ün düşüncesinde subayın kendini daima geliştirilmesi, tarihin ona yüklediği bir görevdir, en önemli sorumluluğudur. Bu niteliğiyle subay fedakârlar sınıfının en önde gidenidir. 31 Temmuz 1920'de, Afyonkarahisar Kolordu Dairesinde bulunan subaylara bu konuda şunları söylemektedir (Atatürk, 2002, 112-113):

“(...) Millet, bağımsızlığının muhafazasından ibaret olan hayati gayesinin teminini ordudan, ordunun ruhunu teşkil eden subaylardan bekler. İşte subayların yüce olan vazifesi budur. Allah göstermesin, milletin bağımsızlığı ihlal edilirse bunun vebali subaylara ait olacaktır. Subaylar, izah ettiğim yüce, mukaddes ve bütün açılardan üzerlerine düşen vazife itibarıyla, bütün mevcudiyetleriyle ve bütün dikkat ve ferasetleriyle giriştiğimiz bağımsızlık mücadelesinde,

birinci derecede faal ve fedakâr olmak mecburiyetindedirler. Şahsi ve hususi hayatları itibariyle de subaylar, fedakârlar sınıflarının en önünde bulunmak mecburiyetindedirler.”

Üçüncüsü Harbiyelilik, teşkilatlanma, eğitim ve sevk ve idareyle ilgilidir. Birliğin beyni ve itici kuvveti olan subay, aldığı kararın uygulamaya koyulmasında da önde gitmek durumundadır. Atatürk’e göre (Karal, 1981, 112);

“Subay, yalnız askere savaş vasıtalarını öğretene ve ona harpteki vazifesini gösterene bir insan değildir. O, insani ve millî hisleri de işler ve gereğinde düşman karşısında silah kadar tehlikeli bir duruma getirir. Bizim askerimiz kışlaya işlenecek bir ham madde olarak gelir. Kışladan ayrıldığı zaman da geldiğinden çok farklı bir durumda ayrılır.”

Bu nedenle Atatürk’ün mantığına göre, meseleye çözüm üretmek yetmez, o çözümü uygulamaya sokarak, başlangıçta verilen kararın maksadına (ana amaca) her koşulda sadık kalarak, uygulama sırasında gelişen duruma ve ortaya çıkan sorunlara göre uygulamayı tadil etmek, gerekirse faaliyetleri yeniden düzenlemek ve somut bir sonuca ulaştırmak gerekir. Atatürk’ün bizzat kendisi bu konuda bir örnek teşkil eder. Millî Mücadele’nin teşkilatlanması, sevk ve idaresi ve Cumhuriyetin kurulmasında bu teşkilatçı mantığı görmezden gelmek mümkün değildir. Bu noktada, Kuvayı Millîye’nin bir çözüm olarak ortaya çıkışında kullanılan metottan yararlanılacaktır. Tablo 24’teki analiz biraz daha geliştirilecektir. Tablo 27, Harbiyelilik göstergesi bağlamında Atatürk’ün karar vermesindeki ince ayar niteliğini göstermektedir.

Dördüncü ve son olarak Harbiyelilik, Atatürk’ün bilişsel yapısında cüretkâr söylemin, bu bağlamda taarruz ruhunun gelişmesini sağlayan önemli bir göstergedir. Bu noktada Atatürk’ün bilişsel yapısındaki Harbiyelilik izlerini daha net bir şekilde görebilmek adına, taarruz ruhu kavramından da bahsedilecektir. İlk bakışta bu bölümde değil de, taarruz ruhu bölümünde değinilmesinin daha uygun olacağı düşünülen bulgular, aslında Gerçekten de Harbiye ve Erkân-ı Harbiye Mektebi ile meslek hayatının Osmanlı Ordusu’nda geçen ilk yılları, Atatürk’ün taarruzi söyleminin oluşumunu, diğer bir deyişle kültürlenmesini somut bir biçimde ortaya koyabilecek veriler sunuyor. Bunun en önemli öğelerinden birisi şüphesiz General Colmar Von Der Goltz’tur.

Tablo 27. Harbiyelilik Göstergesi Bağlamında Atatürk’ün Karar vermesindeki İnce Ayar Niteliği

Nutuk’taki Bölümler	Askerî Karar Verme Süreci (Durum Muhakemesi)
Samsun'a çıktığım gün genel durum ve görünüş	Vazife Tahlili (Eş zamanlı faktör analizi)
Bunlara karşı düşünülen kurtuluş çareleri	
Millî kuruluşlar siyasi amaç ve hedefleri	
Memleket içinde ve İstanbul'da Millî varlığa düşman kuruluşlar	
İngiliz Muhipleri Cemiyeti	
Amerikan mandası isteyenler	
Ordumuzun durumu	
Müfettişlik görevimin geniş yetkileri	
Genel durumun dar bir çerçeve içinden görünüşü	Düşman Durumunun Değerlendirilmesi
Düşünülen kurtuluş çareleri	Hareket Tarzları
Benim kararım	Karar
Ya istiklâl ya ölüm	Stratejik Tasarı (Niyet)
Uygulamayı safhalara ayırmak ve basamak basamak ilerleyerek hedefe varma	
Millî Sır	
Ordu ile temas	Kararın Tereddütsüz Uygulanması
Yunan ordusunun Manisa ve Aydın çevresini işgali	
Millî teşkilatların kurulması ve kongreler	Teşkilâtlanma
İstanbul hükümeti ile ilişkiler	Uygulama
Millî teşkilatın yeniden düzenlenmesi	Uygulamanın Tadil Edilmesi

Pek çok yazar tarafından da tespit edildiği üzere (Ünder, 1999, 48-56, 51-52; Ünder, 2001, 45-54, 49-51; Akcan, 2013), dönemin tüm kurmay subayları gibi Atatürk’ün stratejik düşüncesinin biçimlenmesinde de Von Der Goltz’un etkilerini görmek mümkündür. Bunun en somut delillerinden birisi Atatürk’ün *Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl* adlı eserinde bulunabilir. Eserin birinci bölümünde, birliklerin sevk ve idaresinin ana unsuru olan subay ve komutanın niteliklerini sorgulamakta, dönemin subaylarının yetersizliklerinden yakınırken de Goltz’a atıf yapmaktadır (Atatürk, 2010, 10): “Ordumuzda, Goltz’un öğrencilerinden meşhur olanların çoğunun, onun ‘İyi bir orduyu meydana getiren çeşitli unsurlardan, şüphesiz ki en etkilisi başındaki

komutanın tesir gücüdür’ gerçeğini anlamamakta, en küçük birlikler için de bu değerlendirmenin geçerliliğini görmekten uzak oldukları görülüyordu.”

Dönemin Osmanlı subaylarına büyük etkisi olan Colmar Freiherr Von Der Goltz da (1883, 119) harpte başarının koşulları arasında “fethetme arzusunu” sayarken, gerek komutan, gerekse komuta ettiği ordu için fethetme arzusunun, diğer tüm başarı koşulları arasında en öncelikli yerde olduğunu vurguluyordu. Bu noktada dönemin Osmanlı kurmayları üzerindeki etkileri bakımından Von Der Goltz’un görüşlerine biraz daha fazla yer vermekte yarar vardır (1883, 216):

“Şansın yardımı ve değerlendirme sonucunda taarruzi hal tarzını tercih eden asker mutludur. Muharebenin hedefi yani düşmanın savaşıma azim ve iradesinin kırılması ancak taarruzla sağlanabilir. Savunmayı tercih edenler dahi, savunmanın geçici olduğunu ve savunma durumunda bulunan tarafın da eninde sonunda taarruz edebileceğini, taarruza yine bir karşı taarruzla cevap verilebileceğini ve bu hususu hiçbir zaman göz ardı etmeyeceğini bilirler. Bu ise son tahlilde savunan tarafın taarruzi olmasını gerektirir ve taarruza geçebileceği uygun zamanı kollamak demektir.”

Goltz’un görüşleri bir ölçüye kadar savaşın doğası ile insanın doğası arasında özcü denebilecek bir ilişki üzerine oturuyor. Ayrıca bu anlayışta savaş esas itibarıyla tek yanlı bir eylemlilik halidir. Diğer bir deyişle Goltz için savaş, iki düşman tarafın birbirleriyle karşılıklı varlık-yokluk mücadelesi içinde olması değil, fetih arzusunun tetiklediği bir eylemlilik haline, yani taarruza, edilgen bir karşı koyma sonucu ortaya çıkan durumdur. Kendi ifadesi ile savunan için ‘harb etmeye mahkum’ denilebilir. Ona göre harp etmek taarruz etmek demektir.

3.2.4. Misak-ı Millî Kavramı

Misak-ı Millî’nin Atatürk’ün ince ayar göstergelerinden birisi olarak belirlenmesinin en önemli nedeni, kavramın içeriğinin, ortaya çıkmasından çok önce Atatürk tarafından belirlenmiş olmasıdır. Ali Fuat Cebesoy’a göre (2008, 136-138); “Mustafa Kemal Millî Misak’ın esaslarını bu tarihten on üç yıl önce, 1907’de tespit etmiş, vatanını tehlikeden kurtarmak için ne gibi çareler düşünüp bulduğunu cesaretle ortaya koymuştur.” Güler (2015, 14), bu veriden yola çıkarak, Atatürk’ün düşüncesinde bir Millî vatan kavramının önceden beri var olduğunu tespit eder.

Bir ince ayar göstergesi olarak Misak-ı Millî’nin taarruzi ve tedafüi olmak üzere iki yönü olduğundan ve bunun Türk stratejik kültüründeki geleneksel devlet ideolojisi ile adalet dairesi kavramlarından beslendiği önceki bölümde açıklanmıştı. Atatürk’ün bakış açısına göre Millî vatan kavramı da geleneksel devlet ideolojisiyle bağlantılıdır. Zira Atatürk ilk başta, Millî bir sınıra çekilmek suretiyle devletin devamlılığını

sağlamayı düşünmektedir. Dolayısıyla devlet, çekirdek yapısını korumak şartıyla, siyasi biçimini değiştirerek varlığını sürdürebilir. Ali Fuat Cebesoy’dan aktarılan görüşleri şöyledir (2008, 138): “Şu halde devlet gövdesinin çökmesiyle hasıl olacak enkazın altında ezilip perişan olmak mı, yoksa çoğunluğu Türk olan Millî bir sınıra çekilerek burasını savunmak mı daha doğru ve hayırlı olacak? Ben selameti ikinci fikrin tatbik edilmesinde görüyorum.” Atatürk’ün Millî vatan ile ilgili görüşleri bununla sınırlı değildir. Yine Cebesoy’un aktardığına göre bu Millî vatanın sınırlarını da çizmiştir (1989, 17-18):

“Yemen’i, Hicaz’ı, Filistin’i, daha sonra beraberce giderek müdafaa edeceğimiz Trablusgarp’ı asıl halkına bırakıyorduk. Bugünkü Suriye’de olan Halep, Irak’ta olan Musul bizimdi. Makedonya, Oniki Ada, zaten o günlerde elimizde idi. Mısır gibi, hakimiyeti nazarileşmiş yerleri halkına bırakıyor, ama 1878’de İngilizlere emanet ettiğimiz Kıbrıs’ı alıyorduk. Lozan’daki kayıplar dışında zaten ilk Millî Misak sınırları bazı farklarla Karaferiye’ye getirdiği haritanın hudutları idi.”

Bu açıklamalar ışığında Misak-ı Millî’yi nasıl incelemek gerekiyor? Öncelikle, diğer göstergelerde de yapıldığı gibi, kavrama ilişkin kodlamaya bakmakta yarar vardır.

3.2.4.1. Misak-ı Millî Kavramına İlişkin Kodlama

Misak-ı Millî Kavramına ilişkin kodlama ve kodların ince ayar nitelikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 28: Misak-ı Millî Kavramına İlişkin Kodlama

Birincil Kodlar	İkincil Kodlar	Bağlamdaki Kodlar	Yardımcı Kodlar
millî	millet	fayda	etmek
icra	kuvayi	büyük	fiil
memleket	karar	taraf	beyin
selamet	safha	mümkün	İstanbul
halâs	muvaaffakiyet	savunma	lâzım
birlikte	milliye	maksat	usul
işgal	muhafaza	görev	halde
imkân	galip	uygun	Sivas
misak	harp	gazi	İngiliz
safahat	cesur	tâbi	Ankara
vicdan	hâl	sevk	muhakeme
	sorumluluk	mahzur	şecaat
	mesele	şiddet	dikkatle

3.2.4.2. Atatürk'ün Davranışında Misak-ı Millî Kavramıyla İlgili Bulgular

İçerik analizi bulguları gösteriyor ki, Misak-ı Millî'nin ince ayar niteliğini yansıtan birkaç yönü bulunmaktadır. Bu konudaki en açık tespit, metnin 28 Ocak 1920 tarihinde imzalanmış olmasına rağmen, birinci maddede 30 Ekim 1918 sınırlarını esas alması, bu tarihle 18 Ocak 1920 arasında yapılan işgalleri dikkate almamasıdır. Dayatılana rıza göstermemek şeklinde tezahür eden bu davranış, 30 Ekim 1918 sonrası işgalleri reddetmekle kalmamakta, işgal devletlerince inşa edilen gerçekliğe alternatif bir stratejik oyun kurarak, diğer herkesi bu oyunu oynamaya zorlamaktadır. Bugün hadisenin sonuçları bilindiği için bu stratejik oyunun muvaffakiyetle sonuçlandığı biliniyor. Üstelik Misak-ı Millî rıza göstermemenin de ötesine geçerek; mütareke sınırları içindekilerle yetinmeyip, bunun dışında kalan Osmanlı İslâm çoğunluğun yaşadığı tüm yerleri de etki alanı içine almıştır. Özellikle “mütareke dışında kalanlara” yapılan atıf, metnin cüretkâr karakterini de yansıtan bir diğer göstergedir (Güler 2015, 67):

“Birinci Madde: Osmanlı Devleti'nin özellikle Arap çoğunluğun yaşadığı ve 30 Ekim 1918 tarihli Mütarekenin imzalandığı sırada düşman orduları işgali altında kalan kısımlarının geleceğinin, halkının serbestçe beyan edecekleri oylara uygun olarak belirlenmesi lâzım geleceğinden, sözü edilen Mütareke hattının içinde ve dışında din, irfan ve ülkü birliği bakımlarından birbirlerine bağlı olan, karşılıklı saygı ve fedakârlık duyguları besleyen, ırk ve toplum ilişkileri ile çevrelerinin şartlarına saygı gösteren Osmanlı İslâm çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu kesimlerin tamamı, ister bir eylem ve ister bir hükümle olsun birbirlerinden ayrılamayacak bir bütündür.”

Misak-ı Millî'nin sınırlarını çizdiği kültürel etki alanı Türk stratejik kültürünün, “stratejik etki sahası ve harekât sığıması” olarak adlandırılabilir önemli bir göstergesini hatırlatıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun tımar sistemine dayanan askerî stratejisi gereği, seferler kış mevsiminin bitimiyle, bir sonraki ekim/dikim mevsimi arasında icra edilirdi. Her fethedilen stratejik şehir payitaht yapılır ve burası bir sonraki sefer için bir üs olarak kullanılırdı. Bursa'nın fethi Edirne'nin, Edirne'nin fethi İstanbul'un, İstanbul'un fethi ise Doğu Avrupa ve Kırım'ın fetihlerini kolaylaştırmıştı. Denilebilir ki stratejik üs büyüdükçe, Osmanlı'nın bir sonraki stratejik hedefi de derinleşirdi. Dolayısıyla Osmanlı'nın taarruzi stratejisi yüzyıllar boyunca sürecektir kültürel bağlara dayanan bir “stratejik etki sahası ve harekât sığıması” oluşturmuştur. Dolayısıyla, Atatürk'ün, stratejik etki sahasını yeniden tanımlayarak, Misak-ı Millî'nin sınırlarını gerçekçi bir biçimde belirlediği söylenebilir (Güler, 2015, 68):

“İkinci Madde: Halkı özgürlüğe kavuşunca oylarıyla anavatana katılmış olan üç sancak (Kars, Ardahan ve Batum) için gerektiğinde yeniden halkın serbest oylarına müracaatı kabul ederiz.

Üçüncü Madde: Türkiye barışına bağlanan Batı Trakya'nın hukukî durumunun belirlenmesi işi de, halkının özgürce beyan edeceği oylara uygun şekilde gerçekleştirilmelidir.
Dördüncü Madde: İslam hilâfeti ile saltanatın merkezi ve Osmanlı hükümetinin başkenti olan İstanbul şehri ile Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü saldırıya karşı dokunulmaz olmalıdır. Bu ilke saklı kalmak şartıyla Akdeniz ve Karadeniz Boğazları'nın dünya ticaretine ve ulaşımına açılması konusunda, bizimle birlikte diğer bütün ilgili devletlerin ortaklaşa verecekleri karar geçerlidir.”

Atatürk *Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl* adlı eserinde “stratejik hareket sığası”na, “uzaktan karşılama” kavramıyla katkı sağlar (2010, 34): “Muharebe için düşmanı ordugâhımızda beklemek olmaz, onu uzaktan karşılamak en iyisidir. Düşman az ise yetişebilenlerimiz onu durdurur veya püskürtür. Çok ise bütün çarpışanlar yetişinceye kadar düşmana ateş açarak onun hareketini ağırlaştırır ve gerekirse geri çekiliriz. Fakat ileri gitmek, beklemekten iyidir. Hiçbir şey yapamazsak düşmanı görür, kuvvetini anlar, meraktan kurtuluruz”. Özetle, Misak-ı Millî'nin ince ayar niteliğine ilişkin iki hususu not etmek gerekiyor: “Dayatılana rıza göstermeme” ve “stratejik etki sahası”.

Misak-ı Millî'nin ince ayar niteliğinin bir başka yönünü de “devletin bekası” kavramı üzerinden açıklamak mümkündür. Misak-ı Millî metninde yer alan “ayrılmaz/bölünmez bütünlük” ve “muhafaza” kavramları da devletin bekasını temsil edebilecek kodlar olarak nitelendirilebilir. Nitekim Misak-ı Millî'nin birinci maddesinde yer alan “Osmanlı İslâm çoğunluğunun yerleşmiş bulunduğu kesimlerin tamamı, ister bir eylem ve ister bir hükümle olsun birbirlerinden ayrılamayacak bir bütündür” ile dördüncü maddesinde yer alan “İslâm hilâfeti ile saltanatın merkezi ve Osmanlı hükümetinin başkenti olan İstanbul şehri ile Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü saldırıya karşı dokunulmaz olmalıdır. Bu esas mahfuz kalmak şartıyla (...)” ifadelerinde her iki kodu görmek mümkündür.

Muhafaza kodu, Misak-ı Millî'nin uygulamaya sokulduğu Millî Mücadele sırasında Atatürk'ün pek çok metninde kendisini gösterir. Zira Atatürk Misak-ı Millî'yi kurtuluş düsturu olarak tanımlamaktadır. 1 Mart 1923'te yaptığı Dördüncü Yasama Yılı açış konuşmasında bunu açıkça ifade etmiştir (AKDITYK ATAM, 2006a, 166): “Düstur-u halâsımız olan Misak-ı Millî'yi safai tarihe yazan milletin demir elidir.” Dolayısıyla, Sakarya Meydan Muharebesi öncesinde ve sırasında sarf ettiği aşağıdaki sözleri muhafaza kavramıyla kodlamak mümkün görünmektedir (Atatürk, 2005, 419):

“Düşman ordusunu behemehâl anayurdumuzun harim-i ismetinde boğarak²⁹ naili halas ve istiklal olacağız. (...) Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik, ilk durabildiğı noktada yeniden düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tâbi olamaz. Bulunduğı mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur.”

Misak-ı Millî'nin ince ayar niteliğine özgürlük ve bağımsızlık kodlarını eklemek de gerekmektedir. Zira metnin beşinci maddesi mütakabiliyet şartı üzerinden Türkiye'nin bağımsızlığına dolaylı bir atıf yaparken, altıncı madde iktisadi bağımsızlık üzerinden doğrudan bir atıf içermektedir (Güler, 2015, 68-69).

“Beşinci Madde: İtilâf Devletleri ile düşmanları ve bazı ortakları arasında yapılan antlaşmaların esasları çerçevesinde, azınlıkların hakları komşu memleketlerdeki Müslüman ahalinin de aynı haklardan istifade etmeleri güvencesiyle tarafımızdan teyit ve temin edilecektir.

Altıncı Madde: Millî ve iktisadî gelişmemizin imkânlarını elde etmek ve işlerin daha çağdaş ve muntazam bir yönetim ile yürütmesini başarabilmek için, her devlet gibi bizim de gelişmemizin şartlarının sağlanmasında tam bir özgürlüğe ve bağımsızlığa kavuşmamız, varlığımızın ve geleceğimizin ana ilkesidir. Bu sebeple siyasî, adlî, malî ve benzeri alanlarda gelişmemizi önleyici sınırlamalara (kapitülasyonlara) karşıyız. Belirlenecek borçlarımızın ödeme şartları da bu ilkelerle çelişmeyecektir.”

Misak-ı Millî'de ifade ettiği özgürlük ve bağımsızlık kavramını kadim bir miras olarak gören Atatürk'e göre onur, saygınlık ve namus özgürlük ve bağımsızlıkla mümkün olabilir. 22 Nisan 1921 tarihinde “Hakimiyet-i Millîye” gazetesine verdiği mülakatta bu hususu şöyle vurguluyor (AKDTYK ATAM, 2006a, 423):

“Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mevrusatından olan aşk-ı istiklâl ile meftun bir adamım. (...) Bence bir millette şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve baka bulabilmesi mutlak o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olmasıyla kaaimdir. (...) Ben yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evlâdı kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin menafii icabettirdiğı takdirde beşeriyeti teşkil eden milletlerden her biriyle medeniyet muktezasından olan dostluk ve siyaset münasebatını büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de bu arzusundan sarfınazar edinceye kadar bîaman düşmanıyım.”

Misak-ı Millî'nin pragmatik düşüncenin amaçlılık ölçütüyle de ilişkisi vardır. İlerleyen maddelerde incelenecek olan Yurtta Sulh, Cihanda Sulh düsturunda olduğu gibi, Misak-ı Millî de Atatürk'ün söyleminde bir amaç olarak ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla, amaçlılık ölçütüne uygun olarak, savaş ve askerî harekât, daha yüksek bir amaç için araçsallaştırılmaktadır. Büyük Zafer'in hemen ardından 22 Eylül 1922'de İzmir'de İkdâm gazetesine verdiği demeçte bu konuyla ilgili şunları söylemektedir (AKDTYK ATAM, 2006a, 448):

²⁹ Bu tamlama, söylev ve demeçleri sırasında Atatürk tarafından altı kez kullanılmıştır. Bu bağlamda “harim-i ismette boğmak” ifadesinin, Atatürk'ün Millî Mücadele'nin savunma stratejisini ifade ettiği kavramsallaştırmalardan birisi olduğu söylenebilir.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının vazifesi -Misak-ı Millî- ahkâmını temin etmektir. Türkiye halkı mütevazî, millî hudutları içinde bütün medenî insanlar gibi tam mâna ve şümûliyle hür ve müstakîl yaşayacaktır. Fakat bilirsiniz ki, hareket-i askeriye, faaliyet-i siyasiyenin ümitsiz olduğu noktada başlar. Ümidin emniyetbahş bir surette avdeti orduların hareketinden daha seri hedeflere muvasalatı temin edebilir.”

Misak-ı Millî bahsinde, onun coğrafi deneyimle bağını da ortaya koymakta yarar vardır. Atatürk’ün 1907’den 1938’e kadar pek çok kez Misak-ı Millî’nin fiziki sınırlarına atıfta bulunduğu, Hatay örneğinde olduğu gibi, tanımlanan sınırların dışında kalan bazı yerleri yeniden kazanabilmek için Misak-ı Millî bahsini sıcak tuttuğu görülmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki, Atatürk tarafından Misak-ı Millî’nin sınırları net olarak belirlenmiştir ve bu konuda tartışmaya yer bırakmayacak şekilde pek çok kez ifade edilmiştir. Örneğin, 24 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi’nde yaptığı konuşmada, ilk önce Erzurum Kongresi’nde ifade edildiğinden bahisle, Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde ilan edilen Misak-ı Millî sınırlarını tekrar tarif eder (Güler, 2015, 16):

“İşte kongre bu hududu çizmiştir. Bu hududu Millîyi suhuletle ipka için demiştir ki; mütarekenamenin imza olunduğu 30 Teşrinievvel 1334 tarihinde çizdiği hudut, hududumuz olacaktır. Vatanımızın hududu olacak bu hududu ihtimal teferruatıyla bilmiyen arkadaşlarımız vardır. Yeniden fazla teferruata girmek istemediğim için şu suretle izahat vereceğim: Şark hududuna elviye-i selâseyi dâhil ederek tasavvur buyurunuz. Garp hududu Edirne’den bildiğimiz gibi geçiyor. En büyük tebeddülât cenup hududunda olmuştur. Cenup hududu İskenderun cenubundan başlar. Halep’le Katıma arasından Cerablus köprüsüne muntehi olur bir hat ve şark parçasında da Musul vilâyeti Süleymaniye ve Kerkük havalisi ve bu iki mıntıkayı yekdiğerine kalbeden hat. Efendiler, bu hudut sırf askerî mülâhazat ile çizilmiş bir hudut değildir, hududu millîdir. Hududu millî olmak üzere tesbit edilmiştir.”

Atatürk’ün Misak-ı Millî bağlamındaki pragmatik davranışıyla ilgili ilginç bir bulgu da safhalandırmaya ilişkindir. Millî Mücadele süresince Atatürk’ün, Misak-ı Millî alanında bulunup da, Mondoros Mütarekesi sonrası işgal edildiği için bir şekilde dışarıda kalan bölgelerde hak iddiasını sürdürebilmek maksadıyla, kültürel hak alanları oluşturma yoluna gittiği görülür. Günümüz harp literatüründeki “yerinde kal prensibi” de, bu stratejinin daha dar kapsamlı bir uygulama biçimidir. Atatürk’ün Misak-ı Millî’ye dayanarak oluşturduğu anklavları, Misak-ı Millî’nin nihayete erdirilmesinde yeri ve zamanı geldiğinde havabaşı/kıyıbaşı gibi kullanılacak birer meşruiyet adacıkları olarak değerlendirmek mümkündür.

Bu bağlamda yeri geldiğinde millî sınırlara dahil etmek üzere, Hatay³⁰, Caber Kalesi³¹, Musul³², Batum³³, Batı Trakya³⁴ ve Kıbrıs’ta³⁵ Türk varlığını sürdürmek,

³⁰ TBMM ile Fransa Hükümeti arasında imzalanan ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile teyit edilen 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi’nin 7’nci maddesi.

³¹ TBMM ile Fransa Hükümeti arasında imzalanan ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması ile teyit edilen 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi’nin 8’inci maddesi.

o dönem için Misak-ı Milli'nin birer safha hedefi olarak değerlendirilebilir. Atatürk, adı geçen alanların tamamında Türkiye'nin haklarını uluslararası antlaşmalara dahil ettirebilmiştir. Bilindiği üzere Türkiye Lozan Antlaşması'nın 16'ncı maddesiyle tüm toprak haklarından vazgeçmiş ve tarihsel süreçte; adı geçen Misak-ı Milli alanlarından sadece Hatay ve Caber Kalesi ile fiziki toprak bütünlüğü temin edilebilmişse de diğer alanlarda da en azından oradaki Türklerin haklarını savunabilecek hukuki zemin oluşturulmuştur. Her halükârda bu stratejik davranışta, stratejik pragmatizmin safhalandırma mantığıyla büyük ölçüde örtüşen pragmatik akılcılık yadsınamaz.

3.2.5. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramı

Yurtta sulh, cihanda sulh, Atatürk'ün kişiliğinde somutlaşan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin başat dış politika mottosu olarak kullanılagelen bir sözdür. Öyle ki, siyasi söylemde bu söze bir düstur olarak sıkça başvurulur. Ancak, “yurtta sulh, cihanda sulh” kavramının bu araştırma bakımından önemi, onun pragmatik niteliğidir. Zira Atatürk'ün genel söyleminde sıklıkla göze çarpan husus, “refah ve saadet” şeklinde özetlenebilecek olan nihai esenlik durumuna ulaşmak maksadıyla, pek çok çabanın araçsallaştırmasıdır. Barış da bu araçlardan birisidir. 1 Kasım 1938'de konulmasında barışın araç niteliğini şu sözlerle ortaya koymaktadır (AKDITYK ATAM, 2006a, 235): “Sulh milletleri refah ve saadete erdiren en iyi yoldur. Fakat bu mefhum bir defa ele geçirilince daimî bir ihtimam ve itina ve her milletin ayrı ayrı hazırlığını ister.” Bahse konu refah ve saadet amacını destekleyecek şekilde, 1 Kasım 1928'de T.B.M.M. Üçüncü Dönem İkinci Toplanma Yılı açış konuşmasında da şunları söylüyor (AKDITYK ATAM, 2006a, 201):

“Esaslı ıslahat ve inkişafat içinde bulunan bir memleketin hem kendisinde, hem muhitlerinde sulh ve huzuru cidden arzu etmesinden daha kolay izah olunabilecek bir keyfiyet olamaz. Bu samimî arzudan mülhem olan harcî siyasetimizde memleketin masuniyetini, emniyetini, vatandaşların haklarını her hangi bir tecavüze karşı bizzat müdafaa edebilmek kudreti de bilhassa gözde tuttuğumuz noktadır (...) Kara ve deniz hava ordularımızı bu memlekette sulhu ve emniyeti masun bulunduracak bir kuvvette muhafazaya bunun için çok ehemmiyet veriyoruz (...) Cumhuriyet Hükûmeti, milletler arasında emniyet misâkları akdi için hususi bir gayret göstermektedir.”

³² Türkiye Cumhuriyeti ile Birleşik Krallık arasında imzalanan 5 Haziran 1926 tarihli Ankara Antlaşması'nın 6'ncı, 11'inci ve 14'üncü maddeleri.

³³ TBMM ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan arasında imzalanan 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'nın 6'ncı maddesi.

³⁴ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın 37-45'inci maddeleri.

³⁵ 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması'nın 20'nci maddesi.

3.2.5.1. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramına İlişkin Kodlama

Yurtta Sulh, Cihanda Sulh kavramına ilişkin kodlama ve kodların ince ayar nitelikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 29: Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramına İlişkin Kodlama

Birincil Kodlar	İkincil Kodlar	Bağlamdaki Kodlar	Yardımcı Kodlar
millet	mümkün	büyük	icra
fayda	muvaffakiyet	lâzım	etmek
safha	milliye	galip	fiil
memleket	savunma	kesin	çünkü
tedbir	cüret	vazife	uygun
muhafaza	selamet	birlikte	güç
hâl	işgal	teşebbüs	cari
cephe	vasıta	tâbi	eğitim
dünya	imkân	sorumluluk	talim
varlık	müstakar	mahzur	dikkatle
	vicdan	safahat	basit
		tarz	

3.2.5.2. Atatürk'ün Davranışında Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Kavramıyla İlgili Bulgular

Atatürk'ün stratejik davranışındaki önemli bir ince ayar göstergesi de Yurtta Sulh, Cihanda Sulh özdeyişiyle özetlenen entegre yaklaşımdır. Atatürk bu yaklaşımı ilk kez Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı sıfatıyla, 20 Nisan 1931'de seçim dolayısıyla millete beyannamesinde şöyle ifade etmiştir (AKD TYK ATAM, 2006b, 439): “Muhterem vatandaşlarım, Cumhuriyet Halk Fırkasının müstakar umumi siyasetini şu kısa cümle açıkça ifadeye kâfidir zannederim: Yurtta sulh, cihanda sulh için çalışıyoruz.”

İçerik analizi bulguları Atatürk'ün davranışına ilişkin önemli detaylar ortaya koymaktadır. Her ne kadar daha önce de bu minvalde sözler sarf etmişse de, Atatürk'ün bu sözü resmî olarak ilk kez bir seçim beyannamesinde dile getirdiği görülmektedir. Dolayısıyla yurtta ve dünyada barışı esas alan siyaset, öncelikle bir parti programı olarak ortaya koyulmaktadır. Kurucu iradenin en önemli ve sürükleyici figürünün başında olduğu tek partili bir siyasi rejimde, parti programının

aynı zamanda devlet siyasetiyle aynı olacağı açıktır. Ancak bunun parti programında açıklanması yine de bir kenara not edilmelidir.

İkinci bulgu, bu sözün Türk İnkılâbının gelişme evresi olarak değerlendirilebilecek bir tarihte, Cumhuriyet'in ilânının nerdeyse sekizinci yılında ifade edilmiş olmasıdır. Üstelik iç ve dış politikaya ilişkin kararların Millî Mücadele döneminden itibaren alınmaya başladığı düşünüldüğünde, bu süreyi on yıla kadar uzatmak mümkündür. Özetle yurttan sulh, cihanda sulh şiarının ifade edildiği zamanlamasını da bir kenara not etmek uygun olacaktır. Esasen Atatürk, “yerleşik genel siyaset” vurgusuyla, bahse konu zamanlama faktörüne açıklık getirmektedir. Diğer bir deyişle yerleşik genel siyaset tanımlamasıyla, “bugüne kadar resmî olarak bu şekilde ifade etmemiş olsak da, bizim genel siyasetimizde yurttan sulh, cihanda sulh yerleşik bir düsturdur” demeye getiriyor.

Yine metinden anlaşıldığı üzere Atatürk; yurttan sulh, cihanda sulh “için” çalıştığını ifade etmekle, bunu bir amaç cümlesi haline getirmektedir. Diğer bir deyişle yurttan sulh, cihanda sulh iç ve dış meselelerin çözümünde kullanılan bir maksat ifadesi ya da istenen son durum olarak ifade edilmektedir. Yani siyasi/askerî karar alıcılar yurttan sulh, cihanda sulh durumuna ulaşabilmek için bazı görevler yerine getireceklerdir. Bu görevler taarruzi de olabilir, savunmacı da; saldırgan da olabilir, işbirlikçi de; kuvvet kullanmayı ya da tehdidini içerebilir de, içermeyebilir de. Önemli olan yurttan ve dünyada barışa ulaşma maksadının hasıl olmasıdır. Dolayısıyla yurttan sulh, cihanda sulh salt tedafüi bir kavram değil, olsa olsa taarruzi ve tedafüi eğilimleri gerektiği yer ve zamanda gerektiği kadar kullanmayı öngören bir ince ayar kavramı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda Yurttan Sulh, Cihanda Sulh kavramını belki de en özlü bir biçimde, Romalı Komutan Vegetius’a atfedilen ünlü “si vis pacem para bellum [Barış istersen, savaşa hazır ol]” sözü açıklamaktadır.

Nitekim Gazi Mustafa Kemal Paşa, 01 Mart 1922’de T.B.M.M.’nin toplanma yılı açış konuşmasında, Abdulhak Molla’nın “Hazır ol cenge, ister isen sulh-u salâh”³⁶ mısraını tam da bu bağlamda okumuştur (AKDTYK ATAM, 2006a, 136):

³⁶ Hatırlanacağı üzere beyit tam olarak; “Bu mesel ile bulur cümle düvel fevz-ü felâh; Hazır ol cenge, ister isen sulh-u salâh” şeklindedir. Günümüz Türkçesine çevirisi ise adeta bu araştırmanın iddiasını doğrular niteliktedir: “Devletler kurtuluş başarısını bu ibretlik sözde bulurlar; barış istersen savaşa hazır ol.”

“Efendiler! Son zamanlarda bir Şark Meselesi Konferansından bahsolundu ve olunmaktadır. Bu konferansın ne dereceye kadar ciddi maksatlarla ve ne vakit vuku bulacağı hakkında henüz vüsuka şayan emare yoktur. Şark Meselesi Konferansının, ordularımızın darülharekâtında aktine intizar olunduğunu kabul etmek en ihtiyatkâr bir telâkki olur (...). -Hazır ol cenge eğer ister isen sulhu salâh- hakikatini bir an hatırdan çıkarmamak dâva-yı millimizin talep ettiği feraizdendir. Bu nokta-i nazardan müteyakkız ve müheyya bulunmaktan ibaret olan prensibimize riayete devam edeceğiz.”

Elde edilen bulgular göstermektedir ki, “yurtta sulh, cihanda sulh” düsturunun en önemli dayanaklarından birisi ve belki de en önemlisi iç ve dış güvenlik meselelerinin birlikte değerlendirilmesidir. Öyle ki Atatürk’ün, gerek dış politikayla, gerek barışla, gerekse güvenlikle ilgili tüm sözlerinde bu paralel algıyı gözlemlemek mümkündür. Üstelik Atatürk’ün bu konuda sarf ettiği sözler, onun herhangi bir konuşmasının bağlamında yer alan herhangi bir stratejisinin pragmatik niteliğine ilişkin kodlar da içermektedir. Sözgelimi İzmir İktisat Kongresi’nin açış konuşmasında, şunları ifade ediyor (AKDITYK ATAM, 2006a, 294):

“Halbuki siyaseti hariciye, teşkilâtı dahiliye ve siyaseti dahiliyeye istinat ettirilmek zaruretindedir, yani teşkilâtı dahiliyesinin tahammül edemeyeceği derece vüsatte olmamalıdır. Yoksa hayalî, haricî siyasetler peşinde dolaşanlar, noktai istinatlarını kendiliğinden kaybederler.” *Nutuk*’ta da bu sözlerini destekleyici mahiyette şunları söylüyor (Atatürk, 2005, 276): “Milletimizin, güçlü, mutlu ve istikrarlı yaşayabilmesi için, devletin bütünüyle millî bir siyaset izlemesi, bu siyasetin iç teşkilâtımıza tam olarak uyması ve ona dayanması gerekir.” Bu iki konuşmayı hayatın gerçeklerine dayanan tecrübelerle, fayda-mahzur analiziyle ve amaç-araç dengesiyle kodlamak mümkündür. Bu bağlamda yurtta sulh, cihanda sulh politikalarında pragmatik bir stratejik davranış göze çarpmaktadır. Aşağıdaki tablo, iç ve dış meselelerin müşterek değerlendirilmesine dayanak teşkil edebilecek genel bir bilgi vermektedir.

Tablo 30: Bazı Dış ve İç Güvenlik Meselelerinin Senkronize Görünümü

Savaşlar	Ayaklanma Sayısı	Ayaklanma Bölgeleri	Harp/Harekât Alanıyla İlişkisi
1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı	3	İslimiye (Bulgaristan), Zeytun, Van (D. Anadolu)	Mücadir
Kavalalı Mehmet Ali Paşa Ayaklanması	11	Musul, Zeytun, Revandüz, Van, Bulgaristan, Garzan	Mücadir / Harp Alanı
Kırım Savaşı	5	Cizre, Botan, Hicaz, Raçkotan, Epir ve Teselya	Mücadir

Tablo 30-Devam			
93 Harbi	3	Cizre, Muş, Bitlis, Van, Zeytun	Mücadir
Birinci Dünya Savaşı	23	Doğu Anadolu	Harp Alanı
Millî Mücadele	24	Anadolu	Harp Alanı

Özgür Körpe, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayaklanmalar**, (İstanbul: Paraf Yayınları, 2013), 150.

Tablo 30'dan da görüldüğü üzere iç güvenlik meseleleri, dış güvenlik meselelerine paralel bir görünüm arz etmektedir. Bu durum, bir taraftan iç meselelerin dış meselelerle birlikte değerlendirilmesi gerektiği argümanını; diğer taraftan da bu araştırmada ileri sürülen iç güvenliğin dış güvenliğin sağlanmasına temel teşkil ettiği iddiasını kuvvetlendirmektedir. “Siyasî hayatımızda karşılıklı faaliyetin feyizli inkişafı, ancak vatandaşlar arasında düşmanlık husûlüne mahal verilmemesiyle temin olunabilir” (Karal, 1981, 91) diyen Atatürk, güvenliğin sağlanmasında alınacak tedbirlerin tabandan tavana ya da “içten dışa” doğru yönünü işaret etmektedir.

Bütün bunlara ilave olarak “yurtta sulh, cihanda sulh” kavramının, iç ve dış güvenlik meseleleri arasında hiyerarşik bir ilişki kurduğu da söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle, dış güvenliğin temini için, öncelikle içte güvenliğin sağlanması gerekmektedir. Atatürk Nutuk'ta bu konuda şunları söylüyor (Atatürk, 2005, 276):

“Efendiler, dış siyasetin en çok ilgili bulunduğu ve dayandığı temel, devletin iç teşkilâtıdır. Dış siyasetin iç teşkilâtla uyumlu olması gerekir. Batı'da ve Doğu'da, başka başka karaktere, kültüre ve ülkeye sahip birbirinden farklı unsurları tek sınır içinde toplayan bir devletin iç teşkilâtı, elbette temelsiz ve çürük olur. O halde, dış siyaseti de köklü ve sağlam olamaz.”

Nutuk'ta “yeterince hazırlanmış olması gereken üç vasıta, iç ve dış cephelerimiz” bölümünde, güvenliğin sağlanması için oluşturulması gereken koşulları sıralarken; alt metinde, zihnindeki pragmatik eylemin araçsallaştırdığı hususları da ifade etmektedir. Bu bağlamda bahse konu konuşma, Atatürk'ün eylemindeki pragmatik amaçlılığı gösteren önemli metinlerden birisidir (Atatürk, 2005, 397):

“Şimdi Efendiler, düşmana taarruz için verilmiş olan kesin kararımızı uygulamaya başlamadan önce, hazırlamak ve tamamlamak zorunda bulunduğumuz savaş vasıtalarının ne olduğunu arz edeyim: Tam üç vasıtanın hazırlığının yeterli olduğunu görmek gereğini duyuyorum. Birincisi, en önemlisi ve asıl olanı doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin varlığı ve istiklâli için gönlünde, vicdanında belirilmiş, gelişmiş olan istek ve emellerin sağlamasıdır. Millet, içindeki bu isteği ne kadar güçlü bir şekilde ortaya koyarsa, bu istek ve emelinin gerçekleşmesi için ne kadar çok azim ve iman gösterirse, düşmanlara karşı başarı sağlamak için o kadar güçlü bir vasıtaya sahip olduğumuza inanırım. İkinci vasıta, milleti temsil eden Meclis'in millî isteği ortaya koymakta ve bunun gereklerini inanarak uygulamakta göstereceği kararlılık ve yiğitliktir. Meclis, millî isteği ne kadar büyük bir dayanışma ve birlik içinde aksettirebilirse, düşmana karşı o kadar güçlü bir üstünlük vasıtasına sahip oluruz: Üçüncü vasıta, milletin silâhlı evlâtlarından ibaret olup düşman karşısında toplanmış bulunan ordumuzdur. Efendiler,

dedim, bu üç vasıta veya gücün düşmana karşı oluşturduğu cephele iki şekilde düşünülebilir. Kolay anlaşılması için şöyle diyeyim: İç ve görünürdeki cephe... Asıl olan iç cephe. Bu cephe bütün memleketin, bütün milletin meydana getirdiği bir cephe. Görünürdeki cephe, doğrudan doğruya ordunun düşman karşısındaki silâhlı cephesidir. Bu cephe sarsılabilir, değişebilir, yenilebilir. Fakat bu durum hiçbir zaman bir memleketi, bir milleti yok edemez. Önemli olan, memleketi temelinden yıkan, milleti esir ettiren iç cephenin çöküşüdür. Bu gerçeği bizden çok daha iyi bilen düşmanlar, bu cephemizi yıkmak için yüzyıllarca çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Bugüne kadar başarı da sağlamışlardır. Gerçekten, «kaleyi içinden almak» dışından zorlamaktan çok kolaydır. Bu maksadı gerçekleştirmek için içimize kadar sokulabilen bozguncu mikropların ve ajanların varlığını iddia etmek yerindedir.”

Öte yandan “yurtta sulh, cihanda sulh” düsturunun, Türkiye’nin millî güvenlik siyasetinde sıklıkla atfedilen “çok taraflılık” ve “caydırıcılık” kavramlarıyla da bağlantısı bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu’nun -özellikle 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan itibaren- dış siyaset bakımından değişmezliği muhafaza etmek ve güvenliği sağlamak maksadıyla, çok taraflı bir denge politikasına ve bir seri ittifaklar sistemine dayandığı görülmektedir. Bu stratejik davranışın ise zaman içinde caydırıcılık kavramını besleyerek geliştirdiği anlaşılmaktadır. Zira caydırıcı olmak, karşıda bir mütecevaz olduğu ve onun muhtemel/müstakbel hamlesine karşı birtakım tedbirler düşünüldüğü anlamına gelir. Konuyla doğrudan ilişkisi olmamakla birlikte, kavramın netleştirilmesi bakımından, caydırıcılığın Soğuk Savaş döneminde geliştirilen ve esasen nükleer silahlanma döneminde hasmın nükleer silah kullanma ihtimaline karşı aynı şekilde silahlanarak, onu bu davranışından caydırmayı esas alan bir strateji olduğunu hatırlatmakta yarar vardır. Nükleer güce sahip olmayan Türkiye gibi ülkelerde ise caydırıcılık, konvansiyonel nitelikli bir politika olarak değerlendirilmiştir. Bu niteliğiyle savunma karakterlidir. Bu bağlamda Soğuk Savaş döneminde Türk Harp Okullarında ve Harp Akademilerinde uzun yıllar boyunca savunma meselelerini içeren jenerik senaryoların çalışılması, tesadüf değildir.

Konuya geri dönecek olursa, Türkiye bakımından caydırıcılığın değişken ittifaklarla sağlanmaya çalışıldığı görülür. Örneğin Kırım Harbi’nde Rusya’ya karşı Batı Avrupa ile ittifak yapan Osmanlı İmparatorluğu, yarım yüzyıl sonra aynı devletlerle karşı safta yer almıştır. Ya da Cumhuriyet’in ilk yıllarında, Türkiye bir taraftan İtalya ile saldırmazlık paktı imzalarken, diğer taraftan anti-revizyonist Balkan Devletleri ile İtalyan tehdidine karşı Balkan Antantını da imzalayabilmiştir. Böylece çok taraflılık dış güvenliği temin ederken, hasım ülkeleri eylemlerinden alıkoyan bir caydırıcı etki de yaratabilmiştir.

Ancak Atatürk’ün davranışındaki çok taraflılık, güç dengesini büyük güçlerden birine karşı diğerine dayanmaktan ziyade bölgesel ittifaklar üzerinden sağlamayı esas

almaktadır. Onun Realist kuramı çağrıştıran bu yaklaşımı, bir yönüyle Carr'ın yirmi yıl krizine ilişkin ortaya koyduğu ve Realizmin ilk kavramsallaştırmaları sayılan ifadeleriyle de benzeşmektedir:

“Ne yazık ki Türk'ün geleneksel dostu yoktur; çıkarlar ortak olunca Avrupalılar buna, hemen ‘geleneksel dostluk’ ismini vermişlerdir. (Tansu, 1933’ten aktaran Arıburnu, 2010, 137). (...) Milletlerin siyasetinde ancak çıkarları vardır; kimsenin kimseye dost olamayacağını bilelim.” (Kılıç Ali, 1955, 110).

Milletler Cemiyeti üyeliğine giriş, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı’nda ana bağlam A devletinin gücüne karşı B devletinin gücüne dayanmak kaygısı değil; uluslararası güvenlik konjonktüründen beslenen, revizyonist, yayılmacı ve ırkçı tehditlere karşı, millî menfaatleri gözetmek, küresel ittifaklara dahil olarak ve bölgesel bloklar oluşturarak bahse konu tehditleri caydırmaktır. Bu nedenle Atatürk için tek başına uluslararası antlaşmalar millî güvenliğin garantisi değildir. Bunlar, güvenliğin sağlanmasında, millî menfaatleri temin edecek şekilde uygun birleşimlerle kullanılması gereken araçlardır. Bu konuda şunları söylüyor:

“Mukabil emnü selâmet bütün dünya milletlerinin temenni eylemesi lâzım olan bir esası saadettir (...) Ancak emnü selâmet bütün milletlere teşmil edilmedikçe umumi bir sulhu temine matuf olmaktan ziyade saha-i faaliyet tasmin olunan bir kısım milletlere karşı diğer bir kısım milletlerin iktisabı serbestisini temin mahiyetinde telâkki olunmak zaruridir. (ADKDTYK ATAM, 2006a, 193) (...) Görüyorsunuz ki, şark komşularımızla münasebatımızda takip ettiğimiz ve aradığımız hattı hareket, her türlü muzmirattan azade olarak yekdiğere emniyet ve yekdiğere huzur ve müsalemet içinde inkişaf veren açık ve samimî bir istikamettir.” (ADKDTYK ATAM, 2006a, 197).

Pragmatizm, bu noktada da açıklayıcı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, çok taraflılık ve caydırıcılık, aralarındaki tamamlayıcı ve destekleyici ilişki nedeniyle, yurttan sulh cihanda sulh düsturunun pragmatik niteliğini ortaya koymaktadırlar.

“Beynelmilel herhangi bir meselemizi sulh vasıtalarıyla halletmeyi aramak bizim menfaat ve zihniyetimize uyan bir yoldur. Bu yol haricinde bir teklif karşısında kalmamak içindir ki, emniyet prensibine ve onun vasıtalarına çok ehemmiyet veriyoruz. (ADKDTYK ATAM, 2006a, 204). (...) Türkiye’nin emniyetini gaye tutan, hiçbir milletin aleyhinde olmıyan bir sulh istikameti bizim daima düsturumuz olacaktır.” (ADKDTYK ATAM, 2006a, 209).

“Dış siyasetimiz, başlangıçta kendisine çizdiği hareket çizgisinden asla sapmamıştır. Dış siyasetimiz, daima milletler refahının yaratıcısı olan barış içinde, memleketin gelişmesini amaç edinmiştir. Bu gelişmeyi, tam ve kayıtsız olarak, bütün milletlere temenni ederiz.” (ADKDTYK ATAM, 2006a, 229).

Son olarak Atatürk’ün pragmatik düşüncesinde savaş, ister içeride, isterse dışarıda olsun, daha yüksek bir amaca [bu örnekte barışa] ulaşmada kullanılan araçtır. Yaygın bilinen bir konuşmasında (ADKDTYK ATAM, 2006a, 301);

“Behemehal şu ve bu sebepler için, milleti harbe sürüklemek taraftarı değilim. Harp zarurî ve hayatî olmalı. Hakikî kanaatim şudur: Milleti harbe götürünce vicdanımda azab

duymamalıyım, öldüreceğiz diyenlere karşı, -ölmiyeceğiz diye harbe girebiliriz. Lâkin, hayatı millet tehlikeye maruz kalmayınca, harb bir cinayettir”

sözleriyle bu araçsallığı ifade etmektedir. Yine İngiliz *Daily Mail* dergisi muhabirine verdiği demeçte (ADKDTYK ATAM, 2006a, 450);

“Artık muharebeye devamı sebep kalmamıştır. Ben suret-i ciddiyede sulh arzu ederim. Son taarruzu yapmağa arzum yoktu. Fakat, Yunanlıları Anadolu’dan tard için başka çare bulamadım (...) Muzafferiyette gösterdiğimiz itidalperverlik Yunanlıların tahribatperverliğiyle tezat teşkil ediyor. İngiliz milletin artık Türkiye ile ticaret ve dostluk münasebatına şuru edeceğine eminim ve ümit ederim”

derken, savaşın barış yolundaki araçsallığını ve pragmatik düşüncesindeki amaçlılığı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Atatürk’ün söylemine ilişkin bulgular, barışın amaç ve araç olarak iki pragmatik niteliğini ortaya koymaktadır. Birinci durumda barış, meselelerin çözümünde kullanılan bir yol ya da yöntem değil, meselelerin çözülmesi sonucunda ulaşılmaması istenen son durumdur, maksattır, amaçtır. Yurtta ve dünyada barışa ulaşmak için uzlaşmacı da davranılabileceği gibi, gerektiğinde kuvvet de kullanılabilir ya da kuvvet kullanma tehdidinde de bulunulabilir. Atatürk açısından barışın araç niteliği ise daha ulvi bir gaye olarak tanımlanan milletin refahı ve saadetine ulaşmada kullanılan bir yol olmasından ibarettir.

3.3. Makro Çevresel Düzeyin Coğrafi Bağlamı

Bu kısımda, öncelikle coğrafi deneyim düğüm ve kodları ortaya konulmuş; müteakiben coğrafyanın Atatürk’ün davranışına iki önemli etkisi açıklanmıştır. Ardından temel analiz metinlerinden tespit edilen kodlar, yönelim analizinden yararlanılarak belirlenen makro çevresel düzeyin coğrafi deneyim göstergesinin kodlarıyla karşılaştırılmıştır.

3.3.1. Coğrafi Deneyim Düğümleri ve Kodlarının Belirlenmesi

Üçüncü Bölüm’ün geride kalan kısımlarında; önce Atatürk’ün pragmatik ince ayar davranışını ortaya koyan kültürel göstergeler tespit edildi, ardından da stratejik kültür analizinin tarihsel bağlamına ilişkin beş gösterge tek tek tanımlandı. Altıncı gösterge, makro çevresel analiz düzeyinin coğrafya bölümüyle ilişkilidir. Bu nedenle de, tarihsel bağlamdaki diğer beş göstergenin sonunda, ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Kültür coğrafyası alanının, son yıllarda araştırmacıların ilgi odağı haline geldiği görülmektedir. 1978'de Cosgrove (Cosgrove ve Jackson, 1987, 98), “insanın dünyası ve zihnin coğrafyasının keşfine dair” bir araştırmasında hümanist kültür coğrafyası ve Marksist sosyal coğrafya arasında “verimli bir işbirliğini” öngörmüştü. Ardından Jackson, sosyal antropolojinin fikir ve yöntemlerini kullanarak kültürel ve sosyal coğrafya arasında benzer bir yakınlaşma arayışına girdi (1980, 111). Blaut (1979) ise sosyalizme ve Üçüncü Dünya siyasetine kendi kültürel coğrafya yaklaşımı açısından yorum getirdi.

Bu alanda önemli bir tartışma alanı, baskın kültür ve alt kültürler arasındaki ilişkinin sanılandan daha fazla olduğu ve bazı yazarların coğrafyada alt kültürü göz ardı etme eğiliminde olduğu üzerinedir (Burgess ve Gold, 1985). Her birinin önemi ve aralarındaki gerilimler Jackson (1984) tarafından tanımlanan “politik” ve “yerel” manzaralar şeklinde ifade edilir ki, bu ayrım Gray’in yerel bağlamlar tanımlamasını akla getirmektedir. Öte yandan kültürün artık bir kategori olmaktan öte, sosyal değişimin yaşandığı, tartışıldığı ve oluşturulduğu ortam olduğu göz önünde bulundurulduğunda, stratejik kültürün makro düzey analizinin bir bölümünü oluşturan coğrafyayı, kültürel coğrafya çerçevesinde ele almak mümkün görünmektedir.

Son yıllarda, davranışsal ve kültürlerarası psikoloji araştırmacılarının Büyük Beş³⁷ gibi kişilik özellik yapısı biçimlerine odaklanan bireyler ve toplumlar arasındaki bağlantıyı dikkat çektikleri gözlemlenmektedir. Diğer bir deyişle coğrafyanın kişilik yapısına etkisiyle devletin politik kültürü arasındaki bağlantılar daha fazla araştırılır hale gelmiştir. Mondak ve Canache, “bir toplumdaki kişilik varyasyonları biyolojik etkiyi yansıtıyorsa, bölgeler karşılaştırıldığında kolektif kişiliğin değişmesini beklemek için bir neden var mıdır?” sorusuna yanıt aradıkları araştırmalarında, coğrafyanın üç nedenle kişilik çeşitlenmesine yol açabileceğini belirtirler (2014, 26-27):

“Öncelikle, coğrafi birimler içinde kümelenme meydana gelebilir. Örneğin, bir bölgedeki kültürlenme, bir coğrafi bölge sakininin dışa dönüklüğünü %10 arttırırken, bir başka bölgede %10 azaltıyorsa, bölgesel biyolojik farklılıklardan ve/veya kolektif davranış farklılıklarından söz edilebilir. İkincisi, bir kültürde yaygın olan kişiliğe bağlı eğilimler, toplumların atalarının farklı olmasından dolayı değişebilir. Diğer bir deyişle, biyolojik farklılıklar coğrafi olarak kümelenebilir ve nesiller boyunca devam edebilir. Üçüncüsü, belirli bir coğrafi alanın

³⁷ Lewis Goldberg tarafından geliştirilen bir kişilik kuramı olan Büyük Beş, “Beş Faktör Modeli” olarak da adlandırılmaktadır. Bir kişinin nasıl olduğunu belirlemek için belirli kişilik özelliklerine tekrar tekrar vurgu yapan farklı çalışmalardan ortaya çıkmıştır.

özelliklerine çeken benzer kişilik yapıları olan kişilerle, kişiliğin beğeni çekmesi ya da benzer kişilik yapıları ile seçici göç meydana gelebilir. Bu hesapların her biri için önemli olan şey, kişiliğin biyolojik etkilerini ve kişilik anlamının coğrafi bölgeler arasında karşılaştırıldığı durumlarda kollektif düzeydeki farklılıkların ortaya çıkmasına izin vermesidir. Bu noktada çevresel koşullar ya da fiziki coğrafya özellikleri ile kültürel çevre ya da beşeri coğrafya incelemeğe değerdir”.

Napolyon Bonapart’ın ünlü “bir toplumun karakteri coğrafyasında saklıdır” sözünden hareketle, Atatürk’ün coğrafi kültürlenme sürecini de Mondak ve Canache’ın tespitlerinden yola çıkarak iki ana eksenle analiz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi fiziki coğrafya, ikincisi ise beşeri coğrafya eksenidir.

Fiziki coğrafyayı “büyüklük” ve topoğrafya bakımından “denge” boyutlarıyla, beşeri coğrafyayı ise “adaptasyon” boyutlarıyla ele almak, en azından bu çalışmanın hedefi bakımından uygulanabilir görünmektedir.

Jeopolitik ve jeostratejinin genel değişmez unsurunu oluşturan coğrafyanın, bir stratejistin kültürlenme sürecinde derin etkiler bıraktığı yadsınamaz. Nitekim bir Osmanlı İmparatorluğu subayı olarak Mustafa Kemal Atatürk’ün, ilk kıt’asına atandığı 1905 yılından tümgeneralliğe terfi ettiği 1918 yılına kadar geçen 13 yıl içinde, Selanik’ten Şam’a, İstanbul’dan Trablusgarp’a, Çanakkale’den Bitlis’e ve Filistin’e çok geniş bir coğrafi alanda muharebelere katıldığı göz önüne alındığında, bahse konu derin etkiler daha net anlaşılır.

Coğrafi büyüklüğün bir subayın dünya görüşüne stratejik vizyonuna sağladığı katkı yanında, farklı coğrafi karakteristiğe sahip bölgelerin de aynı subayın askerî harekâta ve bununla ilişkili stratejik güvenlik meselelerine bakışına büyük katkıları olacaktır.

Sözgelimi Atatürk, 1905-1918 yılları arasında, Şam’dan, Makedonya’ya, ormanlık ve engebeli Makedonya’dan, Libya çöllerine, üç tarafı denizlerle çevrili Çanakkale yarımadasından, bir yanı denize, bir yanı çöle dayanan Filistin cephesine kadar çok farklı coğrafyalarda, çok değişik ve çeşitli harekâta emir ve komuta etmiştir. Üstelik bu farklı coğrafi kesimlerde, bulunduğu coğrafi bölgenin karakteristiği bakımından askerî literatürde zor sayılan ve dönemine göre yeni sayılan harekât nevilerini icra etmiş ve başarılı olmuştur. Örneğin; Libya’da yerli direnişi örgütlemiş, çöl koşullarında gerilla tipi harekât icra etmiştir. Çanakkale Muharebeleri sırasında Gelibolu’da icra edilen yirminci yüzyılın ilk kapsamlı amfibi harekâtına karşı kıyı savunması harekâtında önemli başarılar elde etmiştir. Bu konudaki örnekler kolaylıkla çoğaltılabilir.

Son olarak, farklı coğrafi bölgelerde görev yapan Atatürk, bu bölgelerin toplumsal ve sosyo-kültürel yapılarını yakından inceleme imkânı bulmuştur. Coğrafyanın fiziki, topoğrafik ve adaptif özelliklerinin, sonraki yıllarda Atatürk'e iç ve dış güvenlik sorunlarına yönelik kararlarında katkı sağladığı açıktır. Bu bağlamda, Atatürk'ün stratejik davranışının makro çevresel düzey analizine coğrafi analizin dahil edilmesi anlamlıdır.

3.3.2. Geniş Coğrafi Projeksiyon

Osmanlı İmparatorluğu son iki yüzyılında büyük toprak kayıpları yaşamış olsa da, Atatürk'ün ilk kıtasına atandığı 1905 yılı itibariyle, halen, Doğu Avrupa'dan Azerbaycan'a, Kafkasya'dan Libya'ya uzanan fiziki ve beşeri coğrafya bakımından oldukça büyük bir çeşitliliğe sahipti. Dolayısıyla Atatürk ve onun çağdaşı olan diğer Osmanlı subayları, siyasi ve askerî meselelere çok geniş bir perspektif ve panoramadan bakabilme kabiliyetine sahiptiler. Gerçekten de çocukluk ve gençlik döneminde Makedonya'da yaşamış olan Atatürk'ün askerî okul yaşantısı ve subaylık döneminde, Selanik'ten İstanbul'a, Şam'dan Trablusgarp'a, Çanakkale'den Diyarbakır'a, Filistin'den Samsun'a, imparatorluğun çok farklı bölgelerinde uzun yıllar geçirmesi, onun stratejik vizyonunda etkili izler bırakmıştır.

Coğrafi deneyim sürecinin iki boyutundan birisi olan coğrafi büyüklük, bu araştırmada imparatorluk coğrafyası üzerinden değerlendirilmektedir. Geç ondokuzuncu yüzyıl ve erken yirminci yüzyılda plan masasındaki haritaya bakan bir Osmanlı subayı; Balkanlar'dan Kafkasya'ya, Anadolu'dan Ortadoğu'ya, Basra'dan Libya'ya kadar uzanan geniş bir fiziki alanı görürdü. Bu, farklı biçim ve düzeylerde şekillenen, farklı otonomiler içeren, çok uluslu, çok kültürlü karma bir yapıydı. Bu yapı her ne kadar Klasik Çağ'dan beri var olsa da, artık bu karmaşık denklemin içine hızla sanayileşen emperyalist “Düvel-i Muazzamanın” oluşturduğu, Marksizm, Sosyal Darwinizm, Antropososyoloji gibi yeni kavramlarla şekillenen zorlayıcı bir uluslararası siyasi ortam da katılmak zorundaydı. Osmanlı İmparatorluğu'nun Emperyalizmin mücadele alanı haline gelmesinin ve kozmopolit geniş bir coğrafi alana dağılmış bu niteliğinin, yukarıda da belirtildiği gibi, dönemin subayına günümüzden çok daha farklı bir stratejik perspektif ve panorama kazandırdığı yadsınamaz.

3.3.3. Jeostratejik Adaptasyon

Esasen jeostratejik adaptasyon coğrafi projeksiyon ve jeostratejik dengeyle ilişkili ve onların doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Karmaşık uluslararası siyasi ortam ve geniş bir coğrafi alanda hareket etmek durumunda kalan Osmanlı subayı, çok farklı coğrafi bölgelerde, farklı kültürel kimliklerle ilişki kurmak durumunda kalmıştır. Sözelimi Çanakkale Muharebelerinin kahraman birliği 57'nci Piyade Alayı'nın Yarbay Hüseyin Avni Bey'in şehadetinden sonraki komutanı Binbaşı Hayri Bey, bu alayla Çanakkale'de göreve devam etmiş, müteakiben önce Galiçya cephesinde ve bunun ardından da Filistin cephesinde görev yapmıştır. Aslında bu atama döngüsü, Osmanlı subayı için olağan bir durumdur. Dolayısıyla her Osmanlı subayı gibi Atatürk de benzer bir süreci yaşamıştır. Makedonya'da büyüyen bir Türkmen çocuğu olarak, gençliğinde Payitaht'ta bulunmuş, subay naspedildikten sonra ise Şam, Selanik, Trablusgarp, Manastır, Bolayır, Sofya, Çanakkale, Bitlis-Diyarbakır, Filistin, Suriye gibi imparatorluk coğrafyasının çoğunlukla birbiriyle ilgisiz bölgelerinde, üstelik muharip görevlerde bulunmuştur.

3.3.4. Coğrafi Deneyim Kavramına İlişkin Kodlama

Coğrafi Deneyim kavramına ilişkin kodlama ve kodların ince ayar nitelikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 31: Coğrafi Deneyime İlişkin Kodlama

Birincil Kodlar	İkincil Kodlar	Bağlamdaki Kodlar	Yardımcı Kodlar
vatan	fayda	karar	etmek
ileri	hareket	safha	fiil
memleket	uygun	mümkün	fırsat
cephe	hâl	zabit	ordu
cari	teşebbüs	savunma	cüret
mihver	İstanbul	tedbir	muharebe
hat	karşı	harekât	halâs
harita	Sivas	halli	derhal
sorumluluk	Ankara	muhafaza	eğitim
imkân	Erzurum	kuvvet	harp
dünya	Anafartalar	durum	talim
arazi	Conkbayırı	atılacaktır	talimname
civar	pişdar	sûrat	vicdan
çepeçevre	Kanlısirt	cesur	tekrar

Tablo 31-Devam			
büyük	Boğazlar	mahzur	şecaat
taraf	Bombasırtı	manevra	şiddet
	Halıtrıza	basit	
	Kumtepe	hazırlık	
	Cumali	ta'biye	
	Arıburnu	kabiliyet	
	Balkan	yerine	
	Ağıldere	tarz	
	Damakçılık		
	Kemalyeri		
	Kirte		

3.3.5. Atatürk'ün Davranışında Coğrafi Deneyim ile İlgili Bulgular

Elde edilen bulgular ışığında, Mondak ve Canache'ın tespitlerinden de yararlanılarak, geniş coğrafi projeksiyonun ve jeostratejik adaptasyonun Atatürk'e kazandırdığı birtakım nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

- Coğrafi bilgi,
- Fiziksel adaptasyon,
- Yerel dil ve lehçelere aşinalık,
- Kültürel farkındalık,
- Yerel tanınırlık,
- Jeostratejik tecrübe,
- Etkili karar verme.

Atatürk'ün coğrafi deneyimi neticesinde kazandığı niteliklerin arasında, bu araştırma bakımından etkili karar verme önemli ve göze çarpan bir husustur. *Taktik Meselenin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler* adlı eserinde arazinin iyi etüt edilmesi gereğini vurgularken, alt metinde, Çanakkale Muharebeleri sırasında edindiği coğrafi tecrübeyi de göstermektedir (Atatürk, 2011a, 8):

“Araziye gelince; araziye her zaman gerçek değerini vermek gereklidir. Arazinin, düşmanın hedeflerini sınırladığını kabul etmekten aksine düşmanın arazinin olanaklarından yararlanmasına ve zorluklarını yenerek amacını gerçekleştirmesine yardımcı olacağını kabul etmek lazımdır. Kocaçimen silsilesinin denize bakan yalçın kayalı yamaçlarında dökülen kanları hatırlamak, bu gerçeği kabul etmek için yeterlidir. Bir de kararlarımızda, mevzilere kayıtsız şartsız bağlı olmamalıyız. Sırf topoğrafya şartları uygun olduğu için bir mevziyi seçmek ve orada, belirsiz bir şekilde düşmanı beklemek hiçbir zaman doğru değildir..”

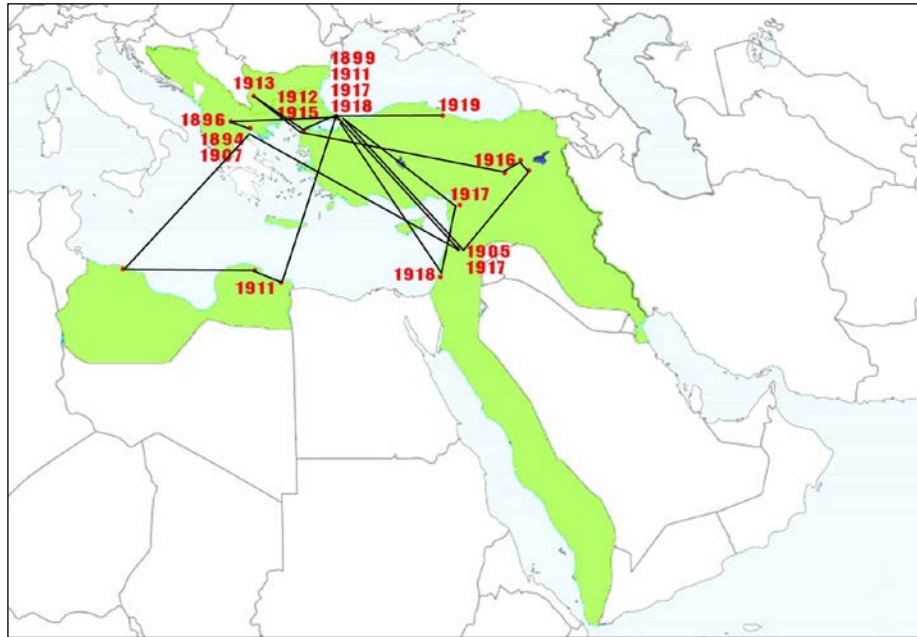
Atatürk 1917’de Harbiye Nezaretine yazdığı raporda Birinci Dünya Harbi’nin devamının Osmanlı İmparatorluğu’nun mahvına yol açacağına dair öngörüsünü dile getirir. Bu öngörü ise, tamamıyla muharebe ettiği cephelerde edindiği saha tecrübelerine dayanmaktadır (AKDITYK ATAM, 2006b, 1-2):

“Binaenaleyh harp devam ettiği halde karşısında bulunduğumuz en büyük tehlike her taraftan çürüyen binayı muazzamı saltanatın birgün dahilen birdenbire ve hep birden çökmesi ihtimalidir. (...) Cephelerimiz metalip ve ihtiyacı şudur: Garpta düşmanla karşı karşıya temas mevcut değildir. (...) Kafkasya’da vaziyeti askeriye hali tevakkufta olup tarafımızdan istirdadı mafata teşebbüs mümkün değildir. (...) Irakta İngilizler hedeflerini istihsal etmişlerdir. Binaenaleyh daha ileriye temdidi istilâ etmesi için esbabı siyasiye ve iktisadiye ve ya askeriye olmadığı kanaatindeyim. Mahaza eğer düşman temdidi harekât ve iktisabı mevaffakiyet ederse zayıyatı mevcudeye meselâ Musulun da ilâvesi hayatı umumiye bir darbei katiye mahiyetinde olamaz. Denilebilir ki vaziyeti umumiye adeta değişmemiş olur (...) Hulâsa garpta muhtemel taarruzatı ciddiye muntazır olmak ve Suriye hududunda vazih ve mustahzar olan düşman harekâtı asliyesine muvaffakiyet vermemek vaziyeti umumiye askeriyeimizin şimdiki mübrem talepleridir. Vaziyeti umumiye bu halde iken meselâ son kuvvetlerle Irak’ın istirdadını düşünmeye imkân yoktur. En kuvvetli düşman daha kavi ve daha hazır olarak Sinadadır. Ve bu düşmana incizap gayri kabili ihmaldir. Saniyen maddeten de imkân ve kuvvet yoktur. (...) Bu muhtasar nazarı umumiden neticei istidlalim, ‘artık her iş bitmiştir, ve bulunacak bir çare kalmamıştır’ zemininde değildir. Böyle bir kanaati bedbinane düşmanların ve tehlikelerin en vahimi olduğunu izaha hacet görmem. İmkânı halâs ve hayat mevcut olup ancak tedabiri saibeyi bulmak [lâzımdır].”

Görüldüğü üzere Atatürk, İttihat ve Terakki hükümetine sahadaki gerçekliği detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Bir taraftan Irak’ta taarruzi bir harekât ihtimalinin ortadan kalktığını ortaya koyarken, düşmanın en kuvvetli şekilde Sina’da konuşlandığını tespit etmektedir. Fayda-mahzur analizi yapmadan yapılacak bir girişimin eylemsel bir fayda sağlamayacağını da “vaziyeti umumiye adeta değişmemiş olur” sözleriyle net olarak ifade etmektedir. Raporunun sonunda ise bir çözüm önerisi sunmaktadır. Böylece coğrafi deneyim, Atatürk’ün davranışındaki pragmatik niteliği pekiştirici bir etki yaratmaktadır. Daha açık bir ifadeyle coğrafi deneyim, Atatürk’ün “saha deneyiminin” stratejik kültürün makro çevresel analiz düzeylerinden coğrafya bağlamında ifade ediliş tarzıdır. Yukarıdaki alıntıdan da görülebileceği üzere, Atatürk, saha deneyimini süratle sevk ve idare icraatına uyarlayan bir liderdir.

Bilindiği üzere Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar şu veya bu şekilde Osmanlı idaresinde bulunan ve Mondros Mütarekesi ile resmen kaybedilen bölgelerde, 1918’den itibaren, dönemin büyük devletlerinin manda ve himayesi altında farklı yönetimler kurulmuştur. Atatürk’ün özellikle Erken Cumhuriyet döneminde, bu bölgelerle ilgili siyasi gelişmelerde hızlı ve isabetli kararlar almasının ardında bu coğrafi “aşinalığın” payı göz ardı edilemez. Şekil 19 Atatürk’ün coğrafi deneyimini,

Şekil 20 ise Atatürk'ün coğrafi deneyim alanlarında kurulan devletleri şematik olarak göstermek maksadıyla oluşturulmuştur.

Şekil 19: Atatürk'ün Coğrafi Deneyimi

Şekil 20: Atatürk'ün Coğrafi Deneyim Alanlarında Kurulan Devletler

Avrupa ve Afrika Siyasi Haritası, [11.10.2017], <https://www.hgk.msb.gov.tr/tematik-haritalar>.

“Ben, siyasal sorunları da askerî durumlar gibi harita üzerinden incelerim.” diyen Atatürk’ün, sadece bu sözüne bakarak dahi, coğrafi deneyimini stratejik kararlarına yansıttığı sonucuna ulaşılabilir. Nitekim pek çok güvenlik meselesinin çözümüne dair görüşlerinde bu deneyiminden yararlandığı görülmektedir:

“Balkanlarda çıkacak bir harpte yeni bir strateji (Toplanma Stratejisi) uygulanmalıdır. Savunulması imkansız bölgeler ve jeostratejik değer taşımayan yerler önceden terk edilmelidir. İlk ve kesin darbe en tehlikeli güce (Bulgaristan’a) indirilmelidir. (Atay, 2004, 48-49). (...) Boğazların İngiltere’ye bırakılması bir taraftan barışın yapılmasını uzatırken, diğer taraftan da Türkiye ve Karadeniz’in egemenliğinin İngiltere’ye terk edilmesi anlamına gelmektedir. O dönemde Fransa, İtalya ve İngiltere müttefik olmalarına rağmen Akdeniz’de etkinlik yarışını sürdürmekteydiler. Kıbrıs ve Malta ile Cebelitarık Boğazı ve Süveyş kanalının kontrolünü elinde bulunduran İngiltere’nin bunlara ilaveten Kuzey-Güney stratejik harekât mihverine egemen olan Türk Boğazlarını da eklemesi ile bu bölgede mevcut gücünü büyük ölçüde artıracığı belirgindi. Böylece; itilaf devletlerinin, İngiltere ile Karadeniz’den, Yunanistan ve İtalya vasıtasıyla Ege Denizinden, Fransa ve İngiltere’nin Suriye ve Irak’ı işgalleri ile güneyden, Kafkasya Cephesinde ise Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan ve hatta Kafkasya devletleri ile oluşturulacak Kafkasya Seddi ile Türkiye’yi çepeçevre kuşatmaya kalktıkları görülmektedir. Kafkasya’nın Türkiye’nin kurtuluşunu sağlayacak hassas bir coğrafi platform olduğu değerlendirilmektedir.” (AKDITYK ATAM, 2006b, 120).

Atatürk’ün ince ayar davranışının düğüm ve kodlarının, yorumlayıcı içerik analiziyle tespit edildiği bu bölüm, Atatürk’ün ince ayar davranışının düğüm ve kodlarını ortaya koyması bakımından değerlidir. Ne var ki içerik analizinin bulgularının yanında analize konu olan metinleri oluşturan Atatürk’ün niyetini veya metinlerdeki mesajların, bu mesajları alan kişilerde oluşturduğu etkiyi açığa çıkarmak; niyete, bu bağlamda inanç, tutum ve normlara ilişkin bir çıkarımda bulunmak maksadıyla operasyonel kod analizine de başvurmak gerekmektedir. Zira Neuman’a göre (2014, 471) içerik analizi, metinde nelerin bulunduğunu tarif eder. Metni oluşturanın niyetini veya metindeki mesajların, bu mesajları alan kişilerde oluşturduğu etkiyi açığa çıkaramaz. Niyete; bu bağlamda inanç, tutum ve normlara ilişkin bir çıkarımda bulunmak için içerik analizini derinleştirmek gerekmektedir. Müteakip bölüm bahse konu derinleştirmeyi yapmaktadır.

4. ATATÜRK'ÜN OPERASYONEL KOD ANALİZİ

Üçüncü Bölüm'de Atatürk'ün ince ayar düğüm ve kodları belirlenmiş ve detaylı olarak açıklanmıştı. Bu bölümde bahse konu kodlamadan yararlanılarak, felsefi ve araçsal inançları tespit edilmiş ve Atatürk'ün stratejik düşüncesinin ne olduğu ortaya konulmuştur.

4.1. Felsefi ve Araçsal İnançların Tespitinde Operasyonel Kod Analizi

Leites'e göre (1951, 11), bir bireyin inanç sistemi, kendisi ve dünya hakkında sahip olduğu, birikmiş ve organize olmuş bilginin toplamından ibarettir. Dolayısıyla inanç kavramı ile stratejik karar alıcının çevresine ilişkin doğru olduğunu düşündüğü anlayış ve hatta algıları kastedilmektedir. Bu bağlamda, kişinin çevresindeki dünyaya ilişkin yorumları ve nesneler/olaylar arasındaki sebep-sonuç çıkarımları da inançlar kapsamında değerlendirilir. Liderin inançlarının, çevresini anlamaya ve karar süreçlerine etkisi, yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana pek çok bilimsel araştırmanın konusu haline gelmiştir.

Bu bağlamda George'a göre (1969, 192) inanç sisteminin karar verme süreciyle iki tür bileşeni mevcuttur. Birincisi, inançların siyasi hedeflerin tespitinde temel referans niteliğidir. Bu bileşen inançların, liderin hedefleri üzerinde doğrudan etkili olduğunu ortaya koyar. İkinci bileşen inançların, karar alıcının bulma, seçme, süzme, ilişki kurma, sorgulama ve teşkil etme süreçlerinde oynadığı role ilişkindir. Bu bileşen de inançları sayesinde meydana getirdiği bilginin, liderin süreç içerisinde kullandığı araçlar üzerindeki etkisini gösterir. Bundan dolayı inançların dinamik ve uyabilen bir yapısının olduğu söylenebilir. Zira özellikle araçsal bileşen nedeniyle, sürekli bir bilgi akışı vardır.

Ancak liderin inanç sistemi yeni bilgiye açıksa bilgi etkileşimi artacak, kapalıysa azalacaktır. İnanç sisteminin yeni bilgiye en kapalı olduğu durumda, yeni bilgi liderin çıkarlarıyla örtüşür şekilde yorumlanabilir. İnanç sisteminin yeni bilgiye en

açık olduğu durumda ise yeni bilgi, mevcut inanç sisteminde hakiki bir değişikliğe neden olacak şekilde benimsenir (Hermann, 1980, 9).

Görüldüğü üzere stratejik kültürde karar alıcı davranışını ortaya koymada kullanılan en önemli parametrelerden biri, karar alıcının inançları doğrultusunda çevresindeki dünyayı algılama biçimidir. Diğer bir deyişle karar alıcı karşılaştığı stratejik meseleyi nasıl algılıyorsa, ona göre çözecektir. Bu algının özünde de karar alıcının inançları bulunmaktadır. İnançlar, karar alıcıların stratejik ve operatif (yerine göre taktik) seçimlerini etkileyen normları, standartları ve ilkeleri sağlar. Bu anlayış ve inanç sistemlerine, Operasyonel Kod (OK) adı verilir (Leites 1951; Hermann, 1980, 10).

OK, liderlerin stratejik kararlarını, davranışlarına odaklanarak açıklamaya çalışan bir yöntem olmasının yanında; yine bu karar alıcıların siyasi düşüncelerini incelemek için kullanılan önemli bir araç seti olarak görülebilir. Operasyonel Kod Analizi (OKA), Nathan Leites'in; Lenin, Trotsky ve Stalin'in politik bakış açılarını incelediği ve 1951 yılında yayınlanan *Operational Code of the Politburo* adlı eseriyle birlikte literatüre girmiştir. Leites (1951, 12); "kültür", "inançlar" ve "kişilik" kavramlarını operasyonel kod analizinin unsurları olarak tanımlamış; Politbüro mensuplarının karar verme biçimlerini ve dünya görüşlerini inceleyerek, karar verme davranışlarının niteliklerini ortaya koymuştur. Leites'in OKA'sı daha sonra George, Holsti ve Walker gibi araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir.³⁸

George, OKA'yı, inanç ve karar verme arasındaki siyasi hedeflerin tespitine ve araçlar üzerindeki etkisine ilişkin bileşen olma niteliklerinden yola çıkarak; felsefi ve araçsal inançlar kategorizasyonunu yapmış ve bu inançlara ilişkin beşer soru sormuştur. George'un tasnifine göre (1969, 192-194), felsefi inançlar liderin kendisini içinde bulduğu ve orada "ötekinin" doğası ile yüzleştiği siyasi çevreye ilişkin varsayımlarını; araçsal inançlar ise bahse konu siyasi çevrede liderin "kendisini" ve nihai hedeflerine yönelik en iyi strateji ya da taktiklerini ortaya koyar. Bu bileşenler bir arada, stratejik karar alıcıları teşhis ederler ve tercih eğilimlerini açıklarlar. Felsefi inançlar tutumu, araçsal inançlar davranışı biçimlendirir. Özetle

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. George, Alexander. 1969. The 'Operational Code': A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making. **International Studies Quarterly**, c. 13. 190-222; Walker, Stephen G. 1983. The Motivational Foundations of Political Belief Systems. **International Studies Quarterly**, c. 27. 179-201; Walker, Stephen G. 1990. The Evolution of Operational Code Analysis. **Political Psychology**, c. 11. 403-418; Walker, Stephen G. ve Schafer, Mark. 2000. The Political Universe of Lyndon B. Johnston and His Advisors: Diagnostic and Strategic Propensities in Their Operational Code. **Political Psychology**, c. 21. 529-543.

operasyonel kod analizi bir siyasi liderin çekirdek inanç sistemi üzerine yapılan bir çalışmadır (Erişen, Kesgin ve Efegil, 2013, 29-30). Felsefi ve araçsal inançlar, aşağıdaki sorulara birer yanıt niteliğindedirler (George, 1969, 192-193):

4.1.1. Bir Operasyonel Kodun Felsefi İnançları

P.1. Siyasi hayatın gereken doğası nedir? Siyasi çevre bir uyum mu, yoksa bir çatışma alanı mıdır? Birinin siyasi karşıtının en temel karakteri nedir?

P.2. Karar alıcının temel değerlerini ve isteklerini gerçekleştirebilmesi için neler gereklidir? Bu kişi gerçekleşen bu durumla ilgili olarak iyimser olabilir mi ya da kötümser mi olmalıdır, ayrıca kendisi ve/veya öteki neye riayet etmelidir?

P.3. Siyasi gelecek öngörülebilir midir? Öyleyse, ne manada ve ne boyutta?

P.4. Kendisi ya da öteki, tarihsel gelişme üzerinde ne kadar kontrol ya da hâkimiyet tesis etmelidir? Kendisinin ya da ötekinin tarihi istedikleri doğrultuda harekete geçirmede ve şekillendirmedeki rolü nedir?

P.5. İnsan ilişkilerinde ve tarihsel gelişimde şansın rolü nedir?

Diğer bir deyişle felsefi inançlar; siyasetin ve politik çatışmanın temel doğası ve rakibin imajı ile ilgili bir aktör tarafından yapılan varsayımlar ve önermelere (P-1); bir kişinin temel politik değerlerine ulaşma konusundaki beklentilerine (P-2); siyasi sonuçların öngörülebilirliğine (P-3); siyasi liderlerin etkileyebilme ya da kontrol edebilme kabiliyetlerine (P-4) ve şansın rolüne (P-5) atıf yapar.

4.1.2. Bir Operasyonel Kodun Araçsal İnanışları

I.1. Siyasi eylemin amaç ve hedeflerini belirlemede en iyi yaklaşım nedir?

I.2. Eylemin hedefleri en iyi nasıl takip edilir?

I.3. Siyasi eylemin riskleri nasıl hesaplanır, kontrol edilir, kabul edilir?

I.4. Karar alıcının kendi çıkarlarını geliştirebilmesi için en iyi eylem zamanı nedir?

I.5. Karar alıcının çıkarlarını geliştirmesi için uyguladığı değişik yolların rolü ve faydası nedir?

P.1, I.1 ve P.4 diğer soruların da cevaplarını belirlemede temel inançlar olarak kabul edilirler.

Dolayısıyla araçsal inançlar, doğru eylem strateji ve taktiklerine ilişkin sorunlarla ilgilidir. Bunlar; siyasi eylem için en uygun hedef/hedefleri seçme (I-1); bu amaç ve hedeflerin en etkin bir biçimde takip edilebilirliği (I-2); siyasi eylemin risklerinin hesaplanması ve kontrol edilmesi için en iyi yol (I-3); eylemin zamanlaması (I-4); kişinin menfaatlerini yükseltmek için farklı araçların kullanımı (I-5) ile ilgilidir (George, 1969, 201).

Walker'a göre (1983, 192) operasyonel kod yapısı, aynı zamanda siyasi tercihin mekanizmaları olarak motivasyon ve biliş arasındaki boşluğu da dolduran bir perspektif de sunmaktadır. Bu bağlamda OKA'nın temel varsayımı, liderlerin stratejileri şekillendirmede önemli oldukları ve onların sahip oldukları inançların, aldıkları stratejik kararları anlamada nedensel mekanizmalar olarak kabul edilebileceğidir. Stratejik kararların açıklanmasında nedensel mekanizmalar olarak hareket etmeleri durumunda, inançların üç ideal etkisi olabilir (Walker, 1983, 192): İlk olarak, inançların çevrenin hayli geçirgen olduğunu öne süren yansıtıcı etkileri vardır ve durumu doğru olarak yansıtırlar, eylemi etkilerler. İkincisi, inançların gerçekleri yansıtmasalar bile yine de eylem için temel oluşturabilecek yönlendirici etkileri vardır. Böyle bir durumda inançlar eylem için hem gerekli hem de yeterli koşullardır. Üçüncü olarak da, inançların zamana bağlı olarak değişebilecek belirgin öğrenme etkileri vardır. Bu öğrenme etkisi, gerçeklikle yakınlaşmalarına ya da uzaklaşmalarına bağlı olarak gelecekteki eylemleri etkiler (Walker ve Schafer, 2010, 227).

Holsti, George'un felsefî ve araçsal inançlara ilişkin sorularına yanıt bulmaya çalışırken bir operasyonel kod tipolojisi geliştirmiştir. Buna göre Holsti, lider davranışlarından yola çıkarak altı operasyonel kod tipi keşfetmiş ve bunları A, B, C, D, E, F olarak adlandırmıştır. Ancak bu tipler Walker tarafından (1983, 184-186) A, B, C, DEF olarak dörde düşürülmüştür.

Tipoloji politik dünyadaki çatışmanın doğası (geçici/kalıcı) ve kaynağına (birey/toplum/uluslararası sistem) dayanmakta, P-1, I-1 ve P-4'ün cevaplarından çıkarılmaktadır. Revize edilen tipolojide, çatışmayı kalıcı olarak gören kötümserler (DEF tipleri) çatışmanın kaynağından bağımsız olarak bir araya getirilirler. Diğer taraftan iyimserler; bireylerin yanlış algılamalarına (A), sosyal kurumlara (B) ya da uluslararası sistemin anarşik doğasına (C) dayanarak çatışmanın kaynağına

odaklanmalarıyla kötümserlerden ayrılırlar. Bu farklılıkların diğer felsefi ve araçsal inançlar üzerinde etkisi vardır (Walker, Schafer ve Young, 1998, 177-180).

Çağdaş OKA, Walker, Schafer ve Young tarafından ortaya konulan ve fiillerin amacı, zamanı ile hedefi (nesne) üzerine kurulu olan “Bağlamdaki Eylemler Sistemi (VICS)”³⁹ adındaki sistematik ve sayısal bir içerik analiz sistemi ile yapılmaktadır. VICS ile kişinin genel (kamuoyu önündeki konuşmaları, bildirileri, röportajları ve basın toplantıları) veya özel (günlükleri ve mektupları gibi) açıklamalarındaki kelimelere odaklanarak operasyonel kod analizi gerçekleştirilmektedir. VICS, Tablo 32’deki felsefi ve araçsal inançlarla uyumlu sayısal göstergeler oluşturmak maksadıyla; liderin kamuya mal olmuş söylemlerindeki fiillere ve onların “kendisi” ve “diğerleri” hakkında yaptığı güç kullanımına ilişkin atıflara odaklanır.

VICS’in inançlara ilişkin ana göstergeleri olan, P-1 (siyasi alanın doğası), I-1 (hedeflere stratejik yaklaşım) ve P-4 (tarihsel gelişimi kontrol etme becerisi); liderin “kendi” ve “diğerleri” imgesini dört bölümden birisine yerleştirmek maksadıyla, Tablo 32’nin dikey (P-1/I-1) ve yatay (P-4) eksenlerinde bulunurlar. “Kendi” (I-1, P-4A) ve “diğer” (P-1, P-4B) konumları; yatıştırma, uzlaşma hükmetme ve kilitlenme hedeflerine yönelik stratejik tercihlere yol gösterir. Tablo 32 bu tipolojiyi açıklamaktadır. Örneğin Tablo 32’deki Tip A’nın stratejik tercihleri (en yüksek tercih 4, en düşüğü 1 olacak şekilde); 4=Yatıştırma, 3=Kilitlenme, 2=Hükmetme, 1=Uzlaşma⁴⁰ şeklinde sıralanmıştır.

³⁹ İngilizce orijinal adı “Verbs in Context System” şeklindedir.

⁴⁰ İngilizce orijinal adları; 4=Settle, 3=Deadlock, 2=Dominant, 1=Submit.

Tablo 32: Holsti/Walker Tipolojisi

TİP A	(P-1/I-1)	TİP C
İYİMSERLER Çatışma geçicidir. İnsanların yanlış anlamalarından ve iletişim hatalarından kaynaklanır. Bir savaşın temel tehlikesi olan çatışma sarmalı, algı yanılgıları ve düşünmeden verilen yanıtlardan kaynaklanır. Hasımlar sıklıkla uzlaşma ve sağlamlıktan etkilenirler. İyimserlik garantidir ve liderin tarihsel gelişimi şekillendirme kabiliyeti ve isteğine dayanır. Gelecek, nispeten tahmin edilebilir ve kontrol edilebilir durumdadır. Ortak menfaatleri vurgulayan bir çerçeve içinde hedefler belirler. Gerginlikten kaçınarak ve uzlaştırma fırsatları ortaya çıktığında hızlı davranarak riskleri kontrol eden esnek stratejilerle uluslararası hedefleri aşamalı olarak arar. Müzakere ve uzlaşma için iklim oluşturan kaynaklara önem verir ve erken kuvvet kullanımından kaçınır. Yatıştırma > Kilitlenme > Hükmetme > Uzlaşma	+2.00 - - - - +1.50 - - - - - +1.00 - - - - +0.50 - - - - -	İYİMSERLER Uluslararası sistemi çıkarların uyumunu yansıtacak şekilde yeniden yapılandırmak mümkündür. Çatışmanın kaynağı, çeşitli nedenlerle savaş çıkmasına yol açan anarşik uluslararası sistemdir. Rakipler siyasi evrenin doğasına ve hedeflere verdikleri tepkinin uzlaşmacı ya da çatışmacı olmasına göre değişiklik gösterirler. Uluslararası sistemin yapısı değiştirilmedikçe (çatışma geçici kılınmadıkça) hedefler konusunda kötümser olunacaktır, zira anarşik sistemde diğer aktörlerin tarihsel gelişim üzerindeki kontrolü ve öngörüsü kendisinininkine göre zayıftır. Optimal hedefleri, kapsamlı bir çerçeve içinde, enerjik bir biçimde belirler. Paylaşılan hedefleri takip eder, sonuçlar yerine araçları sınırlayarak riskleri kontrol eder. Uzlaştırma fırsatları ortaya çıktığında çabuk davranır ve mümkün olduğunca tırmandırıcı eylemlerden kaçınır, askeri yeteneklerden başka kaynakları daha faydalı bulur. Yatıştırma > Hükmetme > Kilitlenme > Uzlaşma
(P-4A/P-4B) -2.00---- -1,50---- -1.00---- -.50----	--+0.00--	--- +.50--- +1.00 --- +1.50--- +2.00 (P-4A/P-4B)
Hükmetme > Yatıştırma > Kilitlenme > Uzlaşma İnsan doğası (D), Milliyetçilik (E) veya uluslararası anarşiden (F) kaynaklanan çatışma kalıcıdır. Güç dengesizlikleri savaşın en büyük tehlikeleridir. Hasımlar değişebilir ve uzlaşmaya veya sertliğe verilen tepkiler belirsizdir. İyimserlik uzun vadede azalır ve kısa vadede liderliğin kalitesine ve bir güç dengesine bağlıdır. Öngörülebilirlik ve tarihsel gelişme üzerindeki kontrolü sınırlıdır. Sınırlı hedefleri ılımlı araçlarla esnek bir şekilde arar. Hasımın durumu ve koşullar kullanılmasını gerektiriyorsa, sadece son çare olarak, askeri gücü kullanır. KÖTÜMSERLER TİP DEF	- - - -0.50 - - - - - -1.00 - - - - -1.50 - - -	Hükmetme > Kilitlenme > Yatıştırma > Uzlaşma Savaşçı devletlerden kaynaklandığı için çatışma geçicidir; yanlış hesaplama ve yatıştırma savaşın ana nedenleridir. Hasımlar rasyoneldir ve caydırılabilirler. Hedeflerin gerçekleştirilmesi konusunda iyimserlik esastır. Siyasal gelecek nispeten öngörülebilir ve tarihi gelişim üzerinde kontrol mümkündür. En uygun hedefleri geniş bir çerçevede ve enerjik olarak aramak gerekir. Sonuçlar yerine araçları sınırlayarak riskleri kontrol eder. Düşük riskler içeren büyük kazanımlara yönelik olasılıklar sunduğu müddetçe, güç kullanımı da dahil olmak üzere her taktik ve yöntem uygun olabilir. İYİMSERLER TİP B
	(P-1/I-1)	

Walker, Stephen G. 1983. The Motivational Foundations of Political Belief Systems. *International Studies Quarterly*, c. 27. 179-201'den uyarlanmıştır.

Tablo 33. Tip A/Tip DEF Sübjektif Oyunu

DiĞER				DiĞER				DiĞER			
KENDİ		İB	ÇT	KENDİ		İB	ÇT	KENDİ		İB	ÇT
	İB	4,3	1,4		İB	Yatış.	K: Uzlaş. D: Hükmet.		İB	4,3	1,4
	ÇT	2,1	3,2*		ÇT	K: Hükmet. D: Uzlaş.	Kilitlenme.		ÇT	2,1	3,2*
Kendi Stratejisi: ÇT				Olası Kazançlar				Diğeri Stratejisi: ÇT			

Walker, Stephen G. ve Schafer, Mark. 2006. **Beliefs and Leadership in World Politics**. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan, 14'ten uyarlanmıştır.

Açıklamalar: Kendi: Tip A ve Diğeri: Tip DEF. Klasik oyun teorisindeki Kısa Vadeli Nash Dengesi * ile gösterilmiştir. Ardışık oyun teorisine uyan bu oyundaki, uzun vadeli dengenin ise altı çizilmiştir.

“Kendi” ve “diğeri” tercihlerinin kombinasyonu, “Kendi”sinin “Diğeri”ne yönelik olası tercihlerine karşı, “Diğeri”nin “Kendi”sine yönelik tercihlerini açıklayan bir 2x2’li sübjektif oyun matrisi ile modellenir. Tablo 33’teki 2x2’li oyun matrisi, Kendi için bir Tip A kimliği ve Diğeri için bir Tip DEF kimliği gösterir. Bu oyunda her oyuncunun iki stratejisi vardır: İşbirliği (İB)⁴¹ ve Çatışma (ÇT). Kendi ve Diğeri stratejilerinin kesişimi, sübjektif oyun için istikrarlı bir sonuca yol açar, yani ya Yatıştırma (4,3) ya da Kilitlenme (3,2) şeklinde dengeye ulaşır.

Holsti/Walker tipolojisi geliştirilirken, oyun matrisi gibi “Hükmetme”, “Yatıştırma”, “Kilitlenme” ve “Uzlaşma” kavramları da oyun teorisinden almıştır. Hükmetme, baskılama ya da domine etme eylemlerine karşılık gelirken; yatıştırma ve uzlaşma daha savunmacı ve işbirlikçi bir davranış tercihinin göstergesidir. Kilitlenme ise, her iki oyuncunun da kendisine ve siyasi ortama en çok uyan tercihi yapacaklarını göstermektedir. Bilindiği üzere buna klasik oyun kuramında Nash Dengesi adı verilmektedir.

Tablo 32’deki P-1 eksenini, bir liderin siyasi evrendeki diğeri aktörlerin hedeflerine nasıl yaklaştığı ve hedeflerini nasıl tanımladığı hakkındaki inançlarına karşılık gelir. Dolayısıyla P-1’in rakamsal karşılığı, herhangi bir söylemde “Diğeri”ne atfedilen olumsuz fiillerin oranının, olumlu fiillerin oranından çıkarılmasıdır. Sonuç -1 ile 0 arasındaysa siyasi evren bir hasmane/çatışmalı/uyuşmazlık ortamı olarak; 0 ile +1 arasındaysa siyasi evren samimi/iş birliği/uyum ortamı olarak görülüyor demektir.

Örneğin, bir lider siyasi evreni işbirliği ortamı olarak görüyorsa; liderin söyleminde Diğer ile işbirliği ifadelerinin daha yüksek olması beklenir.

I-1, bir liderin siyasi hedeflerine yönelik stratejisini gösterir. Diğer bir ifadeyle liderin Kendi eylemleri için en uygun stratejik kararına ilişkin inançlarını gösterir. Eğer lider hasmane bir üslup kullanıyorsa, stratejisinin de daha çok hasmane olması beklenir. I-1, liderin kendi stratejisini nasıl tanımladığını belirlemeye yarar. Tablo 34, VICS endekslerinin hesaplanması ile ilgili ayrıntıları sunmaktadır.

Çoklukla stratejik kültür ve dış politika değerlendirmelerinde kullanılan operasyonel kod analizi, Crichlow’a göre (2006, 81) bir siyasi liderin çekirdek inanç sistemi üzerine yapılan bir çalışmadır. Diğer benzer yöntemler (örneğin, Margaret Hermann’ın Liderlik Özellikleri Analizi) gibi operasyonel kod analizi de liderlerin kullandıkları kelimelerin kendilerine ayna tuttuğunu varsaymaktadır.

P-1, P-2, I-1 ve I-2 hariç 1.0 ile -1.0 arasındaki tüm değerler 0 ile 1.0 arasında değişmektedir. P-2 ve I-2, aralığı standartlaştırmak için üçe bölünmüştür. Nitel Değişken Dizini, bir dağılımdaki farklı gözlem çiftlerinin, dağılımdaki farklı benzer N (vaka sayısı) ve benzer sayıdaki değişken sınıflandırması çiftlerinin muhtemel azami sayısına oranıdır (Walker, Schafer ve Young, 1998, 88).

Tablo 34: VICS Endekslerinin Hesaplanması

FELSEFİ İNANÇLAR			
	Unsurlar	İçerik	Açıklama
P-1.	Siyasi Alanın Doğası (Diğer İmgesi)	% Pozitif eksi % Negatif Geçişli “Diğer” Yorumları	+1.0 dost ile -1.0 düşman arası
P-2.	Siyasi Değerlerin Gerçekleşmesi (İyimserlik/Kötümserlik)	Geçişli “Diğer” Yorumlarının Ortalama Yoğunluğu (3’e bölünme)	+1.0 iyimser ile -1.0 kötümser arası
P-3.	Siyasi Gelecek (Diğerlerinin Taktiklerinin Ön-görülebilirliği)	“Diğer” yorumlarının nitel varyasyonunun -1 endeksi.	1.0 öngörülebilir ile 0.0 belirsiz arası
P-4.	Tarihsel Gelişim (Kontrol Yeri)	Kendi (P4A) ya da Diğer (P4B) Yorumları. [Kendi artı Diğer Yorumları]	1.0 yüksek ile 0.0 düşük oto kontrol
P-5.	Şansın Rolü (Kontrolün Yokluğu)	-1 [Siyasi Gelecek x Tarihsel Gelişim Endeksi]	1.0 yüksek rol ile 0.0 düşük rol arası

⁴¹ Orijinali; Cooperate (CO) ve Conflict (CF)’dir.

Tablo 34-Devam			
ARAÇSAL İNANÇLAR			
	Ursullar	İçerik	Açıklama
I-1.	Hedeflere Yaklaşım (Stratejinin Yöneltilimi)	% Pozitif eksi % Negatif "Kendi" Yorumları	+1.0 yüksek işbirliği ile -1.0 yüksek çatışma
I-2.	Hedeflerin Takibi (Taktiklerin Yoğunluğu)	Geçişli "Kendi" Yorumlarının Ortalama Yoğunluğu (3'e bölünme)	+1.0 yüksek işbirliği ile -1.0 yüksek çatışma arası
I-3.	Risk Oryantasyonu (Taktiklerin Öngörülebilirliği)	"Kendi" yorumlarının nitel varyasyonunun -1 endeksi.	1.0 risk alan ile 0.0 riskten kaçınan arası
I-4.	Eylemin Zamanlaması (Taktiklerin Esnekliği)	-1 Mutlak Değer [% X eksi % Y "Kendi" Yorumları]	1.0 yüksek ile 0.0 düşük kayma eğilimi
	a. Çatışmaya karşı işbirliği taktikleri	X = İşbirliği ve Y = Çatışma	
	b. Söyleme karşı eylem taktikleri	X = Söylem ve Y = Eylem	
I-5.	Araçların Uygunluğu (Gücün Uygulanması)	"a"dan "e"ye Kadar Güç Kategorilerinin Uygulanma Yüzdeleri	+1.0 çok sık ile 0.0 seyrek arası
	a. Ödül	a'nın sıklığının genele bölümü	
	b. Vaat	b'nin sıklığının genele bölümü	
	c. Cazibe/Destek	c'nin sıklığının genele bölümü	
	ç. Ret/Direnç	ç'nin sıklığının genele bölümü	
	d. Tehdit Etme	d'nin sıklığının genele bölümü	
	e. Cezalandırma	e'nin sıklığının genele bölümü	

Walker, Schafer, and Young, "Systematic Procedures"; and Stephen G. Walker, Mark Schafer, and Michael D. Young, "Profiling the Operational Codes of Political Leaders," in *The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton*, ed. Jerrold M. Post, University of Michigan Press, Ann Arbor, MI, USA, 2003, 215-245'den uyarlanmıştır.

Walker ve Schafer (2007), temel operasyonel kod dizinlerine dayanan tercih sıralamalarını daha da rafine etmişler ve bir "tercihlerden sonuç çıkarma teorisi" geliştirmişlerdir. Çıkarımlar, liderin temel operasyonel kod puanlarının (P-1, I-1 ve P-4), dünya liderleri arasından çıkarılan bir norm örneklemesine kıyaslanmasıyla yapılmaktadır. Skorlar bu normun üstünde ya da altında bulunduğu zaman; dizin, tercihlerin ortaya çıkarılması amacıyla pozitif ya da negatif kabul edilir. P-4 dizini için standart sapmanın bir norm aralığı belirlenmiştir ve dizin, puanın normatif

ortalamanın bir standart sapması içerisinde olup olmadığına bakarak yorumlanmaktadır. Operasyonel kodlarını hesapladıktan sonra karar alıcının sübjektif oyunlamasını oluşturmak da mümkündür. Ancak Atatürk'ün sübjektif oyunlaması bu araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

İkinci Bölüm'den hatırlanacağı üzere, yanlışlanabilir bir kurama ulaşmayı amaç edinen Johnston'un stratejik kültürün tanımlanması ve operasyonelleştirilmesi argümanı, Leites, George, Holsti ve Walker tarafından geliştirilen OKA yapısına oldukça yakındır. Johnston tarafından tanımlandığı şekliyle stratejik kültürün iki önemli bileşeni, George'un felsefi ve araçsal inançları birbirinden ayıran operasyonel kod yapısı hakkında yaptığı ayrımlara yakından benziyor.

Birincisi, stratejik çevrenin düzenlenmesi ile ilgili temel varsayımları; yani insani ilişkilerde savaşın rolünü (kaçınılabilir ya da kaçınılmaz olması), hasmın doğası ile ortaya çıkardığı tehdidi (sıfır toplam ya da pozitif toplam) ve kuvvet kullanımının etkinliğini (sonuçların kontrolü ile tehditleri ortadan kaldırma becerisini) kapsıyor. Nitekim bunlar, birlikte stratejik bir kültürün merkezî paradigmasını oluşturmaktadırlar. İkinci kısım, bu üç soru grubuna [kaçınılmazlık, toplamlılık, beceri] verilen cevaplarla tanımlanan tehdit ortamıyla başa çıkmak için hangi stratejik seçeneklerin en etkili olabileceği hakkındaki daha operasyonel düzeyde varsayımlardan oluşmaktadır. Johnston'a göre (1998) bu alt düzey varsayımlar, mantiken merkezî paradigmadan çıkartılabilir.

Diğer taraftan bu araştırmadaki çeşitlemeli analizin bir bölümü, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin iç ve dış güvenlik krizleri olan her bir vakanın YİA ve OKA korelasyonundan oluşmaktadır. Bu nedenle her bir analizin sonunda nelerin süreklilik arz ettiği, nelerin ise ince ayar niteliği taşıdığı, oluşturulan korelasyon matrisleriyle tespit edilmiştir. Denilebilir ki, OKA diğer karar alıcı tutum ve davranışı ölçme yöntemlerine kıyasla deskriptif niteliktedir ve geçmiş liderlerin operasyonel kodlarına bugünün gözlüğüyle bakmaya vurgu yapar.

Bu niteliğiyle OKA, liderlerin algılamalarına olayların etkisini analiz etmede faydalıdır, ama liderlerin nasıl davrandıklarını ortaya koyma konusundaki kabiliyeti müteakip maddede açıklanacak olan bilişsel haritalamaya kıyasla daha düşüktür. Kısa ve öz bir biçimde açıklamak gerekirse; bilişsel haritalama, operasyonel kod analizini tamamlayıcı niteliktedir. Zira her iki metot da karar alıcıların hâkim normlar

tarafından etkilendiğini kabul etse bile; bu normların karar vermeyi etkileme şekilleri operasyonel kod analizi ve bilişsel haritalamada farklılıklar gösterir.

4.2. Operasyonel Kod Bakımından Taarruzilik ve Savunmacılık

Operasyonel kod analizi (OKA), aslen bir önceki bölümde ele alınan içerik analizinin özgün bir uygulama şeklidir. Bundan dolayı OKA da ele aldığı bireyin sözlü ve yazılı metinlerini davranış ölçümü için temel alır. Davranış ölçümündeki ana sorunsalı ise bireyin felsefi ve araçsal inançlarıdır. Bu özelliğiyle OKA, bireyin felsefi inançları ile güç, bağımlılık ve başarı ihtiyaçları arasındaki sistematik ilişkilerin incelenmesi bakımından faydalıdır (Leites, 1951; Feng, 2005, 646). Dolayısıyla bireyin güç, bağımlılık ve başarıya duyulan gereksinimlerine bağlı olarak, kendi operasyonel kod inançlarının içeriği farklı olacaktır.

Öte yandan Walker, Schafer ve Young’a göre (2003, 219) Johnston’un, stratejik kültürün, yüksek strateji tercihlerini yönelttiğine dair tespiti, OKA’nın mantığıyla uyumludur. Bahse konu bu uyumluluğu; tıpkı Leites’in Politbüro ve Bolşevizm, ya da aşağıda açıklanacağı üzere Johnston’un parabellum ve Konfüçyüs karşıtlığında olduğu gibi; bu çalışmada da Müfti’nin cüret ve temkin, Karaosmanoğlu’nun taarruzilik ve savunmacılık argümanlarını operasyonel kod yapısını kullanarak test etmeyi mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, Leites (1953, 13-14), operasyonel kodu esasen bir karar alıcıya bağlı psiko-kültürel bir yapı, “siyasi strateji kavramlaştırması” ve Bolşevik doktrinindeki davranış kuralları olarak tanımlamıştır.

Zannımızca, Leites’in Sovyet liderler üzerinde yaptığı analizin “Bolşevizm inancı” sonucuna ulaşması; inançlar ve normlar içeren kültürel bir yapı olarak stratejik kültürün, karar alıcıların inançlarınca yansıtıldığını göstermektedir. Öyleyse bir liderin operasyonel kodu, onun inançlarının ve bu bağlamda karar verme eylemlerinin stratejik kültürlenmesindeki normlar ve inançlar içinde yer alıp almadığını görebilmek maksadıyla analiz edilebilir.

Araştırmanın çıkış noktasını teşkil eden taarruzilik ve savunmacılık argümanları üzerinden ele alındığında, felsefi ve araçsal operasyonel kod inançları ve tutumları bağlamında iki tür stratejik kültürden söz edilebilir. Taarruzilik stratejik kültürü, yüksek bir kuvvet uygulama ihtiyacı gösterir. Liderler, çatışmayı uluslararası anarşi altında kalıcı olarak görürler. Özellikle büyük kazançlar için umut vadediyorsa,

kuvvet kullanımına ilişkin herhangi bir taktik veya strateji mazur ve hatta gerekli görülür. Böylece taarruzi strateji ve taktikler, savunmacı ve uzlaştırmacı olanlara baskın gelir. Çatışma ve şiddeti yönetmek için diplomatik çabalar yerine askerî operasyonlar önceliklidir. Askerî operasyonlarda, hızlı ve topyekûn kazanma stratejileri/taktikleri tercih edilir.

Tedafüi stratejik kültürde, bireyler çatışmanın geçici olduğu daha barışçıl bir dünya görürler. Bağlanma ihtiyacını daha da vurgularlar ve liderlerin erdemlerine ya da gelişmeleri kontrol edebilme yeteneklerine dayanan barışçıl çözüm fırsatları konusunda iyimserdirler. Stratejiler esnektir, ancak mümkün olduğunda kuvvet kullanımından kaçınılır. Savunmacılık vurgulanır ve savaşlar yalnızca doğru bir neden için ve ancak son çare olarak kullanılır. Bu nedenle, savunmacı ve uzlaştırmacı strateji ve taktikler, taarruzi olanlara baskın gelir. Tedafüi stratejik kültüre göre, herhangi bir askerî operasyondan önce, mutlaka müzakereler yapılmalıdır. Dahası, kuvvet uygulanması gerektiğinde, tercih sıralaması, sınırlı bir güç kullanımı, müzakere yapılması ve ilk fırsatta sağlanınca ateşkesin sağlanması şeklinde olacaktır.

Johnston'un parabellum paradigmasına göre stratejik tercihlerin öncelik sıralaması şu şekildedir (1998, 113): “Saldırgan/yayılmacı Strateji > Savunma Stratejisi > Uzlaşmacı Strateji. (...) Bir devletin revizyonist veya genişlemeci politik hedefleri varsa, taarruzi/yayılmacı stratejiyi savunma amaçlı stratejiye tercih eder”. Diğer taraftan Johnston güvenlik alanında, Neorealist dengeleme davranışı gibi düşük zorlama politikalarını ise, uzlaşmacı stratejik tercihler olarak sınıflandırmaktadır⁴².

Hem savunmacı, hem de taarruzi stratejik kültürler stratejik tercihlerin farklı düzeylerinde farklılaşsalar da zayıf ve güçlü biçimleri vardır. Giriş Bölümü Tablo 31’deki Holsti/Walker tipolojisinden hatırlanacağı üzere, bir savunmacı lider tip A (zayıf) ya da tip C (güçlü) tutum/davranışlarını sergileyebilir, ancak her iki durumda da diplomatik yöntemlerde ya da güvenlik tedbirlerinde tedafüi bir profil çizecektir. Diğer taraftan, Şekil 21’de gösterildiği şekilde, ortalamanın altında bir taarruzi lider daha işbirlikçi davranıp Savunmacı Realizm ile ilişkili olarak tip DEF tutum/davranışlarını sergilerken; güçlü bir taarruzi lider, Saldırgan Realizm ile ilişkili olarak tip B tutum/davranışlarını sergileyecektir.

<u>TİP A</u> Çatışma geçicidir. ZAYIF SAVUNMACI Yatıştırma > Kilitlenme > Hükmetme > Uzlaşma	+ (P-1/I-1) Liderin Samimiyeti ve İşbirliği	<u>TİP C</u> Çatışma geçicidir. GÜÇLÜ SAVUNMACI Yatıştırma > Hükmetme > Kilitlenme > Uzlaşma
(P-4A) Liderin Tarihsel gelişim üzerindeki kontrolüne olan inancı (P-4B)		
Hükmetme > Yatıştırma > Kilitlenme > Uzlaşma Çatışma kalıcıdır. ZAYIF TAARRUZİ (SAVUNMACI REALİZM) <u>TİP DEF</u>	Liderin kendisine ve diğerine atfedilen düşmanlık ve çatışma (P-1/I-1) -	Hükmetme > Kilitlenme > Yatıştırma > Uzlaşma Çatışma geçicidir. GÜÇLÜ TAARRUZİ (SALDIRGAN REALİZM) <u>TİP B</u>

Şekil 21: Holsti/Walker Tipolojisine Göre Lider Tiplerinin Genel Davranışları

Holsti/Walker tipolojisinde dört temel inancın her birisini sergileyen bir lider bulunabilir. Hatırlanacağı üzere Holsti/Walker tipolojisindeki yatay eksen, liderin tarihsel gelişim üzerindeki kontrolüne olan inancını göstermektedir (P-4). Pozitif düşey eksen, samimiyeti ve işbirliğini; negatif düşey eksen ise bir liderin kendisine (I-1) ve diğerine (P-1) atfedilen düşmanlığı ve çatışmayı temsil etmektedir. Holsti/Walker tipolojisi içinde yer alan bu temel operasyonel kod inançlarının yani P-4, I-1 ve P-1'in; “kendi” (P-4A, I-1) ve “diğer” (P-4B, P-1) göstergeleri bulunur. Kendini bir çeyrek alanda konumlandırmak, liderin stratejik tercihlerini ortaya koyar.

Şekil 22'deki örnekte olduğu gibi, kendine atfedilen tip A operasyonel koda sahip bir lider, “Yatıştırma > Kilitlenme > Hükmetme > Uzlaşma” stratejik tercih sıralamasına sahiptir. Yatıştırma, kilitlenme ve hükmetme stratejileri sırasıyla; Johnston tarafından tanımlanan uzlaşmacı, savunmacı ve yayılımcı stratejik tercihlere karşılık gelir.

⁴² Uzlaşmacı strateji, diğer düşük zorlama eylemleri arasında öncelikle, diplomasi, siyasi ticaret, ekonomik teşvikler, güçlünün takibi (bandwagoning) vb. dengeleyici ittifak davranışlarını kapsar.

<u>TİP A</u> Çatışma geçicidir. ZAYIF SAVUNMACI Yatıştırma > Kilitlenme > Hükmetme > Uzlaşma	+ (P-1/I-1) Liderin Samimiyeti ve İşbirliği	<u>TİP C</u> Çatışma geçicidir. GÜÇLÜ SAVUNMACI Yatıştırma > Hükmetme > Kilitlenme > Uzlaşma
Liderin tarihsel gelişim üzerindeki kontrolüne olan inancı (P-4A) (P-4B)		
Hükmetme > Yatıştırma > Kilitlenme > Uzlaşma Çatışma kalıcıdır. ZAYIF TAARRUZİ (SAVUNMACI REALİZM) <u>TİP DEF</u>	Liderin kendisine ve diğerine atfedilen düşmanlık ve çatışma (P-1/I-1) -	Hükmetme > Kilitlenme > Yatıştırma > Uzlaşma Çatışma geçicidir. GÜÇLÜ TAARRUZİ (SALDIRGAN REALİZM) <u>TİP B</u>

Şekil 22: Holsti/Walker Tipolojisinde Tip A Örneği

Feng'e göre (2005, 649); bir savunmacı lider savaş veya kriz döneminde veya diplomatik baskı altında taarruzi davranış sergileyebilir, diğer bir deyişle Holsti/Walker tipolojisinde taarruzi inançlar bölümüne geçebilir. Dolayısıyla bir liderin operasyonel kod inançları çok karmaşık olabilir ve zaman ve koşullara göre değişebilir; aynı lider farklı operasyonel kod inançları sergileyebilir. Öte yandan bir lider, barış zamanında savunmacı felsefi inançları izlese de, savaş zamanında daha düşmanca veya taarruzi davranışlar sergileyebilir. Yukarıda tartışıldığı üzere, savunmacı düşüncede bile, son çare olarak da olsa, taarruzi araçlar kullanılabilir.

Özetle bir liderin çeşitli dönemlere ya da vakalara bağlı olarak Holsti/Walker tipolojisindeki konumu, aynı zamanda onun pragmatik stratejik davranışının da bir göstergesi olacaktır.

4.3. Operasyonel Kod Analizine Hazırlık

Johnston'un, önceki bölümlerde de çokça atıf yapılan *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History* adlı çalışması, birkaç nedenden ötürü OKA için önemlidir. Birincisi, Johnston'un kültürel realist yaklaşımı, kültür meselesiyle bunun davranış üzerindeki etkisini popüler hale getirmiştir ve Realizmin materyalist odağından ayrılmayı işaret etmiştir. İkincisi, kültürel Realizm, dikkati doğrudan karar alıcıların ve iç olayların üzerindeki kültürel etkiye doğru yönelterek, yapısal Realizm tarafından yeterince incelenmemiş olan "sahaya" temas etmiştir. Üçüncü olarak; Çin kültürü ile davranışının kendine özgü olduğunu ve Çin bakımından yapısal olarak iki stratejik kültür biçimi olduğunu tespit eder.

Öte yandan Johnston, yukarıda bahsedilen çalışmasında Konfüçyüsçülük ve Konfüçyüsçü stratejik kültüre ilişkin görünüş geçerliliği sorunlarını çözümsüz bırakarak, analizini "Parabellum Realizmine" istikametine doğru yöneltmiştir⁴³. Örneğin, *si vis pacem, parabellum* adlı reelpolitik aksiyomunda yer alan "parabellum" sözcüğünü, Çin atasözü *ju a si wei, wu bei you huan*⁴⁴ ile aynı anlamda yorumlamıştır.

Bununla birlikte Feng (2005, 644-645), *ju si si wei, wu bei you huan* sözünün Çince'de iki anlamı olduğuna işaret eder. Birincisi, Johnston'ın da savunduğu gibi, savaşa hazır olmak; ikincisi de barışa ulaşmak için savaş başlatmak, yani savaşı saldırı aracı olarak kullanmaktır. Yine de, "savaşa hazırlanma", mutlaka "savaş başlatma" anlamına gelmez ki zannımızca bu Johnston'un dikkate almadığı bir ayrımdır. Parabellum realizminin Konfüçyüsçülüğe hakim olduğuna dair Johnston'un ulaştığı sonucun da, bir kaynak seçim yanlışlığı olduğu, metinleri bu şekilde kullanmasının da potansiyel olarak sorunlu olduğu hususu, Zhang (2002) gibi kimi yazarlarca iddia edilmekte ve Johnston'un bu tutumu eleştirilmektedir. Moğolların Çin hinterlandını işgali sırasında, Yuan-Moğol hanedanından sonra gelen Ming hanedanının tutumuna gereğinden fazla vurgu yapması ile bazı dil çeviri problemleri (karakter-çeviri önyargıları), öne sürülen başlıca kanıtlardır (Cosmo, 2004).

⁴³ Görünüş geçerliliği bir endeksten parça seçmede kullanılan ilk kriterdir. Örneğin, siyasi muhafazakârlık ölçülmek isteniyorsa, muhafazakârlığın ya da tam tersine, liberalizmin varlığını belirleyebilmek için, seçilen her parça görünür olmalıdır. Diğer bir deyişle, ne ölçülmek isteniyorsa o ölçülmelidir (Neuman, 2006, 283).

⁴⁴ "Barış içinde yaşarken tehlikeleri düşün, zira askerî hazırlıksızlık felaket getirir." (Johnston, 1998, 217).

Zhang gibi yazarların Johnston'un kaynak seçim yanlılığına yönelik eleştirilerinden bahsedilmişti.

Gerçekten de Johnston'un dayandığı yedi askerî klasik⁴⁵, her şeyden önce, savaş başladıktan sonra, ne tür askerî stratejiler ve taktikler geliştirilebileceği üzerine odaklanmaktadır. Bu klasikler büyük stratejiye odaklanmazlar. İkinci olarak, teorisini test etmek için kullandığı vakalar çoğunlukla generallere dayanır. Üçüncüsü, bir vaka çalışması olarak kullandığı Ming Hanedanı zaten çatışmalı bir dönemdir.

Eberhard'a göre (1947, 118-142) Moğollar, Han halkının güneyindeki Song Hanedanını Yuan Hanedanı'nın sona ermesinden hemen sonra Kuzey'den istila ettiler. Sonuç olarak, Ming Hanedanı'nın kuzey sınırı, Moğol birlikleri tarafından sürekli taciz edildi. Kuzey sınırın Ming Hanedanlığı tarafından savunması öncelikli ve acil bir durumdu, çünkü tehdit yüksekti. Öte yandan, Ming Hanedanı kontrol ve yönetim açısından zayıftı, Moğolları Han'ın topraklarını geri almaya çalışmaya çekiyordu. Bu nedenle, Ming Hanedanı açısından savaş kaçınılmazdı.

Ancak Feng gibi bazı yazarlar (2005, 644), Çin imparatorluğunun genişlemesinin bir sonucu olarak Han'ın her zaman azınlıklara karşı saldırgan olduğunu da iddia etmektedirler. Hatta bu yazarlara göre, ünlü Çin Seddi bile, savunma bariyeri değil, saldırgan bir genişlemenin kanıtı olarak, fethedilen toprakları güvence altına almak için inşa edilmiştir.

Bahsedilmesi gereken bir başka husus, Han Hanedanı İmparatoru Wu'nun büyümede özellikle agresif olmasıydı. Bu nedenle, Johnston, Han, Yuan veya Qing gibi diğer hanedanları vakaları olarak seçmiş olsaydı, parabellum argümanını daha da güçlendirebilirdi. Buna ek olarak, Johnston'un Antik Çin hakkındaki yorumları yeni sorular sorulmasına neden oluyor. Keza Feng (2005, 645) Antik Çince'nin, Modern Çince'den önemli derecede farklı olduğunu ve çevirilerde çok dikkatli olunması gerektiğini vurgular. Örneğin, Çince'deki bir karakter farklı telaffuzlara sahip olabilir ve farklı anlamlara çevrilebilir. Üçüncü bir tonla konuşulan "y" sözcüğü, "kullanımı" ya da "araç yoluyla" ya da "bağımlı" anlamına gelebilir. Yine bazı bağlamlarda, bazı

⁴⁵ Bahse konu klasikler şunlardır: "T'ai Kung'un Altı Gizli Öğretisi", "Ssu-ma Metodu", "Savaş Sanatı", "Wu-tzu", "Wei Liao-tzu", "Huang Shih-Kung'un Üç Stratejisi", "T'ang T'ai-tsung and Li Wei-kung Arasındaki Sorular ve Cevaplar". Bu klasikler de dahil olmak üzere bambu slipler üzerine yazılmış geniş bir bilimsel metin koleksiyonu, 1970'lerde Han Hanedanlığı mezarlığında yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarıldı. Metinlerin İngilizce çevirisi için bkz. Sawyer, Ralph D. 2007. **The Seven Military Classics Of Ancient China (Including Art of War)**. Reprint Edition. New York, NY, USA: Basic Books.

etken Çin fiilleri edilgen manada kullanılabilir: Örneğin "kun", hem "düşmanın etrafını sarmak" hem de "çevrelenmek" anlamına gelebilir. Dolayısıyla, koşulların bazıları belirtilmedikçe, bazı stratejilerin tanımlanması zordur.

Yukarıdaki eleştirilerin bu araştırma için birkaç tane önemi vardır. Öncelikle, Johnston ile Çinli yazarlar arasında var olan *si vis pacem parabellum* üzerindeki tartışma, bu araştırmanın pragmatizm argümanına, üstelik aynı söz ile doğrudan katkı sağlamaktadır. Johnston'un parabellum kelimesi üzerinden, Vegetius'un ünlü sözüne atfettiği taarruzi anlam, bu çalışmada ileri sürülen, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" kavramının sadece savunmacı bir içeriğe sahip olmadığı argümanını desteklerken; Feng'in, Johnston'un sadece bu sözdeki taarruzi içeriğe odaklanarak uzlaşmacı yanını göz ardı ettiği eleştirisi de bu araştırmanın Yurtta Sulh, Cihanda Sulh kavramının pragmatik niteliğine ilişkin bulgularını desteklemektedir. Üçüncü Bölüm'de de açıklandığı gibi, *si vis pacem parabellum* Türk stratejik kültüründe *hazır ol cenge, ister isen sulh-u salah* sözleriyle karşılık bulmakta, Atatürk de bu kavramı "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" söylemine bağlamaktadır.

Çin Seddi'nin Çin kültüründeki savunmacı eğilimin sembolü niteliğine yönelik tartışma da; bu araştırmanın Mufti'nin cüret ve temkin dikotomisine ilişkin eleştirisini desteklemektedir. Johnston'un "Çin Seddi savunma maksatlı yapılmıştır" argümanına, Feng'in "Çin seddi, tam tersine yayılmacı Han hanedanının kazanımlarını korumak için yapılmıştır" cevabı; Mufti'nin Atatürk'e atfettiği temkinlilik nitelemesine yönelik bu araştırmanın itirazına, adeta destek niteliğindedir. Nitekim az sonra ortaya konulacak bulgular, Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun, küçülen sınırları yeterli görmeyerek, Misak-ı Millî'nin sınırlarına ulaşmayı hedeflediği ve 1919-1922 arasındaki kazanımlarını muhafazayı esas aldığını göstermektedir.

Tartışmanın bir diğer önemi, kaynak ve vaka seçiminde benzer yanlışlık hatalarına sapmama konusunda yol gösterici olmasıdır. Bu nedenle Atatürk'ün stratejik davranışının analizi, İmparatorluk Subayı iken kaleme aldığı askerî metinlerle sınırlı tutulmamış, tüm kayıtlı söylemi dikkate alınmıştır. Bahse konu tartışma kaynak seçiminin yanında, analizin de çeşitlendirilmesi hususunda aydınlatıcı olmuştur. Bu nedenle Atatürk'ün ince ayar davranışı, operasyonel kodları ve bilişsel karar tercihleri safhalandırılarak ve birbiri üzerine inşa edilerek ortaya çıkarılmaya

çalışılmıştır. Bu safhalandırmanın OKA'ya yansımaları ise Atatürk'ün operasyonel kodlarının dönemsel olarak analiz edilmesi şeklinde olmuştur.

Hatırlanacağı üzere operasyonel kod analizi, siyasi alanda başkaları üzerindeki güç kullanımının teşhis edilmesine ve liderin politik güç kullanımı hususundaki kişisel temayülüne odaklanır. Walker'a göre (1998, 118);

“Buradaki manasıyla güç, direniş, tehdit ve cezalandırmanın olumsuz yaptırımlarına karşı otoritenin, etkinin ve ödülün olumlu motifleri de dahil olmak üzere, siyasi evrendeki kendi ve diğeri arasındaki çeşitli kontrol ilişkilerinin karşılıklı etkileşimidir”.

Bu araştırmadaki operasyonel kod analizi, otomatik bilgisayar yazılımları *Profilerplus*, *NVivo Plus 10* ve *VICS* sözlüğünden yararlanılarak yapılmıştır. *VICS* sözlüğündeki temel alınan fiiller, *WEIS* kelime ve fiil taksonomisinde yer alan çatışma ve işbirliğine ilişkin geçişli fiillerdir⁴⁶. Bunlar, otomatik *VICS* sözlüğünde 40.000'den fazla gramer formuna genişleyen yaklaşık 750 fiildir.

Profilerplus yazılım paketindeki Operasyonel Kod Analizi programı, kendi mesajlarının “ben”, “biz”, “biz”, “bizim” gibi çoğunlukla kullanılanları içeren bir sözlük sunar. Ancak Atatürk'ün metinlerindeki kendi atıflarının bunlarla sınırlı tutulması durumunda analizin eksik kalması riski bulunmaktadır. Bu nedenle, “Türkiye”, “Türk Halkı” ve “millet”, “ordu”, “ordumuz”, “yüksek heyetiniz” gibi ifadeler de kendi atıfları olarak alınmıştır.

Diğer taraftan *Profilerplus* programının işlettiği *VICS* sözlüğü, Türkçe kelimeleri içermediği için, seçilen Atatürk metninin İngilizce tercümelerinden yararlanılmış; ancak İngilizce çevirilerin orijinal anlamları birebir karşılayamayacağı değerlendirilerek, benzer bir analiz Türkçe metinler üzerinden *NVivo Plus 10* programında da yapılmıştır. Bu analizde *WEIS* taksonomisinin temel fiilleri bu kez Türkçe'ye çevrilerek *NVivo Plus 10*'da kodlanmışlardır. Gerek 750'den fazla fiilden oluşan *VICS* sözlüğünde, gerekse Büyük Türkçe Sözlük'te (2009) bu fiillerin yanı sıra İngilizce, Türkçe ve Osmanlı Türkçesindeki eşanlamlı kelimeler ve benzer diğer fiiller, yazılımı oluşturmada önce tespit edilerek analize dahil edilmiştir. Böylece aynı konuda iki farklı programda ve iki dilde analiz yapılmak suretiyle OKA

⁴⁶ WEIS (World Event/Interaction Survey) taksonomisi, Charles McClelland tarafından *Dünya Olay/Etkileşim Etüdü Projesi* kapsamında geliştirilmiş, siyasi krizler sırasındaki olayların kodlanmasına ilişkin bir sistemdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. “McClelland, Charles. January 1999. **World Event/Interaction Survey, 1966-1978**, ICPSR (Inter-university Consortium for Political and Social Research) Nr. 5211, Ann Arbor, MI, USA: ICPSR.”

sonuçlarının geçerliliği bir anlamda kuvvetlendirilmiştir. Temel WEIS kategorileri Tablo 35’te sunulmuştur.

Tablo 35: Temel WEIS Kategorileri

ÇATIŞMA KATEGORİLERİ		İŞBİRLİĞİ KATEGORİLERİ	
İngilizce	Türkçe	İngilizce	Türkçe
reject	reddetmek	approve	onaylamak
protest	itiraz etmek	promise	söz vermek
deny	inkar etmek	agree	kabul etmek
accuse	suçlamak	request	rica etmek
demand	talep etmek	propose	teklif etmek
demonstrate	ispatlamak	yield	getiri
reduce relationship	ilişkiyi azaltmak	grant	hibe
expel	kovmak sürmek	reward	ödül
seize	el koymak		
force	zorlamak		
threaten	tehdit etmek		
Warn	uyarmak		

Charles McClelland, *World Event/Interaction Survey, 1966-1978 (Codebook)*, ICPSR (Inter-university Consortium for Political and Social Research) Nr. 5211, ICPSR Ann Arbor, MI, USA, January 1999.

Hazırlık safhası ile ilgili olarak hatırlatılması gereken önemli bir husus da, OKA’nın geçerliliğini arttırma yolunda alınan tedbirlerdir. Bu bağlamda;

- * Atatürk’ün kültürlenmesiyle ilgili olarak Üçüncü Bölüm’de yapılan içerik analizi bulgularının yapısal geçerliliği ile,
- * Mufti’nin, Atatürk’ün “statükocu” ve “temkinli” olduğu iddiasının yakınsak geçerliliği, VICS’te yer alan dünya liderlerinin oluşturduğu norm grupla karşılaştırılarak test edilmiştir.

4.4. Atatürk’ün Operasyonel Kodları

Liderlerin halka açık konuşmaları ve demeçleri bu kişilerin süreklilik ve değişimi gösteren genel operasyonel kod inançlarını tespit etmek maksadıyla yapılan içerik analizleri için önemli verilerdir. Nitekim Schafer’e göre (2000, 512), “bir devletin davranışının sistematik bir şekilde tahmin edilmesinin en uygun kaynağı halka açık konuşmalardır”. Bu hedefli konuşmalar, liderlerin belli durumlarda operasyonel kod inançlarında meydana gelen değişiklikleri ve ayarlamaları gösterir. Bu konuşmaları

liderlerin inançlarındaki süreklilik ve değişimin tespiti ile dış politika alanında aralarındaki farklılıklarının ortaya koyulması maksatlarıyla analiz etmek, liderlerin stratejik kültürleri ve dış politika karar verme mekanizmalarını daha iyi anlamak bakımından oldukça faydalıdır.

Atatürk'ün söylev ve demeçleri araştırmacılara geniş bir erişim olanağı sunuyor. Keza bu araştırmada kullanılan yazılımların [Profiler Plus, NVivo Plus 11, Mental Modeler] gerektirdiği İngilizce analizler için de yeterli miktarda kaynak bulunabilmiştir⁴⁷. Türkçesi'ne erişildiği halde İngilizcesi temin edilemeyen kaynaklar ise İngilizce'ye tercüme edilerek analizlere dahil edilebilmiştir.

Atatürk'ün Birinci Bölüm Tablo 2'de listelenen güvenlik sorunlarındaki davranışları bu krizlere ilişkin kaleme aldığı eserler, söylev, demeç, beyanname ve sohbetleri üzerinden analize tâbi tutulmuştur. Seçilen zaman aralığı önemlidir; zira bilindiği üzere bu zaman aralığı Türkiye'nin maruz kaldığı en büyük güvenlik sorunlarının yaşandığı dönemdir. Öte yandan, 2'nci maddede sayılan gerekçelere ilaveten, Atatürk'ün operasyonel kodlarını daha gerçekçi bir şekilde belirleyebilmek adına OKA, Atatürk'ün stratejik seviyede karar aldığı olaylarla sınırlandırılarak;

* Atatürk'ün ilk subaylık yıllarıyla Birinci Dünya Savaşı'nın sona erışı arasında kalan ve “İmparatorluk Subayı” kimliğini yansıtan 1905-1918 dönemi (1905-Nisan 1916 arasında Mustafa Kemal; Nisan 1916-Ekim 1918 arasında Mustafa Kemal Paşa),

* Millî Mücadele yıllarını içeren ve Atatürk'ün “Başkomutan” kimliğini ön plana çıkartan 1919-1922 dönemi (Mayıs 1919-Temmuz 1921 arasında Mustafa Kemal Paşa; Temmuz 1921-Eylül 1921 arasında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa; Eylül 1921-Ekim 1923 arasında Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa),

⁴⁷ Tespit edilebilen muteber İngilizce çeviriler; Ökte, Ertuğrul Zekai ve Duran, Tülay. 1995. **The Opinions Remarks, Speeches, and Statements of Ghazi Mustafa Kemal Atatürk (1920-1938)**, İstanbul: The Foundation For Establishing And Promoting Center For Historical Research And Documantation; Ataturk, Ghazi Mustafa Kemal. 2005. **The Great Speech**. Ankara: Ataturk Araştırma Merkezi, Ankara.

* Lozan Antlaşması ile ölümü arasında kalan ve Atatürk'ün "Cumhurbaşkanı" kimliğini yansıtan 1923-1938 dönemi (Ekim 1923-Temmuz 1934 arasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa; Temmuz 1934-Kasım 1938 arasında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk) analizleri şeklinde üç bölüme ayrılmıştır.⁴⁸ Ancak, yapılan okumalar ve Üçüncü Bölüm'de ortaya konulan kültürlenme kodlarından "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" göstergesi, araştırmayı Atatürk'ün 1923-1938 dönemini dış güvenlik ve dış bağlantılı iç güvenlik sorunlarına göre iki analiz birimi şeklinde ayırmaya yönlendirmiştir.

Özellikle 1905-1918 döneminde ele alınan 1911 Trablusgarp Savaşı, 1915 Çanakkale Muharebeleri ve 1918 Filistin Cephesi Muharebeleri dönemin siyasi olaylarını yönlendirmeleri nedeniyle stratejik seviye vakaları arasına alınmışlardır. Özellikle bunların arasında Trablusgarp Savaşı fiziki etki alanı küçük gibi görünse de Tobruk ve Derne'de yapılan muharebeler, gerek İtalyan askerî harekâtının kıyıbaşı hattından ileriye ulaşmamasını sağlaması ve savaşı uzatması, gerek gerilla birliklerinin teşkilatlanması ve eğitilmesi konusunda tecrübe kazandırması, gerek kıyı savunmasının taktiği konusunda Çanakkale Muharebeleri'ne fikrî bir hazırlık teşkil etmesi, gerek İttihat ve Terakki subaylarını daha yakından tanımasını sağlaması ve yetiştirme yolunda kendi deyimiyle Atatürk'ün "ikinci imtihanını" verdiği bir yer olması bakımından önemli görülmüş ve örnekleme dahil edilmiştir (2004, 71):

"Birinci imtihan Harbiye'de ve subay olduğum sıralarda başımdan geçenlerdi. Libya savaşında ikinci imtihanımı verdim. (...) Üçüncü imtihan, Dünya Harbinde beni Doğu cephesine gönderdiler. Her şey bozuk. Ordu bitkin. Kendi şerefimi ve orduyu kurtarmak lâzım. Uzun bir savaşıma ile başladım. Bu tecrübeler bana sabrı, bir fikre bağlanmayı ve o fikirde durmayı ve sonra da insanları öğretmiştir. Bir gerçeği de öğrenmiş oldum: Tehlike insandan kaçmaz".

Müteakip paragraflarda yapılan analiz, Karaosmanoğlu'nun Türk Millî güvenlik kültürünün Karlofça'dan bu yana "savunmacı" karakterde olduğu argümanı ile Mufti'nin Cumhuriyet'i kuran kadroların -bu bağlamda hareketin lideri olarak Atatürk'ün- "statükocu" ve "temkinli" olduğu iddiasını test etmektedir.

⁴⁸ Güler (2010), dönüştürücü liderliğinin oluşumunu ve gelişimin incelemek bakımından Atatürk'ün hayatını iki döneme ayırır. 1881-1905 arasını "Hazırlık Dönemi", 1905-1938 arasını ise "Olgunluk Dönemi" olarak adlandırır. Bu araştırma, Güler'in tasnifindeki olgunluk dönemini de, stratejik davranışının analizi bakımından kendi içinde üçe ayırmıştır.

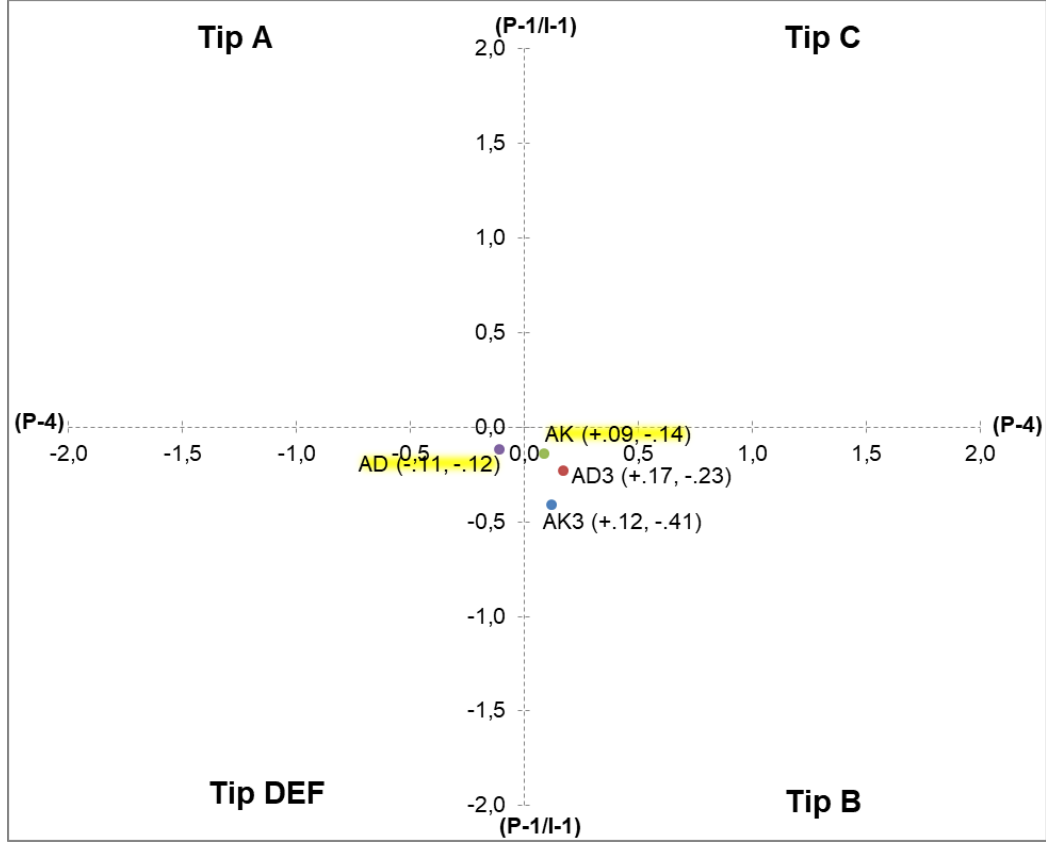
4.4.1.OKA-1: İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal

Giriş bölümünde de vurgulandığı üzere, İmparatorluk Subayı olan Mustafa Kemal, bu dönemde henüz bir stratejik karar alıcı değildir. Yine de onun yaşamının bu bölümü üzerine derinlemesine bir analiz yapmanın, aşağıda sayılan nedenlerle gerekli ve yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

İlk olarak Atatürk'ün stratejik kültürlenmesinin ilk görünümünü teşkil eden 1905-1918 dönemi, stratejik kültür analizinde, karar alıcının davranışının biçimleniş sürecini ortaya koyması bakımından önemlidir. İkincisi, her ne kadar taktik ve operatif karar alıcı durumundaysa da, imparatorluk subayı Mustafa Kemal'in bazı taktik kararlarının stratejik düzeyde etkili olduğu da yadsınamaz. Trablusgarp Harbi'nde, Çanakkale Muharebeleri'nde ve Yıldırım Orduları Grup Komutanı iken Suriye-Filistin Cephesi'nde verdiği kararlar, bu tarz kararlardandır. Dolayısıyla, İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in operasyonel kodları, onun genel stratejik kültürlenmesinin ilk görünümleri olması ve bilişsel yapısını yansıtması bakımından önemlidir.

Bu bölümde Atatürk'ün operasyonel kodları; 1911 Trablusgarp Savaşı sırasında tespit edilen 1 yazılı ve sözlü metnin, 1915 Çanakkale Muharebeleri sırasında tespit edilen 1 yazılı ve sözlü metnin ve 1916-1918 Doğu Cephesi Muharebeleri sırasında tespit edilen 1 yazılı ve sözlü metnin analiziyle ortaya konulmuştur.

Atatürk'ün seçili üç konuşmadaki felsefi ve araçsal kendi ve diğer inançları onu Şekil 23'teki Tip B'ye konumlandırmaktadır [AK3 (+.12, -.41), AD3 (+17, -.23)].

Şekil 23: İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in Felsefi ve Araçsal İnançları

Açıklamalar: AK3, seçili 3 metne göre Atatürk'ün kendi inançları. AD3, seçili 3 metne göre Atatürk'ün diğer inançları. AK, geniş örnekleme göre Atatürk'ün kendi inançları. AD, geniş örnekleme göre Atatürk'ün diğer inançları.

Bir imparatorluk subayı olarak Mustafa Kemal, hasımların rasyonel olduklarına ve caydırılabileceklerine; bu bağlamda siyasal geleceğin nispeten öngörülebileceğine ve tarihi gelişim üzerinde kontrolün mümkün olduğuna inanmaktadır. Üstelik hedeflerin gerçekleştirilmesi konusunda iyimserdir. Şekil 23 Mustafa Kemal'i; maksada en uygun hedefleri geniş bir çerçevede ve enerjik olarak aramayı esas alan, sonuçlar yerine araçları sınırlayarak riskleri kontrol eden bir konuma yerleştirmektedir. Grafiğe göre bir imparatorluk subayı olarak Mustafa Kemal, aldığı riske kıyasla daha büyük kazanımlar elde etmek için, güç kullanımı da dahil olmak üzere her türlü taktik ve yöntemi uygulamaktan kaçınmayan bir lider görünümündedir. Atatürk'ün Tip B görünümü; görece çatışmacı, araçsal risk/kazanç değerlendirmelerine bağlı olarak tedafüi stratejileri seçebilecek ve ortalama dünya liderinden daha yüksek tarihsel kontrol eğilimine sahip bir operatif/stratejik karar alıcı profili yansıtmaktadır.

Yakınsak geçerliliği daha iyi test etmek maksadıyla; konuşmaların sayısı, kaynak seçimindeki önyargının kontrolü için bu ilk üç metnin ötesine genişletilmiştir. Bu bağlamda 1911 Trablusgarp Savaşı sırasında tespit edilen 6 yazılı ve sözlü metnin, 1915 Çanakkale Muharebeleri sırasında tespit edilen 9 yazılı ve sözlü metnin ve 1916-1918 Doğu Cephesi Muharebeleri sırasında tespit edilen 14 yazılı ve sözlü metnin analizi yapılmıştır. Söz konusu analiz sonuçları, Şekil 23'te AK ve AD kısaltmalarıyla görülebilmektedir. Burada da “diğer” imajının Tip DEF [AD (-.11, -.12)] ve “kendi” imajının Tip B [AK (+.09, -.14)] olduğu görülmektedir.

Atatürk'ün tarihsel gelişim üzerindeki kontrolü (P-4) norm gruba yakın olmakla birlikte, siyasi evrene bakış açısı ve seçtiği araçlar bakımından norm grup ortalamasına nazaran daha çatışmacı görünmektedir. Özetle Şekil 23'teki stratejilerin Atatürk'ün Tip B niteliğine göre tercih sırası; Gücün Cüretkâr Kullanımı > Fayda/Mahsur Analizine Dayanan Tedafüi Güç Kullanımı > Müzakere Koşuluyla Uzlaşma şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 36, Atatürk ile diğer dünya liderlerinin görüşlerini karşılaştırmakta, Atatürk'ün P-1 ve I-1 puanlarının norm grubundan sapmasını da göstermektedir⁴⁹. Tabloda görüldüğü üzere Atatürk, daha büyük örneklemdeki siyasi evrenin norm grubundan kısmen daha çatışmacı görünmektedir [Atatürk P-1: $ORT(AK3;AD) = -.230$]. Atatürk'ün stratejik yönlendirme endeksi de norm gruptan daha çatışmacıdır (Atatürk I-1 = .085).

Atatürk'ün felsefi inançlarının onu taarruzi ya da cüretkâr bir karar alıcı olarak göstermesinin yanında, tarihsel gelişim üzerindeki kontrolüne olan inancı (P-4), norm grubun ortalamasına pozitif ekseninde yakın durmaktadır [Atatürk P-4: $ORT(AK3;AD) = .070$], Norm Grup P-4 = .212). Her ne kadar bu sonuçlar, Mufti'nin Atatürk'ün statükocu/temkinli olduğu iddiasını yanlışlıyor görünse de sadece 1905-1918 dönemine ilişkin bir analiz nihai sonuç olarak değerlendirilmemelidir.

⁴⁹ Norm grup değerleri Louisiana Eyalet Üniversitesi Siyaset Bilimi öğretim üyesi Mark Schafer tarafından oluşturulmuş, daha sonra geliştirilmiştir. Bu araştırmanın yapıldığı tarih itibarıyla norm grup, 33 liderin 255 yazılı metninden oluşmaktadır.

Tablo 36: Atatürk'ün 1905-1918 Dönemi Operasyonel Kodlarının Norm Grupla Karşılaştırılması

	Atatürk'ün Ortalama Değerleri (N=29)	Norm Grubun Ortalama Değerleri (N=255)	Atatürk'ün Standart Sapma Değerleri (N=29)
Felsefi İnançlar			
P-1. Siyasi Alanın Doğası (Çatışma/İşbirliği)	-.230***	.250	.24
P-2. Siyasi Değerlerin Gerçekleşmesi (İyimserlik/Kötümserlik)	.168***	.118	.025
P-3. Siyasi Gelecek (Öngörülemez/Öngörülebilir)	.142**	.148	.003
P-4. Tarihsel Gelişim (Düşük Kontrol/Yüksek Kontrol)	.070	.212	.071
P-5. Şansın Rolü (Küçük Rol/Büyük Rol)	.966**	.968	.00117
Araçsal İnançlar			
I-1. Hedeflere Stratejik Yaklaşım (Çatışma/İşbirliği)	.085**	.334	.12467
I-2. Taktiklerin Yoğunluğu (Çatışma/İşbirliği)	.098**	.139	.0205
I-3. Risk Oryantasyonu (Riskten Kaçınan/Risk Kabul Eden)	.232	.304	.036
I-4. Eylemin Zamanlaması			
a. Çatışma/İşbirliği	.487	.509	.011
b. Söylemler/Eylemler	.491*	.525	.017
I-5. Araçların Uygunluğu			
a. Ödül	.138**	.167	.0145
b. Vaat	.041	.073	.016
c. Cazibe/Destek	.351***	.427	.038
ç. Ret/Direnç	.140	.147	.0035
d. Tehdit Etme	.035	.047	.006
e. Cezalandırma	.124*	.138	.007

Açıklamalar: * $P \leq .10$ düzeyinde norm gruptan sapma anlamlı (çift kuyruklu); ** $P \leq .05$ düzeyinde norm gruptan sapma anlamlı (çift kuyruklu); *** $P \leq .001$ düzeyinde norm gruptan sapma anlamlı (çift kuyruklu).

Nitekim daha geniş örnekleme Atatürk'ün araçsal inançları Tip DEF'ye doğru değişim göstermektedir. Demek oluyor ki daha küçük örnekleme, Atatürk'ün araçsal inançları, Mufti'nin temkinlilik iddiasını destekler hale gelmektedir. Ancak Atatürk'ün araçsal bir savunmacı gibi davranması için kendi araçsal inançlarını oluşturarak dış dünyayı "tehlikeler diyarı olarak" adlandırdığı iması (Mufti, 2006, 3), halen kuvvetli bir destek bulabilmiş değildir. Üstelik, Atatürk'ün Tip DEF değerleri orijine çok yakındır, diğer örneklem değerleri Tip B içinde kalmıştır (AK3, AD3, AK) ve araçsal inançlardaki küçük değişikliklerle Tip A, Tip B, Tip C'ye geçebilecek durumdadır.

Gözden kaçırılmamalıdır ki; saldırgan realistler, uygun fırsatlar çıkana ya da araçlar yeterli güce ulaşınca kadar savunmada kalınabileceğine cevaz verirlerken; savunmacı realistler de, şiddetli bir dış güvenlik krizi veya savaş tehdidi altında devletlerin daha agresif tepki verebildiklerini kabul etmektedirler. Diğer bir deyişle; savunma taarruz için elverişli koşullar oluşuncaya kadar geçici olarak uygulanabileceği gibi; savaşta hayatta kalabilmek için taarruz kaçınılmaz hale gelebilir. Konjonktürel tehdit seviyesinin doğru analizi; Atatürk'ün savaş tehdidi altında cüretkâr bir tutum alabileceğini ya da fırsat bulduğunda geçici olarak beklettiği taarruzi planları uygulamaya sokabileceğini ortaya koyabilir. Bu nedenle, bir başka yapısal geçerlilik testi olarak, Atatürk'ün diğer tarihsel dönemlerdeki davranışına da bakmak gerekmektedir ki, ilerleyen maddelerde bu analizlere de yer verilmiştir.

Dağılma sürecindeki bir imparatorluğun subayı olarak Mustafa Kemal, felsefi inanışlar bakımından kendisinden beklenmeyecek şekilde iyimser bir görünüm çizmektedir. Yine de Mustafa Kemal'in iyimserliğinin araçsal “kendi” inancıyla ilişkili olduğunu, yani iyimserliğin ütöpik bir dünya beklentisine değil, Mustafa Kemal'in hedeflerini gerçekleştirmesine hizmet ettiğini hatırd tutmak gerekir. Örneğin, Trablusgarp Savaşı sırasında Mustafa Kemal, 25/26 Nisan 1328 (1912) tarihi ile ve Derne Osmanlı kuvvetleri komutanı imzası ile Salih (Bozok) Bey'e yazdığı bir mektupta şunları söylemektedir (Borak, 1980, 26-29):

“Bilirsın, ben askerliğin her şeyden fazla sanatkârlığını severim. Burada sanatın bütün gereklerini uygulayacak kadar zaman ve bu zamanla edinilebilecek vasıtalar olursa, işte o vakit milletin istediği hizmeti yapmış olacağız. Hayatımın bugününe kadar orduya faydalı bir uzuv olmaktan başka vicdanımda bir emel beslemedim. Çünkü vatani korumak ve milleti mesut etmek için, her şeyden önce ordumuzun eski Türk ordusu olduğunu dünyaya bir daha göstermek lâzım olduğuna çoktan inanmışımdır”.

Beşinci Bölüm'de bilişsel haritalamada görüleceği üzere, bu metin aynı zamanda Mustafa Kemal'in pragmatik bilişsel yapısına ilişkin kodlar da içermektedir.

İmparatorluk dönemine ilişkin metinler üzerinde yapılan içerik analizleri, Çanakkale Muharebeleri ve 16'ncı Kolordu Komutanlığındaki başarıları nedeniyle aldığı terfi ve taltiflerin İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in iyimserlik düzeyini arttırıcı etkide bulunduğunu da göstermektedir. Örneğin Mustafa Kemal Çanakkale Muharebeleri sırasında Bomba Sırtı Vakası'na dair Harp Mecmuasına verdiği demeçte şunları söylemektedir (Harp Mecmuası, 1918'den aktaran Erkal 2002, 83):

“Karşılıklı siperler arasında mesafeniz 8 metre... Yani ölüm muhakkak... Birinci siperdekiler, kurtulamamacasına kâmilan düşüyor, ikincidekiler onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar şayan-ı gıpta bir itidal ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor, üç dakikaya kadar öleceğini biliyor. Hiç ufak bir fütur bile göstermiyor. Sarsılmak yok. Okuma bilenler, ellerinde Kuran-ı Kerim, cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şehadet çekerek yürüyorlar. Bu, Türk askerlerindeki ruh kuvvetini gösteren şayan-ı hayret ve tebrik bir misaldir. Emin olmalısınız ki, Çanakkale Savaşı’nı kazandıran bu yüksek ruhtur”.

Mustafa Kemal’in vurguladığı bu yüksek ruh ile ilgili, Beşinci Bölüm’de bilişsel haritalamada detaylı bir analiz yapılmıştır. Mustafa Kemal yine Sofya’da Ataşemiliter iken Madame Corinne’e yazdığı bir mektupta (Borak, 1980, 169);

“Benim ihtiraslarım, hem de pek büyük ihtiraslarım var. Fakat ben bu ihtiraslarımın gerçekleşmesini vatanıma büyük faydaları dokunacak, bana da yeterlikle yapabileceğim bir görevin canlı iç rahatlığını verecek büyük fikri başarmakta arıyorum. Bütün hayatımın prensibi bu olmuştur. Onu çok genç yaşında edindim ve son nefesime kadar ona bağlı kalacağım.”

diyerek hayat vizyonunu ifade etmektedir. Mustafa Kemal’in Çanakkale Muharebeleri sırasında, 07 Ağustos 1915 günü, 5’inci Ordu Kurmay Başkanı Kâzım Bey aracılığıyla Ordu Komutanı Liman von Sanders’le yaptığı telefon görüşmesi de iyimserliğini göstermesi bakımından ilginçtir (Atatürk, 2011c, 20):

“Kazım Bey: Durumu nasıl görüyorsunuz ve nasıl bir tedbir düşünüyorsunuz?
Mustafa Kemal: Durumu nasıl gördüğümü çoktan size bildirmiştım. Şimdi alınabilecek tek bir tedbir kalmıştır.
Kazım Bey: O tedbir nedir?
Mustafa Kemal: Bütün komuta ettiğiniz kuvvetleri emrime veriniz. Tedbir budur.
Kazım Bey: (Alaylı bir sesle) Çok gelmez mi?
Mustafa Kemal: Az gelir”⁵⁰.

Bu görüşme de Beşinci Bölüm’deki bilişsel haritalamada analize tabi tutulmuştur. Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna doğru yaklaştıkça, özellikle 1917 yılından itibaren Birinci Dünya Savaşı’nın gidişatı konusundaki endişe metinlerde kendisini hissettirmektedir. Örneğin 7’inci Or.K. olarak Halep’te 20 Eylül 1917 tarihinde Başkomutan Vekili Enver Paşa’ya yazdığı raporda (AKDITYK ATAM, 2006b, 28);

“Kurtulma yolu ve çaresi vardır. Ancak en iyi tedbirleri bulmak lâzım gelir. Bu tedbirler şunlar olabilir: İçeride hükûmeti kuvvetlendirmek. Beslenmeyi sağlamak. Yolsuzlukları en aşağı haddine indirmek. Harbin uzaması yeni kayıplara sebep olsa da, elimizde ve gerimizde kalacak bölgeleri ve halkı dayanmaz ve çürük hâlde bulmamalıyız. Askerî politikamız bir

⁵⁰ [Y.N.] Çanakkale Muharebeleri sırasında Conkbayırı mevkiinde durumun kritik bir hal alması neticesinde gerçekleşen bu görüşme, Atatürk’ün inisiyatif alma konusundaki girişkenliğine atfen oldukça sık kullanılmakla birlikte, metnin yorumlanmasında yaygın bir hata olduğu değerlendirilmektedir. Yaygın kanının aksine, Atatürk, “az gelir” sözünü tüm birliklerin komutasını almak gibi bir ikbal hevesiyle değil, durumun kritikliğinden dolayı, Conkbayırı mevkiinin takviyesi için bölgedeki tüm kuvvetlerin birleştirilmesinin bile yetersiz kalabileceğini ifade etmek için kullanmıştır. Atatürk’ün *Anafartalar Muharebeleri’ne Ait Tarihçe*’de bu görüşmeyi anlattığı bölümün öncesinde ve sonrasında gelişen olaylar detaylı olarak incelendiğinde, metnin içeriği daha net anlaşılmaktadır. Bu konuda Von Sanders’in hatıratı da detaylı bir veri sunmaktadır.

savunma politikası olmalı, elimizde bulunan kuvvetleri ve bir tek neferi sonuna kadar saklamalıyız. Memleket dışında da bir tek Türk askeri kalmamalıdır.”

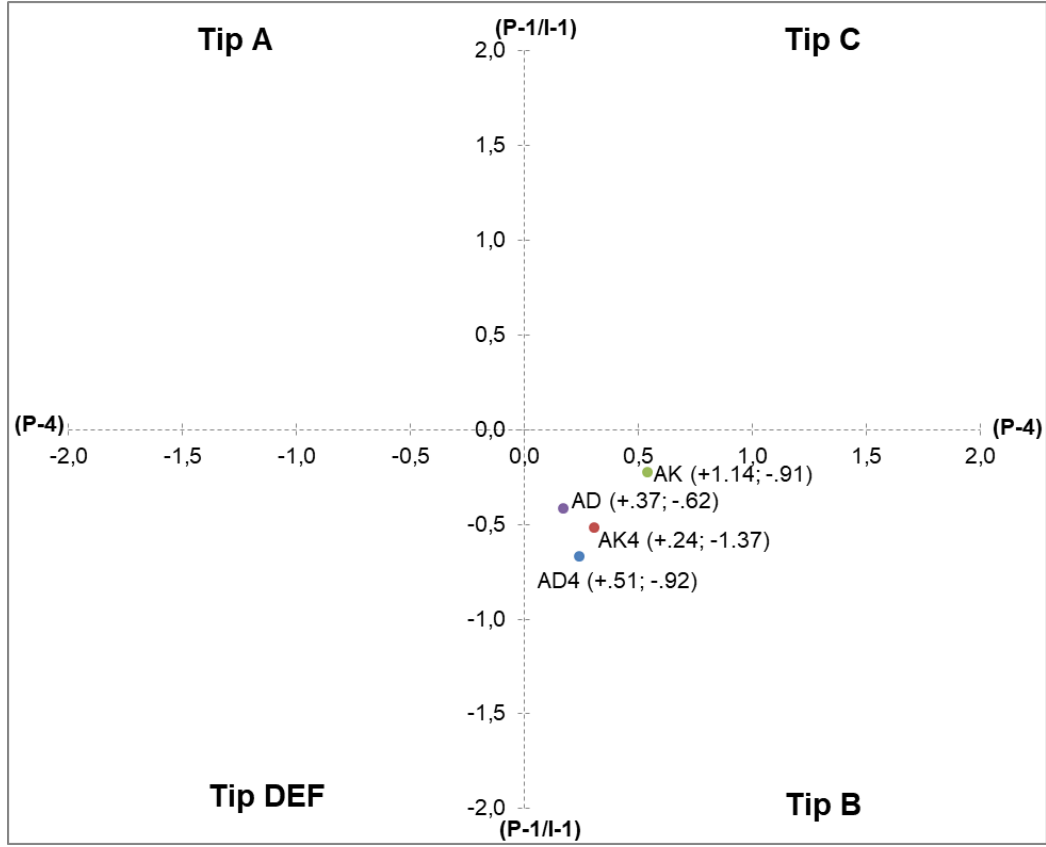
demektedir. Bu metin de, tıpkı Derne mektuplarındaki gibi, Mustafa Kemal’in pragmatik bilişsel yapısına ilişkin kodlar içermektedir.

Diğer taraftan Mustafa Kemal’in çatışmanın kalıcı olduğuna dair inancının ardında; dağılma sürecinde güvenlik sorunları yaşayan bir imparatorluk çevresinin, Birinci Dünya Savaşı ortamının ve Mustafa Kemal’in genç bir subay olarak kişisel dinamizminin etkilerinin olduğu değerlendirilmektedir.

4.4.2. OKA-2: Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa

Bu bölümde Atatürk’ün operasyonel kodları; 1919 Millî Mücadele (Güney Cephesi) sırasında tespit edilen bir yazılı ve sözlü metnin, 1920 Millî Mücadele (Kuvayi Millîye) sırasında tespit edilen bir yazılı ve sözlü metnin, 1921 Millî Mücadele (Batı Cephesi-Stratejik Savunma) sırasında tespit edilen bir yazılı ve sözlü metnin ve 1922 Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz) sırasında tespit edilen bir yazılı ve sözlü metnin analiziyle ortaya konulmuştur.

Atatürk’ün seçili dört konuşmadaki felsefî ve araçsal kendi ve diğer inançları onu Şekil 24’deki Tip B’ye yerleştirmektedir [AK4 (+.24; -1.37); AD4 (+.51; -.92)]. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa, bu dönemde de hasımların rasyonel olduklarına ve caydırılabileceklerine; bu bağlamda siyasal geleceğin nispeten öngörülebileceğine ve tarihi gelişim üzerinde kontrolün mümkün olduğuna inanmaktadır. Hedeflerin gerçekleştirilmesi konusundaki iyimserliğini devam ettirmektedir. Şekil 24’te görüldüğü üzere Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, hedefleri görece daha geniş bir çerçevede aramakta, araçları sınırlayarak riskleri kontrol etmekte, sonuçları ve bu bağlamda stratejik hedefleri netleştirmektedir. Daha açık bir ifadeyle Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’nın felsefî inançları stratejik hedeflerine ulaşmaya yöneliktir ve bu sefer hedefler daha nettir.

Şekil 24: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Felsefi ve Araçsal İnançları

Açıklamalar: AK4, seçili 4 metne göre Atatürk'ün kendi inançları. AD4, seçili 4 metne göre Atatürk'ün diğer inançları. AK, geniş örnekleme göre Atatürk'ün kendi inançları. AD, geniş örnekleme göre Atatürk'ün diğer inançları.

Yine Şekil 24'e göre Millî Mücadele Başkomutanı olarak Mustafa Kemal, aldığı riske kıyasla daha büyük kazanımlar elde etmek için, güç kullanımı da dahil olmak üzere her türlü taktik ve yöntemi uygulamaktan kaçınmayan bir lider görünümündedir. Atatürk'ün Başkomutan olarak Tip B görünümü; imparatorluk subayı kimliğine kıyasla daha çatışmacı, araçsal risk/kazanç değerlendirmelerine bağlı olarak tedafüi stratejileri seçebilme imkân ve kabiliyeti daha yüksek ve tarihsel kontrol eğilimi çok daha fazla olan bir stratejik karar alıcı profili yansıtmaktadır.

Bu analizde de yakınsak geçerliliği daha iyi test etmek maksadıyla; konuşmaların sayısı, kaynak seçimindeki önyargının kontrolü için bu ilk dört metnin ötesine genişletilmiştir. Bu bağlamda 1919 Millî Mücadele (Güney Cephesi) sırasında tespit edilen altı yazılı ve sözlü metnin, 1920 Millî Mücadele (Kuvayi Millîye) sırasında tespit edilen altı yazılı ve sözlü metnin, 1921 Millî Mücadele (Batı Cephesi-Stratejik Savunma) sırasında tespit edilen sekiz yazılı ve sözlü metnin ve 1922 Millî Mücadele (Batı Cephesi-Büyük Taarruz ve Çanakkale Krizi) sırasında tespit edilen on yazılı ve

sözlü metnin analizi yapılmıştır. Sözkonusu analiz sonuçları, Şekil 24'te AK ve AD kısaltmalarıyla görülebilmektedir. OKA-1'den farklı olarak burada hem “kendi” hem de “diğer” imajı Tip B biçiminde vücut bulmaktadır. Atatürk'ün tarihsel gelişim üzerindeki kontrolü (P-4) norm grup ortalamasının 0.36 puan üzerindedir ve aynı zamanda siyasi evrene bakış açısı ve seçtiği araçlar bakımından imparatorluk subayı Mustafa Kemal'e yakın, norm grup ortalamasına göre ise daha çatışmacı görünmektedir. Özetle Şekil 24'teki stratejilerin Atatürk'ün Tip B niteliğine göre tercih sırası; Gücün cüretkâr kullanımı Kullanımı > Stratejik Bir Araç Olarak Tedefüi Güç Kullanımı > Müzakere Koşuluyla Uzlaşma şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 37, Atatürk ile diğer dünya liderlerinden oluşan norm grubun görüşlerini karşılaştırmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere Atatürk, daha büyük örneklemdaki siyasi evrenin norm grubundan daha çatışmacı görünmektedir [Atatürk P-1: ORT(AK3;AD) = -.46]. Atatürk'ün stratejik yönlendirme endeksi de norm gruptan daha çatışmacıdır [Atatürk I-1: ORT(AK3;AD) = -.907].

Atatürk'ün felsefi inançlarının onu taarruzi ya da cüretkâr bir karar alıcı olarak göstermesinin yanında, tarihsel gelişim üzerindeki kontrolüne olan inancı (P-4), 1919-1922 döneminin stratejik eylemleri bakımından norm grubun ortalamasının üzerindedir (Atatürk P-4: ORT(AK3;AD) = .32, Norm Grup P-4 = .212). OKA-1'dekilerin de üzerinde olan bu sonuçlar, Mufti'nin Atatürk'ün statükocu/temkinli olduğu iddiasını bir kez daha yanlışlamaktadır.

Üstelik bu kez OKA-1'den farklı olarak daha geniş örneklemden de Atatürk'ün araçsal inançları Tip B'de kalmıştır. Bu durumda Atatürk'ün OKA-1'de, felsefi inançları bakımından taarruzi, araçsal inançlar bakımından ise tedefüi görünümlü bir karar alıcı profili çizdiğine dair tespit bir kez daha doğrulanmıştır.

Halkının müstevliden kurtulma hareketine liderlik eden bir Başkomutan olarak Mustafa Kemal, felsefi inançlar bakımından; siyasi evreni çoklukla bir çatışma alanı olarak görmekte; başarıya ulaşmak konusunda iyimser davranmakta, siyasi geleceğin kendi tasarladığı biçimde öngörülebilir olduğuna inanmakta, tarihsel gelişim üzerinde yüksek kontrol göstermekte ve norm grup ortalamasına yakın bir şans inancı bulunmaktadır. Araçsal inançlar bakımından ise, hedeflerin çatışmacı bir yolla elde edilebileceğine, bu nedenle de çatışmacı taktiklerin kullanılabileceğine inanmakta, stratejik başarının elde edilmesinde riskten kaçınan değil, riski kabul eden bir lider profili çizmektedir. Bu nedenle, eylem zamanlaması bakımından

çatışmacı araçları işbirliği yöntemlerine, eylemleri ise söylemlere tercih etmektedir. Bu araştırmanın iddiasına göre Mustafa Kemal Paşa'nın eylemi söyleme göre önceleyen davranışı, onun pragmatik bilişsel yapısıyla yakından ilgilidir.

Tablo 37: Atatürk'ün 1919-1922 Dönemi Operasyonel Kodlarının Norm Grupla Karşılaştırılması

	Atatürk'ün Ortalama Değerleri (N=32)	Norm Grubun Ortalama Değerleri (N=255)	Atatürk'ün Standart Sapma Değerleri (N=32)
Felsefi İnançlar			
P-1. Siyasi Alanın Doğası (Çatışma/İşbirliği)	-.460***	.250	0,355
P-2. Siyasi Değerlerin Gerçekleşmesi (İyimserlik/Kötümserlik)	.182***	.118	0,032
P-3. Siyasi Gelecek (Öngörülemez/Öngörülebilir)	.285**	.148	0,069
P-4. Tarihsel Gelişim (Düşük Kontrol/Yüksek Kontrol)	.32	.212	0,034
P-5. Şansın Rolü (Küçük Rol/Büyük Rol)	.924**	.968	0,022
Araçsal İnançlar			
I-1. Hedeflere Stratejik Yaklaşım (Çatışma/İşbirliği)	-.907**	.334	0,621
I-2. Taktiklerin Yoğunluğu (Çatışma/İşbirliği)	-.96**	.139	0,550
I-3. Risk Oryantasyonu (Riskten Kaçınan/Risk Kabul Eden)	.471	.304	0,084
I-4. Eylemin Zamanlaması			
a. Çatışma/İşbirliği	.377	.509	0,066
b. Söylemler/Eylemler	.613*	.525	0,044
I-5. Araçların Uygunluğu			
a. Ödül	.159**	.167	0,004
b. Vaat	.172	.073	0,050
c. Cazibe/Destek	.435***	.427	0,004
ç. Ret/Direnç	.096	.147	0,026
d. Tehdit Etme	.038	.047	0,005
e. Cezalandırma	.102*	.138	0,018

Açıklamalar: * $P \leq .10$ düzeyinde norm gruptan sapma anlamlı (çift kuyruklu); ** $P \leq .05$ düzeyinde norm gruptan sapma anlamlı (çift kuyruklu); *** $P \leq .001$ düzeyinde norm gruptan sapma anlamlı (çift kuyruklu).

Bu safhadaki metinler üzerinde yapılan içerik analizlerinden, Atatürk'ün, işgallerin başlamasını müteakip tek çarenin istiklâl olduğuna inanmasının, stratejisini tek hedefe yöneltmesine yol açtığı, bunun da hem makul ve somut safha hedefleri teşkil etmesini kolaylaştırdığı, somut safha hedeflerinin başarı umut ve beklentisini sıcak tuttuğu, bunun da hedeflerin elde edilmesi hususundaki iyimserliği arttırdığı görülmektedir.

Analitik derinliği az olan değerlendirmeler, 1919-1922 döneminin ağırlıklı olarak savunmacı karakterde olduğu, bu dönemdeki tek taarruzi hareketin 1922 Ağustosunu sonunda yapıldığı, bu nedenle bu dönemin taarruzi karakterli olarak değerlendirilemeyeceği gibi, başlangıçta makul görünen bir sonuca ulaşabilecektir. Ancak, bu ve buna benzer yorumların gözden kaçırdıkları nokta, bağımsızlık hareketlerinin aslında doğası itibariyle taarruzi karakterli olmalarıdır. Burada değerlendirmeleri “savunmacı” argümanına yöneltten veri, bağımsızlık hareketlerini ortaya çıkararak ilk nedendir. Zira bağımsızlık hareketleri, az önce işgale uğramış ya da bağımsız hkmet etme iradesini kaybetmiş birlkede ortaya çıkarlar. Dolayısıyla bu işgal anı, bir kş, bir gş, tam anlamıyla sıfırın altı noktasıdır. Bağımsızlık hareketi bu noktadan başlar ve elde edilen her başarı, hareketi bir adım daha ileri götürür. Dolayısıyla, bağımsızlık hareketleri hep kazanma amacına yöneliktirler, yani felsefi açıdan cüretkâr karakterlidirler.

Araçsal bakımdan ise askerî strateji, başarıyı kazanmak ve bunu geliştirmek için inisiyatifi ele geçirmeye ve elde bulundurmaya odaklanır. Bağımsızlık hareketleri özelinde bunun uygulanış biçimi ya da doğru ifadeyle stratejisi; taktik başarılarla beslenen ve büyüyen bir taarruzi ordu teşkil etmektir. Az önce belirtildiğizere hkmet iradesi ortadan kalktığı için ordusu kalmayan birlkede, taktik başarılar taarruzi nitelikli gerilla harektıyla elde edilir.

Gerilla harekâtı doğası itibariyle, stratejik amaç ve hedeflere hizmet eder nitelikteki pusu ve akınlar içeren bir taarruzi muharebeler serisidir. Mstevliyi yıpratana başarılar, aynı zamanda halkın davaya olan inancını ve orduya katılımını arttırır. Bir sonraki aşamada müstevli kuvvetleriyle baş edebilecek düzenli ordu kurulur. Bu ordu da yeterli güce ulaştığında, genel bir taarruzla mstevliyi alt eder.

Derinlemesine yapılmayan değerlendirmeler bahsine geri dönülecek olursa, cüretkâr nitelikli bağımsızlık hareketlerinin felsefesi ve araçları bakımından ele alındığında, bardağı dolu tarafından bakıp; 1919-1922 döneminde operatif anlamda, o da Sakarya nehrinin doğu kesimiyle sınırlı olmakzere, sadece 23 Ağustos-12 Eyll 1921 tarihleri arasında, 22 günlük bir mevzi savunması yapıldığı da söylenebilir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’nın 26 Ağustos 1921 tarihinde Sakarya Meydan Muharebesi sırasında verdiği emir, onun dinamik savunma anlayışını ortaya koymaktadır (Atatürk, 2005, 385):

“Düşman ordusu, 23 Ağustos 1921’de ciddi olarak cephemize doğru ilerlemeye başladı ve taarruza geçti. Birçok kanlı, bunalımlı safhalar ve dalgalar oldu. Düşman ordusunun üstün grupları, savunma hattımızın birçok parçalarını kırdılar. Bu ilerleyen düşman birliklerinin karşısına kuvvetlerimizi yetiştirdik. Meydan muharebesi yüz kilometrelik cephe üzerinde oluyordu. Sol kanadımız, Ankara’nın elli kilometre güneyine kadar çekilmişti. Ordumuzun yönü batıya iken güneye döndü. Arkası Ankara’ya iken kuzeye çevrildi. Cephenin yönü değiştirilmiş oldu. Bunda hiçbir sakınca görmedik. Savunma hatlarımız kısım kısım kırılıyordu. Fakat kırılan her kısmın yerine en yakın bir yerde hemen yeni bir savunma hattı kuruluyordu. Savunma hattına çok ümit bağlamak ve onun kırılmasıyla, ordunun büyüklüğü ölçüsünde çok gerilere çekilmek gerektiği teorisini çürütmek için memleket savunmasını başka türlü ifade etmeyi ve bu ifademde direnerek şiddet göstermeyi yararlı ve etkili buldum. Dedim ki:Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O satıl bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik, ilk durabildiği noktada yeniden düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tâbi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur”.

Taarruzilik ve iyimserlik operasyonel kodlarını içeren Mustafa Kemal Paşa’nın bu sözü, safhalı yaklaşım niteliği ve içerdiği pragmatik kodlar bakımından 18 Temmuz 1921’de Eskişehir’de verdiği geri çekilme emri ile birlikte Beşinci Bölüm’de analize tâbi tutulmuştur.

Türk Ordusunun 12 Eylül’de yaptığı karşı taarruzla Yunan Ordusunu Afyon-Eskişehir hattına çekilmeye mecbur etmesi sayesinde, Sakarya Meydan Muharebesi tarihi kayıtlara “Türk zaferi” ya da “Türk galibiyeti” olarak geçmiştir. Diğer bir deyişle bir savunma muharebesi olan Sakarya Meydan Muharebesi, en sonunda icra edilen Türk genel karşı taarruzu neticesinde zafere dönüşmüştür.

1919-1922 döneminin felsefi inanç bakımından taarruzi nitelikli olmasının bir diğer kanıtı da Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın 26 Ağustos’ta başlayan ve 30 Ağustos’ta Dumlupınar müstahkem mevkiinde Yunan ordusunun asıl kuvvetinin imhasını sağlayan taarruzu burada bitirmemiş olmasıdır. Her ne kadar taarruz harekâtında başarıdan faydalanma ve takip bir askerî gereklilikse de, Gazi Mustafa Kemal Paşa, Dumlupınar meydan muharebesinin hemen ardından 1 Eylül 1922 tarihinde yayınladığı emirde, ordulara Akdeniz’i (coğrafi olarak İzmir sahilinin bittiği hattı) nihai hedef olarak değil, “ilk hedef” olarak vermiştir (AKDHYK ATAM, 2006b, 364-365):

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Orduları! Afyonkarahisar-Dumlupınar Büyük Meydan Muharebesi’nde zalim ve mağrur bir ordunun anâsır-ı asliyesini inanılmayacak kadar az bir zamanda imha ettiniz. Büyük ve necib milletimizin fedakârlıklarına lâyık olduğunuzu ispat ediyorsunuz. Sahibimiz olan büyük Türk milleti istikbalinden emîn olmaya haklıdır. Muharebe meydanlarındaki maharet ve fedakârlıklarınızı yakından müşahade ve takip ediyorum. Milletimizin hakkınızdaki takdirlerine delâlet etme vazifemi mütevâliyen ve mütemadiyen ifa edeceğim. Başkomutanlığa teklifatta bulunulmasını Cephe Komutanlığı’na emrettim. Bütün arkadaşlarımın Anadolu’da daha başka meydan muharebeleri verileceğini nazar-ı dikkate

alarak ilerlemesini ve herkesin kuvâ-yı akliyesini, yiğitliğini ve menâbî-i celâdet ve himmetini müsabaka ile ibzâle devam eylesin taleb ederim. Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz’dir. İleri!”

Yine 21 Eylül 1922 tarihinde Akşam Gazetesi muhabiri Falih Rıfkı’ya İzmir’de verdiği beyanatta, “Ordularımızın ilk hedefi Akdeniz’dir, ordularımız Misak-ı Milli hükümlerini tamamıyla gerçekleştirdiği zaman, ikinci ve üçüncü hedeflerine ulaşmış olacaklardır” ifadesiyle, taarruz vizyonunu ortaya koymaktadır.

Bu ise stratejik taarruzun sonuçlanmadığının ve devam ettirileceğinin de bir göstergesidir. Diğer bir deyişle, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın felsefi inanışına göre, stratejik açıdan geçici olan “taarruz” değil, “savunmadır” ve kaynak/vasıta oranına dayanır. Nitekim Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 4 Ekim 1922 tarihinde T.B.M.M.de yaptığı konuşmada (AKDITYK ATAM, 2006a, 142);

“Arkadaşlar; geçen sene Ağustosun -hâtıramda aldanmıyorsam- beşinci günü bu kürsüden, beni başkumandan tâyin etmiş olduğunuz zaman arzı teşekkür ederken demiştim ki: Memleketimizi çiğnemek üzere, memleketimize giren Yunan ordusunu harim-i ismetimizde boğacağız. Bu sözümde hata etmemiş olduğumu hâdisat ispat etti zannederim. Hakikaten Yunan ordusu harim-i ismetimizde tamamen boğulmuştur arkadaşlar.”

diyerek, savunmanın geçici niteliğini ortaya koymuştur. Kısacası, 1919-1922 döneminin gerek felsefi, gerekse araçsal inançlar bakımından taarruzi ya da cüretkâr görünümlü olarak tespit edilmesinin, hatalı bir sonuç olmadığı değerlendirilmektedir.

4.4.3. OKA-3: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk

Bu safhaya kadar yapılan analizlerdeki dikkat çekici bir nokta, analizlere konu teşkil eden güvenlik sorunlarının ortak niteliğinin, sorunların kaynaklarının kontrolünde karar alıcının sorumluluğunun bulunmamasıdır. Gerçekten de gerek İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal 1905-1918 döneminde, gerekse Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 1919-1922 döneminde tehdidin kaynağının kontrolünden doğrudan ya da birinci derecede sorumlu değildir. Diğer bir ifadeyle İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal, siyasi/stratejik seviyede alınan kararların operatif/taktik seviyedeki uygulayıcısıdır. Millî Mücadele’nin Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa ise kendisinin müsebbibi olmadığı bir güvenlik sorununun çözümünü üstlenmiş stratejik seviye karar alıcı durumdadır. Dolayısıyla karşı kuvvet kullanımının kategorizasyonu bakımından, Mustafa Kemal’in Trablusgarp Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı’nı içeren İmparatorluk dönemi mücadeleleri yalnızca dış kaynaklı müstevililere karşı; Millî Mücadele ise hem dış kaynaklı müstevililere, hem de bu müstevililerin siyasi emellerine hizmet eden iç kaynaklı menfaat gruplarına karşı verilmiştir.

Ancak, fiilen Mudanya Mütarekesi'nin imzalandığı 11 Ekim 1922'den itibaren, Türk stratejik karar verme süreçlerinde kuvvet kullanım esas ve usulleri değişime uğramıştır. Zira bu tarihten itibaren Osmanlı Hükümeti'nin karar süreçlerindeki etkinliği tamamen ortadan kaldıran T.B.M.M. ve onun başkanı olan Gazi Mustafa Kemal Paşa, tehdidin kaynağının kontrolü hususunda hem yetkili, hem de sorumlu hale gelmiştir. Diğer bir deyişle, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın başını çektiği Milli Mücadele yönetimi, Mudanya Mütarekesi ile birlikte, dış ve iç yetkiler bakımından “tam egemen” olmuştur.

Bu nedenle 1922-1938 dönemi, gerek süre uzunluğu, gerekse vaka çeşitliliği bakımından, önceki iki dönemden farklı karakterdedir. Önceki iki dönem vaka analizi bakımından daha homojen bir örneklem sunarken, 1922-1938 döneminde hem kuvvet kullanımı, hem de kuvvet kullanımı içermeyen diplomasi vakaları bulunmaktadır. Birinci Bölüm'den hatırlanacağı üzere, araştırma örneklemine oluşturan vakalar silahlı sorunları içermektedir. Öte yandan bu sorunların bir kısmı uluslararası, bir kısmı da ulusal niteliklidir. Bu araştırmada uluslararası sorunlar “dış güvenlik sorunları”, ulusal krizler ise “iç güvenlik sorunları” olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca bu dönemde meydana gelen iç güvenlik sorunlarının tamamının dış bağlantılı olduğunu da not etmek gerekir (Körpe, 2013, 352-354).

Bu nedenle OKA-3, yapısal geçerliliği arttırmak maksadıyla, önceki iki analizden farklı olarak, iki alt bölüme ayrılmış, dolayısıyla iki alt örneklem ölçümü yapılmıştır. Ölçüm yanlılığını önlemek maksadıyla, aynı nitelikli, yani silahlı güç kullanma tehdidi içeren tüm vakalar örnekleme dahil edilmiştir. Dolayısıyla birinci alt örneklem, Atatürk'ün dış güvenlik krizlerine karşı operasyonel kodlarını ortaya çıkarmak maksadıyla (ADK ve ADD); 1922 Çanakkale Krizi, 1935 Bulgaristan Krizi ve 1936-1938 Hatay Meselesi vakalarını içermektedir. İkinci alt örnekleme de ölçüm yanlılığını önleyecek şekilde, dış bağlantılı tüm iç güvenlik krizleri ele alınmıştır. Böylece OKA-3'ün diğer alt bölümü, Atatürk'ün dış bağlantılı iç güvenlik krizlerine karşı operasyonel kodlarını ortaya çıkarmak maksadıyla (AİK ve AİD); 1924 Nasturi Ayaklanması ve Beytüşşebap Olayı, 1925 Şeyh Sait Ayaklanması, 1926-1932 Ağrı Ayaklanması (1'inci ve 2'nci dönemler şeklinde) ve 1937-1938 Dersim Ayaklanması vakalarını içermektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, bu bölümde Atatürk'ün operasyonel kodları; 1922 Çanakkale Krizi sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin, 1924 Nasturi

Ayaklanması ve Beytüşşebap Olayı sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin, 1925 Şeyh Sait Ayaklanması sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin, 1926-1932 Ağrı Ayaklanması sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin, 1935 Bulgaristan Krizi sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin, 1937-1938 Dersim Ayaklanması sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin ve 1936-1938 Hatay Meselesi sırasında tespit edilen 2 yazılı ve sözlü metnin analiziyle ortaya konulmuştur.

Atatürk'ün felsefî ve araçsal inançlarında, dış kaynaklı etkenler nedeniyle meydana gelen ince ayarları ortaya çıkarabilmek için, analize bir kontrol değişkeni (dış güvenlik ve iç güvenlik) ilave edilmiştir. Atatürk'ün konuşmaları, 1922-1938 döneminin varyans analizi için dış ve iç güvenlik olarak gruplandırılmıştır. Sonuçlar, analizin “iç” ve “dış” şeklindeki tasnifinin geçerliliğini ortaya koymaktadır. Zira iç ve dış tehditlerin farklı koşulları altında, Atatürk'ün bazı operasyonel kod inançlarında, önceki iki döneme göre daha uzlaşmacı nitelikte değişimler tespit edilmiştir. Bulgular, dış ortamdaki değişikliklerin ve buna bağlı tehditlerin, bir liderin siyasi evreni teşhis biçimi üzerinde anlamlı bir etki oluşturduğunu ve görece daha sık değişiklikler içerdiğini ortaya koymaktadır.

Dış ve iç güvenlik sorunları arasındaki geçiş, karar alıcının beş felsefî inancında (P-1, P-2, P-3, P-4 ve P-5) öngörülen istikameti üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir. Bu durum Atatürk'ün felsefî ve araçsal inançlarında önceki iki dönemden farklı bir veri sunmaktadır. Analiz sonuçları göstermektedir ki, Atatürk önceki iki döneme göre felsefî inançlar bakımından daha uzlaşmacı, araçsal inançlar bakımından daha ödüllendiricidir. Bu farklılık özellikle dış güvenlik sorunlarında daha belirgin olarak kendini göstermektedir. Bu bağlamda Tablo 36 ve Tablo 37 ile Tablo 38'nin P-4 indeksleri arasındaki fark sadece istatistiksel olarak anlamlı değildir, aynı zamanda Atatürk'ün Tip DEF, Tip B ve Tip C eksenleri arasındaki geçişlerini tanımlamak için de yeterlidir. İnançların varyansı, bir stratejik karar alıcı olarak Atatürk'ün inançlarının statik olmadığını, duruma göre değişebildiğini göstermektedir. Diğer liderlere ve durumlara ilişkin birtakım muteber analiz bulguları da bu tespiti doğrulamaktadır (Walker, Schafer ve Young, 1998, 182-186; Walker, Schafer ve Young, 1999, 619-622).

Tablo 38: Atatürk'ün Dış ve İç Sorunlara Göre Operasyonel Kodları

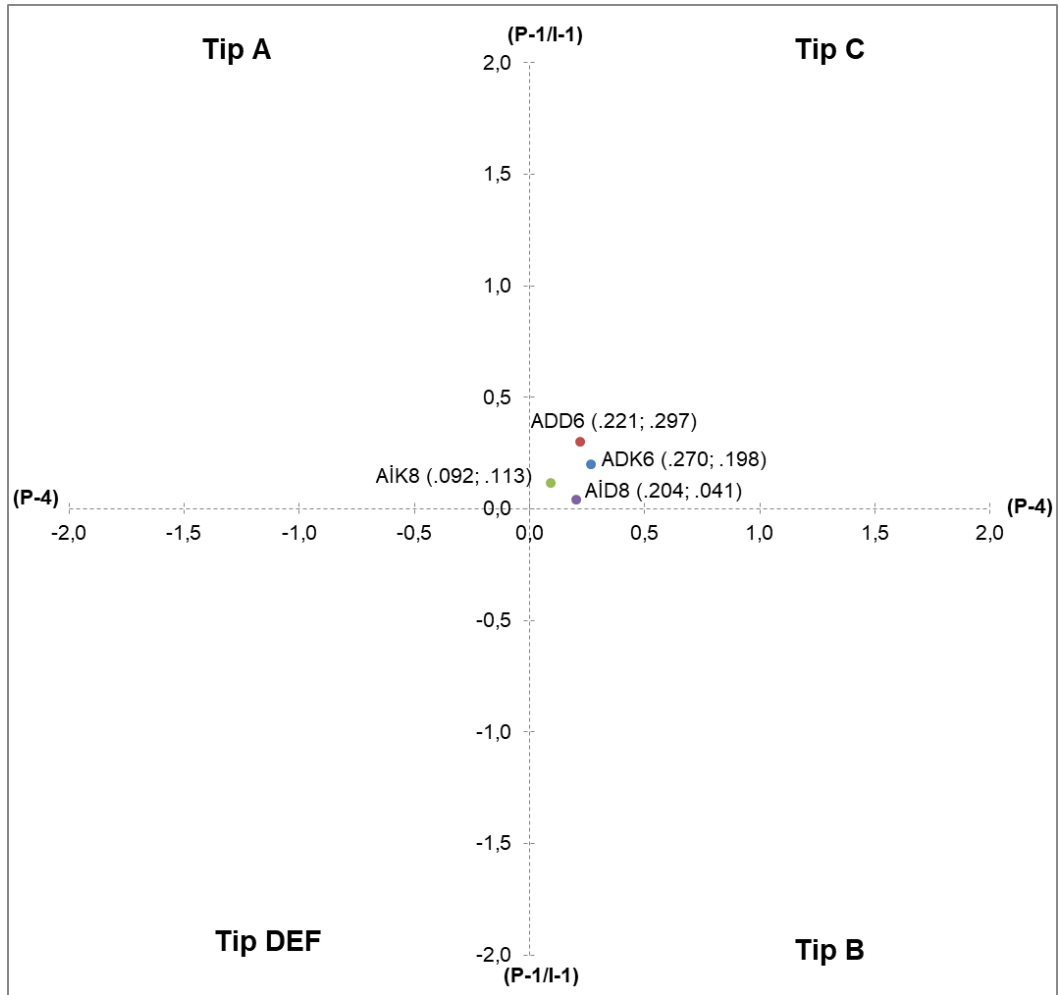
	Dış Güvenlik Sorununa Göre Atatürk (N=6)	İç Güvenlik Sorununa Göre Atatürk (N=8)	F	Sig.
Felsefi İnançlar				
P-1. Siyasi Alanın Doğası (Çatışma/İşbirliği)	0,062**	0,533**	7,964	0,019
P-2. Siyasi Değerlerin Gerçekleşmesi (İyimserlik/Kötümserlik)	0,087**	0,335**	4,700	0,035
P-3. Siyasi Gelecek (Öngörülemez/Öngörülebilir)	0,142**	0,413**	7,855	0,016
P-4. Tarihsel Gelişim (Düşük Kontrol/Yüksek Kontrol)	0,246**	0,150**	13,57 6	0,003
P-5. Şansın Rolü (Küçük Rol/Büyük Rol)	0,963**	0,837**	7,162	0,016
Araçsal İnançlar				
I-1. Hedeflere Stratejik Yaklaşım (Çatışma/İşbirliği)	0,080	0,298	0,005	0,807
I-2. Taktiklerin Yoğunluğu (Çatışma/İşbirliği)	0,195	0,495	0,055	0,909
I-3. Risk Oryantasyonu (Riskten Kaçınan/Risk Kabul Eden)	0,381	0,538	0,280	0,724
I-4. Eylemin Zamanlaması				
a. Çatışma/İşbirliği	0,562	0,368	1,240	0,263
b. Söylemler/Eylemler	0,671	0,708	0,003	1,097
I-5. Araçların Uygunluğu				
a. Ödül	0,127	0,456	0,520	0,581
b. Vaat	0,154	1,042	1,106	0,343
c. Cazibe/Destek	0,326	0,145	0,190	0,930
ç. Ret/Direnç	0,133	0,547	0,489	0,421
d. Tehdit Etme	0,055	0,043	0,033	0,653
e. Cezalandırma	0,228	0,326	0,268	0,473

Açıklamalar: ** $P \leq .05$ düzeyinde anlamlı.

Cumhurbaşkanı Atatürk'ün operasyonel kod analizi, onu önceki iki döneme göre daha uzlaşmacı bir konuma yerleştirmekle birlikte; felsefi inançlar bakımından stratejik hedeflerin gerçekleşmesi beklentisi arttıkça Atatürk'ün daha taarruzi davrandığını; araçsal inançlar bakımından ise hedeflere stratejik yaklaşımının görece daha çatışmacı hale geldiğini gösteriyor. Bu bağlamda Atatürk'ün iç ve dış tehditlere yönelik ince ayarları, sürekli cüretkâr ya da sürekli temkinli olmadığına da delalet etmektedir.

Bu noktada bu ince ayar tespitini bir miktar daha netleştirmekte yarar görülmektedir. Atatürk'ün hem felsefi, hem de araçsal kendi ve diğer inançları onu Şekil 25'teki Tip C alanında konumlandırmaktadır.

Ancak onun iç güvenlik sorunlarındaki felsefi ve araçsal kendi inançları [AİK8 (.092; .113)], dış güvenlik sorunlarındaki felsefi ve araçsal kendi inançlarına [ADK6 (.270; .198)] kıyasla I-1/P-4 alanına daha yakındır. Daha açık bir ifadeyle Cumhurbaşkanı Atatürk, felsefi inançları bakımından dış güvenlik sorunlarında daha uzlaşmacıdır. Benzer bir farklılık onun felsefi ve araçsal diğer inançlarında da söz konusudur [ADD6 (.221; .297)], [AİD8 (.204; .041)]. Cumhurbaşkanı Atatürk'ün felsefi ve araçsal inançları içindeki hasmın dıştakine göre daha çatışmacı olduğuna inanmaktadır.

Şekil 25: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Felsefi ve Araçsal İnançları

Açıklamalar: ADK6, seçili 6 dış güvenlik sorunu metnine göre Atatürk'ün kendi inançları. ADD6, seçili 6 dış güvenlik sorunu metnine göre Atatürk'ün diğer inançları. AİK8, seçili 8 iç güvenlik sorunu metnine göre Atatürk'ün kendi inançları. AİD8, geniş seçili 8 iç güvenlik sorunu metnine göre Atatürk'ün diğer inançları.

Holsti/Walker Tipolojisi'nden yararlanarak açıklanacak olursa; Atatürk'ün dış güvenliğe ilişkin felsefi inancına göre çatışma geçicidir. Uluslararası sistemi çıkarların uyumunu yansıtacak şekilde yeniden yapılandırmak mümkündür.

Çatışmanın kaynağı, çeşitli nedenlerle savaş çıkmasına yol açan çatışma üreten⁵¹ uluslararası sistemdir. Hasımlar siyasi evrenin doğasına ve hedeflere verdikleri tepkinin uzlaşmacı ya da çatışmacı olmasına göre değişiklik gösterirler. Uluslararası sistemin yapısı değiştirilmedikçe (çatışma geçici kılınmadıkça) hedefler konusunda kötümser olunacaktır, zira Atatürk'e göre anarşik sistemde olayların tarihsel gelişim üzerindeki kontrol algısı ve bu ortama yönelik öngörülebilirlik zayıftır.

Atatürk dış güvenliğe yönelik araçsal inancı doğrultusunda; elde edilmesi en mümkün hedefleri, kapsamlı bir çerçeve içinde, enerjik bir biçimde belirler. Herkesçe paylaşılan amaçları takip eder, kendi amacını bu amaçlarla uyumlu hale getirerek gerçekleşme ihtimallerini arttırır; sonuçlar sınırlamaz, araçları safhalandırarak riskleri kontrol eder. Diğer bir deyişle, Atatürk için strateji sonuç odaklıdır, bir araçtır. Atatürk uzlaştırma fırsatları ortaya çıktığında çabuk davranır ve inisiyatifi ele geçirir. Bununla birlikte tırmandıran taraf olarak görünmekten kaçınır. Askerî imkan ve kabiliyetler dışındaki yöntemleri daha faydalı bulmakla birlikte, hasmına gerektiğinde kuvvet kullanabileceğini de gösterir.

Atatürk'ün iç güvenliğe ilişkin felsefi inancına göre çatışma geçicidir. Devlet teşkilatını toplumsal uyumu yansıtacak şekilde yeniden yapılandırmak mümkündür. Çatışma, devletin henüz yapılanmasını tamamlamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Dış hasımlar gibi iç hasımlar da siyasi evrenin doğasına ve hedeflere verdikleri tepkinin uzlaşmacı ya da çatışmacı olmasına göre değişiklik gösterirler. Devletin yapısı yenilenmedikçe, çatışma kalıcılaşır, bu da hedefler konusunda kötümser olunmasına neden olur.

Atatürk iç güvenliğe yönelik araçsal inancı doğrultusunda; elde edilmesi en mümkün emelleri, kapsamlı bir çerçeve içinde, enerjik bir biçimde belirler. Hasımla iletişimi hemen kesmez, inisiyatifi elinde tutar ve faaliyetlerini safhalandırarak riskleri kontrol eder. Atatürk iç güvenlik krizlerinde de sonuç odaklıdır.

⁵¹ Holsti/Walker tipolojisinde bu bölüm, “anarşik uluslararası sistem” tamlamasıyla ifade edilmektedir. Ancak Atatürk ve onun çağdaşı olan devlet adamlarının yer aldığı, güçler dengesinin bozulduğu ve tarihin en yıkıcı savaşlarının yaşandığı uluslararası sistem, henüz o dönemde “anarşik” olarak tanımlanmadığı için, bu araştırmada “çatışma üreten” bir yapı olarak ifade edilmiştir.

İç güvenlik sorunlarında da uzlaştırma fırsatlarını değerlendirir, ancak dış güvenlikteki yaklaşımından farklı olarak, sonuca ulaşmada askerî imkan ve kabiliyetleri daha etkili bir şekilde kullanır. Zira savunmacı bir alanda konumlansa da, Atatürk'ün Tip C görünümü [AİK8 (.092; .113)], [ADD6 (.221; .297)], [ADK6 (.270; .198)], [AİD8 (.204; .041)] hem kendi, hem de diğer inançları bakımından norm gruba oranla halen daha çatışmacıdır. Yani Tip C, norm gruba kıyasla dikey eksene daha yakın olma niteliğini korumaktadır. Bu ise Atatürk'ün barışçıl olmakla birlikte, güvenlik krizleri karşısında kuvvet kullanma tehdidini bir araçsal opsiyon olarak elinde tuttuğunu göstermektedir.⁵²

Nihayet Tip C profilinde Atatürk, tarihsel kontrol eğilimi norm gruba kıyasla daha fazla olan bir stratejik karar alıcı profili yansıtmaktadır. Özetle Şekil 25'teki stratejilerin Atatürk'ün Tip C niteliğine göre iç ve gerekse dış güvenlik sorunlarındaki tercih sırası; Yatıştırma > Hükmetme > Kilitlenme > Uzlaşma şeklinde ifade edilebilir.

4.5. Atatürk'ün Operasyonel Kodlarının Pragmatik Niteliği

Hatırlanacağı üzere kavramsal ve kuramsal çerçevenin çizildiği İkinci Bölüm'de Mufti'nin cüret/temkin dikotomisi iki nedenle yetersiz bulunmuştu. Bunlardan birisi Mufti'nin Türk stratejik kültüründeki eğilimleri, cüret ve temkin başlıkları altında gruplandırarak, davranışın içinde bulunduğu bağlamı yok sayarak indirgemeci davranmasıydı. İkinci eleştiri ise Mufti'nin, Atatürk tarafından temsil edilen Cumhuriyetçi yani “baskın” paradigmanın siyasa üzerindeki nedensellik etkisini gözden kaçırmasıydı. Bu araştırmanın iddiası ise, bir eylem felsefesi olarak pragmatizmin, Cumhuriyet dönemi stratejik kültürünün hem baskın hem de karşı paradigmalarını kestiğini ve bunlara ilişkin siyasalar üzerindeki nedensellik etkisini açıklayabilme kapasitesine sahip olduğunu temel hipotez olarak ileri sürmüştü. Bu aşamada, Mufti'nin cüret/temkin argümanına yönelik birinci eleştiri, OKA bulgularının pragmatik niteliği ortaya konularak ispatlanacaktır.

⁵² Bu araştırmanın sınırlılıklarının dışında bırakılmış olmakla birlikte, Atatürk inkılaplarının da taarruzi niteliğini bir kenara not etmekte yarar vardır. Bu çalışmada Atatürk'ün iç politika kararlarına ilişkin bir analiz daha yapılsaydı, bulguların onu Cumhuriyet döneminde de Tip B alanına taşıma olasılığı yüksek olurdu.

Türk stratejik kültüründe bir süreklilik olduğunu ve bu kadim kültürdeki dönemsel değişikliklerin birer “ince ayar” olduğunu bir kez daha hatırlamakta yarar vardır. Bu durumda dönemsel değişikliklerin kendine özgü karakteristiğini ortaya koyan ince ayar göstergeleri olması normaldir. Bu araştırmada Atatürk’ün söyleminden çıkartılan ince ayar göstergeleri Üçüncü Bölüm’de detaylı olarak ortaya konulmuştu. Bu ince ayar göstergeleri Atatürk’ün davranışının pragmatik niteliğine de işaret etmektedir. İnce ayar göstergeleri Mufti’nin iddiasından farklı olarak sadece temkini değil, cüreti de içermektedir. Hatta cüret tüm bu pragmatik ince ayar davranışının çatı kavramı olarak göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Atatürk’ün operasyonel kodlarının pragmatik niteliğini ortaya koyabilmek için ilk olarak Atatürk’ün ince ayar göstergelerinin OKA’daki temsil kuvvetine bakmak uygun olacaktır.

Elde edilen bulgular ışığında denilebilir ki, “ince ayar” her üç dönemde de eşide yakın bir dağılım göstermiştir. Bunu Şekil 26’da daha açık bir şekilde görmek mümkündür.

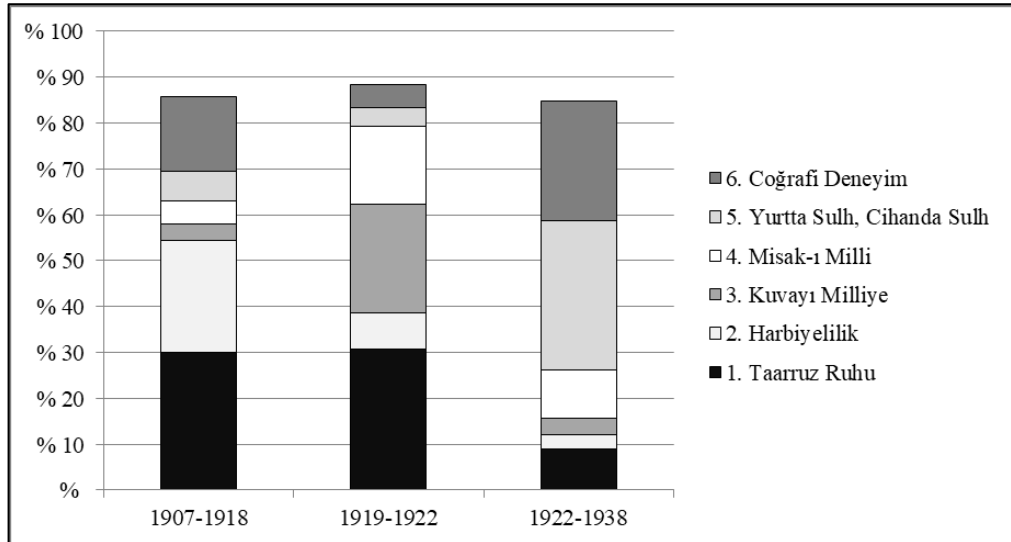

Şekil 26: İnce Ayarın Dönemsel Kuvveti

Atatürk’ün pragmatik göstergelerinin OKA’daki temsil kuvveti ise, aşağıda, Şekil 27’de gösterilmiştir. Şekil 27’nin en göze çarpan özelliği, her dönemde belli göstergelerin ön plana çıkmasıdır. Bu veri, Atatürk’ün felsefi ve araçsal inançlarındaki değişimi desteklemesi bakımından anlamlı olmakla birlikte, sadece bu veri yardımıyla dahi Atatürk’ün operasyonel kodlarının pragmatik olduğuna, yani Atatürk’ün içinde bulunduğu siyasi evrenin doğasına göre en uygun davranışı seçtiğine dair bir yoruma gidilebilir. Nitekim Şekil 27’de Atatürk’ün ince ayar

göstergeleri (Taarruz Ruhu, Harbiyelilik, Misak-ı Millî, Kuvayı Millîye, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh ve Coğrafi Deneyim) dönemselsel olarak ve birbirine kıyasla farklı şiddetlerde kendilerini göstermektedir.

Şekil 27'ye göre İmparatorluk döneminin en belirgin ince ayar kodu Taarruz Ruhu'dur. 1905-1918 yılları, Atatürk'ün asker kimliğinin en kuvvetli temsil edildiği dönemdir. Gerçekten de Atatürk askerliğe dair eserlerinin tamamını bu dönemde kaleme almıştır. Atatürk'ün bu dönemde çatışmanın geçiciliğine dair araçsal inancı, taarruz ruhu göstergesinin temsil gücü göz önüne alındığında, somut bir anlam da kazanmaktadır. Nitekim ikinci kuvvetli gösterge olan Harbiyelilik, bu inancı kuvvetlendirmektedir. Zira Üçüncü Bölüm'den de hatırlanacağı üzere Harbiyelilik, Atatürk'ün teşkilatlanma ve karar verme davranışının en belirgin göstergesidir.

Göstergeler	1905-1918	1919-1922	1922-1938
1. Taarruz Ruhu	% 30	% 31	% 9
2. Harbiyelilik	% 24	% 8	% 3
3. Kuvayı Milliye	% 4	% 24	% 3
4. Misak-ı Milli	% 5	% 17	% 11
5. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh	% 6	% 4	% 33
6. Coğrafi Deneyim	% 16	% 5	% 26
<i>Felsefi İnançlar</i>	<i>Tip B</i>	<i>Tip B</i>	<i>Tip C</i>
<i>Araçsal İnançlar</i>	<i>Tip DEF</i>	<i>Tip B</i>	<i>Tip C</i>
Birinci en kuvvetli gösterge			
İkinci en kuvvetli gösterge			

Şekil 27: OKA Temsil Kuvvetine Göre Pragmatik Göstergeler

1919-1922 döneminin en kuvvetli iki göstergesi, beklendiği üzere Taarruz Ruhu ve Kuvayi Millîye'dir. Misak-ı Millî, bu dönemde diğerlerine göre az görünse de, üçüncü en kuvvetli gösterge durumundadır. Ancak bu dönemin bir öncekinden en önemli farkı, araçsal inançlarının çatışmanın geçiciliğine doğru değişim göstermesidir. Nitekim bu dönemde Atatürk'ün söylemi daha fazla gerekçe ifadeleri içermektedir. Ayrıca Atatürk'ün 1905-1918 döneminde çatışmanın nasıl yürütüleceğine odaklanan üslubu, bu dönemde değişmekte ve çatışma sonrası istenen son duruma ilişkin ifadelere de yer vermektedir.

Atatürk'ün söylemindeki gerekçelendirme ve geçicilik halini Atatürk'ün stratejik karar alıcı pozisyonuna yükselen rol değişimine bağlamak makul görünmektedir. İlerleyen maddelerde rol değişiminin araçsal inançlar üzerindeki değiştirici etkisi daha detaylı olarak ele alınacaktır.

1922-1938 döneminin en kuvvetli göstergesi Yurtta sulh, cihanda sulh olmakla birlikte; coğrafi deneyimin bir kez daha kuvvetli bir düğüm biçiminde kendisini göstermesi de anlamlıdır. Bunu iç güvenlik sorunlarının hızlı bir şekilde çözülmesiyle ilişkilendirmek mümkündür. Öte yandan taarruz ruhunun temsil kuvvetinin görece düşük çıkmasının, “Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün” operasyonel kodlarının incelendiği maddede, onun iç politika kararlarının bu araştırmanın sınırlılıklarının dışında bırakılmış olmasıyla ilişkisi vardır. Daha önce de belirtildiği gibi, bu çalışmada Atatürk'ün iç politika kararlarına ilişkin başka bir analiz daha yapılmış olsaydı, bulguların onu Cumhuriyet döneminde de Tip B alanına taşıma olasılığı yüksek olurdu.

Atatürk'ün davranışındaki değişikliğe ilişkin bu bulgular, George'un ve Holsti'nin operasyonel kod kavramsallaştırmalarıyla da uyuşmaktadır. Tablo 39, OKA sonucunda Atatürk'ün operasyonel kodlarındaki dönemsel değişimi ve sürekliliği ortaya koymaktadır. Araçsal inançlardaki değişim, taarruzilikteki pragmatik değişimle paralel bir seyir izlerken, felsefi inançlardaki süreklilik sorunlara pragmatik yaklaşımındaki devamlılıkla uyuşmaktadır.

Tablo 39: Atatürk'ün Operasyonel Kodlarındaki Dönemsel Değişim ve Süreklilik

	1905-1918	1919-1922	1923-1938 (İç Gv.)	1923-1938 (Dış Gv.)
Felsefi İnançlar	Tip B	Tip B	Tip C	Tip C
Araçsal İnançlar	Tip DEF	Tip B	Tip C	Tip C

Tablo 39’da görüldüğü üzere Atatürk’ün felsefi inançları, her dönemde çatışmanın geçici olduğu ve fakat bu çatışma halinin yine cüretkâr davranarak ortadan kaldırılabileceği yönündeyken; araçsal inançları 1905-1918 döneminde çatışmanın kalıcılığına doğru kaymıştır. Hatırlanacağı zere Atatürk’n Tip DEF görünümü araçsal kendi inançlarıyla ilgilidir ve orijine oldukça yakındır. Dolayısıyla Atatürk’n Tip DEF görünümü Tip B’ye yakın bir seyirdedir. Her ne kadar 1905-1918 döneminin Atatürk’ün stratejik karar alıcı olmadığı birkaç kez vurgulanmış olsa da araçsal inançlardaki bu farklılaşmada sadece bu gerekçenin ardına sığınmak doğru olmayacaktır. Evet, Atatürk bu dönemde stratejik bir karar alıcı değildir ama bu dönem onun stratejik kltrlenmesine dair önemli veriler içermektedir ve bu veriler bu araştırmanın analizlerinde kullanılmıştır. Üstelik felsefi araçların araçsal inançlarla her dönemde ve birebir uyuşması bir kuramsal zorunluluk değildir. Gerek Holsti’nin metinlerinde, gerekse operasyonel kod analizine ilişkin diğer akademik literatürde bu yönde bir tespite rastlanılmamıştır.

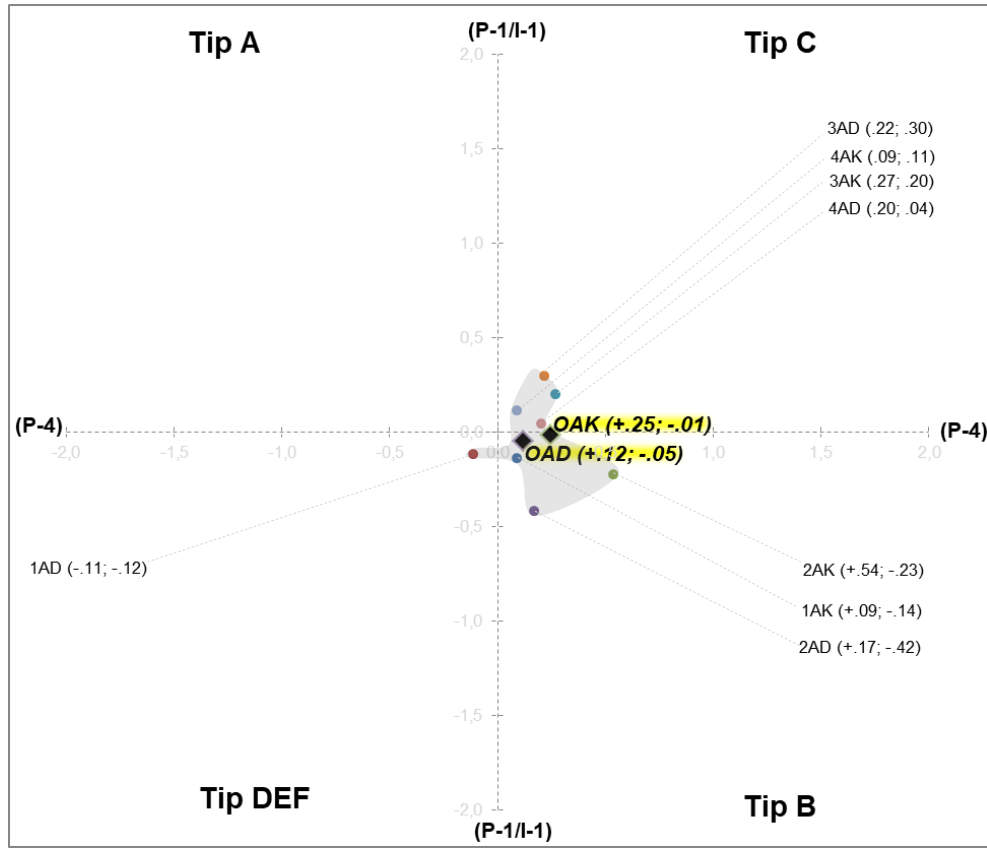
İlk bakışta çatışmacı davranış daha baskın görünse de, Atatürk’ün operasyonel kodlarının nihai görünümü, onun felsefi ya da araçsal inançlar bakımından çatışmacı olduğuna dair net bir veri sunmamaktadır. Üstelik norm grup verileri ve İkinci Bölüm’de detaylı olarak ele alınmış olan yirminci yüzyıl başındaki “saldırı kültü” ve saldırgan eğilimler göz önünde bulundurulduğunda, gerek İmparatorluk Subayı olarak, gerek Millî Mücadele’nin Başkomutanı olarak, gerekse Yeni Cumhuriyetin Cumhurbaşkanı olarak Mustafa Kemal Atatürk’ün, döneminin dünya liderlerinden daha fazla çatışmacı olduğu söylenemez. Dolayısıyla Atatürk’ün kendi çağdaşı olan ve/veya benzer siyasi süreçlerden geçmiş liderlerle yakın operasyonel kod değerlerine sahip olması bir tesadüf değildir. Ayrıca OKA’da kullanılan norm grubun

2006 yılına kadar uzanan geniş bir lider yelpazesini kapsadığını vurgulamakta yarar vardır.

Yukarıda yapılan üç tarihsel döneme ilişkin analizler ışığında en basit biçimiyle ifade edilebilir ki; Atatürk, bulunduğu ortamı doğru okuyabilen ve elindeki stratejik araçları duruma uygun seçimlerle etkin kullanabilen bir karar alıcıdır.

Diğer taraftan istatistiksel sonuçlarda üç temel eğilim göze çarpmaktadır. İlk olarak, dört temel felsefi endeksle ilgili sonuçlar, Atatürk'ün her üç dönemde de siyasi evrenin doğası hakkındaki görüşlerinin benzer bir bakış açısı paylaştığını göstermektedir. Diğer taraftan her dönem bir öncekine kıyasla daha az çatışmacı veya daha akıcı bir siyasi ortam algısına sahip görünmektedir. Atatürk her üç dönemde de temel stratejik hedeflerini gerçekleştirme konusunda karamsar değildir ve diğer siyasi aktörleri geçmişte olduğundan daha az öngörülebilir olarak algılamaktadır. Birinci Dünya Savaşı'nın yıkımın hemen ardından gelen ölüm kalım savaşı niteliğindeki Millî Mücadele ve iki savaş arası dönemin istikrarsız karakteri göz önüne alındığında, bu olumlu bir durum olarak yorumlanabilir.

Şekil 28, üç dönemin OKA bulgularını tek bir grafikte birleştirmektedir. Atatürk'ün kendi ve diğer endekslerinin ortalaması çok yüksek bir oranda Tip B ve Tip C arasında konuşlanmaktadır. Ortalama değerlerin kapladığı alan da ağırlıklı olarak bu iki bölgeyi kaplamaktadır.

Şekil 28: Atatürk'ün Felsefi ve Araçsal İnançlarının Nihai Görünümü

Açıklamalar: 1AK, 1905-1918 döneminden seçili metinlere göre Atatürk'ün kendi inançları. 1AD, 1905-1918 döneminden seçili metinlere göre Atatürk'ün diğer inançları. 2AK, 1919-1922 döneminden seçili metinlere göre Atatürk'ün kendi inançları. 2AD, 1919-1922 döneminden seçili metinlere göre Atatürk'ün diğer inançları. 3AK, 1922-1938 döneminden seçili dış güvenlik sorunları metinlerine göre Atatürk'ün kendi inançları. 3AD, 1922-1938 döneminden seçili dış güvenlik sorunları metinlerine göre Atatürk'ün diğer inançları. 4AK, 1922-1938 döneminden seçili iç güvenlik sorunları metinlerine göre Atatürk'ün kendi inançları. 4AD, 1922-1938 döneminden seçili iç güvenlik sorunları metinlerine göre Atatürk'ün diğer inançları. OAK, Atatürk'ün ortalama (nihai) kendi inançları. OAD, Atatürk'ün ortalama (nihai) diğer inançları.

Atatürk'ün Tip B ve Tip C eğilimleri arasında değişen felsefi inancına göre çatışma geçicidir. Diğer bir deyişle, Atatürk'e göre devletler arasında bölgesel çapta ittifaklar kurularak, yirminci yüzyılın ilk yarısının güvenlik ortamı yeniden şekillendirilebilir. Zira onun inancına göre, çatışmanın kaynağı, uluslararası sistemin çatışma üreten yapısıdır. Bu yapı değiştirilmedikçe (çatışma geçici kılınmadıkça), aktörler ve onların hedefleri kontrol edilebilir olmayacaktır. Kontrol edilemezlik belirsizliği doğuracak, belirsizlik kendi ve diğer aktörlerin hedeflerinin tespitinde kötümser yaklaşıma sebep olacaktır. Bu durum bir taraftan çatışmacı sistemi beslerken, diğer taraftan da sistemdeki diğer aktörlerin tarihsel gelişim üzerindeki kontrolü ve çatışmanın öngörülebilirliği azalacaktır.

Çatışma üreten uluslararası ortamda Atatürk'ün hasımları da bu siyasi evrenin doğasına ve hedeflere verdikleri tepkinin uzlaşmacı ya da çatışmacı olmasına göre çeşitlidir. Dolayısıyla Atatürk'ün hasım evreninde farklı nitelikte aktörler olabileceği gibi, bu aktörlerin kimi zaman uzlaşmacı, kimi zaman da çatışmacı hareket etmeleri de mümkündür. Siyasi evrenin değişkenliği ve öngörülemezliği inancı nedeniyle Atatürk, uzlaşma fırsatları ortaya çıktığında hızlı davranır ve inisiyatifi ele geçirir. Bununla birlikte anlaşmazlığı ya da krizi tırmandıran taraf olarak görünmekten kaçınır. Askerî imkan ve kabiliyetlerini ilk hamlede kullanmak yerine, önce daha etkili imkan ve kabiliyetlerden yararlanmaya çalışır, ancak diğer taraftan hasmını elindeki askerî imkan ve kabiliyetlerinden de haberdar eder. Bununla ilgili pek çok örnek sıralanabilir. Hatay meselesi sırasında yaşanan iki olay, bu konudaki yaklaşımını yansıtmaya bakımından kayda değerdir:

“Bir akşam Çankaya’da sofrada oturuyorduk. Büyükelçilik de eden bir davetli; ‘A paşam, niçin hem kendinizi hem milleti üzüyorsunuz? Almanlar Renani’ye girdiler, Fransa yerinden bile kımıldamadı. Siz yarın bir fırka asker yollasanız Hatay’ı alırsınız. Renani için Almanya’ya ses çıkarmayan Fransa, Suriye’nin bir sancağı için bizimle harp edecek değil a...’ demesi üzerine, başını ona doğru çevirdi, gözlen pırıl pırıl; ‘Evet, dedi, yarın bir fırka asker yollasam Hatay’ı alacağımızı bilirim. Renani için Almanya’ya ses çıkarmayan Fransa’nın bir Suriye Sancağı için bizimle harp etmeyeceğini de bilirim. Ama bir milletin şeref duygusu ne zaman yerinden oynayacağı bilinmez. Ben Suriye’nin bir sancağı için altmış şu kadar Türk Vilâyetini tehlikeye sokmam.’ demişti.” (Atay, 2004, 135).

Yukarıdaki ifadesinde görüldüğü üzere Atatürk, Tıp C dönemsel operasyonel kodunun bir gereği olarak, gerek kendi, gerek diğer inançları bakımından çatışmanın geçiciliğine inanmakta ve işbirliğini ilk araçsal seçenek olarak görmektedir. Öte yandan birinci stratejik tercihin gerçekleşmeme ihtimaline karşı da baskılama seçeneğini elinde hazır bulundurmaktadır. Atatürk'ün hükmetme (baskılama) seçeneğini elde bulundurmasının bir başka delilini aşağıdaki ifadelerde görmek mümkündür:

“Hatay işi çözüm yolunda iken, sömürgeci takımın yeni bir fesadı ile Fransa verdiği sözden dönerek güçlük çıkarır gibi oldu idi. İstanbul’da Dolmabahçe Sarayında bulunan Atatürk’ün camı pek sıkılmıştı: ‘Bize Park Otel’inde bir sofraya hazırlatınız.’ emri verdi. Otel lokantasındaki sofrada bir müddet avunduktan sonra, yaverine; ‘Yarın sabah Adana’ya gideceğim. Bize bir tren hazırlamaları için lâzım gelenlere hemen telefonla söyleyiniz.’ dedi. Öfkeli idi. Biraz sonra yaverini yeniden telefona yolladı; ‘Ankara’ya haber veriniz. Mareşal Fevzi Çakmak’la İsmet İnönü Eskişehir’de bana katılınsınlar.’ dedi. İsmet İnönü o zaman başbakan değildi. Ertesi sabah trenle yola çıktı. Ankara’dan gelenler Eskişehir’de kendileri için hazırlanan kompartimana girdiler. Bir telâş havası da vardı: ‘Fransa ile harbe mi tutuşacağız.’ diye... Konya yolunda Londra Büyükelçimiz Fethi Okyar’dan acele bir şifre geldiğini haber verdiler. Büyükelçi, aşağı yukarı: ‘Dış Bakanı Eden beni uykudan uyandırdı, aman Atatürk’e yazınız, Hitler’le başımız dertte, Fransa’ya ihtiyacımız var, yolculuğunu durdurmasını rica ediniz, söz veriyorum, ben Fransa’ya vadettiklerimi yaptırtacağım’ diyordu. Atatürk; ‘İstenilen olmuştur, dönelim.’ dedi. Sonra yanındakilere dedi ki; ‘Niçin Dolmabahçe Sarayından kalkıp da Park Oteline giderek bir yolculuk hazırlığını yaptığımı merak etmediniz. Ben Park Otelinin casuslarla dolu olduğunu,

her yaptığının ve söylediğimin hemen yerine yetiştirileceğini bilirdim. Onun için Otel'e gitmiştim.' Yakınlarından biri dayanamadı; 'Olur, a Paşam, Eden araya girmezdi, Fransa da dediğinden dönmeyebilirdi. O vakit ne yapacaktınız?' diye sordu. Atatürk; 'Ha, dedi, bakın size haber vereyim. Benim Türkiye'yi Fransa ile harbe sokmaya hakkım yok. Eğer bu neticeyi almasaydım, hem devlet reisliğinden, hem milletvekilliğinden çekilecektim. Hatay için hazırladığımız Kuvayi Millîye'nin başına geçecektim. Cumhuriyet hükümeti bana karşı asker yollayacaktı. Onlar da bana katılacaklardı.' (Atay, 1969, 16-17).

Bu iki örnekte de görüldüğü üzere; herhangi bir mesele karşısındaki stratejik eylem, Atatürk'ün zihninde çoktan çalışılmış ve kurgulanmıştır. Onun diğer aktörlere attığı "diğer" inancı, yani hasımların değişkenliği inancı; enerjik ve işe yarar olanı önceleyen araçsal inançlara sahip kılmaktadır. Bu nedenle Atatürk'ün araçsal inançları taarruzi ya da cüretkârdır. Daha açık bir ifadeyle Atatürk'ün "emellerinin" elde edilmesi mümkündür. Faaliyet alanındaki herkesin paylaştığı somut hedefleri takip eder. Stratejisini hayatın gerçeklerine dayandırır. Nutuk'ta (Atatürk, 2005, 276-277);

"Bizim, kendisinde açıklık ve uygulama imkânı gördüğümüz siyasî ilke, millî siyasettir. Dünyanın bugünkü genel şartları, yüzyılların dimağlarda ve karakterlerde yerleştirdiği gerçekler karşısında hayalci olmak kadar büyük yanılğı olamaz. Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir. Milletimizin, güçlü, mutlu ve istikrarlı yaşayabilmesi için, devletin bütünüyle millî bir siyaset izlemesi, bu siyasetin iç teşkilâtımıza tam olarak uyması ve ona dayanması gerekir. Millî siyaset dediğim zaman kastettiğim anlam ve öz şudur: Millî sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanmakla varlığımızı koruyarak, millet ve memleketin gerçek saadet ve refahına çalışmak... Genellikle milleti uzun emeller peşinde yorarak zarara sokmamak... Medenî dünyadan, medenî, insanî ve karşılıklı dostluk beklemektir." demiştir.

Onun başarı kriterleri sonuçların değil, kullandığı araçların sınırlandırılmasıyla ilgilidir. Sınırlandırma imkan ve kabiliyetlerin paralize edilmesi değil, onların uygun olan yer, zaman ve miktarda devreye sokulmasıyla ilgilidir. Diğer bir deyişle Atatürk aşırı geniş seçenek gamından kaçınarak; birbirinden farklı ve fakat maksadına ulaşabilen, hayatın gerçeklerine uygun, uygulanabilir ve kabul edilebilir seçeneklere odaklanmayı esas alır. Bu bağlamda Atatürk'ün stratejisi, safhalı bir eylemdir. Atatürk hedefe adım adım ilerleyerek stratejik araçlarını gruplandırır ki, bu sayede tüm stratejisi boyunca karşılaşılabileceği, ona hedefine ulaşmasında engel teşkil edebilecek riskleri azaltır. Özetle Atatürk'ün herhangi bir stratejisi sonuç odaklıdır. Strateji onun nihai emeline ulaşmada yararlandığı bir araçtır.

Bu bulgulara ilave olarak Tablo 36, Tablo 37 ve Tablo 38'de ortaya konan bulgular, OKA'nın kuramsal literatürüyle büyük ölçüde uyumludur. Felsefi inançlar bakımından, dönemler arasındaki kayda değer farklılık, Atatürk'ün siyasi çevre üzerindeki kontrolünün seviyesinde göze çarpmaktadır. Atatürk İmparatorluk subayı iken kendisini tarihsel gelişim üzerinde fazla kontrol sahibi olarak görmezken,

tarihsel gelişim üzerindeki kontrol sahibi olduğuna dair inancı, Millî Mücadele döneminde norm grubun üzerinde çıkmaktadır. Cumhuriyet döneminde ise tarihsel gelişim üzerindeki kontrol inancı norm gruba oldukça yakındır. Zira bu dönemde ulus devlet kurulmuştur. Bundan sonra uluslararası ortamdaki seçenekler de daha sınırlı hale gelmiştir. Görünen o ki, Millî Mücadele döneminde tarihsel gelişim üzerindeki yüksek kontrol inancı, Atatürk'ün içinde bulunduğu siyasi ortamı daha az tahmin edilebilir görmesinden ve zorlukları fırsata çevirme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Görece yüksek öngörülemezliğin ve Millî Mücadele liderliğinin stratejik araçlar bakımından neredeyse sıfır noktasından başlamasının, bu bağlamda başarı için daha fazla fırsat sunduğu ileri sürülebilir. Takdir edilecektir ki, sıfır noktasından başlayan bir stratejik eylemde, her hamle taarruzi olmak durumundadır.

Felsefi inançlardan farklı olarak, Atatürk'ün operasyonel kodunun araçsal inançlarında geniş çaplı bir dalgalanma göze çarpmaktadır. Atatürk'ün araçsal inançlarındaki değişiklikler, onun stratejik eğilimlerinin pragmatik bir seyir izlediğini göstermektedir. Yukarıda tartışılan felsefi inançlarındaki küçük değişikliklerin yanı sıra, araçsal inançlarının Millî Mücadele dönemindeki uygunluk endeksi dışında neredeyse hepsi zaman içinde önemli değişiklikler göstermiştir. Görünen o ki, bu değişiklikler Atatürk'ün hem stratejik evrene bakışında hem de stratejik evrendeki davranışında anlamlı bir kayma oluşturmuştur. Örneğin Atatürk'e göre 1920'lerin dünyası “bağımsız olmak için kuvvetli olmak” gereken bir yerdi. Atatürk bu düşüncesini, 30 Ocak 1923'te İzmir'de gazetecilere verdiği demeçte (AKDITYK ATAM, 2006a, 285);

“Türkiye istiklâli tammını temin edecek bir sulh ister: Ben müteemmen görülmedikçe cihanı medeniyetin hissî insanisine ve memleket ve milletimizin kuvvet ve kudretine istinaden insanca yaşayabilmek için muhtaç olduğumuz esbabı hayatiyeyi ve istiklâli temin edinciye kadar, başladığımız işte devam olunacaktır. Millettin ciddi kararı budur. Milletimizin bu kararını behemehal tatbik için her türlü tedbirler zaten emniyetle alınmış bulunuyor.”

sözleriyle ortaya koymaktadır. Atatürk'ün “bağımsızlık için kuvvetli olmak” düşüncesinin ise 1930'ların dünyasında “barış ve istikrar için kuvvetli olmak” düsturuna evrildiği görülmektedir. Sözelimi 1931'de bir demecinde; “Türkiye'nin güvenliğini amaçlayan, hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir barış doğrultusu, bizim daima ilkemiz olacaktır” ifadesiyle, 1923'te elde edilen kazanımı koruma gayesinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu “koruma” ilk bakışta tedafüi bir eğilim gibi görünse de bu eğilimin; yalnızca dış güvenlikle sınırlı olduğunu vurgulamak gerekir.

Gerek rejimin konsolidasyonu, gerekse iç güvenliğin tam olarak sağlanması bakımından, pozitif kazanımları amaçlayan taarruzi eğilim devam etmektedir.

Yukarıdaki bulgular Atatürk'ün 1905-1938 arasında çatışmacı ve işbirlikçi yöntemler arasında geçiş yapma eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Öte yandan özellikle 1920'lerin ikinci yarısından itibaren izlediği güvenlik stratejisinde, dış aktörlerle işbirliğini ön planda tuttuğu, işbirlikçi araçsal inançlarının da çatışmacı olanlara kıyasla yükseldiği görülmektedir. Nitekim Atatürk, olumlu fiil çekimlerinin kullanımını önemli ölçüde arttırırken, olumsuz fiil çekimlerinin kullanımını önemli ölçüde azaltmıştır.

Pekala, liderlerin operasyonel kodlarındaki değişiklikleri ve eksiklikleri nasıl açıklamak gerekir? Özellikle Tip BC niteliğindeki bir liderin kendi siyasi çevresinin doğası hakkındaki görüşlerindeki kayda değer değişimi, siyasi ortamın iki farklı zaman diliminde belirgin derecede farklılaşmasıyla açıklamak mümkündür. Nitekim Rosenau'nun belirttiği gibi (1987, 47), stratejik karar alıcılar birçok sistemde farklı roller oynamaktadırlar ve buna bağlı olarak aynı zamanda bir dizi çelişkili rol beklentisine maruz kalmaktadırlar. Bu durum ya içinde bulundukları özel sistemlerden kaynaklanmaktadır ya da bu liderler daha önce devlet teşkilâtı içinde (Atatürk özelinde ordu içinde) işgal ettikleri pozisyonlar gereğince farklı beklentilere maruz kalmışlardır (Crichlow, 1998, 700). Bu nedenle, bir stratejik karar alıcıyı her dönemde bir kimlik üzerinden tanımlamak hatalı ya da eksik olacaktır.

Bu nedenle Başkomutan kimliğiyle Mustafa Kemal Paşa, belirlediği “hayati” ve “reel” amaçlar için çatışmakta, hatta bu çatışmayı gerekli görmektedir. Her çatışmacı söyleminin başına ya da sonuna bir “gerekçe” ya da “neden” ifadesi eklemesi bu anlamda kayda değerdir. Örneğin 16 Mart 1923'te Büyük Zafer'den sonra Adana'da şunları söylemektedir (AKDİTAK ATAM, 2006a, 302):

“Arkadaşlar; felâketler, elemeler, mağlûbiyetler milletler üzerinde bir takım âmiller vücut bulmasına sebebiyet verir. Bu âmillerin başlıcası, öyle kara günlerinden sonra milletlerin intibah ve vakarını bulması, kendi benliğini duymasıdır. Milletimiz son zaferleri hep bu havası, bu idrâki gayesinde kazandı. Milletleri yükselten bu havasa bir âmil daha ilâve edelim; intikam hissi... Milletlerin kalbinde hissi intikam olmalı. Bu alelade bir intikam değil, hayatına, ikbaline, refahına düşman olanların mazarratlarını izaleye matuf bir intikamdır. Düşmana merhamet aciz ve zaafır. Bu, insaniyet göstermek değil, insanlık hassasının zevalini ilân etmektir.”

Diğer taraftan Cumhurbaşkanı Atatürk, “reel” amaçlarını gerçekleştirirken uzlaşmacı yolları askerî yöntemlere tercih de edebilmektedir. Bu sefer Atatürk'ün ana sorunu büyük mücadelelerle elde ettiği bağımsızlığı muhafaza etmektir. Bunun için çatışma

üreten uluslararası sistemde Atatürk, güç kullanma seçeneğini değil, güç kullanma yöntemini değiştirmektedir. Örneğin Hatay meselesine ilişkin söylemi, onun güç kullanma yönteminde öncelikle uzlaşma seçeneğini askerî seçeneğe tercih ettiğini ortaya koyarken, güç kullanma seçeneğini yine bir ihtimalat planı olarak koruduğunu da göstermektedir.

Rol değişikliği dışında, Atatürk'ün davranışındaki değişimi açıklamada faydalanılabilecek farklı bir kavram da siyasi çevredeki baskın eğilimler olabilir. Özellikle, operasyonel kodlarındaki çeşitlilik eğilimi, bir liderin siyasi ortama karşı duyarlılığını ve aynı zamanda o ortamla ilgili temel anlayışını ve onunla etkileşime girmek için tercih ettiği stratejiyi göz önünde bulundurmayı gerektirmektedir. Crichlow (1998, 700) bu konuda ilk akla gelenin uluslararası ilişkilerdeki iki temel eğilim olan idealizm ve realizm olduğunu söylemektedir. Buna göre bir idealistin operasyonel kodunun temel bileşenleri, siyasal ortamı esasen iş birliğine dayalı olarak görmesi ve bu nedenle diğer aktörlerle işbirliğine dayalı etkileşimde bulunma eğiliminde olmasıdır. Öte yandan, realistler stratejik çevreyi bir çatışma alanı olarak görecekle ve aynı şekilde cevap vereceklerdir. Operasyonel kodun felsefi ve araçsal unsurları arasındaki böyle karşılıklı bir ilişki, birçok bilim adamı tarafından öne sürülmüştür. İlk felsefi inanç muhtemelen baskın veya “olgunlaşmış” bir inançtır (George, 1979, 103). Bu nedenle de Holsti'ye göre (1970, 128), “davranışımız büyük ölçüde sosyal çevreyi fiziksel algılama ve yorumlamamızla” şekillenir.

Dolayısıyla Atatürk, zaman içinde siyasi evrenin doğası hakkındaki değerlendirmelerini değiştirmezken, stratejik evrenle nasıl etkileşime gireceğine dair temel tercihlerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu analiz, liderlerin felsefi ve araçsal endekslerinin gerçekten birbirine bağlı olduğunu, ancak bunun tezahür etme derecesinin “çevreye duyarlılık” gibi bir başka önemli etki ile koşullandırıldığını göstermektedir. Çevresel duyarlılık, liderlerin çevresel birtakım değişkenlere yönelik tepkileriyle tespit edilmektedir (Hermann, Preston ve Young). Herhangi bir liderin bu değişkenler üzerindeki yönelimleri, davranışlarının duruma bağlı veya durumdan bağımsız hareket ettiklerini gösterir.

Lider davranışını ele alan pek çok çalışma vaka analizine konu edindiği liderin operasyonel kodlarından yola çıkarak onu kategorize etmiştir. Örneğin Mao, Johnston'a göre “parabellum realist” iken, Çin stratejik kültüründe “Konfüçyen” eğilimler gösteren liderler de vardır. Feng'e göre ise (2005, 662), Mao her ikisi de

değildir, daha ziyade durumsaldır; yani yerine göre “saldırgan realist” de olabilir, “savunmacı realist” de. Keck’e göre (2017) Krushev Küba Krizi’ne kadar “saldırgan”, bu krizden sonra “uzlaşmacı” davranmıştır. Diğer taraftan, aşağıda daha detaylı görüleceği üzere, Crichlow’a göre Yitshak Rabin “idealist”, Simon Perez ise “pragmatik idealist”tir (1998, 701). Bu liste başka örneklerle uzatılabilir.

Bir liderin, uluslararası ilişkilerin yürütülmesine yönelik anlayış ve yatkınlıklarıyla ilgili üç temel faktöre (siyasi evrenin doğasını algılamaları, tercih ettikleri siyasete yaklaşımları ve çevrelerine duyarlılığı) ilişkin yönlendirmelerini bilmek, onun siyasi davranışlarını açıklayabilecek bir biçimde sınıflandırılmasına izin verir. Bu tipoloji beş sınıflandırmayı içermektedir (Crichlow, 1998, 701):

1. *İdealistler*, çevrelerine bakmaksızın siyasete uzlaşmacı bir şekilde yaklaşan ve çevredeki değişikliklerden etkilenmeyen liderlerdir. Davranışlarını anlamamanın anahtarı, siyasete yaklaşımlarını anlamaktır.
2. *Pragmatik idealistler*, siyasete uzlaşmacı olarak yaklaşan, ancak bu yaklaşımı benimseme dereceleri çevreye göre değişiklik gösteren liderlerdir. Davranışlarını anlamamanın anahtarı, siyasete yaklaşımlarını ve siyasi evrenin doğası hakkındaki görüşlerini anlamaktır.
3. *Pragmatistler*, çevrelerinin doğasına karşılık vermek suretiyle siyasete uzlaşmacı veya çatışmacı yaklaşan liderlerdir. Bunlar ne uzlaşmacı ne de çatışmacı stratejilere yatkındırlar. Davranışlarını anlamamanın anahtarı, siyasi evrenin doğası hakkındaki görüşlerini anlamaktır.
4. *Pragmatik realistler*, siyasete çatışmacı yaklaşan, ancak bu yaklaşımı benimseme dereceleri çevrelerine göre değişen liderlerdir. Davranışlarını anlamamanın anahtarı, siyasete yaklaşımlarını ve siyasi evrenin doğası hakkındaki görüşlerini anlamaktır.
5. *Realistler*, çevrelerine bakmaksızın siyasete çatışmacı bir şekilde yaklaşan ve çevredeki değişikliklerden etkilenmeyen liderlerdir. Davranışlarını anlamamanın anahtarı, siyasete yaklaşımlarını anlamaktır.

Bu bilgiler ışığında elde edilen bulgular, Atatürk’ün farklı stratejik ortamlarda izlediği farklı stratejilerin temel yapısını gösterirken, onu da Pragmatistler arasında konumlandırmaktadır. Crichlow’un tanımlamasından yararlanılarak Atatürk’ün operasyonel kodu, çevresinin doğasına karşılık vermek suretiyle siyasete uzlaşmacı

veya çatışmacı yaklaşan lider tipine karşılık gelmektedir. Bu nedenle Atatürk'ün ağırlıklı uzlaşmacı ya da ağırlıklı çatışmacı stratejilere yatkın olduğunu söylemek zordur. Atatürk'ün davranışını anlamamanın anahtarı, siyasi evrenin doğası hakkındaki görüşlerini anlamaktır. Holsti/Walker tipolojisine göre, dönemsel olarak Tip B ve Tip C özelliklerini göstermesi de, Atatürk'ün pragmatik lider niteliğini kuvvetlendirmektedir. Daha açık bir ifadeyle; siyasi çevrenin doğası görece çatışmacıysa, Atatürk de çatışmacı, siyasi çevrenin doğası görece uzlaşmacıysa, Atatürk de uzlaşmacı davranmaktadır.

Bir stratejik karar alıcı olarak Atatürk'ün felsefi inanç verileri, araçsal inanç verilerini etkileyebilse de bir hususu gözden kaçırmamak gerekir. Bazı davranış değişimlerinde davranışı değiştirmeme, karar alıcının siyasi çevrenin doğasına ilişkin değerlendirmesinde bir değişime neden olabilirken, genel siyasaya yaklaşımında bir değişiklik olmayabilir.

Atatürk'ün davranışlarındaki çeşitliliği (veya değişmezliği) anlamak için, herşeyden önce çevresinde algıladığı değişikliklerden ne ölçüde etkilendiğini değerlendirmek gerekir. Holsti'nin deyişiyle (1970, 124), “bir liderin siyasi evrenin doğası ve özellikle de liderin politikaya yaklaşımına dair görüşünün anlaşılması, o liderin davranışının tahminleri veya açıklamalarının merkezinde yer almaya devam etmektedir”.

5. ATATÜRK'ÜN BİLİŞSEL HARİTASI: BİR PRAGMATİK KARAR VERME MODELİ

Dördüncü Bölüm, Mufti'ye yönelik indirgemecilik eleştirisini test etmişti. Bu bölümde ise Mufti'ye yönelik ikinci eleştiri, diğer bir deyişle Mufti'nin nedensellik faktörünü gözden kaçırdığı iddiası, Atatürk'ün pragmatik bilişsel haritası çizilerek test edilmektedir.

5.1. Bilişsel Haritalamaya Hazırlık

Stratejik kültür alanındaki değişik düşünce okullarının neden olduğu çeşitliliğin, yöntemler konusunda da bir çeşitliliğe yol açtığı hatırlanacaktır. Önceki bölümde ortaya koyulmaya çalışıldığı üzere, OKA'nın inançlar, tutum ve normlar bağlamında sunduğu bakış açısı, liderin [bu araştırma özelinde Atatürk'ün] nasıl davrandığı konusunda açık alanlar bırakmaktadır. Yani OKA sayesinde, Atatürk'ün ne düşündüğü tespit edilmiş, ancak onun bunu nasıl düşündüğü kısmı eksik kalmıştır. Dolayısıyla bu bölümde, önceki bölümde elde edilen bulgulardan yola çıkılarak, Atatürk'ün nasıl düşündüğü ve davrandığı bilişsel haritalamayla ortaya konulacaktır. Zira yine Giriş Bölümü'nden hatırlanacağı üzere; bilişsel haritalamanın nicel gücü daha az ama nitel potansiyeli çok daha yüksektir ve sadece liderlerin belli davranışları neden seçtiklerini açıklamakla kalmaz, karar davranışının niteliğini ortaya koymaya soyunduğundan, tutarlı bir stratejik kültür temelinde gelecek etkileşimlerin çıktılarının neler olabileceğini de öngörebilir.

Bilindiği üzere tipik bir nitel veri analizi projesi, bilginin kaydedildiği, yazıldığı ve daha sonra çeşitli kategorilere göre "kodlandığı" bir dizi görüşme veya odak grupları içerebilir. Araştırmacının kendi notları, doğrusal metin olarak kaydedilir, ayrıca veri havuzuna eklenebilir ve belirli bir kodlama yaklaşımı (açık kodlama, örtük kodlama, eksenel kodlama veya selektif kodlama gibi) kullanılarak kodlanabilir. Daha sonra, kodlanmış verinin etrafında oluşturulan teoriler ve sonuçlar çıkarılır. Bir araştırmacının proje hakkındaki fikirleri de olsa, araştırılan konularının fikirleri de

olsa, fikirlerin yapısını haritalamak, aslında nitel veri analizi çalışmalarının önemli bir parçasıdır. Miles ve Hubermann haritalamadan bahisle (1994, 2.); “geleneksel görüş, nitel araştırmaların yalnızca hipotezler geliştirmek ya da keşif için iyi olduğu ve nedensel yorumlar da dahil olmak üzere kuvvetli açıklamaların ancak nicel çalışmalar yoluyla türetilebileceği yönündedir” derler. Bu görüş nedeniyle, araştırmacıların kendi kullanımları için ya da çalışmalarının bir parçası olarak geliştirdikleri haritalama yöntemleri (özellikle nedensel olanları) pek göz önüne çıkmamıştır. Bununla birlikte, nitel veri yapılandırması için iyi bilinen pek çok fikir eşleme yöntemi vardır ve hepsi de nedensel yöntemler değildir. Bu yöntemler, fikirleri organize etmek ve nitel verilere dair fikir sunmak için farklı çerçeveler sunar.

Öte yandan, sözgelimi bilişsel haritaların, bireyin kişisel bilgisinin ya da deneyiminin temsili olduğunu (Weick ve Bougon, 1986, 103) ve bireylerin gerçeklik görüşlerini temsil etmenin yolları olduğunu hatırlatmak yeterli olacaktır (Eden, 1992, 262). Üstelik çok çeşitli bilişsel haritalar vardır (Ambrosini ve Bowman, 2002, 22). Bunlardan biri de “neden haritası” ya da daha yaygın kullanımıyla “nedensel haritadır”. Weick ve Bougon’a göre (1986, 106), “Nedensel harita, nedensellik ilişkileri ile birbirine bağlanmış kavramları içeren bir bilişsel harita şeklidir”. Nedensel haritalama, karar alıcının eylemlerine odaklanmayı sağlar (Huff, 1990, 14). Eylemlerin ya da diğer bir deyişle “sözsüz/zımni rutinlerin” bir şeyler yapmakla ilgili olduğunu, hedef odaklı olduğunu vurgulamak gerekir.

Nitel veri analizinde haritalama 1970’lerden bu yana kullanılmakta olan bir yöntemdir. Araştırmacıların sıklıkla rastladığı ve aynı kavramın farklı söyleniş biçimleri gibi algılanan ve birbiri yerine kullanılma eğilimi bulunan, “zihin haritalama”, “kavram haritalama”, “bilişsel haritalama” ve “dialog haritalama”; birbirlerinden ilham almış olmakla birlikte, aslında farklı zamanlarda geliştirilmiş ve birbirinden farklı yöntemlerdir.

Sözgelimi zihin haritalama (mind mapping) Tony Buzan tarafından (2003), kavram haritalama (concept mapping) Joseph Novak ve Bob Gowin (1984) tarafından, bilişsel haritalama (cognitive mapping) öncelikle Colin Eden ve David Sims (1979), ardından Fran Ackermann (1992) tarafından ve diyalog haritalama da Jeff Conklin (2003) tarafından geliştirilmiştir. Bu yöntemlerin her biri nitel verilerin yapılandırılması için bir çerçeve oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere,

dört metot arasında bazı benzerlikler olsa da her biri kendi ayırıcı özelliklerine sahiptir.

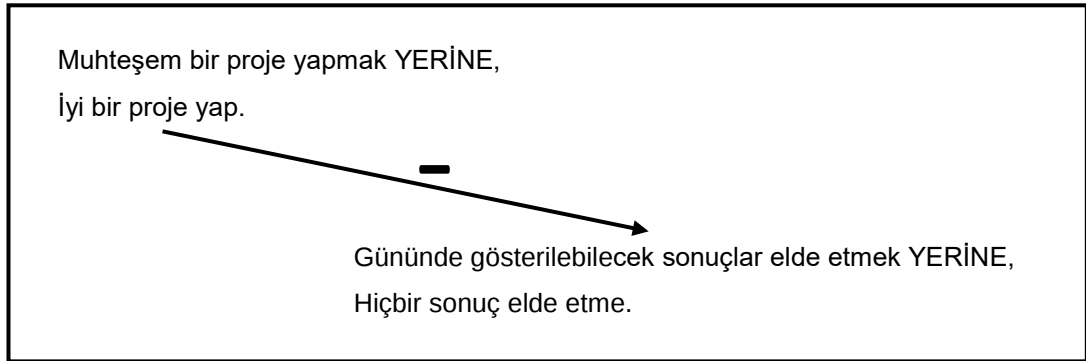
Bu araştırmanın konusunu teşkil eden bilişsel haritalama (BH), operasyonel araştırma alanında, Bath ve daha sonra Strathclyde Üniversitesi'nde, Colin Eden tarafından geliştirilmiştir. Eden'in ekibi, bahse konu üniversitenin yönetim okulunda çalışmalarına, problemleri çözmek için operasyonel araştırma teknikleri ve matematiksel modelleme kullanarak başlamıştır. Çalışmaları sırasında, strateji geliştirme konusunda kendilerinden yardım talep edenlerin, verileri karmaşık ve dağınık biçimde topladıklarını tespit eden ekip, bu kişilere yardımcı dokunabilecek asıl hususun, problemlerin matematiksel modellenmesi değil, problemlerin yapılandırılması olduğunu keşfetmiştir.

Bu keşiften sonra belirli bir matematiksel modelleme tekniğinden ziyade, problem tanımlama ve problem yapılandırma, başarının anahtarı olarak görülmeye başlanmış ve çalışmanın asıl gayreti, karar destek ve strateji formülasyonu süreci için nitel veri yapıları sağlama yöntemlerine yönelmiştir. Psikolog George Kelly'nin insan beyninin bilgiyi nasıl yorumladığına ilişkin fikirleri, bilişsel haritalama tekniğinin geliştirilmesinde kullanılmaya başlanmıştır (Kelly, 1955'den aktaran Brightman, 2003). Buna göre Kelly'nin teorisi temel bir önermeyle teşkil edilir ve bu teorinin temel unsurları; yani bireysellik, sosyallik, ortaklık ve (problem çözme için) yapı bağıntıları başlıkları altında toplanan 11 bağıntı, iki kutuplu yapıların ve inançların hiyerarşik olarak yapılandırıldığı fikrinin bir üst ve alt yapılar sistemi olduğunu kabul eder.

Bilim adamları geleneksel olarak, fenomenlerin gözlemlenebildiği ve ölçülebildiği gerçek ve nesnel dünyayla ilgilenmişlerdir. Ancak insani karar verme süreçleri bu tarz bir nesnel dünyada gerçekleşmez. Gözlemlenebilen herşeyin etkileri de vardır. "İnsani karar verme süreçleri, daima karar alıcının öznel dünyasında gerçekleşir" (Axelrod, 1976a, 7). Bilişsel haritalama, bu öznel dünyaya bir pencere açar. Karar alıcının karar verme alanının ve kavramlarının modelini oluşturur. Kısaca bilişsel haritalama, karar alıcının çeşitli bağlamlarda karar verme mantığını çözmekte kullanılmaktadır.

"Bilişsel haritalama" başlığı altında toplanabilecek pek çok farklı teknik bulunmakla birlikte, en yaygın kullanımı bulanık haritalamadır (Hodgkinson ve Maule, 2002, 197). Bulanık haritalamada amaç, sözlü veya yazılı bir metindeki örtük kalmış

nedenselliği, o metinde yer alan kavramlar arasında nedensel ilişkiler kurarak tespit etmektir. Dolayısıyla bilişsel bir harita "kavramlar" (bir konu hakkında bir olgu veya iddia, kısaca fikir ifade eden kısa cümleler) ve bu fikre "yol açabilecek" çıktılar arasındaki bağlantıları içerir. Kavramlar tek veya iki kutuplu olabilir. Örneğin iki kutuplu kavramlar fikirleri şu şekilde ifade edebilir: "Muhteşem bir proje denemek yerine iyi bir proje yürüt". Bu durumda "iyi bir proje yürüt", ortaya çıkan kutup ve "muhteşem bir proje denemek" zıt kutuptur. İki kutuplu kavramlar, bir kişinin bir özne hakkında gerçekten ne düşündüğü hakkında araştırmacıya daha fazla bilgi verir. Bu kavram, "vasat bir proje yerine iyi bir proje yürütmek" veya "farklı bir konuyu incelemektense iyi bir proje yürütmek" olarak da ifade edilebilirdi. Ancak, kavramsal kurguyu oluşturabilmek için, Kartezyen yöntemden ilhamla, zıtlıkları vurgulayan bir ifade biçimi tercih edilir. En çok ilgi gören iki kutuplu kavramlar, insanların düşüncesindeki incelikleri ortaya koyan ve "gri tonları" netleştiren kavramlardır (Axelrod, 1976a, 5). Bir bilişsel haritadaki bağlantılar "pozitif" (nihai fiillerle ifade edilir) veya "negatif" ("yerine" olarak ifade edilir) olabilir. Negatif bağlantılar, bağlantının kuyruğunda yer alan kavramın ikinci kısmını, bağlantının ucunda bulunan kavramın zıt (ilk) kutbuna götürür. Bu durumda Şekil 29'daki bağlantı; "iyi bir proje yapmak gününde gösterilebilecek sonuçlar elde etmeye yol açabilir" ve "muhteşem bir proje yapmak hiçbir sonuç elde etmemeye yol açabilir" şeklinde ifade edilecektir.

Şekil 29: Bilişsel Haritadaki Bağlantılar

“YERİNE” ifadesi bilişsel haritalamada sıklıkla görülür ve haritalamada kısaca “...” ile gösterilir. Örneğin;

Muhteşem bir proje yap ...,
İyi bir proje yap.

Kısacası, bilişsel haritalamanın adımları şu şekilde sıralanabilir:

1. Bilişsel haritası yapılacak kişinin o konuya ilişkin söylemini içeren metinler tespit edilir ve bir araya getirilir.
2. Kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere (mümkünse 6-10 kelimelik), dönüştürülür.
3. Fikirler mümkünse emir kipi şeklinde ifade edilir.
4. Bu emir kipleri aksiyon cümleleri şeklinde haritaya aktarılır. Son yıllarda bu noktadan itibaren bilgisayar programlarından destek alınmaktadır (Decision Explorer, Mental Modeler vb).
5. Zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilir.
6. Birden fazla haritalama yapıldıysa, bunları birleştirmekte yarar vardır.
7. Fikirler hiyerarşik bir sıraya sokulur. “Ne, neye yol açabilir?”, “yöntemler/sonuçlar”, “sebebe/sonuç”, “nasıl?/neden?” gibi kalıplardan yararlanılarak, istenen ve istenmeyen çıktılar düşünülür. En üst katmanda maksat ifadeleri; orta katmanda stratejiler, en alt katmanda ise stratejileri destekleyen çıktılar yer alır.
8. Meydana gelen bilişsel harita, stratejinin tanımlanmasını ve çözümlenmesini sağlar.

Literatür taraması sonuçları, bilişsel haritalamayla pragmatizm arasındaki en belirgin bağlantı noktasının “safhalandırma” olduğunu göstermektedir. Bu konuyla ilgili olarak Axelrod detaylı bir bakış açısı sunuyor. Axelrod’a göre bir karar alıcı, dış dünyada karşılaştığı karmaşıklıkları basitleştirmelidir. Bu bağlamda da çevresini tanımlayabilmek ve onunla baş edebilmek için, dış dünyanın yönetilebilir bir temsilini oluşturabilmelidir. Bu temsilin gerekçeli kararlar verebilmek için kullanılması, olası seçimleri potansiyel sonuçlarla ilişkilendiren bazı inançları gerektirmektedir.

Axelrod’a göre seçimi ve sonucu bağlayan bir inancın ana özelliği, genellikle dolaylı olmasıdır; bir kişi genellikle bir seçimden sonuca kadar tekil bir tündengelim sıçraması yapamaz. Bunun yerine, bu süreci safhalara ayırarak (Axelrod, 1976b, 78); “Bir karar alıcı, örneğin, eğer belirli bir seçim yaparsa ve diğer aktörler böyle böyle

yaparsa ve o sırada dış dünyanın özellikleri de böyle böyle olursa, o zaman belli sonuçlar, ani sonuçlara dönüşecektir” der. Bu durumda bahse konu ani sonuçların, beklenen etkileri olan, onların da başka etkileri olan ve böylece devam eden beklenen yansımaları olacaktır. Axelrod’a göre (1976b, 78) “seçimin bu doğrudan ve dolaylı sonuçları, çıktının beklenen değerini belirlemek olarak kabul edilebilir.” Axelrod’un ortaya koyduğu bilgiler ışığında, “deneyimlere dayanan gerekçelendirme”, “fayda-mahzur analizi”, “somut başarı kriterleri” ve “sonuç odaklılık”, pragmatik eylemin safhalandırma ile ilişkili ara katmanları olarak değerlendirilmiştir.

Böylece İkinci Bölüm’de Pragmatik Davranış Analizi için Kırık ve Morva’nın çalışmasından yararlanılarak belirlenmiş olan kavramlar⁵³, Axelrod’un seçim ve sonuç bağlantısı göz önünde bulundurularak, birer ölçüt şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Esas olarak tecrübelerden beslenen, aklın ve gerçekliğin izinden giderek ulaşılmış bir hakikat algısının yönlendirdiği eylemlilik hali, “eylemsel fayda ölçütü”; uygulamayı safhalara ayırmak, olaylardan yararlanarak milleti hazırlamak ve adım adım yürüyerek hedefe varmak, “sorun odaklı pragmatist akılcılık ya da stratejik pragmatizm ölçütü”; inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği, “yanlışlanabilirlik ölçütü”; askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi, “amaçlılık ölçütü”; maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek de, “işe yarar çözüm üretme ölçütü” olarak belirlenmiştir.

Tarihsel olayların biriktirdiği tecrübe, kuramsal hakikat arayışı karşısında hayatın gerçekliği, kısaca “deneyimlere dayanmak”; samimi ve meşru olmak kaydıyla her fikri değerli bulmak, kısaca “fayda-mahzur analizi”; gerçekleştirilebilir amaçların belirlenmesi, bu amaçların başarılması üzerine bir siyaset ve strateji belirlemek, kısaca “somut başarı kriterleri koymak” ile eylem ve uygulamanın sözden ve kuramdan önce gelmesi, kısaca “sonuç odaklılık” da safhalandırma ölçütünün ara katmanları olarak tanımlanmıştır (Tablo 40).

Dolayısıyla, karar verme sürecini anlamak için safhalandırmayı, bunun için de seçim ve sonuç arasındaki boşluğu doldurmada kullanılan kavramların ve bağlantıların bütün yapısını, yukarıda belirlenen katmanlara göre incelemek gerekir.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkznz. bu çalışmada, “2.4.2. Derindeki Pragmatik İzler, Tablo 4. Atatürk’ün kararlarına rehberlik eden pragmatik işaretler”, 70.

Tablo 40: Pragmatik Davranış Analiz Ölçütleri

S. No.	Kırık ve Morva'nın Tespitleri	Ölçütler
1	Esas olarak tecrübelerden beslenen, aklın ve gerçekliğin izinden giderek ulaşılmış bir hakikat algısının yönlendirdiği eylemlilik hali	Eylemsel fayda ölçütü
2	Uygulamayı safhalara ayırmak, olaylardan yararlanarak milleti hazırlamak ve adım adım yürüyerek hedefe varmak	Sorun odaklı pragmatist akılcılık ya da stratejik pragmatizm
Ara Katmanlar (Axelrod'un Tasnifi)	a	Tarihsel olayların biriktirdiği tecrübe, kuramsal hakikat arayışı karşısında hayatın gerçekliği
	b	Samimi ve meşru olmak kaydıyla her fikri değerli bulmak
	c	Gerçekleştirilebilir amaçların belirlenmesi, bu amaçların başarılması üzerine bir siyaset ve strateji
	ç	Eylem ve uygulamanın sözden ve kuramdan önce gelmesi, James'in sincap metaforuyla uyum
3	İnandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği	Yanlışlanabilirlik
4	Askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi	Amaçlılık
5	Maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek	İşe yarar çözüm üretmek

Bu yöntemin Dördüncü Bölüm'de elde edilen OKA bulgularına uygulanmasıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün bilişsel haritası çıkarılmıştır. Bilişsel haritalamada yakınsak geçerliliği arttırmak maksadıyla, mümkün olduğunca fazla bilişsel bağlantı kurulmaya gayret edilmiş, bu gayretin zaman alıcı olması nedeniyle, BH analizi de bilgisayar destekli olarak yapılmıştır. Bilgisayar destekli analiz, daha fazla sayıda ve daha gerçekçi bulgular elde edilmesini sağlamıştır.

5.2. Atatürk'ün Pragmatik Bilişsel Haritası

Atatürk'ün düşüncesindeki stratejik pragmatizmin, Millî Mücadele'nin başlangıcından reformların sonuçlandırılmasına kadar, Cumhuriyetin gerek iç, gerekse dış siyasetteki pratiklerine yansıdığı daha önceki bölümlerde söylenmişti. Saltanatın ve Hilafetin kaldırılması, kılık kıyafet ve harf devrimleri yanı sıra yaşamının son dönemlerinde bizatihi yürüttüğü Hatay siyaseti bu bağlamda verilebilecek çok sayıda örnekten sadece birkaçıdır. Ancak, bu araştırma Erken Cumhuriyet dönemine ait stratejik kültür kodlarını Atatürk'ün güvenlik sorunlarına

yaklaşımı üzerinde test etmeyi amaçladığı için, bu bölümde de analizler, güvenlik sorunlarına ilişkin karar içeren metinlerle sınırlı tutulmuştur.

Bu noktadan hareketle, “İmparatorluk Subayı” olarak Mustafa Kemal’in, “Başkomutan” olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın ve “Cumhurbaşkanı” Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün her üç döneme ait karar içeren seçili metinleri, ilgili döneme ilişkin tespit edilen operasyonel kodlarından yararlanılarak haritalanmıştır.

Bilişsel haritalamada, ince ayar davranışlarının ön plana çıktığı tarihsel dönemlerden tespit edilen metinler, yukarıda belirtilen yedi aşamadan geçirilerek bilişsel haritalar çıkarılmış, müteakiben de pragmatiklik için öncelikle haritanın merkezî kavramının pragmatik niteliğine, ardından da safhalandırma katmanlarının bilişsel haritalardaki temsil kuvvetine bakılmıştır. Bu metodoloji, haritalamayı kolaylaştırdığı gibi, araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini de arttırmıştır. Bilişsel haritalama Atatürk’ün OKA sonucunda ortaya konulan davranışını neden ve nasıl sergilediğine dair anlamlı bulgulara ulaşılmasını sağlamıştır. Davranışın nedenleri ve nasılları ortaya çıktıkça, Atatürk’ün davranışındaki pragmatik öğeler de belirgin hale gelmiştir. Bu nedenle BH bulgularına ilişkin yorumlamada, pragmatik eyleme ilişkin çıktılara ayrı bir yer ayrılmıştır. Her ne kadar Giriş Bölümünde toplu bir liste halinde verilmiş olsa da, BH analizinde kullanılan Atatürk metinlerini bir kez daha ve bu kez BH analizindeki anlamlılığı bağlamında göstermekte ve hatırlatmakta yarar vardır. Tablo 41, BH analizinde kullanılan metinleri, ince ayar göstergeleriyle (İAG) bağlantılarıyla ve OKA bulguları ile kıyaslayarak vermektedir.

Atatürk’ün bilişsel haritalamasının üç dönem halinde yapılmasının bir başka faydası da, her dönemde farklı bir ince ayar göstergesinin analize dahil edilebilmesini sağlamasıdır. Sözgelimi, Harbiyelilik ve Coğrafi Deneyim’e ilişkin metinler 1905-1918 dönemi analizlerinde, Misak-ı Millî ve Kuvayi Millîye metinleri 1919-1922 dönemi analizlerinde, Yurtta Sulh Cihanda Sulh metinleri ise 1922-1938 analizlerinde kuvvetli bir şekilde yer bulabilmiştir. Böylece, nedensellik ilişkisinin yanında, bahse konu ince ayar göstergelerinden elde edilen operasyonel kodların bilişsel haritalamadaki temsil düzeyi de görülebilmektedir.

Tablo 41: BH Analizinde Kullanılan Metinler, İAG Temsil Kuvveti ve Operasyonel Kodlar

Analiz Dönemi	BH Analiz Metinleri		İAG Temsil Kuvveti*	Operasyonel Kodlar
İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	1	Trablusgarp muharebesi sırasında yazdığı beş Mektup	T > H > CD > YC > MM > KM	Tip B: Taarruzi Güç Kullanımı > Fayda/Mahsur Analizine Dayanan Tedafüi Güç Kullanımı > Müzakere Koşuluyla Uzlaşma
	2	Arıburnu Muharebeleri Raporu		
	3	Taktik Mesele Çözümü		
Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa	1	15.Kor.K.na yazdığı 29.05.1919 ve 23.06.1919 tarihli telgraflar, 12 Temmuz 1920 tarihli BMM Konuşması.	T > KM > MM > H > CD > YC	Tip B: Taarruzi Güç Kullanımı > Stratejik Bir Araç Olarak Tedafüi Güç Kullanımı > Müzakere Koşuluyla Uzlaşma
	2	18 Temmuz 1921'de Eskişehir'de verdiği geri çekilme emri ile "Savunma hattı yoktur savunma sathı vardır... " emri, Nutuk, ss. 379-387.		
	3	"Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi, Mudanya Mütarekesi", Nutuk, ss.412-420.		
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	1	Birinci Dünya Harbi'nde Anadolu'nun durumu ve kurtuluş çareleri, Nutuk, ss. 17-29.	T > YC > CD > MM > KM = H	Tip C: Yatıştırma > Hükmetme > Kilitlenme > Uzlaşma
	2	Başarısızlığa uğratılan büyük bir komplo, Nutuk, ss. 522-549.		
	3	Atatürk'ün 01 Kasım 1936 ve 1937'deki TBMM yasama yılı açış konuşmaları, 28 Kasım 1936'da Tayfur Sökmen'e gönderdiği mektup, Kurun gazetesinde 23-27 Ocak 1937'de yazdığı 5 makale		

* T: Taarruz Ruhu, H: Harbiyelilik, YC: Yurtta Sulh Cihana Sulh, KM: Kuvayi Millîye, MM: Misak-ı Millî, CD: Coğrafi Deneyim

5.2.1. İmparatorluk Subayı Olarak Mustafa Kemal'in Bilişsel Haritalaması

İmparatorluk subayı Mustafa Kemal'in Bilişsel Haritalaması Tablo 41'de gösterilen üç metin üzerinden yapılmıştır. Giriş bölümünde ve Dördüncü Bölüm'de de vurgulandığı üzere, İmparatorluk Subayı olan Mustafa Kemal, bu dönemde henüz bir stratejik karar alıcı değildir. Yine de onun yaşamının bu bölümü üzerine derinlemesine bir analiz yapmanın, aşağıda sayılan nedenlerle gerekli ve yararlı olabileceği değerlendirilmektedir.

İlk olarak, Mustafa Kemal'in stratejik kültürlenmesinin ilk görünümünü teşkil eden 1905-1918 dönemi, stratejik kültür analizinde karar alıcının davranışının biçimleniş sürecini ortaya koyması bakımından önemlidir. İkincisi, her ne kadar taktik ve operatif karar alıcı durumundaysa da imparatorluk subayı Mustafa Kemal'in bazı taktik kararlarının stratejik düzeyde etkili olduğu da yadsınamaz. Diğer bir deyişle İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in aldığı kimi taktik ve operatif düzeyde kararlar stratejik düzeye etki etmiştir. Trablusgarp Harbi'nde, Çanakkale Muharebeleri'nde ve Yıldırım Orduları Grup Komutanı iken Suriye-Filistin Cephesi'nde verdiği kararlar, bu tarz kararlardandır. Dolayısıyla, imparatorluk subayı Mustafa Kemal'in operasyonel kodları, bilişsel yapısını yansıtmaması bakımından önemlidir.

5.2.1.1. Trablusgarp Harbi'nin Bilişsel Haritalaması

İmparatorluk subayı Mustafa Kemal'in bilişsel haritalamasında ele alınan ilk grup metinler, onun Trablusgarp Harbi sırasında, Salih (Bozok)⁵⁴ Bey ve Behiç (Erkin)⁵⁵ Bey'e yazdığı dört mektuptan oluşmaktadır. Mustafa Kemal bu mektuplarda, hatırsorma mali ve ailevi meseleler dışında, Trablusgarp Harbi'nde karşılaştığı durumlar, aldığı kararlar, verdiği emirler, harekâtın gidişatı hakkında önemli bilgiler de vermekte, bu vesileyle askerliğe dair görüşlerini de ifade etmekte, ayrıca iç siyasi meseleler hakkındaki değerlendirmelerini de paylaşmaktadır.

⁵⁴ Salih Bozok (1881-1941), Mustafa Kemal'in Selanik'te aynı mahalleden çocukluk arkadaşıdır. Mustafa Kemal'le aynı okullardan mezun olmuştur. Salih Bozok Suriye'deki Ordu Komutanlığı döneminden itibaren ölünceye kadar, Mustafa Kemal'in yaverliğini yapmış, neredeyse bütün yaşamını Mustafa Kemal'in yanında geçirmiştir.

5.2.1.1.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in Trablusgarp Harbi sırasında; Salih Bozok'a yazdığı, 4 Ekim 1911, 28 Kasım 1911 8/9 Mayıs 1912 tarihli mektuplar ile Behiç Erkin'e 30 Mart 1912 ve 16 Temmuz 1912 tarihlerinde yazdığı mektuplar bir araya getirilmiştir.

2. Mustafa Kemal'in bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Şekil 30'da görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; "Orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edinmek" ana ifadesinin alternatifi olarak "Şahsi ikbalini düşünmek" belirlenmiştir.

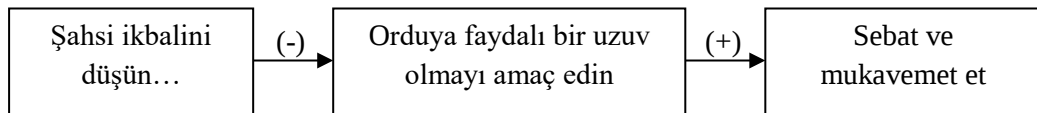
b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; "Şahsi ikbalini düşünmek YERİNE".

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; "Şahsi ikbalini düşün..."

3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; "Orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edin".

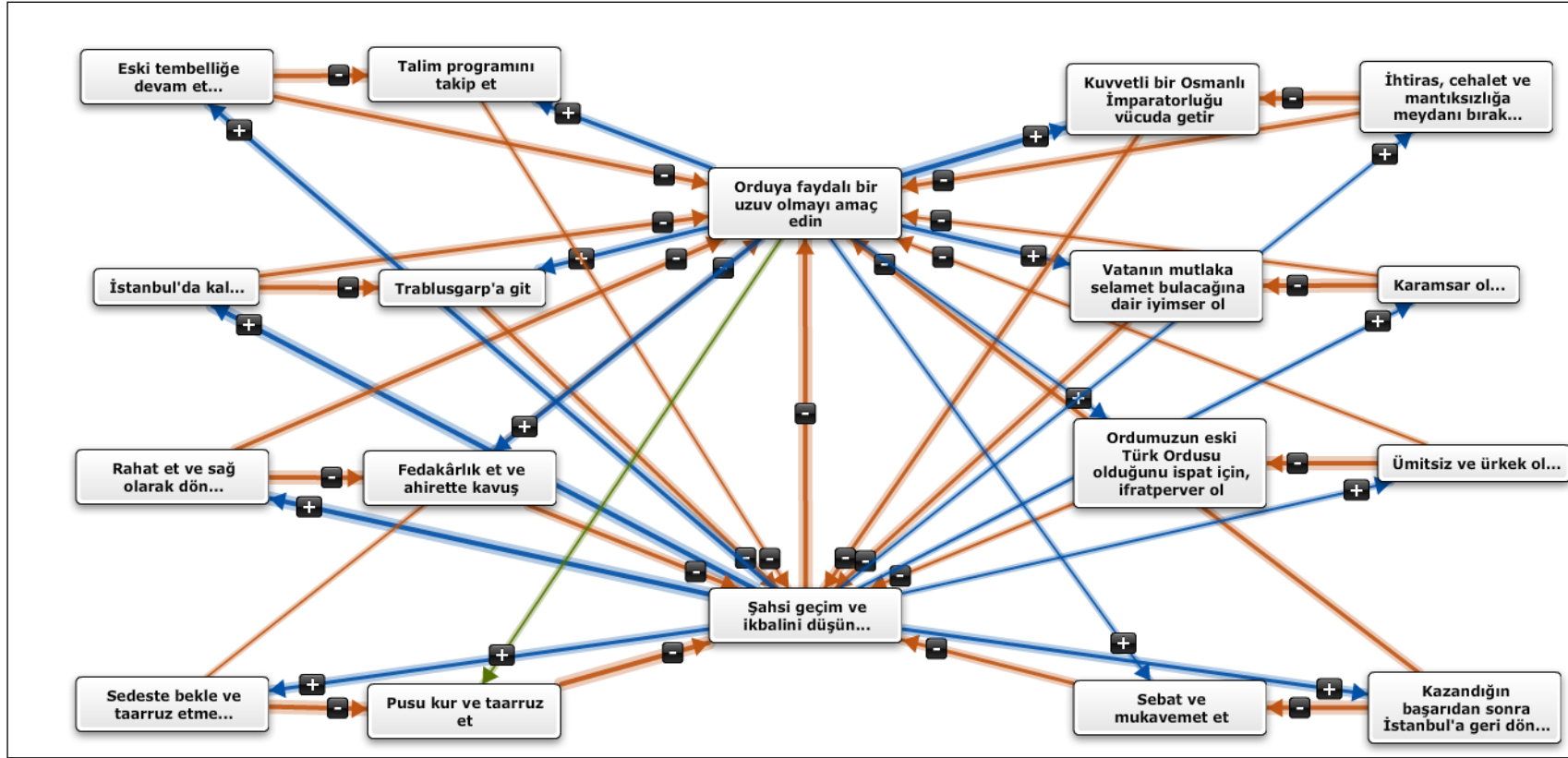
4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 30) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 42) ve merkezilik analizini (Tablo 43) ayrı tablolar halinde vermiştir.

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirleri hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezi kavramı da ortaya çıkarmıştır.

⁵⁵ Behiç Erkin (1876-1961), Mustafa Kemal'in İstanbul'da birlikte bekâr evi tuttuğu arkadaşıdır. Mustafa Kemal'in özel mektuplarla düşüncelerini paylaştığı, ülke ve dünya sorunları üzerinde fikir alışverişinde bulunduğu sayılı kişilerdendir.

Şekil 30: Trablusgarp Harbi Bilişsel Haritası

Tablo 42: Trablusgarp Harbinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

	Orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edin	Şahsi geçim ve ikbalini düşün...	Talim programını takip et	Eski tembelliğe devam et...	Trablusgarp'a git	İstanbul'da kal...	Rahat et ve sağ olarak dön...	Fedakârlık et ve ahirette kavuş	Pusu kur ve taarruz et	Sedeste bekle ve taarruz etme...	Kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu vücuda getir	İhtiras, cehalet ve mantıksızlığa meydanı bırak...	Vatanın mutlaka selamet bulacağına dair iyimser ol	Karamsar ol...	Ordumuzun eski Türk Ordusu olduğunu ispat için, İfratperver ol	Ümitsiz ve ürkek ol...	Sebat ve mukavemet et	Kazandığın başandan sonra İstanbul'a geri dön...
Orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edin			0.64		0.81			0.53	0.28		0.92		0.72		0.47		0.36	
Şahsi geçim ve ikbalini düşün...	-1			0.69		0.92	0.86			0.58		0.42		0.28		0.28		0.58
Talim programını takip et		-0.42																
Eski tembelliğe devam et...	-0.78		-1															
Trablusgarp'a git		-0.75																
İstanbul'da kal...	-0.83				-1													
Rahat et ve sağ olarak dön...	-0.81							-1										
Fedakârlık et ve ahirette kavuş		-0.78																
Pusu kur ve taarruz et		-0.86																
Sedeste bekle ve taarruz etme...	-0.25								-1									
Kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu vücuda getir		-0.72																
İhtiras, cehalet ve mantıksızlığa meydanı bırak...	-0.78										-1							
Vatanın mutlaka selamet bulacağına dair iyimser ol		-0.83																
Karamsar ol...	-0.33												-1					
Ordumuzun eski Türk Ordusu olduğunu ispat için, İfratperver ol		-0.36																
Ümitsiz ve ürkek ol...	-0.39														-1			
Sebat ve mukavemet et		-0.58																
Kazandığın başandan sonra İstanbul'a geri dön...	-0.75																	

5.2.1.1.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 42’de görüldüğü üzere, “orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edinmek” ve “şahsi geçim ve ikbalini düşünmek”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Şahsi geçim ve ikbali düşünmek, Mustafa Kemal’in söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Mustafa Kemal’in bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 43, Trablusgarp Harbi’ne ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini büyükten küçüğe doğru sıralamaktadır.

Tablo 43: Trablusgarp Harbinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edin	5,92	4,73	10,65
Şahsi geçim ve ikbalini düşün... (Zıt merkezilik)	5,30	5,61	10,91
Talim programını takip et	1,64	0,42	2,06
Eski tembelliğe devam et...	0,69	1,78	2,47
Trablusgarp'a git	1,81	0,75	2,56
İstanbul'da kal...	0,92	1,83	2,75
Rahat et ve sağ olarak dön...	0,86	1,81	2,67
Fedakârlık et ve ahirette kavuş	1,53	0,78	2,31
Pusu kur ve taarruz et	1,28	0,86	2,14
Sedes’te bekle ve taarruz etme...	0,58	1,25	1,83
Kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu vücuda getir	1,92	0,72	2,64
İhtiras, cehalet ve mantıksızlığa meydanı bırak...	0,42	1,78	2,20
Vatanın mutlaka selamet bulacağına dair iyimser ol	1,72	0,83	2,55
Karamsar ol...	0,28	1,33	1,61
Ordumuzun eski Türk Ordusu olduğunu ispat için, ifratperver ol	1,47	0,36	1,83
Ümitsiz ve ürkek ol...	0,28	1,39	1,67
Sebat ve mukavemet et	1,36	0,58	1,94
Kazandığın başarıdan sonra İstanbul'a geri dön...	0,58	1,75	2,33

“Şahsi geçim ve ikbalini düşünmek yerine orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edinme” vurgusu, Mustafa Kemal’in söyleminde en merkezî kavram olmasının yanında, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılaması nedeniyle de anlamlıdır. Mustafa Kemal, bahse konu eylemsel fayda niteliğini şu sözlerle ortaya koymaktadır (Borak, 1980, 26-29): “Allah bilir, hayatımın bugüne kadar orduya faydalı bir uzuv olabilmekten başka vicdani bir emel edinmedim.”

Mustafa Kemal’in Trablusgarp Harbi sırasındaki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. Sedes’te beklemek yerine pusu kurmak ve taarruz etmek,
2. Karamsarlık yerine vatanın mutlaka selamet bulacağına dair iyimser olmak,
3. Kuvvetli bir Osmanlı İmparatorluğu vücuda getirmeyi amaçlamak,
4. Eski tembelliklere itibar etmek yerine talim programını takip etmek.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Fayda-mahzur analizi > Sonuç odaklılık > Somut başarı kriterleri > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme şeklinde tespit edilmiştir.

Mustafa Kemal’in “ümitsiz ve ürkek olmak yerine ordunun eski Türk Ordusu olduğunu ispat için, ifratperver olmak” tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

Mustafa Kemal, Trablusgarp Harbi’nde kazandığı başarılarından sonra, bununla yetinip İstanbul’a dönmek ve böylece siyasi faaliyetlere katılmak imkânı varken, görevine devam etmeyi tercih etmiştir. Bunu mektuplarında açıkça görmek mümkündür (Borak, 1980, 28).

“Birkaç kardeşinizin Akdeniz’i aşarak, çöllerde uzun mesafeler alarak donanmasına dayanan düşmanın karşısına çıkması ve buradaki vatandaşları kucaklayarak, düşmanı sahile hapsetmesi şüphesiz sizi memnun eder. Fakat biz vatana borçlu olduğumuz fedakarlık derecesini düşündükçe bugüne kadar yapılan, hizmeti pek küçük buluyoruz. Vicdanımızdan gelen bir ses, bize, vatanın bu yılmaz ve içtenlik dolu ufuklarını bütünüyle temizlemedikçe; gemilerimizin Tobruk, Derne, Bingazi ve Trablusgarp limanlarında yeniden demir attığını görmedikçe görevimizi yapmış sayılamayacağımızı söylüyor. Ve öyle seziyoruz ki vicdanım bir uyarı yargısını eksiksiz uygulamadıkça sizin ve bize dayanan ulusun isteği bütünüyle yerine getiremeyiz.”

Dolayısıyla kazandığı başarıdan sonra İstanbul’a geri dönmek yerine, sebat ve mukavemet etmesi, amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca

ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütüne uygun bir bileşen olarak kaydedilmiştir.

Son olarak, Trablusgarp krizi ortaya çıktığında, rahatını ve şahsi ikbalini düşünerek İstanbul'da kalmak yerine, uzun uzadıya düşünüp vesveselere kapılmadan Trablusgarp'a gitmeyi tercih etmesi, onun davranışındaki işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uyan bir bilişsel bileşen olarak tespit edilmiştir.

5.2.1.2. Çanakkale Muharebeleri'nin Bilişsel Haritalaması

İmparatorluk subayı Mustafa Kemal'in bilişsel haritalamasında ele alınan ikinci grup metinler, onun Çanakkale Muharebeleri sırasında kaleme aldığı, *Arıburnu Muharebeleri Raporu* adlı eserinde yer almaktadır. Mustafa Kemal bu raporda, göreve atandığı 25 Nisan 1915 ile 10 Ağustos 1915 tarihleri arasında, Anafartalar bölgesinde yaşananları, aldığı emirleri ve kararlarını detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

5.2.1.2.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in Çanakkale Muharebeleri sırasında kaleme aldığı *Anafartalar Muharebeleri Raporu* adlı eser incelenmiştir.

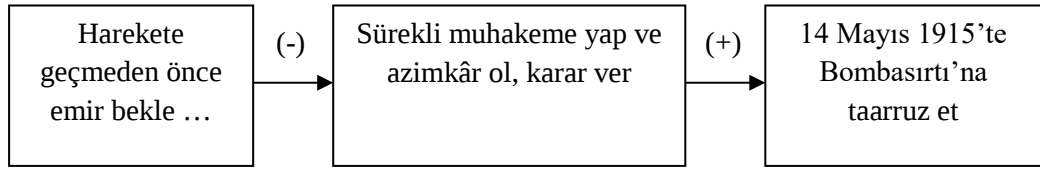
2. Mustafa Kemal'in bahse konu metinde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 31'de görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “Sürekli muhakeme yapmak ve azimkâr olmak, karar vermek” ana ifadesinin alternatifi olarak “Muhakeme için emir beklemek” belirlenmiştir.

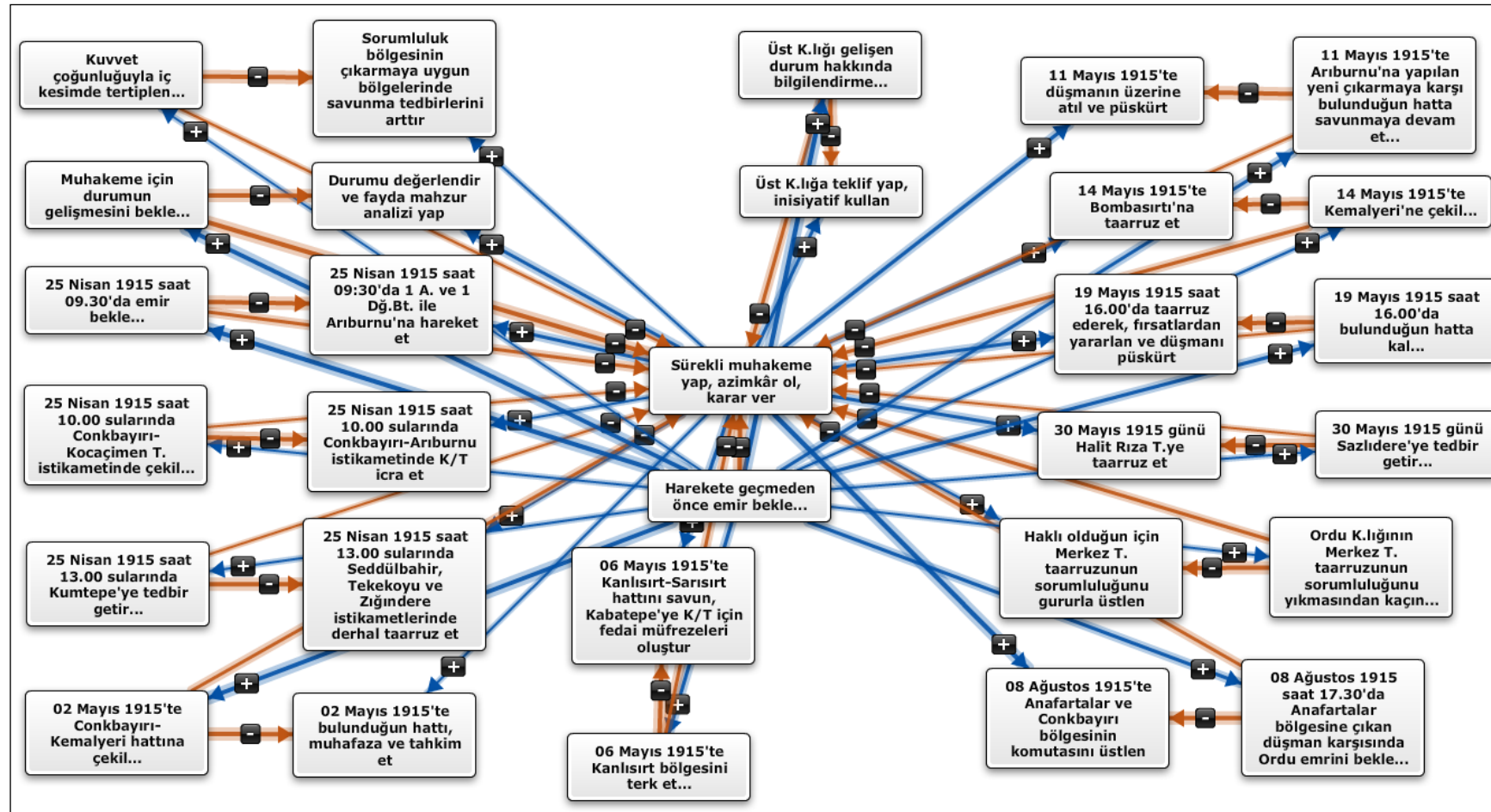
b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “Muhakeme için emir beklemek YERİNE”.

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “Muhakeme için emir bekle...”

3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “Sürekli muhakeme yap ve azimkâr ol, karar ver”.
4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 31) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 44) ve merkezilik analizini (Tablo 45) ayrı tablolar halinde vermiştir.
5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirleri hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezî kavramı da ortaya çıkarmıştır.

Tablo 44: Çanakkale Muharebelerinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

[illegible]

5.2.1.2.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 44'te görüldüğü üzere, “Sürekli muhakeme yapmak, azimkâr olmak, karar vermek” ve “harekete geçmeden önce emir beklemek”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Harekete geçmeden önce emir beklemek, Mustafa Kemal'in söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Mustafa Kemal'in bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 45, Çanakkale Muharebeleri'ne ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini büyükten küçüğe doğru sıralamaktadır.

Tablo 45: Çanakkale Muharebelerinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Sürekli muhakeme yap, azimkâr ol, karar ver	8,74	8,42	17,16
Harekete geçmeden önce emir bekle...	0,00	9,83	9,83
Durumu değerlendir ve fayda mahzur analizi yap	1,81	0,00	1,81
Muhakeme için durumun gelişmesini bekle...	0,92	1,92	2,84
25 Nisan 1915 saat 09:30'da 1 A. ve 1 Dğ.Bt. ile Arıburnu'na hareket et	1,83	0,00	1,83
25 Nisan 1915 saat 09.30'da emir bekle...	0,97	1,81	2,78
Kuvvet çoğunluğuyla iç kesimde tertiplen...	0,44	1,42	1,86
Sorumluluk bölgesinin çıkarmaya uygun bölgelerinde savunma tedbirlerini arttır	1,36	0,00	1,36
Üst K.lığa teklif yap, inisiyatif kullan	1,58	0,00	1,58
Üst K.lığı gelişen durum hakkında bilgilendirme...	0,89	1,81	2,70
02 Mayıs 1915'te Conkbayırı-Kemalyeri hattına çekil...	0,86	1,69	2,55
02 Mayıs 1915'te bulunduğu hattı, muhafaza ve tahkim et	1,28	0,00	1,28
06 Mayıs 1915'te Kanlısirt-Sarısirt hattını savun, Kabatepe'ye K/T için fedai müfrezeleri oluştur	1,61	0,00	1,61
06 Mayıs 1915'te Kanlısirt bölgesini terk et...	0,72	1,56	2,28
11 Mayıs 1915'te düşmanın üzerine atıl ve püskürt	1,78	0,00	1,78
11 Mayıs 1915'te Arıburnu'na yapılan yeni çıkarmaya karşı bulunduğu hatta savunmaya devam et...	0,81	1,33	2,14
25 Nisan 1915 saat 10.00 sularında Conkbayırı-Arıburnu istikametinde K/T icra et	1,33	0,00	1,33

Tablo 45-Devam			
25 Nisan 1915 saat 10.00 sularında Conkbayırı-Kocaçimen T. istikametinde çekil...	0,28	1,22	1,50
25 Nisan 1915 saat 13.00 sularında Seddülbahir, Tekekoyu ve Zığındere istikametlerinde derhal taarruz et	1,47	0,00	1,47
25 Nisan 1915 saat 13.00 sularında Kumtepe'ye tedbir getir...	0,33	1,33	1,66
14 Mayıs 1915'te Bombasırtı'na taarruz et	1,67	0,00	1,67
14 Mayıs 1915'te Kemalyeri'ne çekil...	0,36	1,75	2,11
19 Mayıs 1915 saat 16.00'da taarruz ederek, fırsatlardan yararlan ve düşmanı püskürt	1,75	0,00	1,75
19 Mayıs 1915 saat 16.00'da bulunduğu hatta kal...	0,78	1,39	2,17
30 Mayıs 1915 günü Halit Rıza T.ye taarruz et	1,64	0,00	1,64
30 Mayıs 1915 günü Sazlıdere'ye tedbir getir...	0,33	1,42	1,75
Ordu K.lığının Merkez T. taarruzunun sorumluluğunu yıkmasından kaçın...	0,31	1,53	1,84
Haklı olduğu için Merkez T. taarruzunun sorumluluğunu gururla üstlen	1,42	0,00	1,42
08 Ağustos 1915'te Anafartalar ve Conkbayırı bölgesinin komutasını üstlen	1,89	0,00	1,89
08 Ağustos 1915 saat 17.30'da Anafartalar bölgesine çıkan düşman karşısında Ordu emrini bekle...	0,83	1,56	2,39

“Harekete geçmeden önce emir beklemek” yerine “sürekli muhakeme yapmak, azimkâr olmak ve karar vermek” vurgusu, Mustafa Kemal’in söyleminde en merkezî kavram olarak tespit edilmiştir. Bu bileşen de, pragmatik davranışın safhalandırma ölçütüyle bağlantılıdır.

“Muhakeme için durumun gelişmesini beklemek” yerine “durumu değerlendirmek ve fayda mahzur analizi yapmak” pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Mustafa Kemal’in Çanakkale Muharebeleri sırasındaki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. Harekete geçmeden önce emir beklemek yerine sürekli muhakeme yapmak, azimkâr olmak ve karar vermek,

2. 06 Mayıs 1915'te Kanlısirt bölgesini terk etmek yerine, Kanlısirt-Sarısirt hattını savunmak ve Kabatepe'ye karşı taarruz için fedai müfrezeleri oluşturmak,
3. Kuvvet çoğunluğuyla iç kesimde tertiplenmek yerine, sorumluluk bölgesinin çıkarmaya uygun bölgelerinde savunma tedbirlerini arttırmak,
4. 08 Ağustos 1915 saat 17.30'da Anafartalar bölgesine çıkan düşman karşısında Ordu emrini beklemek yerine, Anafartalar ve Conkbayırı bölgesinin komutasını üstlenmek.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Sonuç odaklılık > Somut başarı kriterleri > Fayda-mahzur analizi > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme şeklinde tespit edilmiştir.

Mustafa Kemal'in Ordu K.lığının Merkez Tepe taarruzunun sorumluluğunu yıkmasından kaçınmak yerine, haklı olduğu için Merkez Tepe taarruzunun sorumluluğunu gururla üstlenme tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak, Mustafa Kemal'in üst komutanlığı gelişen durum hakkında bilgilendirmemek yerine, üst komutanlığa teklif yaparak, inisiyatif kullanma tercihi işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ve amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun bir bileşen olarak kaydedilmiştir.

5.2.1.3. Birinci Dünya Harbi'nin Son Evresinin Bilişsel Haritalaması

İmparatorluk subayı Mustafa Kemal'in bilişsel haritalamasında ele alınan son metin, onun Birinci Dünya Harbi'nin Doğu Cephesi'nde 16'ncı Kolordu komutanı iken kaleme aldığı, *Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler* adlı eseridir. Esasen Mustafa Kemal'in bu eseri, Diyarbakır'a gitmek üzere Edirne'de hazırlanan kolordusundaki subaylara, taktik seviyede karar verme sürecini nasıl işletmeleri ve emirleri nasıl kaleme almaları gerektiğine dair bir tecrübe aktarımıdır. Bu bağlamda eser iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde taktik meselenin çözümüne dair öğütler, ikinci bölümde emirlerin yazılışına dair öğütler bulunmaktadır. *Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler*, doğrudan karar verme sürecini konu edinen bir metin olması nedeniyle, Mustafa Kemal'in bilişsel yapısının işleyişine dair en net

veri sunan kaynaklardan birisidir. Hatta Mustafa Kemal'in İmparatorluk Subayı dönemine ilişkin bilişsel haritalamasında sadece bu eserin kullanılması dahi yeterli olabilir. Bu niteliğiyle de, *Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler* bu araştırma için ayrı bir öneme sahiptir.

5.2.1.3.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal'in Birinci Dünya Harbi'nin Doğu Cephesi'nde 16'ncı Kolordu komutanı iken kaleme aldığı *Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler* adlı eser incelenmiştir.

2. Mustafa Kemal'in bahse konu metinde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 32'de görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

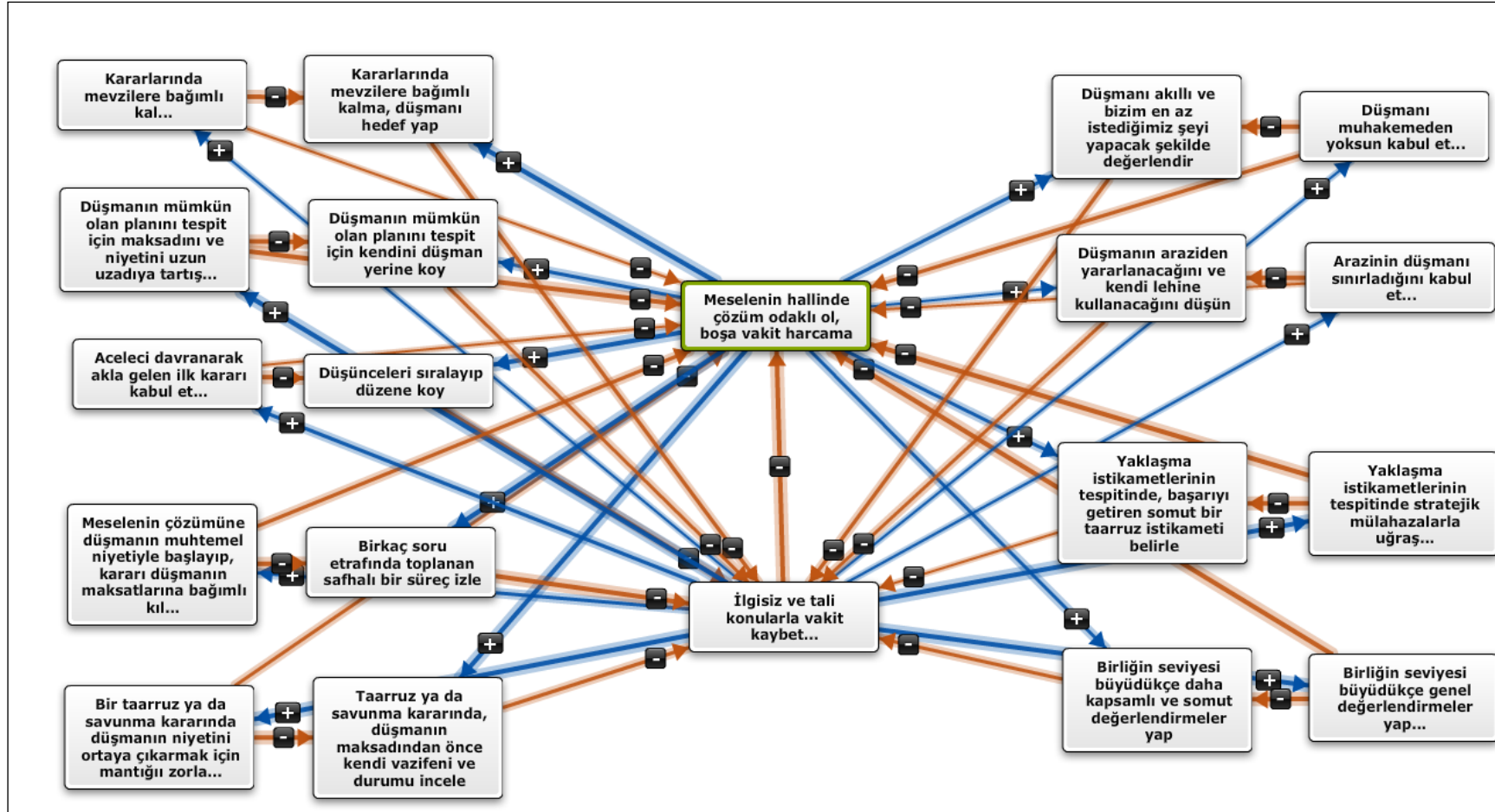
a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “Meselenin hallinde neticeye odaklanmak” ana ifadesinin alternatifini olarak “İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek” belirlenmiştir.

b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek YERİNE”.

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “İlgisiz ve tali konularla vakit kaybet...”

3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “Meselenin hallinde neticeye odaklan”.

4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 32) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 46) ve merkezilik analizini (Tablo 47) ayrı tablolar halinde vermiştir.

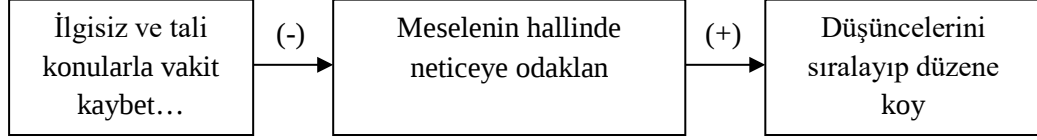

Şekil 32: Mustafa Kemal Paşa'nın Birinci Dünya Harbi'nin Son Evresindeki Bilişsel Haritası

Tablo 46: Birinci Dünya Harbi’nin Son Evresinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

	Meselenin halinde çözüm odaklı ol, boşa vakit harcama	İgisiz ve tali konularla vakit kaybet...	Düşünceleri sıralayıp düzene koy	Aceleci davranarak akla gelen ilk kararı kabul et...	Meselenin çözümüne düşmanın muhtemel niyetiyle başlayıp, kararı düşmanın maksatlarına bağimli kı...	Birkaç soru etrafında toplanan safhalı bir süreç izle	Bir taarruz ya da savunma kararında düşmanın niyetini ortaya çıkarmak için mantığa zorla...	Taarruz ya da savunma kararında, düşmanın maksadından önce kendi vazifeni ve durumu incele	Düşmanın mümkün olan planını tespit için maksadını ve niyetini uzun uzadıya tartış...	Düşmanın mümkün olan planını tespit için kendini düşman yerine koy	Kararlarında mevzilere bağimli kalma, düşmanı hedef yap	Kararlarında mevzilere bağimli kal...	Düşmanı akli ve bizim en az istediğimiz şeyi yapacak şekilde değerlendirir	Düşmanı muhakemeden yoksun kabul et...	Düşmanın araziden yararlanacağını ve kendi lehine kullanacağını düşün	Arazinin düşmanı sınırladığını kabul et...	Yaklaşma istikametlerinin tespitinde, başarıyı getiren somut bir taarruz istikameti belirle	Yaklaşma istikametlerinin tespitinde stratejik mülâhazalarla uğraş...	Birliğin seviyesi büyüdükçe daha kapsamlı ve somut değerlendirmeler yap	Birliğin seviyesi büyüdükçe genel değerlendirmeler yap
Meselenin halinde çözüm odaklı ol, boşa vakit harcama			0.86			0.86		0.92		0.75	0.94		0.72		0.25		0.69		0.56	
İgisiz ve tali konularla vakit kaybet...	-1			0.67	0.72		0.92		0.94			0.19		0.28		0.39		0.94		0.86
Düşünceleri sıralayıp düzene koy		-0.78																		
Aceleci davranarak akla gelen ilk kararı kabul et...	-0.25		-1																	
Meselenin çözümüne düşmanın muhtemel niyetiyle başlayıp, kararı düşmanın maksatlarına bağimli kı...	-0.64					-1														
Birkaç soru etrafında toplanan safhalı bir süreç izle		-0.86																		
Bir taarruz ya da savunma kararında düşmanın niyetini ortaya çıkarmak için mantığa zorla...	-0.81							-1												
Taarruz ya da savunma kararında, düşmanın maksadından önce kendi vazifeni ve durumu incele		-0.72																		
Düşmanın mümkün olan planını tespit için maksadını ve niyetini uzun uzadıya tartış...	-0.97									-1										
Düşmanın mümkün olan planını tespit için kendini düşman yerine koy		-0.69																		
Kararlarında mevzilere bağimli kalma, düşmanı hedef yap		-0.78																		
Kararlarında mevzilere bağimli kal...	-0.47										-1									
Düşmanı akli ve bizim en az istediğimiz şeyi yapacak şekilde değerlendirir		-0.75																		
Düşmanı muhakemeden yoksun kabul et...	-0.61												-1							
Düşmanın araziden yararlanacağını ve kendi lehine kullanacağını düşün		-0.56																		
Arazinin düşmanı sınırladığını kabul et...	-0.39														-1					
Yaklaşma istikametlerinin tespitinde, başarıyı getiren somut bir taarruz istikameti belirle		-0.47																		
Yaklaşma istikametlerinin tespitinde stratejik mülâhazalarla uğraş...	-0.92																-1			
Birliğin seviyesi büyüdükçe daha kapsamlı ve somut değerlendirmeler yap		-0.83																		
Birliğin seviyesi büyüdükçe genel değerlendirmeler yap...	-0.89																			

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirleri hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezi kavramı da ortaya çıkarmıştır.

5.2.1.3.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 46’da görüldüğü üzere, “meselenin hallinde çözüm odaklı olmak, boşa vakit harcamamak” ve “ilgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek, Mustafa Kemal’in söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Mustafa Kemal’in bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 47, Çanakkale Muharebeleri’ne ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini büyükten küçüğe doğru sıralamaktadır.

Tablo 47: Birinci Dünya Harbi’nin Son Evresinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Meselenin hallinde çözüm odaklı ol, boşa vakit harcama	6,95	6,55	13,5
İlgisiz ve tali konularla vakit kaybet...	6,44	6,91	13,35
Düşmanın mümkün olan planını tespit için maksadını ve niyetini uzun uzadıya tartış...	0,94	1,97	2,91
Yaklaşma istikametlerinin tespitinde stratejik mülahazalarla uğraş...	0,94	1,92	2,86
Birliğin seviyesi büyüdükçe genel değerlendirmeler yap...	0,86	1,89	2,75
Bir taarruz ya da savunma kararında düşmanın niyetini ortaya çıkarmak için mantığı zorla...	0,92	1,81	2,73
Kararlarında mevzilere bağımlı kalma, düşmanı hedef yap	1,94	0,78	2,72
Birkaç soru etrafında toplanan safhalı bir süreç izle	1,86	0,86	2,72

Tablo 47-Devam			
Taarruz ya da savunma kararında, düşmanın maksadından önce kendi vazifeni ve durumu incele	1,92	0,72	2,64
Düşünceleri sıralayıp düzene koy	1,86	0,78	2,64
Düşmanı akıllı ve bizim en az istediğimiz şeyi yapacak şekilde değerlendir	1,72	0,75	2,47
Düşmanın mümkün olan planını tespit için kendini düşman yerine koy	1,75	0,69	2,44
Birliğin seviyesi büyüdükçe daha kapsamlı ve somut değerlendirmeler yap	1,56	0,83	2,39
Meselenin çözümüne düşmanın muhtemel niyetiyle başlayıp, kararı düşmanın maksatlarına bağımlı kıl...	0,72	1,64	2,36
Yaklaşma istikametlerinin tespitinde, başarıyı getiren somut bir taarruz istikameti belirle	1,69	0,47	2,16
Acelecî davranarak akla gelen ilk kararı kabul et...	0,67	1,25	1,92
Düşmanı muhakemeden yoksun kabul et...	0,28	1,61	1,89
Düşmanın araziden yararlanacağını ve kendi lehine kullanacağını düşün	1,25	0,56	1,81
Arazinin düşmanı sınırladığını kabul et...	0,39	1,39	1,78
Kararlarında mevzilere bağımlı kal...	0,19	1,47	1,66

“İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek” yerine “meselenin hallinde çözüm odaklı olmak, boşa vakit harcamamak” vurgusu, Mustafa Kemal’in söyleminde en merkezî kavram olmakla birlikte; hem sonuç odaklılık (eylem ve uygulamanın sözden ve kuramdan önce gelmesi) ve hem de işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütlerini karşılayan bir bileşen olarak tespit edilmiştir. Sonuç odaklılığın stratejik pragmatizmin bir ara katmanı olması nedeniyle, meselenin hallinde çözüm odaklı olmak bileşeninin, pragmatik davranışın safhalandırma ölçütüyle açık ve kuvvetli bir bağı olduğu tespit edilmiştir.

“Düşmanın mümkün olan planını tespit için maksadını ve niyetini uzun uzadıya tartışmak” yerine, “düşmanın mümkün olan planını tespit için kendini düşman yerine koymak” ve “taarruz ya da savunma kararında, düşmanın maksadından önce kendi vazifeni ve durumu incelemek”; “düşmanı muhakemeden yoksun kabul etmek” yerine, “düşmanı akıllı ve bizim en az istediğimiz şeyi yapacak şekilde değerlendirmek” bileşenleri, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Mustafa Kemal'in Birinci Dünya Harbi'nin son evresindeki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek yerine meselenin hallinde çözüm odaklı olmak, boşa vakit harcamamak,
2. Meselenin çözümüne düşmanın muhtemel niyetiyle başlayıp, kararı düşmanın maksatlarına bağımlı kılmak yerine, birkaç soru etrafında toplanan safhalı bir süreç izlemek,
3. Aceleci davranarak akla gelen ilk kararı kabul etmek yerine, düşünceleri sıralayıp düzene koymak,
4. Arazinin düşmanı sınırladığını kabul etmek yerine, düşmanın araziden yararlanacağını ve kendi lehine kullanacağını düşünmek; kararlarında mevzilere bağımlı kalmak yerine, mevzilere bağımlı kalmadan düşmanı hedef yapmak.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Sonuç odaklılık > Somut başarı kriterleri > Fayda-mahzur analizi > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme şeklinde tespit edilmiştir.

Yaklaşma istikametlerinin tespitinde stratejik mülahazalarla uğraşmak yerine, başarıyı getiren somut bir taarruz istikameti belirlemek tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak, Mustafa Kemal'in birliğin seviyesi büyüdükçe genel değerlendirmeler yapmak yerine, daha kapsamlı ve somut değerlendirmeler yapma tercihi işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uygun bir bileşen olarak kaydedilmiştir.

Birinci Dünya Harbi'nin son evresindeki pragmatik davranış analizini sonlandırmadan önce, bu analizin bulgularından yola çıkarak, Mustafa Kemal'in savunmacılığı ve taarruziliğine ilişkin hatalı değerlendirmelerden bahsetmekte yarar görülmektedir. Hatalı değerlendirmeler Mustafa Kemal'in sözlerinden yapılan hatalı alıntılar neticesinde yapılmaktadır. Hatalı alıntılama, ya onun herhangi bir sözünü

yanlı seçmek suretiyle ya da içinde bulunduğu metin bağlamından koparmak suretiyle yapılmakta, kaynak seçim yanlılığı denilen yaygın bir hataya düşülmektedir. Aşağıda bunun bir örneği verilmiştir:

Bazı yazarlar, Atatürk'ün saldırgan ve yayılmacı bir lider olmadığı iddialarına delil olarak; onun 7'nci Or.K. iken, 20.09.1917 tarihinde Sadrazam Talat Paşa'ya Halep'ten çektiği telgrafta geçen "Siyaseti askeriyemiz bir müdafaa siyaseti olmalıdır" ifadesini gösterirler. Halbuki bahse konu telgrafın konusu Harbin genel durumu ile ilgilidir ve telgraf metninin ana fikri, Birinci Dünya Harbi'nin son döneminde durumun Osmanlı Devleti ve müttefikleri bakımından kötüye gittiğini göstermek, bu nedenle de Almanların taleplerini yerine getirmek, iç kamuoyunun tepkisini yumuşatmak gibi siyasi mülahazalarla mantıksız ve hayalci maceralara girişmemek gereğini vurgulamaktır. Zira o günlerde Mustafa Kemal'e 7'nci Ordu ile Süveyş Kanalı ve Hicaz'a yönelik taarruzi bir hareket icra etmek gibi, uygulanması mümkün olmayan bir emir verilmiştir ve yüksek ihtimalle başarısızlıkla sonuçlanacak olan bu taarruzun sorumluluğu da Mustafa Kemal Paşa'ya yıkılacaktır.

Telgraf detaylı olarak incelendiğinde, metnin genelinde Mustafa Kemal'in, bu bölgede izlenecek stratejide Alman generallerine dayanılmasına yönelik eleştirileri ve karşı teklifleri göze çarpmaktadır. Aldığı taarruz emrini değerlendiren Mustafa Kemal, ordunun taarruz etmek bir yana, bulunduğu hatları savunmak için dahi yeterli kuvvetinin kalmadığını, personel, lojistik, silah ve teçhizat bakımından büyük eksiklikler olduğunu, ordu adındaki birliklerin ancak bir tümen gücünde olduğunu anlattıktan sonra; "siyaseti askeriyemiz bir müdafaa siyaseti olmalıdır" diyerek, İstanbul'daki İttihat ve Terakki yöneticilerini aklı selime davet etmektedir.

Görüldüğü üzere bütün metinden yalnızca "Siyaseti askeriyemiz bir müdafaa siyaseti" olmalıdır ifadesi çekilip, bu ifadeye dayanarak, Mustafa Kemal'in savunma yanlısı ve ürkek bir lider olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Halbuki Mustafa Kemal'in telgraftaki maksadı farklıdır; metinde aslen Yıldırım Or.Gr.K.lığının teşkilindeki maksadın hatalı olduğunu tespit etmekte, asıl meselenin Irak, Hicaz ve Süveyş'in geri alınmasının olmadığını vurgulamakta, nihayet Falkenheim ve beraberindeki Alman subaylarına geniş yetkiler verilmesini eleştirmektedir. Bahsettiği "savunma siyaseti" ise, genel metin bağlamı içinde destekleyici pragmatik bir argüman olarak, elde kalan kuvvetlerle Süveyş Kanalı ve Hicaz'a yönelik bir harekâta girişmek bir yana; Musul, Halep, İskenderun hattının kaybedilmesini önlemek gerektiğine dair

görüşünü ifade etmek için kullanılmıştır. Bu argümanı desteklemek maksadıyla, bahse konu telgrafın konuyla ilgili parçası aşağıda aynen aktarılmıştır (AKDTYK ATAM, 2006b, 1-3):

“Siyaseti askeriyemiz bir müdafaa siyaseti, ve elimizde bulunan kuvvetleri ve bir tek neferi son ana kadar saklamak siyaseti olmalıdır. Bu siyaset, memleketimiz haricinde bir tek Osmanlı neferi kalmasına mütehammil olamaz. Sina cephesinin temini taarruzla mı veya müdafaa ile mi kabil ve musip olacağı meselesine bugün karar verilemez. Çünkü düşman bugün orada insanca ve malzemece bize mütefevvik olup bizim bütün kuvvetlerimizi gönderebileceğimiz aylar zarfında intizar etmesine ihtimal fennen pek azdır. Bizim kuvvetlerimiz gelmezden evel anın taarruz ederek karşısındaki kuvvet aleyhine bir neticeyi katiye istihsal etmeğe teşebbüsü tabiidir. Bundan başka bizim kuvvet sevkedeceğimiz iki ay zarfında düşman isterse vesaiti nakliye itibarile daha çok kuvvet getirmeye muktedirdir. Binaenaleyh düşman daha evvel taarruz etmediği halde dahi bizim sevkîyatımız hitam bulduktan sonra bugünkü tefevvukunu tezyit etmiş bulunması ihtimal dahilindedir. Velhasıl Halep’te bulunan kuvvetlerimizin Sina cephesine ne kuvvet ve kıymette muvasalat edeceği dahi malûm olmadığından Sina cephesinin temini için bugün mevkii tatbiki konulacak karar münhasıran Yedinci Ordu kıtaatının hemen cenuba tahriki mahiyetinde olabilir. Bu kuvvetlerin bilahare nasıl istimal olunabileceğini bugün katiyetle tayin etmeye (kuvvetlerimizi israf etmemek mülâhazasından sarfi nazar) harita üzerindeki askerlikçe dahi imkân yoktur. Yedinci Ordu kıtaatının cenuba tahrikile husule gelecek halitai askeriye’nin her türlü kuyudu müzice siyasyeden azade ve memleketin dahil ve harici bütün ihtiyacata vefa edebilecek bir surette tanzim ve sevki idaresinde en kestirme tarik şudur: Bütün Suriye ve Hicaz şimdiye kadar olduğu gibi her hususta bir Müslüman Osmanlıya ait olur ve bunun tahtı emrinde olarak Sina cephesinin harekâtını müstakilen diğer bir Müslüman Osmanlı deruhte eder. İşte menafii vataniyeye en muvafık olan şekil budur.”

Dolayısıyla Mustafa Kemal’in “savunma siyaseti” argümanı, onun tedafüi tutumunun değil, olsa olsa pragmatik tutumunun bir göstergesi olabilir. Zannımızca Mustafa Kemal, Türk çoğunluğunun bulunduğu Anadolu topraklarını kurtarabilmek yüksek amacı için; Musul, Halep, İskenderun hattının savunulmasını araçsallaştırmıştır. Pragmatik davranış ölçütleriyle ifade etmek gerekirse; Mustafa Kemal, amaçlılık ölçütüne uygun olarak, bir kez daha, savaşı daha yüksek bir amaç için araçsallaştırmıştır.

İster yanlı seçim, isterse eksik seçim olsun, Mustafa Kemal’in metinlerinin bütüncül bir şekilde ele alınmasının önemi bir kez daha kendisini göstermektedir. Öte yandan yukarıda alıntılanan metinde taarruzilik ya da savunmacılıktan daha dikkate değer olan ve yukarıda izah edilmiş olan pragmatizm, amaçlılık ile de sınırlı değildir. Mustafa Kemal metinde, tüm görüşlerini kategorize ederek detaylandırmakta, fayda-mahzur analizleri yapmakta, argümanlarını somut verilere, nedensel ilişkilere bağlamakta, muhatabını ikna edebilmek maksadıyla da “menafii vataniye” kavramını kullanmaktadır. Bu örnek dahi, onun pragmatik düşünme biçimini göstermesi bakımından anlamlıdır.

5.2.2. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bilişsel Haritalaması

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bilişsel haritalamasında, onun Kuvayi Millîye dönemindeki, Sakarya Meydan Muharebesinin öncesi, sırası ve sonrasındaki ve Büyük Taarruz ile onu izleyen dönemdeki bilişsel yapısına bakılmıştır.

5.2.2.1. Millî Mücadele'nin Kuvayi Millîye Döneminin Bilişsel Haritalaması

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bilişsel haritalaması için ilk olarak Kuvayi Millîye dönemine ilişkin davranışı incelenecektir. Mustafa Kemal Paşa'nın Kuvayi Millîye'nin senkronize hareket edilmesine neden ihtiyaç duyduğu ve nasıl bir teşkilatlanmayı öngördüğünü ortaya koyan; 15.Kor.K.na yazdığı 29.05.1919 ve 23.06.1919 tarihli telgraflar ile 12.07.1920 tarihli Büyük Millet Meclisi konuşması bu konuda yararlanılabilecek önemli detaylar içermektedir.

Bilindiği üzere Mustafa Kemal Paşa, Mondoros Mütarekesi'nden sonra İstanbul'da Erkân-ı Harbiye emrinde çalışmış, kısa bir süre sonra da Nutuk'ta da detaylı olarak anlattığı şekilde, 19 Mayıs 1919'da Samsun'da 3'üncü Ordu Müfettişi olarak görevine başlamıştı.

Mustafa Kemal Paşa, 25 Mayıs 1919'da Havza'ya intikal etti ve 28 Mayıs'ta valilere ve bağımsız mutasarrıflıklara, Erzurum'da 15'inci Kolordu, Ankara'da 20'nci Kolordu ve Diyarbakır'da 13'üncü Kolordu Komutanlıklarına, Konya'da Ordu Müfettişliği'ne, işgallere karşı daha canlı tepki gösterilmesini isteyen bir genelge yayımladı. Yine bilindiği üzere Havza'da yaklaşık olarak bir ay kalan ve 25 Haziran 1919'da Amasya'ya geçen Mustafa Kemal Paşa, burada Millî Mücadele tarihinde önemli bir yeri olan ve çoğu yazar tarafından "Millî Mücadele'nin programı" olarak kabul edilen ünlü Amasya Genelgesi'ni yayımladı.

Amasya Tamimi şüphesiz ki Millî Mücadele'nin önemli bir kilometre taşıdır. Ancak ondan önce Mustafa Kemal Paşa'nın dönemin 15'inci Kor.K. Kâzım Karabekir Paşa'ya, Havza Genelgesi'nden bir gün sonra, 29 Mayıs 1919 tarihinde gönderdiği, "Mütarekeden Sonra Doğuda Takip Edilecek Müdafaa Hareketi" konulu bir telgraftan bahsetmekte yarar bulunmaktadır. Zira bahse konu metin, onun teşkilatlanmaya ilişkin görüşleri hakkında anlamlı veriler içermektedir. Bunlardan en göze çarpanı, "milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilata" işaret etmesidir. Bunu, Kuvayi Millîye ile ilgili pek çok metninde görmek mümkündür.

Mustafa Kemal Paşa, sözkonusu telgrafta, 15'inci Kor.K. Kazım Karabekir Paşa'ya şunları söylemektedir (AKDITYK ATAM, 2006b, 14):

“Milletin esaretten tahlisi, hâkim ve müstakil olarak topraklarımızda yaşayabilmesi ancak azimkâr ve namuslu ellerin milleti kısa ve doğru yoldan müdafaai hukuk ve istiklâl şevkiyle kabil olacaktır. Memurini mülkiyenin şayanı itimat zevatiyle el ele vererek istiklâlimizin müdafaası emrinde teşkilâtı lâzımeye (bittabi mahrem) ve harice karşı gayri mahsus bir surette tevessül kılınmasını zaruri addediyorum. Bu husus, ihtisası dolayısıyla biz askerlerin uhdei vatanperveranesine terettüp etmektedir.”

Mustafa Kemal Paşa'nın bu ifadesinde göze çarpan bir diğer husus da milletin güvendiği kişiler arasında, ehliyeti nedeniyle askerleri ön planda tutmasıdır. Bu vurguyu başka metinlerde de görmek mümkündür. Sözgelimi Mustafa Kemal Paşa, 23.06.1919 tarihli ve “Millî Teşkilât” konulu telgrafta da aynı vurguyu yapmaktadır (AKDITYK ATAM, 2006b, 26):

“Bugünkü kabineye dahil Nafia Nazırı Ferit, Maarif Nazırı Sait Beyler gibi bilvücuhamiyetlerle temayüz etmiş efkârı aliye erbabı bile bu mahsur vaziyetten hemen kurtulmak ve Anadolu'da bizatihi doğacak bir kudreti milliyeden başka hiç bir ümit ve kuvvetin bu devlet ve milleti tahlise saik olamayacağı ve garbi Anadolu'daki münevveran tarafından da böyle düşünüldüğü hakkındaki kanaati umumiye ve müşterekkeyi bildirdi. İstanbul'da zevki istiklâli milliden mahrum bazılarının İngiliz esaretine girmekte beis görmedikleri anlaşılıyor. Binaenaleyh Anadolu'dan çıkacak sadanın etrafında olan bizler için bu vazifei milliyenin pek mukaddes olduğu kanaati bir kere daha teyyüd ediyor.”

Adı geçen metinlerdeki bütün bu verilerden yararlanılarak Şekil 33'teki bilişsel harita yapılmıştır.

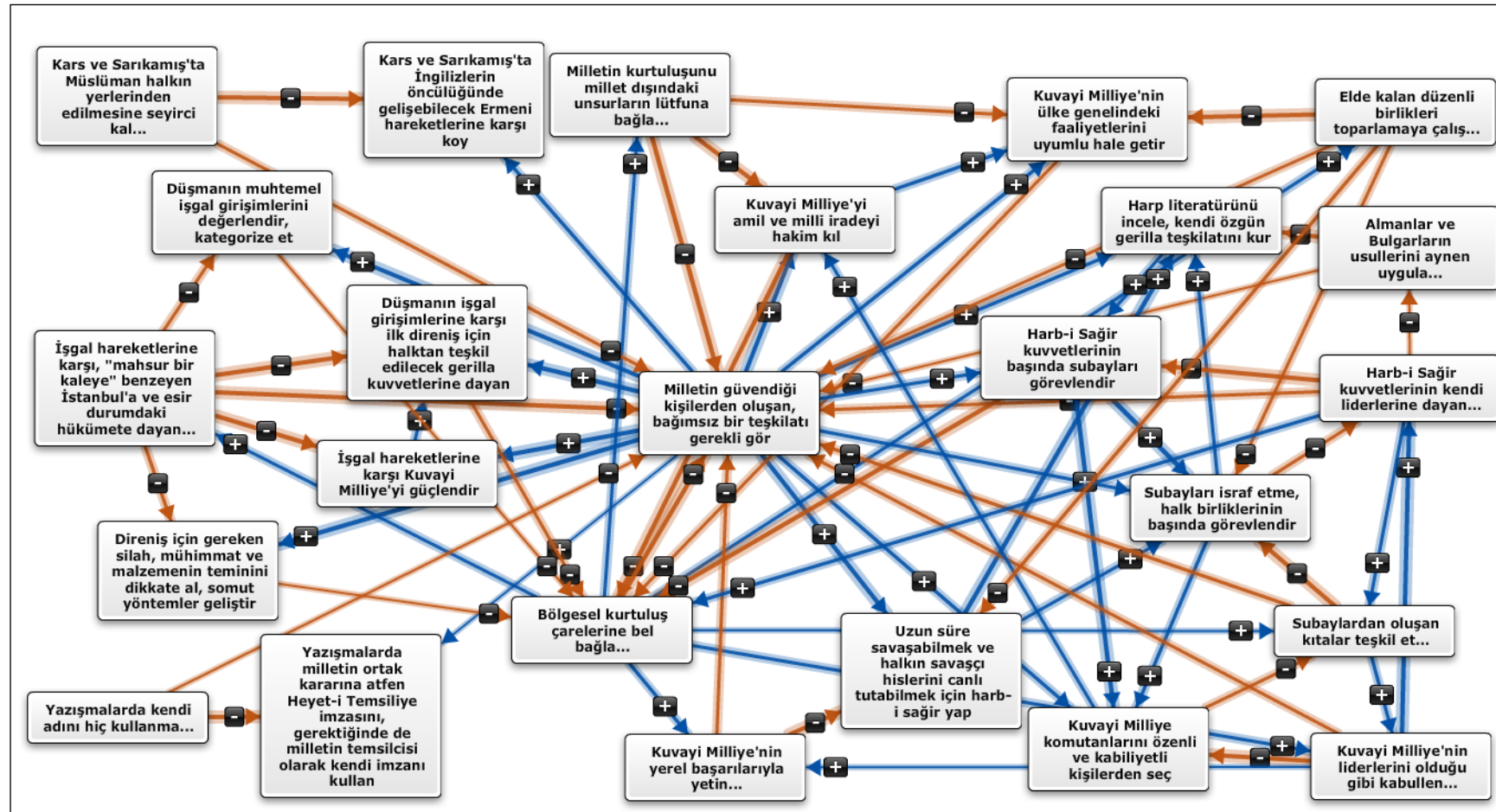
5.2.2.1.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'nin Kuvayi Millîye döneminde; *15.Kor.K.na yazdığı 29.05.1919 ve 23.06.1919 tarihli telgraflar ile 12 Temmuz 1920 tarihli BMM Konuşması* incelenmiştir.

2. Mustafa Kemal Paşa'nın bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 33'te görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “Milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli görmek” ana ifadesinin alternatifi olarak “Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak” belirlenmiştir.

b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak YERİNE”.

Tablo 48: Kuvayi Millîye Dönemindeki Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

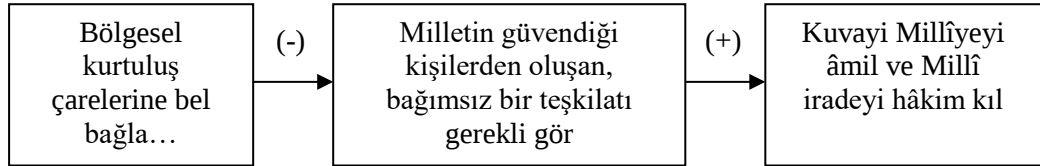
[illegible]

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağla...”

3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “Milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli gör”.

4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 33) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 48) ve merkezilik analizini (Tablo 49) ayrı tablolar halinde vermiştir.

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirleri hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezî kavramı da ortaya çıkarmıştır.

5.2.2.1.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 48’de görüldüğü üzere, “Milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli görmek” ve “Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak, Mustafa Kemal’in söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Mustafa Kemal’in bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 49, Kuvayi Millîye dönemine ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini sıralamaktadır.

“Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak” yerine “milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli görmek” vurgusu, Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde en merkezî kavramdır. Bu bileşen de, pragmatik davranışın safhalandırma ölçütüyle, somut başarı kriteri belirlemek ara katmanı vasıtasıyla bağlantılıdır.

Tablo 49: Kuvayi Millîye Döneminde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli gör	7,69	9,96	17,65
Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağla...	4,81	4,69	9,5
Milletin kurtuluşunu millet dışındaki unsurların lütfuna bağla...	0,61	2,58	3,19
Düşmanın muhtemel işgal girişimlerini değerlendir, kategorize et	1,5	0,44	1,94
Düşmanın işgal girişimlerine karşı ilk direniş için halktan teşkil edilecek gerilla kuvvetlerine dayan	2,72	0,81	3,53
Direniş için gereken silah, mühimmat ve malzemenin teminini dikkate al, somut yöntemler geliştir	1,5	0,47	1,97
Kars ve Sarıkamış'ta İngilizlerin öncülüğünde gelişebilecek Ermeni hareketlerine karşı koy	1,81	0	1,81
Kars ve Sarıkamış'ta Müslüman halkın yerlerinden edilmesine seyirci kal...	0	1,69	1,69
İşgal hareketlerine karşı Kuvayi Millîye'yi güçlendir	1,72	0,78	2,5
İşgal hareketlerine karşı, "mahsur bir kaleye" benzeyen İstanbul'a ve esir durumdaki hükümete dayan...	0,64	4	4,64
Kuvayi Millîye'yi amil ve Millî iradeyi hakim kıl	2,45	1,5	3,95
Yazışmalarda milletin ortak kararına atfen Heyet-i Temsiliye imzasını, gerektiğinde de milletin temsilcisi olarak kendi imzanı kullan	1,22	0	1,22
Yazışmalarda kendi adını hiç kullanma...	0	1,25	1,25
Kuvayi Millîye komutanlarını özenli ve kabiliyetli kişilerden seç	3,5	1,23	4,73
Kuvayi Millîye'nin liderlerini olduğu gibi kabullen...	1,42	2,86	4,28
Kuvayi Millîye'nin ülke genelindeki faaliyetlerini uyumlu hale getir	2,8	0,78	3,58
Kuvayi Millîye'nin yerel başarılarıyla yetin...	1,11	1,75	2,86
Uzun süre savaşabilmek ve halkın savaşçı hislerini canlı tutabilmek için harb-i sağır yap	2,47	1,5	3,97
Elde kalan düzenli birlikleri toparlamaya çalış...	0,67	3,14	3,81
Harb-i Sağır kuvvetlerinin başında subayları görevlendir	2,31	2,67	4,98
Harb-i Sağır kuvvetlerinin kendi liderlerine dayan...	1,67	3,3	4,97
Subaylardan oluşan kıtalar teşkil et...	1,58	2,28	3,86
Subayları israf etme, halk birliklerinin başında görevlendir	4,03	2,15	6,18
Harp literatürünü incele, kendi özgün gerilla teşkilatını kur	3,11	0,56	3,67
Almanlar ve Bulgarların usullerini aynen uygula...	0,47	1,42	1,89

Elde kalan düzenli birlikleri toparlamaya çalışmak yerine, uzun süre savaşılabilmek ve halkın savaşı hislerini canlı tutabilmek için harb-i sağır yapmak; harb-i sağır kuvvetlerinin kendi liderlerine dayanmak yerine, harb-i sağır kuvvetlerinin başında subayları görevlendirmek ve subaylardan oluşan kıtalar teşkil etmek yerine, subayları israf etmeden halk birliklerinin başında görevlendirmek, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Mustafa Kemal'in Kuvayi Millîye sırasındaki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. Milletin kurtuluşunu millet dışındaki unsurların lütfuna bağlamak yerine, düşmanın muhtemel işgal girişimlerini değerlendirerek kategorize etmek,
2. Kuvayi Millîye'nin yerel başarılarıyla yetinmek yerine, Kuvayi Millîye'nin ülke genelindeki faaliyetlerini uyumlu hale getirmek,
3. Almanlar ve Bulgarların usullerini aynen uygulamak yerine, harp literatürünü inceleyerek kendi özgün gerilla teşkilatını kurmak,
4. Kuvayi Millîye'nin liderlerini olduğu gibi kabullenmek yerine, Kuvayi Millîye komutanlarını özenli ve kabiliyetli kişilerden seçmek.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Fayda-mahzur analizi > Somut başarı kriterleri > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme > Sonuç odaklılık şeklinde tespit edilmiştir.

Yazışmalarda kendi adını hiç kullanmamak yerine, milletin ortak kararına atfen Heyet-i Temsiliye imzasını, gerektiğinde de milletin temsilcisi olarak kendi imzasını kullanma tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

İşgal hareketlerine karşı, "mahsur bir kaleye" benzeyen İstanbul'a ve esir durumdaki hükümete dayanmak yerine, Kuvayi Millîye'yi âmil, millî iradeyi hâkim kılma ve Kuvayi Millîye'yi güçlendirme tercihleri, işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ve amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca

ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun birer bileşen olarak kaydedilmiştir.

5.2.2.2. Millî Mücadele'nin Sakarya Meydan Muharebesi Döneminin Bilişsel Haritalaması

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bilişsel haritalamasında ikinci sırada incelenecek olan Sakarya Meydan Muharebesi, bir ölüm kalım mücadelesi olmasının yanında, Türk-Yunan Savaşı'nın dönüm noktası olma niteliğine de sahiptir. Atatürk, Nutuk'ta Sakarya Meydan Muharebesi'nin ölüm kalım mücadelesi olmasına atıfla "Sakarya Melhame-i Kübrası" tanımını kullanır. Gerçekten de bu muharebe, gerek hazırlık, gerek icra ve gerekse stratejik sonuçları bakımından tarihte çok önemli bir yere sahiptir. Bilindiği üzere Sakarya Meydan Muharebesi 22 gün 22 gece sürmüştü, bu muharebenin sonunda Yunan Ordusu'nun taarruz gücü kırılmış, diğer bir deyişle Yunan Ordusu doruk noktasına ulaştırılarak, taarruz imkan ve kabiliyeti elinden alınmıştır. Artık Yunan Ordusu bulunduğu hatlarda, işgal, tahkim ve savunmaya başlamıştır.

Bu savaşın Atatürk bakımından bir başka önemi de, bilindik ünvanlarını bu savaş ile kazanmış olmasıdır. Esasen Mustafa Kemal Paşa, "Başkomutan" ünvanını bu savaştan önce, "Gazi" ünvanını da yine bu savaştan sonra kazanmıştır. Ömrü boyunca kendisine atfedilecek "Baş" ön takılarının ilki olması bakımından önemli olduğu gibi, onun için daha da önemlisi, ömrü boyunca kullandığı "Gazi" ünvanıdır. Bu ünvanı kendisiyle o kadar bütünleşmiştir ki; sıkça sadece "Gazi" olarak da anılmıştır. Gazi ünvanının bu kullanılış biçimi, bu araştırma bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Zira bu sayede, Türk tarihindeki kurucu ataların "Gazi" ünvanına sahip olması geleneğini, Atatürk'ün de sürdürdüğü ileri sürülebilir. Atatürk'ün ömrü boyunca bu ünvanı bilinçli olarak kullanmayı tercih etmesi, bu iddiayı kuvvetlendirmektedir.

Sakarya Meydan Muharebesi'nin hazırlık dönemi de tarihsel özgünlüğe sahiptir. Gerek Kütahya-Eskişehir Muharebeleri sonrasında ordunun Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilmesi kararı, gerek Başkomutanlık Kanunu'nun kabulü sırasındaki tartışmalar, gerekse bu Kanunun içeriği ve Tekalif-i Millîye uygulamaları, hazırlık döneminin özgünlüğün başlıca göstergeleridir. Atatürk'e verilen yetkiler siyasi tartışmalara konu olmuşsa da, Millî Mücadele'nin kazanılmış olması, yani bahse

konu Kanundan güdülen maksadın hasıl olması, tüm bu tartışmaları ikinci planda bırakmaktadır. Sadece bu süreç dahi, Türk stratejik kültürünün pragmatik niteliğine ilişkin anlamlı bir göstergedir.

Bu bağlamda, bilişsel haritalamanın bu bölümünde, Mustafa Kemal Paşa'nın 18 Temmuz 1921'de Eskişehir'de verdiği geri çekilme emri ile Sakarya Meydan Muharebesi'nin Nutuk'taki anlatımından yararlanılmıştır. Bahse konu metinlerdeki verilerden yararlanılarak Şekil 34'teki bilişsel harita yapılmıştır.

5.2.2.2.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'nın 18 Temmuz 1921'de Eskişehir'de verdiği geri çekilme emri ile Sakarya Meydan Muharebesi'nin Nutuk'taki anlatımı incelenmiştir.

2. Mustafa Kemal Paşa'nın bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 34'te görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

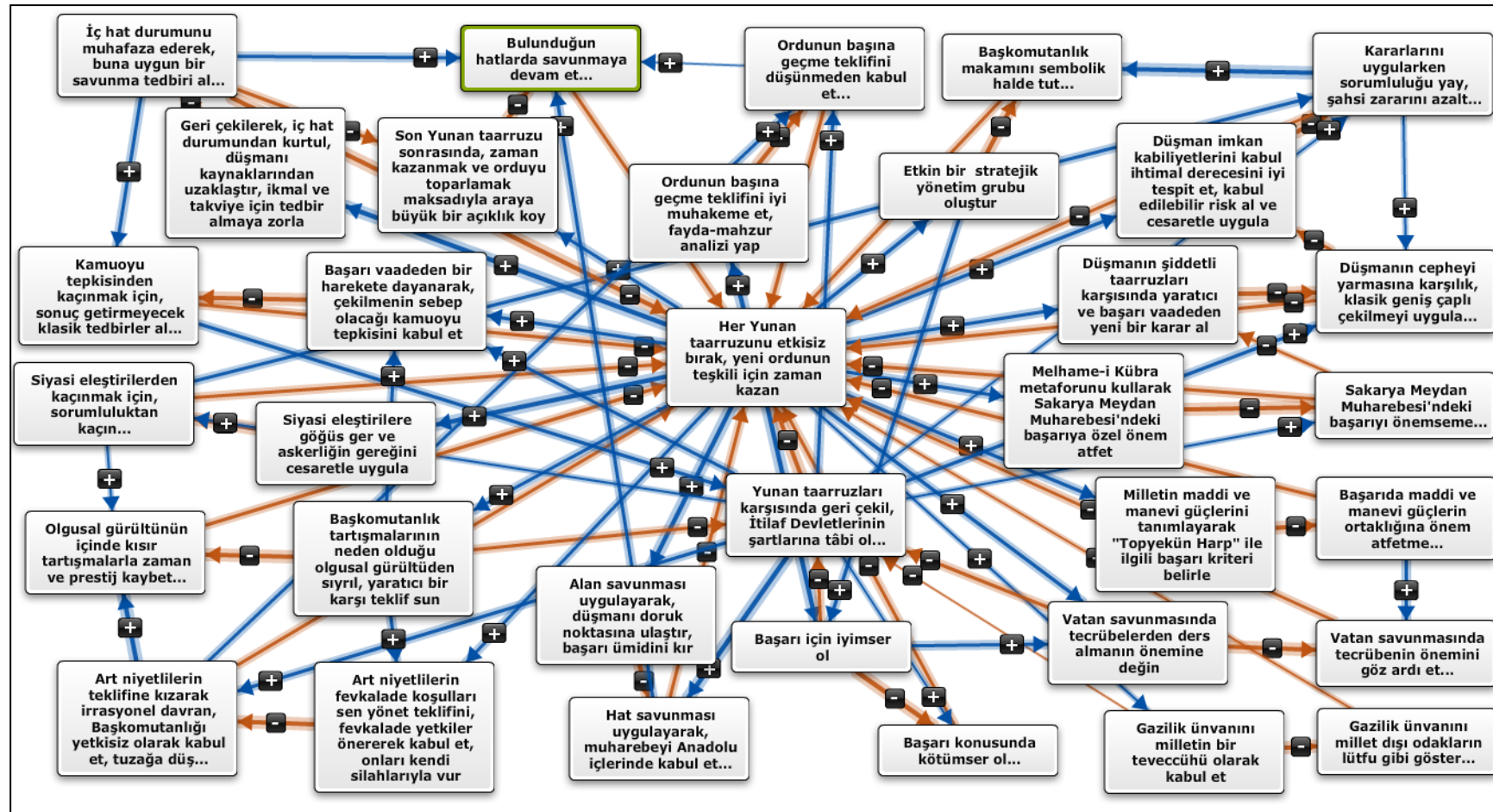
a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “Her Yunan taarruzunu etkisiz bırakarak, yeni ordunun teşkili için zaman kazanmak” ana ifadesinin alternatifi olarak “Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak” belirlenmiştir.

b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak YERİNE”.

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “Yunan taarruzları karşısında geri çekil, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi ol...”

3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “Her Yunan taarruzunu etkisiz bırak, yeni ordunun teşkili için zaman kazan”.

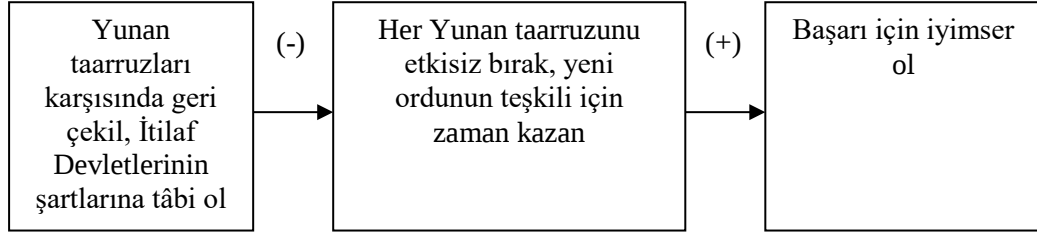
4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 34) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 50) ve merkezilik analizini (Tablo 51) ayrı tablolar halinde vermiştir.

Tablo 50: Sakarya Meydan Muharebesi Döneminde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

[illegible]

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirleri hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezî kavramı da ortaya çıkarmıştır.

5.2.2.2.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 50’de görüldüğü üzere, “Her Yunan taarruzunu etkisiz bırakarak, yeni ordunun teşkili için zaman kazanmak” ve “Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak, Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Mustafa Kemal Paşa’nın bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 51, Sakarya Meydan Muharebesi dönemine ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini sıralamaktadır.

“Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak yerine her Yunan taarruzunu etkisiz bırakarak, yeni ordunun teşkili için zaman kazanmak” vurgusu, Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde en merkezî kavramdır. Bu bileşen de, pragmatik davranışın amaçlılık ölçütüyle ve sonuç odaklılık ara katmanı vasıtasıyla da safhalandırma ölçütüyle bağlantılıdır.

“Bulunduğu hatlarda savunmaya devam etmek yerine son Yunan taarruzu sonrasında zaman kazanmak ve orduyu toparlamak maksadıyla araya büyük bir açıklık koymak”, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Tablo 51: Sakarya Meydan Muharebesi Döneminde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Her Yunan taarruzunu etkisiz bırak, yeni ordunun teşkili için zaman kazan	12,65	12,23	24,88
Yunan taarruzları karşısında geri çekil, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi ol...	3,42	5,63	9,05
Son Yunan taarruzu sonrasında, zaman kazanmak ve orduyu toparlamak maksadıyla araya büyük bir açıklık koy	1,47	1	2,47
Bulunduğun hatlarda savunmaya devam et...	2,41	0,78	3,19
Geri çekilerek, iç hat durumundan kurtul, düşmanı kaynaklarından uzaklaştır, ikmal ve takviye için tedbir almaya zorla	0,92	1	1,92
İç hat durumunu muhafaza ederek, buna uygun bir savunma tedbiri al...	1	2,75	3,75
Başarı vaadeden bir harekete dayanarak, çekilmenin sebep olacağı kamuoyu tepkisini kabul et	2,11	1	3,11
Kamuoyu tepkisinden kaçınmak için, sonuç getirmeyecek klasik tedbirler al...	1,64	1,62	3,26
Siyasi eleştirilere göğüs ger ve askerliğin gereğini cesaretle uygula	0,86	1	1,86
Siyasi eleştirilerden kaçınmak için, sorumluluktan kaçın...	1,25	1,66	2,91
Ordunun başına geçme teklifini iyi muhakeme et, fayda-mahzur analizi yap	0,86	1	1,86
Ordunun başına geçme teklifini düşünmeden kabul et...	2,22	0,89	3,11
Başkomutanlık tartışmalarının neden olduğu olgusal gürültüden sıyrıl, yaratıcı bir karşı teklif sun	0,78	3,28	4,06
Olgusal gürültünün içinde kısır tartışmalarla zaman ve prestij kaybet...	2,14	0,78	2,92
Etkin bir stratejik yönetim grubu oluştur	0,78	1,69	2,47
Başkomutanlık makamını sembolik halde tut...	1,92	0,81	2,73
Art niyetlilerin fevkalade koşulları sen yönet teklifini, fevkalade yetkiler önererek kabul et, onları kendi silahlarıyla vur	1,25	1	2,25
Art niyetlilerin teklifine kızarak irrasyonel davran, Başkomutanlığı yetkisiz olarak kabul et, tuzağa düş...	1,5	2,17	3,67
Başarı için iyimser ol	1,66	2,52	4,18
Başarı konusunda kötümser ol...	1,47	0,78	2,25
Düşman imkan kabiliyetlerini kabul ihtimal derecesini iyi tespit et, kabul edilebilir risk al ve cesaretle uygula	1,44	1	2,44
Kararlarını uygularken sorumluluğu yay, şahsi zararını azalt...	2,19	1,87	4,06
Düşmanın şiddetli taarruzları karşısında yaratıcı ve başarı vaadeden yeni bir karar al	0,89	1	1,89
Düşmanın cepheyi yarmasına karşılık, klasik geniş çaplı çekilmeyi uygula...	1,78	1,44	3,22

<i>Tablo 51-Devam</i>			
Alan savunması uygulayarak, düşmanı doruk noktasına ulaştır, başarı ümidini kır	0,86	1	1,86
Hat savunması uygulayarak, muharebeyi Anadolu içlerinde kabul et...	1,94	1,44	3,38
Melhame-i Kübra metaforunu kullanarak Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarıya özel önem atfet	0,75	1	1,75
Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarıyı önemseme...	1,31	1,09	2,4
Milletin maddi ve manevi güçlerini tanımlayarak "Topyekün Harp" ile ilgili başarı kriteri belirle	0,78	1	1,78
Başarıda maddi ve manevi güçlerin ortaklığına önem atfetme...	1	1,38	2,38
Vatan savunmasında tecrübelerden ders almanın önemine değin	1,5	1,83	3,33
Vatan savunmasında tecrübenin önemini göz ardı et...	1,69	0,64	2,33
Gazilik ünvanını milletin bir teveccühü olarak kabul et	0,42	1,14	1,56
Gazilik ünvanını millet dışı odakların lütfu gibi göster...	1	0,44	1,44

Mustafa Kemal Paşa'nın Sakarya Meydan Muharebesi sırasındaki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. “Ordunun başına geçme teklifini düşünmeden kabul etmek yerine, teklifi iyi muhakeme ederek, fayda-mahzur analizi yapmak” ile “İç hat durumunu muhafaza ederek, buna uygun bir savunma tedbiri almak yerine, geri çekilerek, iç hat durumundan kurtulmak, düşmanı kaynaklarından uzaklaştırmak, ikmal ve takviye için tedbir almaya zorlamak”,
2. “Düşmanın cepheyi yarmasına karşılık, klasik geniş çaplı çekilmeyi uygulamak yerine, düşmanın şiddetli taarruzları karşısında yaratıcı ve başarı vaadeden yeni bir karar vermek”,
3. “Başarıda maddi ve manevi güçlerin ortaklığına önem vermemek yerine, milletin maddi ve manevi güçlerini tanımlayarak ‘Topyekün Harp’ ile ilgili başarı kriteri belirlemek”; “Başkomutanlık makamını sembolik halde tutmak yerine, etkin bir stratejik yönetim grubu oluşturmak” ile “başarı için kötümser olmak yerine iyimser olmak”,

4. “Kararları uygularken sorumluluğu yayarak şahsi zararı azaltmak yerine, düşman imkan kabiliyetlerini kabul ihtimal derecesini iyi tespit ederek, kabul edilebilir risk almak ve kararı cesaretle uygulamak” ile “vatan savunmasında tecrübenin önemini göz ardı etmek yerine, tecrübelerden ders almanın önemine değinmek”.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Fayda-mahzur analizi > Somut başarı kriterleri > Sonuç odaklılık > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme şeklinde tespit edilmiştir.

Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarıyı önemsememek yerine, ‘Melhame-i Kübra’ metaforunu kullanarak Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarıya özel önem atfetmek” tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

“Hat savunması uygulayarak, muharebeyi Anadolu içlerinde kabul etmek yerine, alan savunması uygulayarak, düşmanı doruk noktasına ulaştırmak ve onun başarı ümidini kırmak”; “olgusal gürültünün içinde kısır tartışmalarla zaman ve prestij kaybetmek yerine, Başkomutanlık tartışmalarının neden olduğu olgusal gürültüden sıyrılıp, yaratıcı bir karşı teklif sunmak” ile “art niyetlilerin teklifine kızarak irrasyonel davranıp, Başkomutanlığı yetkisiz olarak kabul et, tuzağa düşmek yerine, teklifi fevkalade yetkiler önererek kabul etmek ve art niyetlileri kendi silahlarıyla vurmak” tercihleri, işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uymaktadır.

“Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak yerine her Yunan taarruzunu etkisiz bırakarak, yeni ordunun teşkili için zaman kazanmak”; “Kamuoyu tepkisinden kaçınmak için, sonuç getirmeyecek klasik tedbirler almak yerine, başarı vaadeden bir harekete dayanarak, çekilmenin sebep olacağı kamuoyu tepkisini kabul etmek”; “Siyasi eleştirilerden kaçınmak için, sorumluluktan kaçınmak yerine eleştirilere göğüs germek ve askerliğin gereğini cesaretle uygulamak” ile “Gazilik ünvanını millet dışı odakların lütfu gibi göstermek yerine milletin bir teveccühü olarak kabul etmek” tercihleri, amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun bir bileşen olarak kaydedilmiştir.

5.2.2.3. Millî Mücadele'nin Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Döneminin Bilişsel Haritalaması

Büyük Taarruz ve onu izleyen dönem, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinin son büyük muharebesini ve bununla bağlantılı olarak meydana gelen bir dizi tarihsel vakayı içermektedir. Bu vakalar, Büyük Taarruz, Başkomutanlık Meydan Muharebesi, Takip Harekâtı ve Çanakkale Krizinden oluşmaktadır. Atatürk'ün planlama, sevk ve idaredeki dehasını ortaya koyan bu muharebe, pek çok sebeple en az Sakarya Meydan Muharebesi kadar değerlidir. Birincisi, Büyük Taarruz ve onu izleyen harekât sayesinde, kimi yazarlar tarafından kısaca “10 Yıllık Savaş” olarak da adlandırılan ve Türkiye için Ekim 1912'den Ekim 1922'ye kadar aralıksız süren çatışma hali son bulmuştur. Üstelik bu son bulma, İtilaf Devletleri'nin değil, Türkiye'nin maksadına uygun olarak gerçekleşmiştir.

İkinci olarak Büyük Taarruz 1920'den bu yana var olan İstanbul ve Ankara rekabetini Ankara lehine sonuçlandırmış, iç ve dış kamuoyunda Ankara'nın meşruiyetini kesinleştirmiştir. Büyük Taarruzu izleyen Mudanya Mütarekesi ile birlikte, İstanbul Hükümeti'nin yetkinliği sona ererken, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına kadar uzanan süreç de başlamıştır.

Büyük Taarruz ve onu izleyen dönemi önemli kılan başka bir neden de, onun tarihsel açıdan sembol niteliğidir. Henüz bahse konu harekât gerçekleşmeden önce çoğunlukla İkinci Grup'taki milletvekilleri tarafından yöneltilen, Türk Ordusunun bir taarruz ordusu olmadığı ve bu nedenle de taarruz edemeyeceği eleştirisi, bu harekâtla akamete uğratılmıştır. Bir imha meydan muharebesi olması nedeniyle, Dumlupınar Meydan Muharebesi'ni “Rum Sındığı Meydan Muharebesi” olarak adlandıran Gazi Mustafa Kemal Paşa açısından da bu muharebenin değeri büyüktür (AKDTYK ATAM, 2006a, 148): “Bu meydan muharebesi hakikaten düşmanlarımız için çok kahhar ve mucibi havf-ü haşyettir. Bu muharebenin neticesi Yunanlıların ve Rumların kalbini sindirmiştir. Binaenaleyh; bu muharebeye Rum Sındığı Meydan Muharebesi demek çok muvafık olur.”

Dolayısıyla, Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonunda kazanılan zaferin Türk stratejik kültürü ve bu bağlamda Türk Ordusu'nun kurumsal kültürü üzerindeki etkisi günümüzde de TSK'daki terfilerin 30 Ağustos'tan itibaren geçerli olmasını bir kural haline getirmiştir. Bu bağlamda, bilişsel haritalamanın bu bölümünde, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan

Muharebesi, Mudanya Mütarekesi ile ilgili Nutuk'taki anlatımından yararlanılmıştır. Bahse konu metinlerdeki verilerden yararlanılarak Şekil 35'teki bilişsel harita yapılmıştır.

5.2.2.3.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz, Başkomutan Meydan Muharebesi, Mudanya Mütarekesi ile ilgili Nutuk'taki anlatımı incelenmiştir.

2. Mustafa Kemal Paşa'nın bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 35'te görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

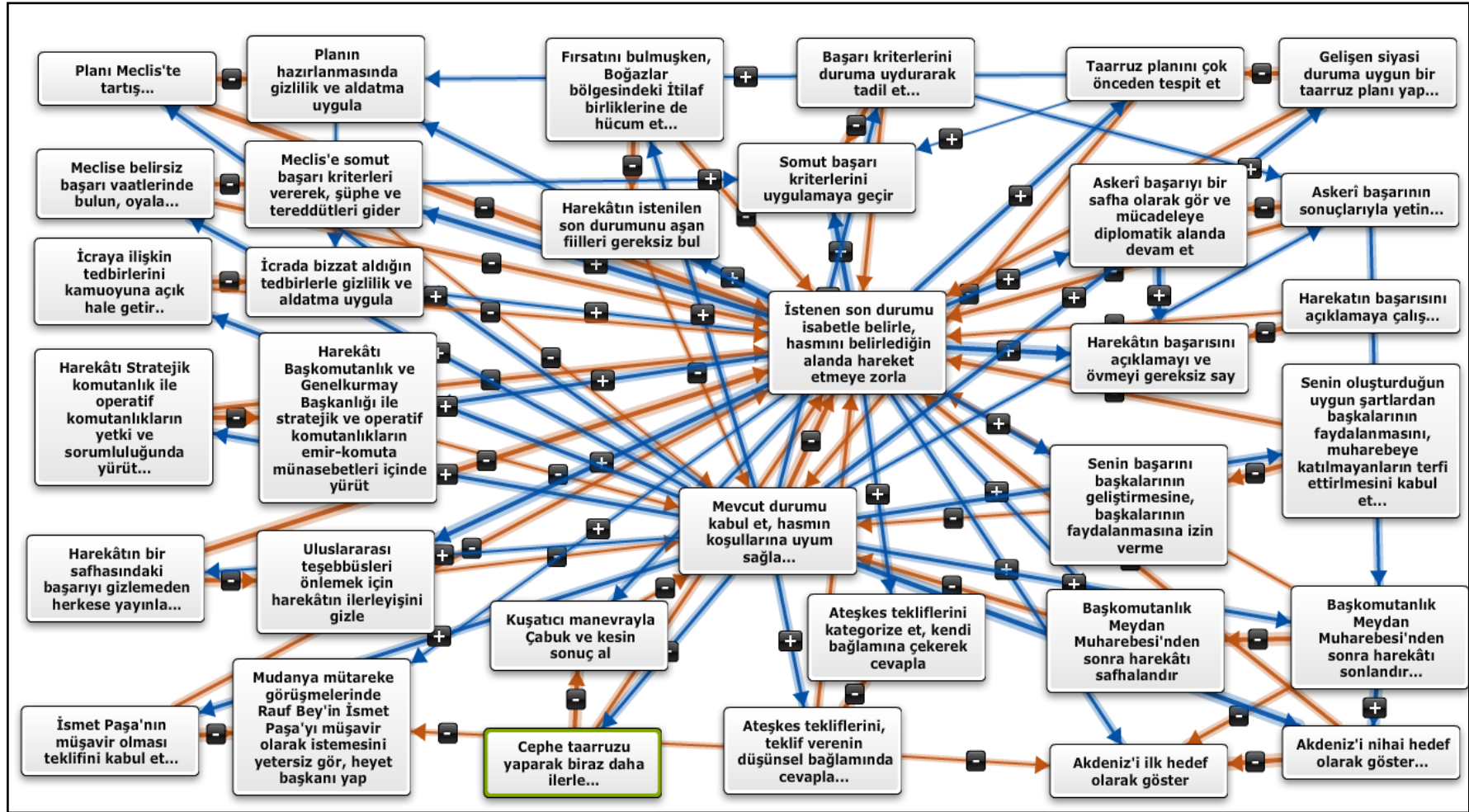
a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “istenen son durumu isabetle belirleyerek, hasmı belirlenen alanda hareket etmeye zorlamak” ana ifadesinin alternatifi olarak “mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak” belirlenmiştir.

b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak YERİNE”.

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “mevcut durumu kabul et, hasmın koşullarına uyum sağla...”

3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “istenen son durumu isabetle belirle, hasmını belirlediğin alanda hareket etmeye zorla”.

4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 35) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 52) ve merkezilik analizini (Tablo 53) ayrı tablolar halinde vermiştir.

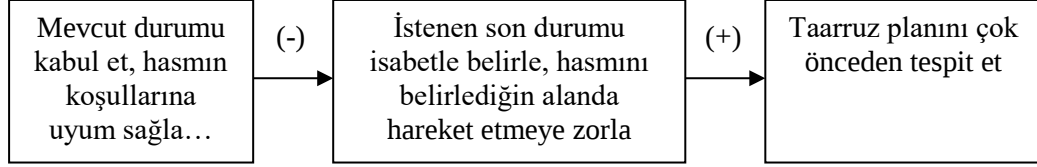

Şekil 35: Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Dönemdeki Bilişsel Haritası

Tablo 52: Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Dönemde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

[illegible]

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirler hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezi kavramı da ortaya çıkarmıştır.

5.2.2.3.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 52’de görüldüğü üzere, “istenen son durumu isabetle belirleyerek, hasmı belirlenen alanda hareket etmeye zorlamak” ve “mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak, Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Mustafa Kemal Paşa’nın bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 53, Büyük Taarruz ve onu izleyen döneme ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini sıralamaktadır.

Tablo 53: Büyük Taarruz ve Onu İzleyen Dönemde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
İstenen son durumu isabetle belirle, hasmını belirlediğin alanda hareket etmeye zorla	12,22	11,72	23,94
Mevcut durumu kabul et, hasmın koşullarına uyum sağla...	3,85	10,97	14,82
Kuşatıcı manevrayla çabuk ve kesin sonuç al	1,75	0,44	2,19
Cephe taarruzu yaparak biraz daha ilerle...	0,75	1,83	2,58
Taarruz planını çok önceden tespit et	1,83	1,44	3,27
Gelişen siyasi duruma uygun bir taarruz planı yap...	0,61	1,75	2,36
Planın hazırlanmasında gizlilik ve aldatma uygula	2	0,44	2,44
Planı Meclis'te tartış...	0,53	1,97	2,5
Harekâtı Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı ile stratejik ve operatif komutanlıkların emir-komuta münasebetleri içinde yürüt	1,72	0,42	2,14

Tablo 53-Devam			
Harekâtı Stratejik komutanlık ile operatif komutanlıkların yetki ve sorumluluğunda yürüt...	0,72	1,75	2,47
Meclis'e somut başarı kriterleri vererek, şüphe ve tereddütleri gider	1,89	0,64	2,53
Meclise belirsiz başarı vaatlerinde bulun, oyala...	0,67	1,78	2,45
İcrada bizzat aldığı tedbirlerle gizlilik ve aldatma uygula	1,75	0	1,75
Uluslararası teşebbüsleri önlemek için harekâtın ilerleyişini gizle	1,89	0,47	2,36
Harekâtın bir safhasındaki başarıyı gizlemeden herkese yayınl...	0,39	1,89	2,28
Somut başarı kriterlerini uygulamaya geçir	2,17	0	2,17
Başarı kriterlerini duruma uydurarak tadil et...	0,75	1,98	2,73
Ateşkes tekliflerini kategorize et, kendi bağlamına çekerek cevapla	1,69	0	1,69
Ateşkes tekliflerini, teklif verenin düşünsel bağlamında cevapla...	0,81	2,39	3,2
Akdeniz'i ilk hedef olarak göster	2,91	0	2,91
Akdeniz'i nihai hedef olarak göster...	1,78	1,81	3,59
Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden sonra harekâtı safhalandır	1,83	0,5	2,33
Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nden sonra harekâtı sonlandır...	1,44	2,89	4,33
Harekâtın başarısını açıklamayı ve övmeyi gereksiz say	2,72	0	2,72
Askerî başarıyı bir safha olarak gör ve mücadeleye diplomatik alanda devam et	1,58	0,86	2,44
Harekâtın istenilen son durumunu aşan fiilleri gereksiz bul	1,92	0,28	2,2
Fırsatını bulmuşken, Boğazlar bölgesindeki İtilaf birliklerine de hücum et...	0,58	1,75	2,33
Senin başarını başkalarının geliştirmesine, başkalarının faydalanmasına izin verme	1,78	0,44	2,22
Senin oluşturduğun uygun şartlardan başkalarının faydalanmasını, muharebeye katılmayanların terfi ettirilmesini kabul et...	0,64	1,78	2,42
Mudanya mütareke görüşmelerinde Rauf Bey'in İsmet Paşa'yı müşavir olarak istemesini yetersiz gör, heyet başkanı yap	1,59	0	1,59
İsmet Paşa'nın müşavir olması teklifini kabul et...	0,72	1,58	2,3
Askerî başarının sonuçlarıyla yetin...	0,75	2,3	3,05
İcraya ilişkin tedbirlerini kamuoyuna açık hale getir..	0,75	1,44	2,19
Harekâtın başarısını açıklamaya çalış...	0	1,47	1,47

“Mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak” yerine, “istenen son durumu isabetle belirleyerek, hasmı belirlenen alanda hareket etmeye zorlamak” vurgusu, Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde en merkezî kavramdır. Bu bileşen de, pragmatik davranışın amaçlılık ölçütüyle ve somut başarı kriterleri ara katmanı vasıtasıyla da safhalandırma ölçütüyle bağlantılıdır.

“Cephe taarruzu yaparak biraz daha ilerlemek yerine, kuşatıcı manevrayla çabuk ve kesin sonuç almak”, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Büyük Taarruz ve onu izleyen dönem sırasındaki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. “Gelişen siyasi duruma uygun bir taarruz planı yapmak yerine, taarruz planını çok önceden tespit etmek”; “Meclise belirsiz başarı vaatlerinde bulunarak oyalamak yerine, somut başarı kriterleri vererek, şüphe ve tereddütleri gidermek”; ile “başarı kriterlerini duruma uydurarak tadil etmek yerine, somut başarı kriterlerini uygulamaya geçirmek”,
2. “Başkomutanlık Meydan Muharebesi’nden sonra harekâtı sonlandırmak yerine, harekâtı yeniden safhalandırmak”,
3. “Fırsatını bulmuşken, Boğazlar bölgesindeki İtilaf birliklerine de hücum etmek yerine harekâtın istenilen son durumunu aşan fiilleri gereksiz bulmak”,
4. “Harekâtı Stratejik komutanlık ile operatif komutanlıkların yetki ve sorumluluğunda yürütmek yerine, Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı ile stratejik ve operatif komutanlıkların emir-komuta münasebetleri içinde yürütmek”,

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Somut başarı kriterleri > Sonuç odaklılık > Fayda-mahzur analizi > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme şeklinde tespit edilmiştir.

“Ateşkes tekliflerini, teklif verenin düşünsel bağlamında cevaplamak yerine, ateşkes tekliflerini kategorize edip, kendi bağlamına çekerek cevaplamak”; “Mudanya mütareke görüşmelerinde Rauf Bey’in İsmet Paşa’nın müşavir olması teklifini kabul etmek yerine, bu teklifi yetersiz görerek, İsmet Paşa’yı heyet başkanı yapmak” ile

“oluşturulan uygun şartlardan başkalarının faydalanmasını ve muharebeye katılmayanların terfi ettirilmesini kabul etmek yerine, başarıyı başkalarının geliştirmesine, başkalarının faydalanmasına izin vermemek” tercihleri, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

“Taarruz planını açıkça Meclis'te tartışmak yerine, planın hazırlanmasında gizlilik ve aldatma uygulamak” ile “harekâtın bir safhasındaki başarıyı gizlemeden herkese yayınlamak yerine, uluslararası teşebbüsleri önlemek için harekâtın ilerleyişini gizlemek ve icrada bizzat aldığı tedbirlerle gizlilik ve aldatma uygulamak” tercihleri, işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uymaktadır.

“Akdeniz'i nihai hedef olarak göstermek yerine, ilk hedef olarak göstermek”; “askerî başarının sonuçlarıyla yetinmek yerine, askerî başarıyı bir safha olarak görmek ve mücadeleye diplomatik alanda devam etmek” tercihleri, amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun bir bileşen olarak kaydedilmiştir.

Amaçlılık ölçütüyle yakından ilişkili bir başka uygulama da topyekün harp stratejisidir. Esasen Millî Mücadele'nin tamamı bir topyekün harp mantığıyla sevk ve idare edilmişse de, bu stratejinin kendisini en belirgin şekilde gösterdiği yer Sakarya ve Dumlupınar Meydan Muharebeleri olmuştur (AKDTYK ATAM, 2006a, 332):

“Efendiler, harb, muharebe, nihayet meydan muharebesi yalnız karşı karşıya gelen iki ordunun çarpışması değildir. Milletlerin çarpışmasıdır. Meydan muharebesi milletlerin bütün mevcudiyetlerle, ilim ve fen sahasındaki seviyelerile, ahlâklarile, harslarla, hulâsa bütün maddi ve mânevi kudret ve faziletlerle ve her türlü vasıtalarile çarpıştığı bir imtihan sahasıdır. Bu sahada, çarpışan milletlerin hakiki kuvvet ve kıymetleri ölçülür. Netice yalnız kuvvei cismaniyenin değil, bütün kuvvetlerin, bilhassa ahlâkî ve harsî kuvvetin tefevvukunu mertebeli sübuta vardırı. Bu sebeple meydan muharebesinde yenilen taraf milletçe ve memleketçe, bütün mevcudiyeti maddiye ve mâneviyesile mağlûp sayılır. Böyle bir akıbetin ne kadar feci olabileceğini tahmin edersiniz. Mahvü izmihlal yalnız cidâl sahasında bulunan orduya münhasır kalmaz. Asıl ordunun mensup olduğu millet feci akıbetlere uğrar. Tarih, başlarındaki tacidların, hâris politikacıların bir takım hayalî emellerle, vasıtası mevkiine düşen müstevli orduların, müstevli milletlerin uğradığı bu nevi feci akıbetlerle malâmâldir.”

5.2.3. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Bilişsel Haritalaması

Atatürk'ün pragmatik davranışı ile ilgili en tatmin edici verilere sahip bir eser olan Nutuk, bilindiği üzere bizzat Atatürk tarafından, 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında, Cumhuriyet Halk Partisinin Ankara'da toplanan İkinci Kurultayında okunmuş ve toplam 36,5 saat sürmüştür. Sunduğu kapsamlı veriler nedeniyle, daha önceki maddelerde yapıldığı üzere, “Cumhurbaşkanı” Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Bilişsel Haritalamasında da Nutuk'tan yararlanılmıştır. T.B.M.M. resmî internet sitesinde yer alan Nutuk ile ilgili tespitler de, bahse konu analizin tercih edilme gerekçesini doğrular niteliktedir (T.B.M.M., [14.12.2018]):

“Nutuk, inkılâp tarihimizin birinci elden pek değerli bir kaynağıdır, çünkü, eserin sahibi, tarihî olayları yalnızca belgelerle inceleyerek objektif gerçeğe ulaşmak isteyen bir tarih yazarı değil, doğrudan doğruya o tarihi yapanın kendisidir. Tarihi yapan ile yazanın aynı şahsiyette birleşmiş olması, Nutuk'u, benzerleri ile karşılaştıramayacak üstün değerde bir eser durumuna getirmiştir. Bu eserde, kendini her şeyi ile milletine adanmış olağanüstü yetenekleri ile dehânın en iyi örneğini vermiş büyük bir komutanın, inkılâpçı bir liderin ve ileri görüşlü bir devlet adamının, askerî ve siyasî tespitleri ile, Türkiye Cumhuriyetine şekil veren temel düşünce ve görüşler yer almıştır. Ayrıca, eserde millî değerler sistemine bağlı Cumhuriyet rejiminin, tarih suuru içindeki gelişmesinin adım adım nasıl olgunlaştırıldığını, sosyal ve kültürel alanlara yön verici siyasî ve idarî şartların nasıl hazırlandığını yakından görebilmekteyiz.”

5.2.3.1. Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Bilişsel Haritalaması

Yukarıda da belirtildiği üzere, Atatürk'ün karar davranışını gözlemlenebileceği en verimli kaynaklardan birisi Nutuk'tur. Millî Mücadele sürecini 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren başlatan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, ilk bölümlerde Millî Mücadele kararını nasıl aldığını anlatır. Aslında hatırlanacağı üzere, Millî Mücadele'nin ilk dönemi “Kuvayi Millîye Döneminin Bilişsel Haritalaması” başlığı altında incelenmişti. Bu bölümde önceki analizden farklı olarak, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılından sekiz yıl öncesine bakışına, o dönemdeki kararını açıklama biçimine odaklanılmıştır.

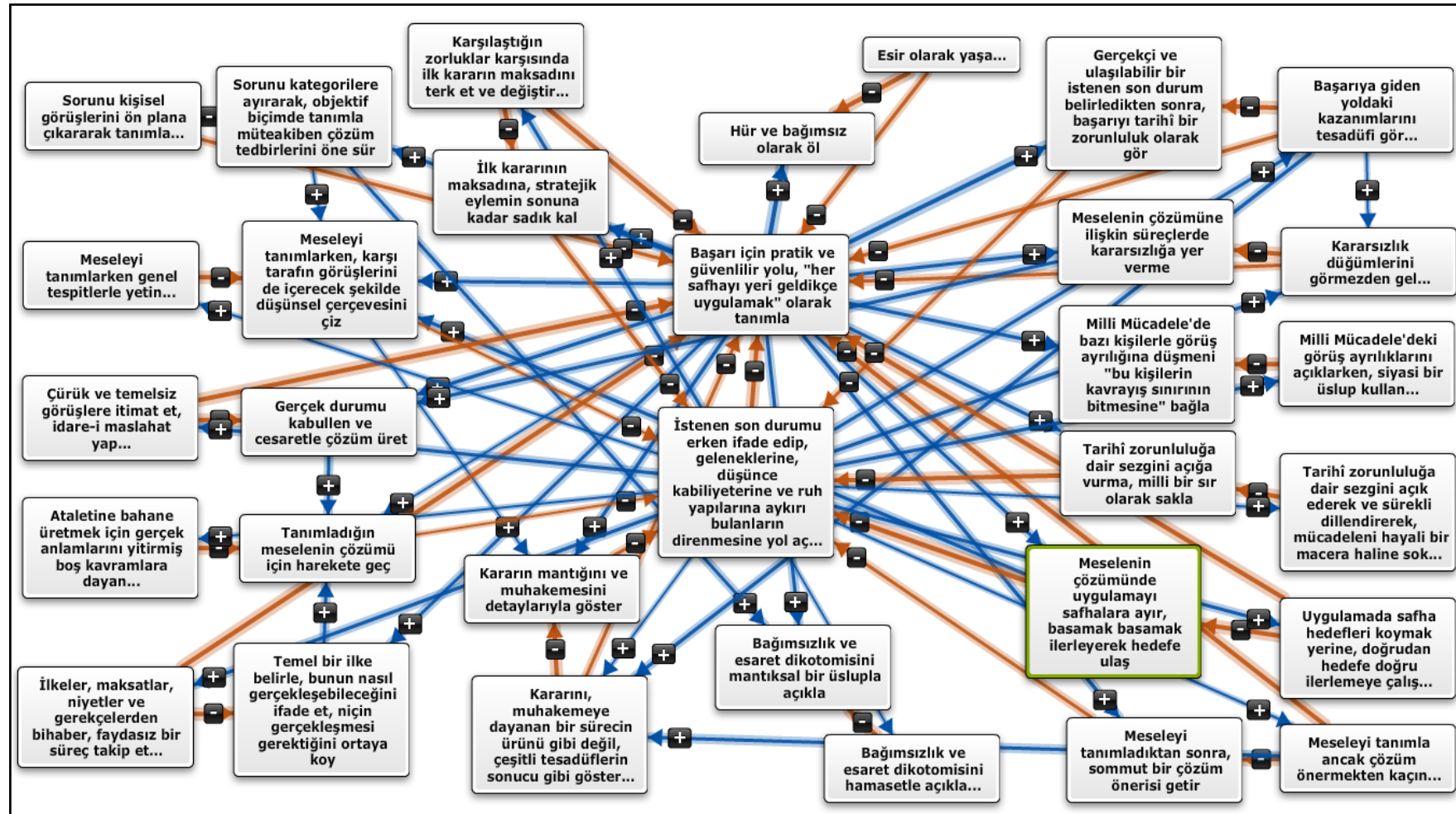
Zira 1919 yılında 3'üncü Ordu Müfettişi olan Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele kararını açıklama biçimiyle, 1927 yılında Cumhurbaşkanı olan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele kararını açıklama biçimi arasında, karar verme analizine sunacakları veriler bakımından farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Birincisinde daha içeriden, sürece bağımlı, tahminler, tahliller ve belirsizliklere tâbi bir üslup beklenirken; ikincisinde ise bakışın geriye doğru ve dışarıdan olması,

kararlarının sonuçlarının bilinmesinden dolayı belirsizliğin ortadan kalması ve süreçten bağımsız ve daha objektif değerlendirmeler yapılması daha olasıdır.

Bu bağlamda aşağıda yapılan analizin, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1927 yılına kadarki pragmatik davranışının bir özeti olduğunu ifade etmek yanlış olmaz. Bahse konu analiz, Nutuk'un "Birinci Dünya Harbi'nde Anadolu'nun durumu ve kurtuluş çareleri" başlıklı bölümü üzerinde yapılmıştır.

5.2.3.1.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

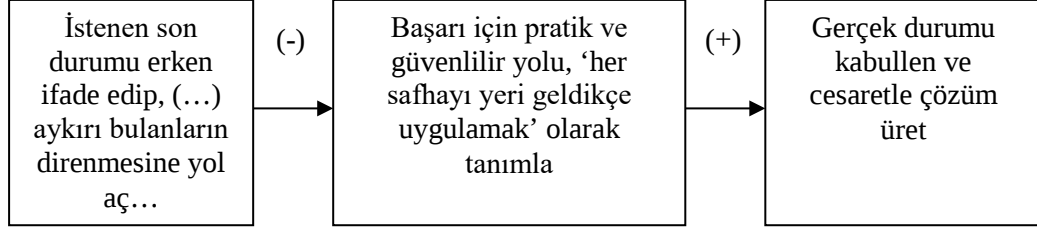
1. Nutuk'un "Birinci Dünya Harbi'nde Anadolu'nun durumu ve kurtuluş çareleri" başlıklı bölümü incelenmiştir.
2. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 36'da görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;
 - a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak amacıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; "Başarı için pratik ve güvenilir yolu, 'her safhayı yeri geldikçe uygulamak' olarak tanımlamak" ana ifadesinin alternatifi olarak "istenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol açmak" belirlenmiştir.
 - b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; "istenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol açmak YERİNE".
 - c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; "istenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol aç..."
3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; "Başarı için pratik ve güvenilir yolu, 'her safhayı yeri geldikçe uygulamak' olarak tanımla".
4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 36) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 54) ve merkezilik analizini (Tablo 55) ayrı tablolar halinde vermiştir.

Tablo 54: Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

[illegible]

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirler hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezî kavramı da ortaya çıkarmıştır.

5.2.3.1.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 54'te görüldüğü üzere, "Başarı için pratik ve güvenilir yolu, 'her safhayı yeri geldikçe uygulamak' olarak tanımlamak" ve "istenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol açmak", ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. İstenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol açmak, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 55, Nutuk'tan alınan kesite ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini sıralamaktadır.

Tablo 55: Nutuk'tan Bir Kesit Üzerinde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Başarı için pratik ve güvenilir yolu, "her safhayı yeri geldikçe uygulamak" olarak tanımla	8,93	11,24	20,17
İstenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol aç...	4,81	7,47	12,28
Meseleyi tanımlarken, karşı tarafın görüşlerini de içerecek şekilde düşünsel çerçevesini çiz	2,61	0,75	3,36
Meseleyi tanımlarken genel tespitlerle yetin...	0,31	1	1,31

<i>Tablo 55-Devam</i>			
Çürük ve temelsiz görüşlere itimat et, idare-i maslahat yap...	0,5	1,92	2,42
Gerçek durumu kabullen ve cesaretle çözüm üret	2,33	0,75	3,08
Ataletine bahane üretmek için gerçek anlamlarını yitirmiş boş kavramlara dayan...	0,44	1	1,44
Tanımladığın meselenin çözümü için harekete geç	2,91	0,22	3,13
İlk kararının maksadına, stratejik eylemin sonuna kadar sadık kal	1,78	0,72	2,5
Karşılaştığın zorluklar karşısında ilk kararın maksadını terk et ve değiştir...	0,53	1,89	2,42
Kararın mantığını ve muhakemesini detaylarıyla göster	2,08	0,5	2,58
Kararını, muhakemeye dayanan bir sürecin ürünü gibi değil, çeşitli tesadüflerin sonucu gibi göster...	1,78	1,67	3,45
Temel bir ilke belirle, bunun nasıl gerçekleşebileceğini ifade et, niçin gerçekleşmesi gerektiğini ortaya koy	1,83	0,69	2,52
İlkeler, maksatlar, niyetler ve gerekçelerden bihaber, faydasız bir süreç takip et...	0,75	1,86	2,61
Esir olarak yaşa...	0	1,67	1,67
Hür ve bağımsız olarak öl	1,94	0	1,94
Bağımsızlık ve esaret dikotomisini mantıksal bir üslupla açıkla	2,34	0	2,34
Bağımsızlık ve esaret dikotomisini hamasetle açıkla...	0,44	1	1,44
Meseleyi tanımladıktan sonra, somut bir çözüm önerisi getir	1,67	0,78	2,45
Meseleyi tanımla ancak çözüm önermekten kaçın...	0,47	2,5	2,97
Meselenin çözümünde uygulamayı safhalara ayır, basamak basamak ilerleyerek hedefe ulaş	1,81	1,45	3,26
Uygulamada safha hedefleri koymak yerine, doğrudan hedefe doğru ilerlemeye çalış...	0,5	1,89	2,39
Meselenin çözümüne ilişkin süreçlerde kararsızlığa yer verme	1,72	0,58	2,3
Kararsızlık düğümlerini görmezden gel...	0,92	1,5	2,42
Gerçekçi ve ulaşılabilir bir istenen son durum belirledikten sonra, başarıyı tarihî bir zorunluluk olarak gör	1,94	0,53	2,47
Başarıya giden yoldaki kazanımlarını tesadüfi gör...	0,61	2,89	3,5
Tarihî zorunluluğa dair sezgini açığa vurma, Millî bir sır olarak sakla	1,75	0,86	2,61
Tarihî zorunluluğa dair sezgini açık ederek ve sürekli dillendirerek, mücadeleni hayali bir macera haline sok...	0,39	1	1,39
Millî Mücadele'de bazı kişilerle görüş ayrılığına düşmeni "bu kişilerin kavrayış sınırının bitmesine" bağla	1,75	0	1,75
Millî Mücadele'deki görüş ayrılıklarını açıklarken, siyasi bir üslup kullan...	0,61	1	1,61

“İstenen son durumu erken ifade edip, geleneklerine, düşünce kabiliyetlerine ve ruh yapılarına aykırı bulanların direnmesine yol açmak” yerine “başarı için pratik ve güvenilir yolu, ‘her safhayı yeri geldikçe uygulamak’ olarak tanımlamak” vurgusu, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde en merkezî kavramdır. Bu bileşen de, pragmatik davranışın amaçlılık ölçütüyle ve sonuç odaklılık ara katmanı vasıtasıyla da safhalandırma ölçütüyle bağlantılıdır.

“Atalete bahane üretmek için gerçek anlamlarını yitirmiş boş kavramlara dayanmak yerine, tanımlanan meselenin çözümü için harekete geçmek; “esir olarak yaşamak yerine, hür ve bağımsız olarak ölmek” ile “bağımsızlık ve esaret dikotomisini hamasetle açıklamak yerine bu dikotomiye mantıksal bir üslupla açıklamak”, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Nutuk’tan alınan bir kesitteki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. “Başarıya giden yoldaki kazanımlarını tesadüfi görmek yerine gerçekçi ve ulaşılabilir bir istenen son durum belirledikten sonra, başarıyı tarihî bir zorunluluk olarak görmek”, “tarihî zorunluluğa dair sezgiyi açık ederek ve sürekli dillendirerek, mücadeleyi hayali bir macera haline sokmak yerine, sezgiyi açığa vurmadan, Millî bir sır olarak saklamak” ile “uygulamada safha hedefleri koymadan, doğrudan hedefe doğru ilerlemeye çalışmak yerine, meselenin çözümünde uygulamayı safhalara ayırıp, basamak basamak ilerleyerek hedefe ulaşmak”,
2. “Meseleyi tanımlamaya rağmen çözüm önermekten kaçınmak yerine, meseleyi tanımladıktan sonra, somut bir çözüm önerisi getirmek”,
3. “Meseleyi tanımlarken genel tespitlerle yetinmek yerine, karşı tarafın görüşlerini de içerecek şekilde düşünsel çerçevesini çizmek”,
4. “Kararı, muhakemeye dayanan bir sürecin ürünü gibi değil, çeşitli tesadüflerin sonucu gibi göstermek yerine, kararın mantığını ve muhakemesini detaylarıyla göstermek”,

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Sonuç odaklılık > Somut başarı kriterleri > Fayda-mahzur analizi > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme şeklinde tespit edilmiştir.

“Millî Mücadele'deki görüş ayrılıklarını açıklarken, siyasi bir üslup kullanmak yerine, bazı kişilerle görüş ayrılığına düşmeyi bu kişilerin kavrayış sınırının bitmesine bağlamak” tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

“Çürük ve temelsiz görüşlere itimat ederek idare-i maslahat yapmak yerine, gerçek durumu kabullenmek ve cesaretle çözüm üretmek” tercihi, işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uymaktadır.

“Karşılaşılan zorluklar karşısında ilk kararın maksadını terk ederek değiştirmek yerine, ilk kararın maksadına stratejik eylemin sonuna kadar sadık kalmak”; “ilkeler, maksatlar, niyetler ve gerekçelerden bihaber, faydasız bir süreç takip etmek yerine, temel bir ilke belirleyerek bunun nasıl gerçekleşebileceğini ifade etmek ve niçin gerçekleşmesi gerektiğini ortaya koymak” ile “kararsızlık düğümlerini görmezden gelmek yerine, meselenin çözümüne ilişkin süreçlerde kararsızlığa yer vermemek” tercihleri, amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun bir bileşen olarak kaydedilmiştir.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta, kararını açığa vurmadan, uygulamayı safhalara ayırmak ve amaçlara süreç boyunca sadık kalmak konusunda şunları söylüyor (2005, 25):

“Türk ata yurduna ve Türk'ün istiklâline saldıranlar kimler olursa olsun, onlara bütün milletçe silâhla karşı koymak ve onlarla çarpışmak gerekiyordu. Bu önemli kararın bütün gerek ve zaruretlarını daha ilk gününde açığa vurup ifade etmek, elbette isabetli olamazdı. Uygulamayı birtakım safhalara ayırmak, olaylardan ve olayların akışından yararlanarak milletin duygu ve düşüncelerini hazırlamak ve basamak basamak ilerleyerek hedefe ulaşmaya çalışmak gerekiyordu. Nitekim öyle olmuştur. Eğer dokuz yıllık faaliyetimiz ve yaptıklarımız bir mantık silsilesi ile gözden geçirilirse, ilk günden bugüne kadar takip ettiğimiz genel doğrultunun, ilk kararın çizdiği yoldan ve yöneldiği hedeften asla sapmamış olduğu kendiliğinden anlaşılır.”

Frega (2010, 47'den aktaran Kırık ve Morva, 2016, 136), bu yöntemi başarılmak istenen amaç doğrultusunda sorunsallara eğilimli ve sorun odaklı pragmatist akılcılık olarak adlandırır. Bu tespiti de Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın pragmatik eylemi bakımından bir kenara not etmek gerekiyor.

5.2.3.2. Şeyh Said Ayaklanması Döneminin Bilişsel Haritalaması

Fiilen 13 Şubat-31 Mayıs 1925 tarihleri arasında meydana gelen Şeyh Said Ayaklanması'nın hazırlık faaliyetleri ve artçı küçük ayaklanmalar da göz önüne alındığında, 1923-1926 yıllarını kapsadığı söylenebilir (Körpe, 2013, 309). Şeyh Said Ayaklanması, Kürt Milliyetçiliği ve Hilafet'in ihyası gibi birtakım gerekçelere dayandırılmaya çalışılsa da, ardındaki Musul sorununu göz ardı etmek mümkün değildir. Nitekim ayaklanmanın, Milletler Cemiyeti Komisyonu'nun Musul'da bulunduğu Kasım 1924-Temmuz 1925 dönemine rastlaması, tesadüften çok daha öte bir anlam içerir. Minorsky de aynı görüştedir (1998, 44): “Komisyon tartışmalı bölgede soruşturma gezisindeyken, Türkiye’de bir ölçüde sonraki görüşmeleri etkileyen belli olaylar meydana geldi. (...) Türk basını Bitlis ve Diyarbakır arasındaki bölgede bir Kürt ayaklanması hakkında ilk haberleri verdi.”

Şeyh Said Ayaklanması'na karşı koyma harekâtı, Kasım-Aralık 1924'te Kürdistan Bağımsızlık Komitesi lider kadrosunun tutuklanmasıyla başlamıştır. Ancak başlangıçta askerî tedbirlerin yetersiz kalması nedeniyle, ayaklanma süratle gelişme göstermiştir. Bunun üzerine derhal etkili tedbirler alınmış⁵⁶ ve ayaklanma Temmuz 1925 içinde akamete uğratılmıştır. Şeyh Said ayaklanmasının bu araştırma bakımından önemi, onun, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın iç güvenlik meselelerine yaklaşımına dair sunduğu verilerdir. Esasen Nutuk'ta doğrudan Şeyh Said ayaklanmasını ele almadan, “Başarısızlığa uğratılan büyük bir komplo” başlığı altında bu ayaklanmaya varan süreci anlatan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, bilişsel yapısında bu güvenlik meselesini sadece kendi eylemleriyle sınırlı bölgesel bir çete hareketi olarak görmediği, derin dış ve iç siyasi bağlantılara sahip büyük bir komplonun parçası olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya göre bu ayaklanma, kendisini iktidardan uzaklaştırmak için yapılan; bazı Ordu ve Kolordu Komutanları'nın istifaları, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması gibi girişimlerden beslenmiş ve bu sayede hareket alanı bulmuştur.

⁵⁶ 25 Şubat 1925'te muhalefet partisinin de desteğiyle sıkıyönetim ilân edilmesi, Hıyanet-i Vatanîye Kanunu'nun Birinci Maddesi'nde değişiklik yapılması, yeni bir hükümet kurulması, Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıkartılması, bu kanuna dayanarak Ankara'da bir İstiklâl Mahkemesi ve bir İsyân Bölgesi İstiklâl Mahkemesi kurulması, askerî birliklerce ele geçirilen asilerin derhal yargılanmaya başlaması. (Ayrıntılı bilgi için bkzn. Körpe, 2013, 316-317).

Bu durum, bu araştırmanın, Üçüncü Bölüm’de Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” başlığı altında detaylı olarak ele alınan, Atatürk’ün iç güvenlik meselelerini dış meselelerle müşterek değerlendirdiği argümanını kuvvetlendirmektedir.

Öte yandan Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın bahse konu yaklaşımını, müteakip dönemde de sürdüğü değerlendirilmektedir. Zira tarihte bağımsız olaylar gibi görünen ve genelde münferit olarak incelenen Şeyh Said Ayaklanması, Raçkotan ve Raman tedipleri, Nehri, Şemdinli ve Gerdi Şapatan baskınları, Sason olayları, Ağrı Ayaklanmaları gibi iç güvenlik meselelerinin kimi zaman eylemsel bir devamlılık, çoğu zaman da fikrî bir bütünlük arz ettikleri görülür. Ayaklanmalara karşı alınan tedbirler de tek bir asayişsizliğe yönelik değil, daha kapsayıcı bir mahiyettedir.⁵⁷ Alakom (2011, 113), Şeyh Said ayaklanmasını örgütleyenlerin ve önderlik edenlerin bu ayaklanmadan sonra Suriye’ye kaçan kişiler olduğunu, bu nedenle de aslında Ağrı Ayaklanması’nın, Şeyh Said Ayaklanması’nın bir devamı olduğunu tespit eder. Alakom’un bu tespiti de devamlılık ve bütünlük değerlendirmesini doğrulamaktadır. Bu nedenle Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Şeyh Said ayaklanması dönemindeki karar verme davranışının iç güvenlik meselelerine yaklaşımı konusunda genel bir fikir verebileceği düşünülmüş; bu bağlamda Nutuk’un “Başarısızlığa uğratılan büyük bir komplo” başlıklı bölümü üzerinde bilişsel haritalama yapılmıştır.

5.2.3.2.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. Nutuk’un “Başarısızlığa uğratılan büyük bir komplo” başlıklı bölümü incelenmiştir.

2. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 37’de görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi

⁵⁷ “Şark Islahat Planı ile ayaklanmanın nedenlerinin ve gerekçelerinin tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik çaba gösterildiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında, 28 Mayıs 1927 tarihinde kabul edilen 203 sayılı kanunla, Lozan’da akdolunan genel af beyanname ve protokolünde sözkonusu 150 kişilik listede isimleri olan kişiler Türkiye tabiyetinden çıkarıldılar. 16 Haziran 1927’de çıkartılan 1515 sayılı kanunla, bölgede zararlı faaliyet gösteren aşiret ve ailelerin ve ağır ceza mahkumlarının Batı vilayetlerinde iskanı hususunda hükümete yetki verildi.” (Körpe, 2013, 317).

tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygulamak” ana ifadesinin alternatifi olarak “ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak” belirlenmiştir.

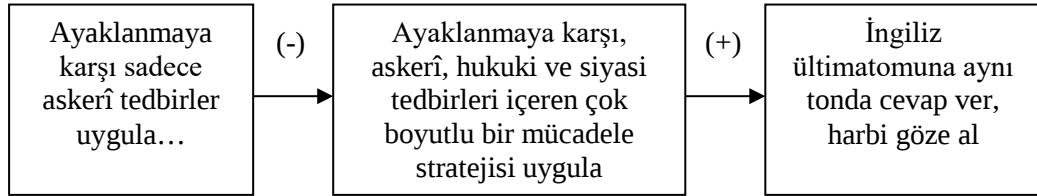
b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak YERİNE”.

c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygula...”

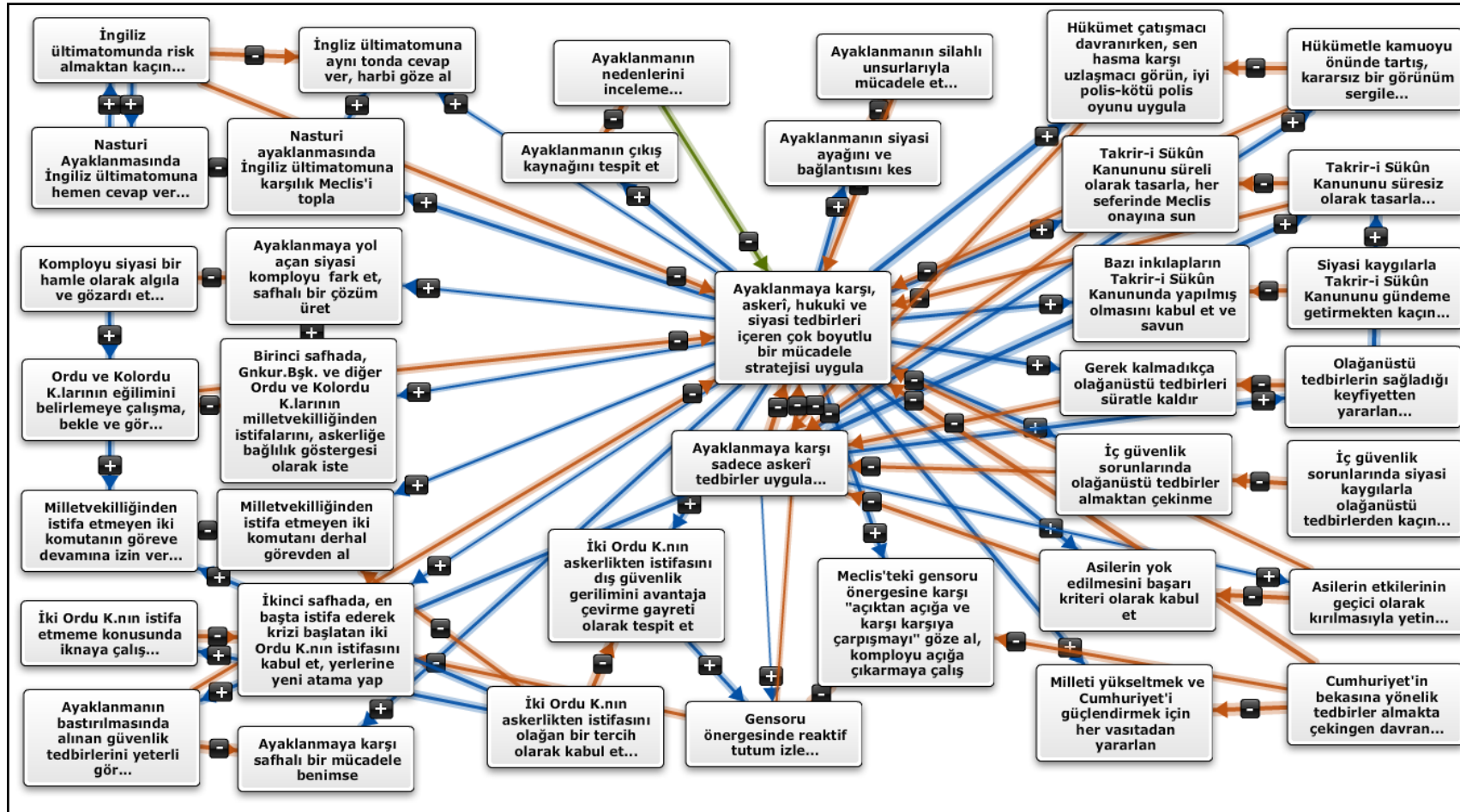
3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygula”.

4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 37) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 56) ve merkezilik analizini (Tablo 57) ayrı tablolar halinde vermiştir.

5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirler hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezi kavramı da ortaya çıkarmıştır.

Şekil 37: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Şeyh Said Ayaklanması'daki Bilişsel Haritası

Tablo 56: Şeyh Said Ayaklanmasında Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

[illegible]

5.2.3.2.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 56’da görüldüğü üzere, “ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygulamak” ve “ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 57, Nutuk’tan alınan kesite ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini sıralamaktadır.

Tablo 57: Şeyh Said Ayaklanmasında Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygula	7,79	10,36	18,15
Ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygula...	3,58	4,38	7,96
İngiliz ultimatomuna aynı tonda cevap ver, harbi göze al	2,08	0	2,08
Ayaklanmaya yol açan siyasi komployu fark et, safhalı bir çözüm üret	1,47	0,72	2,19
Komployu siyasi bir hamle olarak algıla ve göz ardı et...	0	1,75	1,75
İki Ordu K.nın askerlikten istifasını dış güvenlik gerilimini avantaja çevirme gayreti olarak tespit et	1,64	0,56	2,2
İki Ordu K.nın askerlikten istifasını olağan bir tercih olarak kabul et...	0	3,36	3,36
Birinci safhada, Gnkur.Bşk. ve diğer Ordu ve Kolordu K.larının milletvekilliğinden istifalarını, askerliğe bağlılık göstergesi olarak iste	1,97	0	1,97
Ordu ve Kolordu K.larının eğilimini belirlemeye çalışma, bekle ve gör...	0,75	2,33	3,08
Milletvekilliğinden istifa etmeyen iki komutanı derhal görevden al	2,2	0	2,2
Milletvekilliğinden istifa etmeyen iki komutanın göreve devamına izin ver...	1,3	1	2,3
İkinci safhada, en başta istifa ederek krizi başlatan iki Ordu K.nın istifasını kabul et, yerlerine yeni atama yap	1,86	0	1,86
İki Ordu K.nın istifa etmeme konusunda iknaya çalış...	0,83	1	1,83
Meclis'teki gensoru önergesine karşı "açıktan açığa ve karşı karşıya çarpışmayı" göze al, komployu açığa çıkarmaya çalış	2,39	0	2,39
Gensoru önergesinde reaktif tutum izle...	0,59	1,89	2,48

<i>Tablo 57-Devam</i>			
Ayaklanmanın çıkış kaynağını tespit et	1,83	0	1,83
Ayaklanmanın nedenlerini inceleme...	0	1,67	1,67
Ayaklanmanın siyasi ayağını ve bağlantısını kes	1,5	0	1,5
Ayaklanmanın silahlı unsurlarıyla mücadele et...	0	1,78	1,78
Ayaklanmaya karşı safhalı bir mücadele benimse	1,56	0	1,56
Ayaklanmanın bastırılmasında alınan güvenlik tedbirlerini yeterli gör...	0,72	1,53	2,25
Asilerin yok edilmesini başarı kriteri olarak kabul et	1,78	0,83	2,61
Asilerin etkilerinin geçici olarak kırılmasıyla yetin...	0,44	1,78	2,22
İç güvenlik sorunlarında olağanüstü tedbirler almaktan çekinme	1,72	0,83	2,55
İç güvenlik sorunlarında siyasi kaygılarla olağanüstü tedbirlerden kaçın...	0	1	1
Gerek kalmadıkça olağanüstü tedbirleri süratle kaldır	1,64	0,61	2,25
Olağanüstü tedbirlerin sağladığı keyfiyetten yararlan...	0,64	1,89	2,53
Takrir-i Sükûn Kanununu süreli olarak tasarla, her seferinde Meclis onayına sun	1,75	0,64	2,39
Takrir-i Sükûn Kanununu süresiz olarak tasarla...	1,75	1,81	3,56
Bazı inkılapların Takrir-i Sükûn Kanununda yapılmış olmasını kabul et ve savun	1,75	0	1,75
Siyasi kaygılarla Takrir-i Sükûn Kanununu gündeme getirmekten kaçın...	0	1	1
Milleti yükseltmek ve Cumhuriyet'i güçlendirmek için her vasıttan yararlan	1,61	0	1,61
Cumhuriyet'in bekasına yönelik tedbirler almakta çekingen davran...	0	2,67	2,67
Hükümet çatışmacı davranırken, sen hasma karşı uzlaşmacı görün, iyi polis-kötü polis oyunu uygula	1,89	0,67	2,56
Hükümetle kamuoyu önünde tartış, kararsız bir görünüm sergile...	0,69	1,67	2,36
İngiliz ultiatomunda risk almaktan kaçın...	0,78	2,3	3,08

“Ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak” yerine “ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygulamak” vurgusu, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün söyleminde en merkezî kavramdır. Bu bileşen de, pragmatik davranışın eylemsel fayda ölçütüyle ve deneyimlere dayalı gerekçelendirme ara katmanı vasıtasıyla da safhalandırma ölçütüyle bağlantılıdır.

“Ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak” yerine “ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi

uygulamak” ile “ayaklanmanın nedenlerini incelememek yerine, ayaklanmanın çıkış kaynağını tespit etmek”, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa’nın Şeyh Said ayaklanmasındaki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. “Ayaklanmanın silahlı unsurlarıyla mücadele etmek yerine ayaklanmanın siyasi ayağını ve bağlantısını kesmek”, “iki Ordu K.nın askerlikten istifasını olağan bir tercih olarak kabul etmek yerine, istifaları dış güvenlik gerilimini avantaja çevirme gayreti olarak tespit etmek”; “Ayaklanmaya yol açan siyasi komployu olağan siyasi bir hamle olarak algılayıp göz ardı etmek yerine, komployu fark edip safhalı bir çözüm üretmek”; “Ordu ve Kolordu K.larının eğilimini belirlemeye çalışmadan bekleyip görmek yerine, Birinci safhada, Gnkur.Bşk. ve diğer Ordu ve Kolordu K.larının milletvekilliğinden istifalarını, askerliğe bağlılık göstergesi olarak istemek”; “iki Ordu K.nı istifa etmeme konusunda iknaya çalışmak yerine, ikinci safhada, en başta istifa ederek krizi başlatan iki Ordu K.nın istifasını kabul edip yerlerine yeni atamalar yapmak”; “milletvekilliğinden istifa etmeyen iki komutanın göreve devamına izin vermek yerine, milletvekilliğinden istifa etmeyen iki komutanı derhal görevden almak” ile “Meclis’teki gensoru önergesinde reaktif tutum izlemek yerine, gensoru önergesine karşı ‘açıktan açığa ve karşı karşıya çarpışmayı’ göze almak, komployu açığa çıkarmaya çalışmak”,

2. “Ayaklanmanın bastırılmasında alınan güvenlik tedbirlerini yeterli görmek yerine, ayaklanmaya karşı safhalı bir mücadele benimsemek”,

3. “Asilerin etkilerinin geçici olarak kırılmasıyla yetinmek yerine, asilerin yok edilmesini başarı kriteri olarak kabul etmek”,

4. “İç güvenlik sorunlarında siyasi kaygılarla olağanüstü tedbirlerden kaçınmak yerine, bu sorunlarda olağanüstü tedbirler almaktan çekinmemek”.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Deneyimlere dayanan gerekçelendirme > Sonuç odaklılık > Somut başarı kriterleri > Fayda-mahzur analizi şeklinde tespit edilmiştir.

“Siyasi kaygılarla Takrir-i Sükûn Kanununu gündeme getirmekten kaçınmak yerine, bazı inkılapların Takrir-i Sükûn Kanununda yapılmış olmasını kabul ederek savunmak” tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

“Olağanüstü tedbirlerin sağladığı keyfiyetten yararlanmak yerine Gerek kalmadıkça olağanüstü tedbirleri süratle kaldırmak” Hükümet çatışmacı davranırken, sen hasma karşı uzlaşmacı görün, iyi polis-kötü polis oyunu uygula

Hükümetle kamuoyu önünde tartış, kararsız bir görünüm sergile... ile “Takrir-i Sükûn Kanununu süresiz olarak tasarlamak yerine, bu Kanununu süreli olarak tasarlamak, her seferinde Meclis onayına sunmak tercihi, işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uymaktadır.

“İngiliz ultimatomunda risk almaktan kaçınmak yerine, ultimatoma aynı tonda cevap vererek, harbi göze almak” ile “Cumhuriyet’in bekasına yönelik tedbirler almakta çekingen davranmak yerine Milleti yükseltmek ve Cumhuriyet’i güçlendirmek için her vasıttan yararlanmak” tercihleri, amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun birer bileşen olarak kaydedilmiştir.

5.2.3.3. Hatay Meselesi’nin Bilişsel Haritalaması

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün bilişsel haritalamasında son olarak ele alınacak olan vaka Hatay Meselesi’dir. Bilindiği üzere, Birinci Dünya Harbi’nin son günlerinde Atatürk, Osmanlı 7’nci Ordu Komutanı olarak, Halep’i İngilizlere karşı savunmuştu. Mustafa Kemal Paşa, Halep’i sokak muharebeleri yaparak terk etmek zorunda kalıp, Orduyu Halep’in kuzeyindeki El Hüsniye-Helan hattına çekti ve Mondros Mütarekesi’nden önce birlikler son olarak, İskenderun-Belah-Dercemal-Telrifat hattını korudular.

Ancak Mondros Mütarekesinden sonra Hatay, önce İngilizler, sonra da Fransızlar tarafından işgal edildi. İşgali takip eden günlerde, Adana, Antep, Maraş ve Urfa ile birlikte Dört Yol ve Antakya bölgesinde de Kuvayi Millîye hareketleri başladı. Kara Hasan çetesinin doğrudan Mustafa Kemal Paşa’yla bağlantılı ve koordineli olarak faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Sakarya Meydan Muharebesinden sonra, TBMM ile

Fransa arasında 20 Ekim 1921’de imzalanan Ankara Antlaşmasına göre Hatay özerk bir yönetime sahip olmak koşuluyla Fransız yönetimine bırakıldı.⁵⁸ Ancak Atatürk’ün Hatay’ın millî sınırlar içine alınması çabaları burada son bulmadı. Tayfur Sökmen, Abdurrahman Melek, Abdülgani Türkmen gibi ileri gelenler ile temasını sürekli sürdürdüğü, Antakya ve Havalisi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurdurduğu ve tüm faaliyetlerini bizzat takip ettiği, bahse konu kişilerin hatıratından ve arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

1936’da Fransa Suriye’den çekilmek isteyince, Hatay’ı serbest bırakması gerekirken, Suriye’nin yönetimine terk etmeye kalktı. Bu durum 20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi’ne aykırı düştüğünden Türkiye’nin itirazına neden oldu. Böylece Hatay Meselesi uluslararası bir sorun haline geldi. 2 Eylül 1938’de kurulan Hatay Cumhuriyeti’nin Devlet Başkanlığına Tayfur Sökmen, Meclis Başkanlığına Abdülgani Türkmen, Başbakanlığına da Abdurrahman Melek seçildi. Bir yıldan az ömür süren bu devlet, 23 Haziran 1939’da yapılan referandumla Türkiye’ye katılma kararı aldı. 7 Temmuz 1939 tarih ve 3711 sayılı Kanun ile Hatay Türkiye’nin bir ili haline geldi.

Hatay Meselesi’nin bu araştırma bakımından değeri, 1936-1939 döneminde yer yer yükselip alçalan bir diplomatik mesele olmaktan çok daha ötede, Atatürk’ün neredeyse tüm askerî ve siyasi hayatında yer alan bir güvenlik meselesi olmasıdır. Gerçekten de Hatay, İmparatorluk subayı Mustafa Kemal’in hayatına, ilk kıtası olan Şam’daki 5’inci Orduya atanmasıyla 1905 yılında girmiş, 1917’de 7’nci Or.K. olarak Halep’teki görevi sırasında şekillenmiş⁵⁹, Millî Mücadele sırasında Fransızlarla yapılan sıkı pazarlıkların konusu olmaya devam etmiş, Büyük Zafer’den sonra da ölümüne kadar Atatürk’ün zihninde çözülmesi gereken önemli bir dış güvenlik meselesi olarak gündemde kalmıştır.

Hatay’ı bir diplomatik mesele olmaktan öte, bir dış güvenlik meselesi olarak değerlendirmeye yol açan birkaç neden bulunmaktadır. Birinci olarak Hatay Meselesi, araştırma örnekleminin seçiminde yararlanılan TFPC ve ICBP’de bir dış politika ve güvenlik krizi olarak ele alınmıştır. Esasen Millî Mücadele’nin kendisi bir

⁵⁸ “İskenderun Bölgesi için özel bir idare usulü tesis olunacaktır. Bu mıntıkanın Türk ırkından olan ahalisi kültürlerinin inkişafı için her türlü teşkilattan faydalanacaklardır. Türk lisanı orada resmi dil olacaktır”. (20 Ekim 1921 tarihli Ankara İtilafnamesi’nin 7’nci maddesi).

⁵⁹ İskenderun’un İngilizlere terk edilmemesi ve birliklerin silah bırakmaması hususunda 3.11.1918, 05.11.1918 ve 06.11.1918’de Harbiye Nezareti’ne telgraflar (AKDITYK ATAM, 2006b, 36-38).

bütün halinde bir güvenlik meselesidir. Misak-ı Millî ise, Millî Mücadele'nin meşru gerekçesi ve aynı zamanda maksadıdır, ulaşmak istediği son durumdur. Hatay da Misak-ı Millî sınırları içinde bulunduğuna göre, Hatay'ın millî sınırlar içinde kalmasının bir güvenlik meselesi olarak algılanması mantıklıdır. İkinci olarak, özellikle Hatay Meselesi'nin son döneminde kuvvet kullanma tehdidinin bir çözüm yöntemi olarak kullanılmış olmasıdır. Üçüncü olarak, gerek 1926-1932 yılları arasında meydana gelen Ağrı ve gerekse 1930'da ve 1937-1938'de meydana gelen Dersim ayaklanmaları sırasında asilerin, o dönem Fransa mandası altında bulunan Suriye'de örgütlenmeleri ve/veya bu devletten etkin dış destek almaları; bu nedenle de Suriye sınırında genel olarak bir güvenlik açığı oluşmuş olmasıdır.

Dördüncü olarak, Atatürk'ün Hatay Meselesi'ne ilişkin söyleminden güvenlikçi ya da güvenlikle ilgili kavramlar içeren bir üslup kullanmasıdır. Örneğin, 15 Mart 1923'te Adana'da sarf ettiği bilindik “Kırk yüzyıllık Türk yurdu, düşman elinde kalamaz” sözünde, “düşman” ile o dönemde Hatay'ı işgal altında bulunduran Fransa'yı kastettiği açıktır. Ancak, ilk bakışta Fransa'nın, 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması ile en azından güney sınırlarımız bakımından düşman olmaktan çıkmış olduğu düşünülebilir. Bu durum makul görünse de, 15 Mart 1923 itibarıyla, Fransa'nın Boğazlar ve İstanbul bölgesindeki askerî varlığı ile Osmanlı borçları nedeniyle imtiyaz talepleri aslında devam etmektedir. Bu nedenle, Misak-ı Millî sınırları içinde askerî varlığını sürdüren ya da Misak-ı Millî ile tanımlanan alanda hak iddia edenler Atatürk'ün söyleminde düşman olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü Bölüm'den de hatırlanacağı üzere “düşman”, Atatürk'ün güvenlik meselelerine ilişkin söyleminde en yaygın kullandığı kodlardan birisidir.

Atatürk'ün Hatay'ı güvenlik meselesi alanına dahil etmesinin bir başka örneği de 1937 yılında Fransız Büyükelçisi'ne bir sohbet sırasında sarf ettiği şu sözlerdir (Ünaydın, 2002, 5-6):

“Ben toprak büyütme dileklisi değilim; barış bozma alışkanlığım yoktur; ancak antlaşmaya dayanan hakkımızın isteyicisiyim. Onu almasam, edemem. Büyük Meclis'in kürsüsünden milletime söz verdim. Hatay'ı alacağım. Milletim benim dediğime inanır. Sözümü yerine getirmezsem onun huzuruna çıkamam, yerimde kalamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim, yenilemem; yenilirsem bir dakika yaşayamam. Bunu bilerek ve sözümü kesinlikle yerine getireceğimi düşünerek benim dostluğumu lütfen bildiriniz ve doğrulayınız, Ekselans Büyükelçi.”

Atatürk'ün bu sözlerinde de “alacağım”, “sözümü yerine getiremezsem”, “yenilmedim, yenilemem”, “yenilirsem bir dakika yaşayamam” ve “sözümü

kesinlikle yerine getireceğim” ifadeleri yine Üçüncü Bölüm’de yer alan güvenlik kodları arasında yer almaktadır.

Son olarak Atatürk’ün, 1 Kasım 1936, 1 Kasım 1937 ve 1 Kasım 1938 yasama yılı açış konuşmalarında Hatay’dan “millî davamız” olarak bahsetmesi ve Hatay’a, dış politika ve güvenlik (dönemin tabiriyle emniyet) meselelerinden bahsettiği bölümlerde “sulh” ve “inkışaf” kavramlarıyla birlikte yer vermesi de Hatay Meselesi’ni güvenlik alanında değerlendirme konusundaki dayanaklardan birisini teşkil etmiştir.

Bu bağlamda Atatürk’ün 1936 tarihli 01 Kasım 1936 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması, Hasan Rıza Soyak aracılığıyla 28 Kasım 1936’da Dörtyol’da bulunan Tayfur Sökmen’e gönderdiği mektup, 01 Kasım 1937 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması, *Kurun* gazetesinde 23-27 Ocak 1937’de yazdığı 5 makale⁶⁰ üzerinde bilişsel haritalama yapılmıştır.

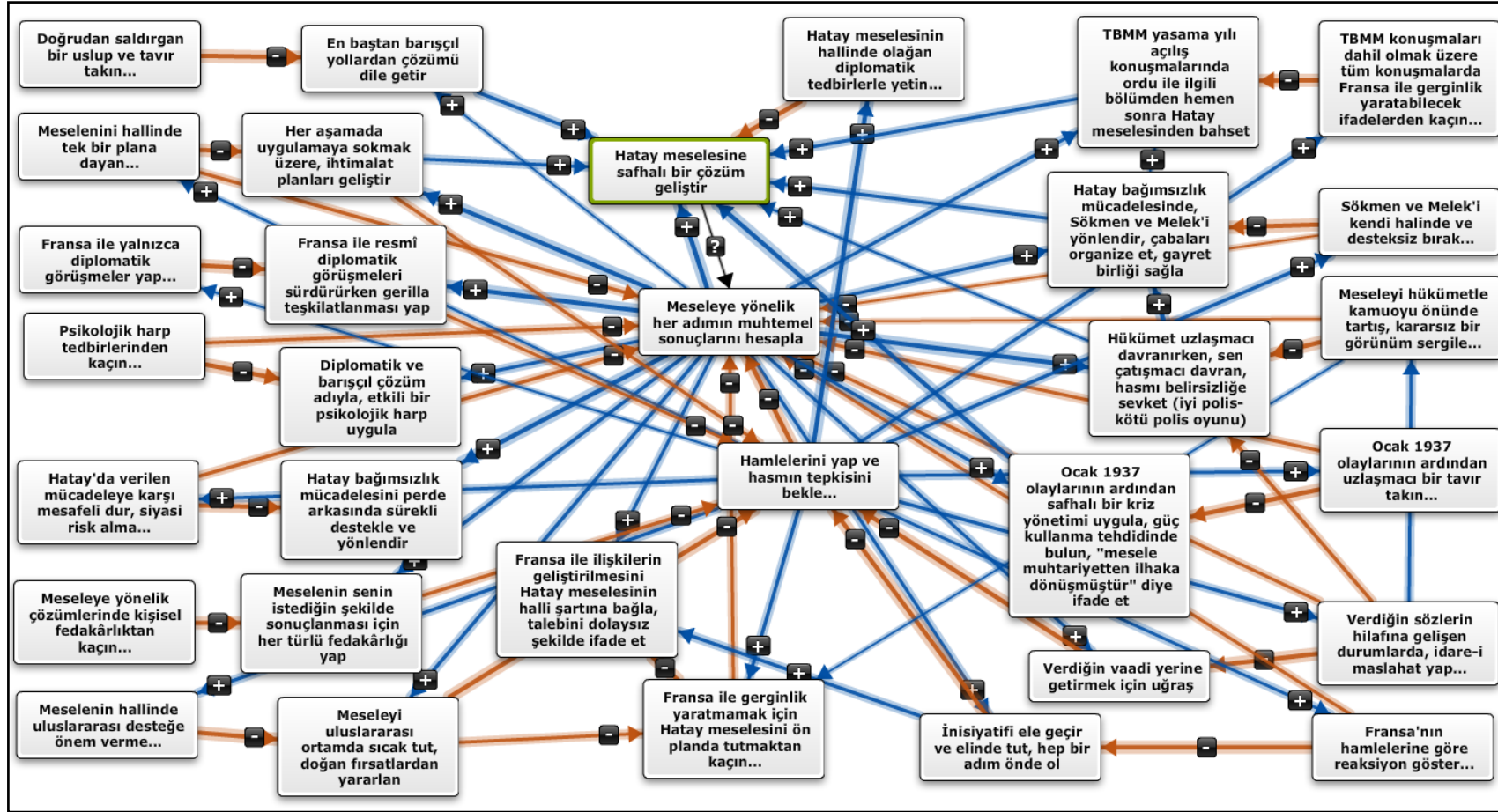
5.2.3.3.1. Bilişsel Haritanın Hazırlanması

1. Atatürk’ün 1936 tarihli 01 Kasım 1936 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması, Hasan Rıza Soyak aracılığıyla 28 Kasım 1936’da Dörtyol’da bulunan Tayfur Sökmen’e gönderdiği mektup, 01 Kasım 1937 tarihli TBMM yasama yılı açış konuşması, *Kurun* gazetesinde 23-27 Ocak 1937’de yazdığı 5 makale bölümü incelenmiştir.

2. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün bahse konu metinlerde yer alan ve nedensellik içeren ifadeleri tespit edilmiştir. Analizin bu bölümünde de öncekine benzer sıra takip edilmiş ve Şekil 38’de görüldüğü üzere; kavram başına bir fikir olacak şekilde, fikirler kısa ifadelere dönüştürülmüştür. Bu kapsamda;

a. Fikirlerin nedensellik ilişkisini ortaya koymak maksadıyla, negatif alternatif ifadeleri belirlenmiştir. Örneğin; “Meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesaplamak” ana ifadesinin alternatifi olarak “Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek” belirlenmiştir.

⁶⁰ Atatürk’ün benzer bir yöntemi Montrö Boğazlar Sözleşmesi’nin imzalanması sürecinde de uyguladığı görülmektedir. Bu dönemde 10 Temmuz 1936 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi adıyla yayınlanan makaleyi Atatürk bizzat dikte ettirmiştir. Ayrıntılı değerlendirme için bkz. (Karakoç, 2011, 201-202).

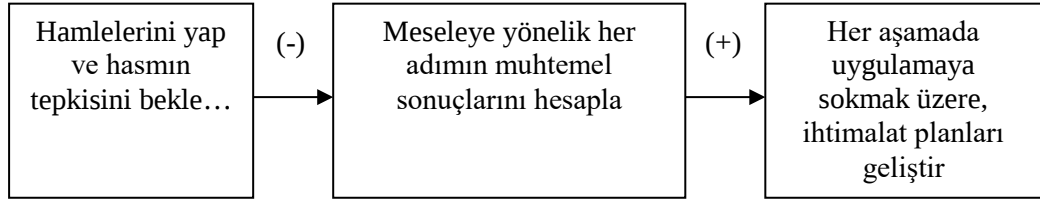

Şekil 38: Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hatay Meselesi'ndeki Bilişsel Haritası

Tablo 58: Hatay Meselesi’nde Bilişsel Bileşenler Arasındaki İlişkilerin Şiddeti

[illegible]

- b. Önce alternatif ifade, YERİNE ifadesi halinde yazılmıştır. Örneğin; “Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek YERİNE”.
- c. Daha sonra bu ifade BH emir kipi kalıbı haline getirilmiştir. Örneğin; “Hamlelerini yap ve hasmın tepkisini bekle...”
3. Ardından ana ifade emir kipine dönüştürülmüştür. Örneğin; “Meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesapla”.
4. Bu emir kipleri, bilgisayar destekli haritalama yazılımına aktarılmış, yazılım bunları harita haline getirmiş (Şekil 38) ve bileşenler arasındaki ilişkilerin şiddetini (Tablo 58) ve merkezilik analizini (Tablo 59) ayrı tablolar halinde vermiştir.
5. Harita üzerinde zıt kutuplar (ana kalıplar ile YERİNE kalıpları) birleştirilmiştir. Fikirler arasındaki pozitif veya negatif ilişkiler, ilişkinin yönü doğrultusunda + ve - ok işaretleriyle haritada gösterilmiştir. Örneğin;

6. Fikirler hiyerarşik bir sıraya sokulmuştur. Kavramlar arasındaki pozitif ve negatif ilişkiler ağı, en merkezî kavramı da ortaya çıkarmıştır.

5.2.3.3.2. Pragmatik Davranış Analizi

Tablo 58’de görüldüğü üzere, “Meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesaplamak” ve “hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek”, ilişki şiddeti en yüksek iki kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün söyleminde doğrudan yer almayan ve fakat, zıt anlamı sayesinde, asıl ifadeden yola çıkarak bilişsel tercihini ortaya koymaya yarayan bir yardımcı bileşendir. Bahse konu bileşen Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün bilişsel seçenek gamının negatif bölümünü oluşturduğundan dolayı zıt merkezilik bileşeni olarak adlandırılmıştır. Bu bağlamda Tablo 59, Nutuk’tan alınan kesite ilişkin bilişsel bileşenlerin merkeziliğini sıralamaktadır.

Tablo 59: Hatay Meselesi'nde Bilişsel Bileşenlerin Merkeziliği

Bileşen	Alıcılık	Vericilik	Merkezilik
Meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesapla	6,72	11,72	18,44
Hamlelerini yap ve hasmın tepkisini bekle...	4,83	7,87	12,7
En baştan barışçıl yollardan çözümü dile getir	1,44	0,56	2
Doğrudan saldırgan bir üslup ve tavır takın...	0	1	1
Her aşamada uygulamaya sokmak üzere, ihtimalat planları geliştir	1,89	1,64	3,53
Meselenin hallinde tek bir plana dayan...	0,36	1,56	1,92
Fransa ile resmî diplomatik görüşmeleri sürdürürken gerilla teşkilatlanması yap	1,78	0,75	2,53
Fransa ile yalnızca diplomatik görüşmeler yap...	0,42	0,92	1,34
Meseleyi uluslararası ortamda sıcak tut, doğan fırsatlardan yararlan	1,83	1,58	3,41
Meselenin hallinde uluslararası desteğe önem verme...	0,5	1	1,5
Hatay bağımsızlık mücadelesini perde arkasında sürekli destekle ve yönlendir	1,86	0	1,86
Hatay'da verilen mücadeleye karşı mesafeli dur, siyasi risk alma...	0,67	1,83	2,5
TBMM yasama yılı açılış konuşmalarında ordu ile ilgili bölümden hemen sonra Hatay meselesinden bahset	2,14	0,78	2,92
TBMM konuşmaları dahil olmak üzere tüm konuşmalarda Fransa ile gerginlik yaratabilecek ifadelerden kaçın...	0,72	1	1,72
Fransa ile ilişkilerin geliştirilmesini Hatay meselesinin halli şartına bağla, talebini dolaysız şekilde ifade et	2,36	0	2,36
Ocak 1937 olaylarının ardından uzlaşmacı bir tavır takın...	0,61	1,53	2,14
Fransa ile gerginlik yaratmamak için Hatay meselesini ön planda tutmaktan kaçın...	1,64	1,72	3,36
Ocak 1937 olaylarının ardından safhalı bir kriz yönetimi uygula, güç kullanma tehdidinde bulun, "mesele muhtariyetten ilhaka dönüşmüştür" diye ifade et	1,81	0,86	2,67
Hatay bağımsızlık mücadelesinde, Sökmen ve Melek'i yönlendir, çabaları organize et, gayret birliği sağla	2,58	0,95	3,53
Sökmen ve Melek'i kendi halinde ve desteksiz bırak...	0,53	1,36	1,89
Hükümet uzlaşmacı davranırken, sen çatışmacı davran, hasmı belirsizliğe sevk et (iyi polis-kötü polis oyunu)	2,61	1,25	3,86
Meseleyi hükümetle kamuoyu önünde tartış, kararsız bir görünüm sergile...	0,53	1,8	2,33
Diplomatik ve barışçıl çözüm adıyla, etkili bir psikolojik harp uygula	1,69	0	1,69
Psikolojik harp tedbirlerinden kaçın...	0	1,61	1,61
İnisiyatif ele geçir ve elinde tut, hep bir adım önde ol	1,58	1,5	3,08
Fransa'nın hamlelerine göre reaksiyon göster...	0,83	1,81	2,64

<i>Tablo 59-Devam</i>			
Meselenin senin istediğin şekilde sonuçlanması için her türlü fedakârlığı yap	1,83	0,61	2,44
Meseleye yönelik çözümlerinde kişisel fedakârlıktan kaçın...	0	1	1
Verdiğin vaadi yerine getirmek için uğraş	1,8	0,86	2,66
Verdiğin sözlerin hilafına gelişen durumlarda, idare-i maslahat yap...	0,64	3,08	3,72

“Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek” yerine “meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesaplamak” vurgusu, Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün söyleminde en merkezî kavramdır. Bu bileşen de, pragmatik davranışın amaçlılık ölçütüyle ve fayda-mahzur analizi ara katmanı vasıtasıyla da safhalandırma ölçütüyle bağlantılıdır.

“Fransa’nın hamlelerine göre reaksiyon göstermek yerine, inisiyatifi ele geçirip elinde tutmak ve hep bir adım önde olmak”; “Sökmen ve Melek’i kendi halinde ve desteksiz bırakmak yerine, Hatay bağımsızlık mücadelesinde, Sökmen ve Melek’i yönlendirip, çabaları organize etmek ve gayret birliği sağlamak” ile “meselenin hallinde uluslararası desteği göz ardı etmek yerine, meseleyi uluslararası ortamda sıcak tutarak, doğan fırsatlardan yararlanmak”, pragmatik davranıştaki eylemsel fayda ölçütünü karşılamaktadır.

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün Hatay Meselesi’ndeki karar verme davranışı stratejik pragmatizm ölçütü bakımından incelendiğinde, safhalandırmanın ara katmanlarını ortaya koyan bilişsel bileşenleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür.

1. “Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek” yerine “meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesaplamak”; “meseleyi hükümetle kamuoyu önünde tartışıp, kararsız bir görünüm sergilemek yerine hükümet uzlaşmacı davranırken çatışmacı davranarak, hasmı belirsizliğe sevk etmek (iyi polis-kötü polis oyunu)” ile “psikolojik harp tedbirlerinden kaçınmak yerine, diplomatik ve barışçıl çözüm adıyla, etkili bir psikolojik harp uygulamak”,
2. “Fransa ile gerginlik yaratmamak için Hatay meselesini ön planda tutmaktan kaçınmak yerine, Ocak 1937 olaylarının ardından safhalı bir kriz yönetimi uygulayarak güç kullanma tehdidinde bulunmak ve ‘mesele muhtariyetten ilhaka dönüşmüştür’ diye ifade etmek”,

3. “Meseleye yönelik çözümlerinde kişisel fedakârlıktan kaçınmak yerine, meselenin istenen şekilde sonuçlanması için her türlü fedakârlığı yapmak”,
4. “Meselenin hallinde tek bir plana dayanmak yerine, her aşamada uygulamaya sokmak üzere, ihtimalat planları geliştirmek”.

Bu tespitler ışığında safhalandırmanın ara katmanlarının şiddetine göre sıralanması, Fayda-mahzur analizi > Deneyimlere dayanan gerekçelendirme > Sonuç odaklılık > Somut başarı kriterleri şeklinde tespit edilmiştir.

“TBMM konuşmaları dahil olmak üzere tüm konuşmalarda Fransa ile gerginlik yaratabilecek ifadelerden kaçınmak yerine, TBMM yasama yılı açılış konuşmalarında ordu ile ilgili bölümden hemen sonra Hatay meselesinden bahsetmek” ile “Ocak 1937 olaylarının ardından uzlaşmacı bir tavır takınmak yerine, Fransa ile ilişkilerin geliştirilmesini Hatay meselesinin halli şartına bağlamak ve talebi dolaysız şekilde ifade etmek” tercihi, onun yanlışlanabilirlik (inandığı gerçekler konusunda ikna edici olma, ilkelerin yanlışlanabilirliği ve yeniden yorumlanabilirliği) ölçütünü karşılayan bir bilişsel bileşen olarak değerlendirilmiştir.

“Doğrudan saldırgan bir üslup ve tavır takınmak yerine, en baştan barışçıl yollardan çözümü dile getirmek” ile Hatay'da verilen mücadeleye karşı mesafeli durup, siyasi risk almamak yerine, Hatay bağımsızlık mücadelesini perde arkasında sürekli destekleyip yönlendirmek” tercihi, işe yarar çözüm üretmek (maksat hasıl olduğu sürece, işe yarayan çözümlere kıymet vermek, gereksiz yere zaman kaybetmemek) ölçütüne uymaktadır. Atatürk, henüz 1905 yılında, hayalcilikten uzak ve işe yarar bir çözüm üretmek adına şunları söylemektedir (Cebesoy, 2008, 116):

“... Batı ve Doğu Trakya bizde kalmalı... Edirne vilâyeti hududu, kuzeye, Bulgaristan içlerine doğru genişlemeli... Arnavutluk bağımsız olmalı... Anadolu kıyılarına yakın olan adalar, bizde kalmalı... güneyde Hatay, Halep, Musul bizim olmalı... Geri kalan yerler, Araplara terk edilmelidir.”

“Fransa ile yalnızca diplomatik görüşmeler yapmak yerine, resmî diplomatik görüşmeleri sürdürürken gerilla teşkilatlanması yapmak” ile “verilen sözlerin hilafına gelişen durumlarda idare-i maslahat yapmak yerine, “vaadi yerine getirmek için uğraşmak” tercihleri, amaçlılık (askerî başarının ancak daha büyük bir amaca ulaşabilmek için bir araçtan ibaret görülmesi) ölçütlerine uygun birer bileşen olarak kaydedilmiştir.

5.3. Dikotomileri Doğru Okumak: Atatürk'te Pragmatik Eylem

Genel hatlarıyla bakıldığında, pragmatik felsefe mutlaklık ve kesinliklere şüpheyile yaklaşmasıyla bilinir. Çünkü insan bilgisinin her durumda geçici olduğu varsayımından hareketle dogmatizmden kaçınmayı ve insani tecrübenin her yeni eylemde test edildiğini sonuçların işe yaramaz hale geldiğinin fark edilmesi durumunda eylemleri bu yeni durumun gerekleri doğrultusunda uyumlaştırmak gerektiğini hatırlatır. Bu nedenle Atatürk'ün pragmatik davranışını açıklarken stratejik pragmatizm kavramını kullanmak yararlı olacaktır. *Stratejik Pragmatizm* kitabının yazarlarına göre (Schmiegelow ve Schmiegelow, 1989, intro), kavramın ayırıcı noktası, eylemlerin her bir zaman dilimine ayrı ayrı odaklanarak kademeli zaman algısı temelinde yerine getirilmesidir. Stratejik Pragmatizm askerî stratejide çok sık uygulama alanı bulmaktadır. Sözelimi operatif ve stratejik seviye harekâtının incelendiği ABD'nin *Ordu/Kolordu Harekâtı* talimnamesine göre (FM 100-15, 1-2), büyük birliklerin harekâtı, uzun süreli ve geniş kapsamlı olduklarından normal olarak safhalandırılır. Büyük birlik harekât planlaması cereyan eden harekâtın çok ötesini kapsar. Ordu seviyesinde cereyan eden bir operatif harekâtın bir safhası icra edilirken, diğer safhaları sırasıyla plan, taslak ve/veya kavram halindedir.

Askerî yazında da görüldüğü gibi, stratejik pragmatizmin esası, orta vadede sürekli yenilenen malumata dayalı, daha planlı gelişmelerin söz konusu olduğu ya da ciddi anlamda yenilikler ve düzenlemeleri gerektirmesine karşın henüz uzun dönemli hedefleri tespit etmek için yeteri kadar güvenilirlikte bilginin eksikliği durumunda mümkün olan en yeni ve en iyi malumata dayanarak kısa vadede başarılı ve etkili sonuçlar alarak, orta ve uzun vadeli hedeflere ulaşma yaklaşımıdır.

Buradan hareketle, başta Atatürk olmak üzere “Cumhuriyetçi” stratejik tutum, Mufti'nin iddia ettiği gibi temkinlilik kavramında ifadesini bulan “haddimizi bilmek” şeklinde özetlenebilecek statik bir dogmatizm değil, stratejik pragmatizminin yansıması olarak kademeli zaman anlayışına paralel bir şekilde, stratejik eylemi safhalandırma yaklaşımıdır. Bu bağlamda Atatürk'ün, “haddimizi bilmek” sözünü sarf ettiği bağlamı da iyi kavramak gerekir. 01 Aralık 1921 tarihinde Bakanlar Kurulunun Görev ve Yetkisini Belirten Kanun Teklifi Münasebetiyle yaptığı konuşmada şunları söylüyor (AKD TYK ATAM, 2006a, 117):

“Efendiler; bu noktada mütalâamı ikmal için derim ki; büyük hayaller peşinden koşan, yapamıyacağımız şeyleri yapar gibi görünen sahtekâr insanlardan değiliz. Efendiler; büyük ve

hayalî şeyleri yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden bütün dünyanın husumetini, garazını, kinini bu memleketin ve bu milletin üzerine celbettik. Biz Panislâmizm yapmadık. Belki - yapıyoruz, yapacağız- dedik. Düşmanlar da -yaptırmamak için bir an evvel öldürelim!- dediler. Panturanizm yapmadık! -Yaparız, yapıyoruz dedik, yapacağız dedik- ve yine -öldürelim- dediler! Bütün dâva bundan ibarettir. Efendiler, bütün cihana havf ve telâş veren mefhum bundan ibarettir. Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız mefhumlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın adedini ve üzerimize olan tazyikatı tezyidetmekten ise haddi tabîîye, haddi meşrua rücu edelim. Haddimizi bilelim. Binaenaleyh Efendiler, biz hayat ve istiklâl isteyen milletiz. Ve yalnız ve ancak bunun için hayatımızı ibzal ederiz.”

Görüldüğü üzere Atatürk için “haddimizi bilmek” kesin ve değişmez üst sınırlar, tavanlar koyarak hareket kabiliyetini azaltmak değildir. Aslolan çizilen “haddin” gerçekçi ve ulaşılabilir olmasıdır. Dolayısıyla Atatürk’ün pragmatik davranışında, ulaşılabilirdiği sürece, sınırın ne kadar uzaktan ya da yakından çizildiğinin bir önemi yoktur. Bu nedenle Pragmatizmin en önemli sembolü olan “hayat” ve “istiklâl” kavramlarıyla ifade edilen sınır, yukarıdaki sözlerin sarf edildiği 01 Aralık 1921 itibariyle ne ise, Hatay’ın anavatana katıldığı 23 Haziran 1939 itibariyle de odur. Esasen Atatürk’ün stratejik pragmatizm anlayışına göre bir hedefin o an için gerçekleşmemiş olması, gerçekleşemez olması demek değildir. Kütahya-Eskişehir muharebeleri sırasında ordunun Sakarya nehrinin doğusuna çekilmesi, verilebilecek birçok örnekten birisidir.

Bilindiği gibi Yunan ordusunun ilerleyişi karşısında kabul edilen strateji, önce uygun mevzilere çekilerek taarruza karşı direnmek, sonrasında uygun hareketlerle taarruzu durdurmak, boşa çıkartmak ve böylece yeni orduyu kurmak için zaman kazanmak amacıyla taktik hamleler yapmaktır. Atatürk’e göre bunlar nihai amacın belirleyiciliği merkezinde ve cephelerde kazanılmış tecrübenin bir yansıması, “askerliğin gereği” olarak görülmektedir. Nitekim bu çekilme, taarruz için elverişli koşullar oluşuncaya kadar, daha elverişli koşullarda savunmak, Mustafa Kemal’in ifadesiyle “düşmanı vatanın harim-i ismetinde boğmak” maksadıyla yapılmakta; bir anlamda taarruz daha elverişli bir geleceğe ertelenmektedir. Bilindiği üzere bu elverişli gelecek fırsatı kollanmakla kalmamış, elverişli koşullar stratejinin bir gereği olarak oluşturulmuş, düşman gerçekten de vatanın harim-i ismetinde boğulmuş, ardından da “Ordular ilk hedefiniz Akdeniz’dir, ileri” emriyle takip ve imha edilmiştir.

Atatürk’ün pragmatik eylemindeki akılcılığı, onun farklı eserlerinde de görmek mümkündür. Önceki maddelerde detaylı analizi yapılan *Taktik Meselenin Çözümüne Dair Öğütler* adlı eserin, Çanakkale muharebelerinden edindiği tecrübeleri de ortaya

koyması bakımından İmparatorluk subayı Mustafa Kemal için sunduğu doyurucu verilerden bir örnek aşağıda sunulmuştur (Atatürk, 2011a, 6):

“Bir meselenin çözümünde nasıl bir muhakeme yapılması gerektiği hakkında farklı taktikçiler tarafından farklı yöntemler önerilir. Bu yöntemlerin çoğunda mümkün olan bütün durumların dikkatle, bütün ayrıntılarıyla incelenmesi önerilir. Bu tarzı o kadar uygulanabilir bulmadım. En iyi yöntem, aşağıdaki birkaç kısa soru etrafında düşünceleri toplamaktır: 1. Görev ve durumun gerektirdiği önlemler (Hareket tarzları) nelerdir? 2. Düşman bu tedbirleri almamızı nasıl önleyebilir? 3. Düşmanı kendi isteğimize göre harekete zorlayabilmek ve onun amacına ulaşmasına engel olabilmek için neler yapabiliriz? Bu soruya cevap vermek için, tarafların kuvveti, bu kuvvetlerin tertiplenmesi, arazi, her iki tarafın ulaşım hatları göz önüne alınarak olası durumlar ortaya çıkarılmalıdır. 4. Alınacak ilk önlemler için karar! Görülüyor ki meselenin çözümüne görev ve durumdan başlanıyor. Genellikle alışlageldiği üzere düşmanın olası amaçlarından başlamayı önermem. Bunun tek amacı, kararımızı düşmanın amaçlarına bağlı bırakmamaktır.”

Yukarıdaki sözden de anlaşılacağı üzere, Atatürk’ün stratejik davranışının en göze çarpan yanlarından birisi de, hasmın bağlamına dahil olmaksızın, onu ustalıkla kendi bağlamına çekebilmesidir. Atatürk’ün bu becerisi, onun pragmatik davranışının amaçlılık ölçütüyle ilişkilidir. Neredeyse her stratejik hamlesinde amaçlılığın izlerini görmek mümkündür. Amaçlılık; “birşeye ulaşabilmek için bir şey yapmak” şeklinde formüle edilebilir. İnce ayar göstergeleri bağlamında amaçlılık;

- * Harpte başarı elde etmek için “Taarruz Ruhuna” sahip olmak,
- * Tam bağımsız olmak için bir düstur-u hâlâs olarak “Misak-ı Millîye” ulaşmak,
- * Etkili teşkilâtlanma, eğitim ve sevk ve idare için “Harbiyelilik” ruhunu muhafaza etmek,
- * Düşmanın düzenli ordusunu durdurmak ve yenmek için, irade-i Millîyeyi hâkim, “Kuvayi Millîyeyi” amil kılmak,
- * “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” için çalışmak, milletin refahı ve saadette erişmek için sulh elde etmek,
- * Siyasi ve askerî meseleleri çözebilmek için “Coğrafi Deneyime” sahip olmaktır.

Bu göstergelerin Atatürk’ün operasyonel kodlarına yansımaları, çatışma dönemleri için çatışmacı, çatışmasızlık dönemleri için uzlaşmacı olmak şeklinde gerçekleşmiştir. Bu niteliğiyle Atatürk, Crishlow’un Pragmatistler kategorisine dahildir.

Atatürk’ün felsefi ve araçsal inançlar bakımından pragmatik niteliği ortaya koyulduktan sonra, pragmatik inançlarını nasıl eyleme geçirdiğine bakılmıştır. Bu noktada araştırmaya bilişsel haritalama bulguları önemli katkı sağlamıştır. Bilişsel

haritalama modelinin tesisine OKA sonuçlarıyla başlandı. OKA araştırmaya iki yönlü katkı sağlamaktadır. Birinci katkı, felsefi ve araçsal inançlar bakımından ortaya çıkan detaylı operasyonel kodlardır. Bulgular, Atatürk'ün iki ana operasyonel kod grubu içinde hareket ettiğini gösteriyor. Atatürk, 1905-1922 arasında Tip B'ye uyumlu bir profil çizmektedir. Bu dönemde Atatürk, siyasi evrenin doğasını çatışmacı görmekte, bu nedenle de güç kullanımında cüretkâr davranmaktadır.

Bu bağlamda İmparatorluk subayı Mustafa Kemal ile Millî Mücadele'nin Başkomutanı Mustafa Kemal Paşa'nın birincil operasyonel kodları aynıdır. Aradaki fark, ikincil kodlarda kendisini göstermektedir. İmparatorluk subayı Mustafa Kemal, gücü cüretkâr kullanmaya alternatif olarak, gücü fayda-mahzur analizine tâbi tuttukten sonra kullanmayı esas alırken; Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, cüretkâr güç kullanımına, stratejik bir araç olarak savunmacı tutum alternatifini ilave etmektedir. Farkı doğuran ise, yine Atatürk'ün deyimiyle, durum ve maksattır. Zira İmparatorluk subayı Mustafa Kemal'in çözmesi gereken meselenin zuhur ettiği durum ile Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nınki farklıdır.

Başarılması gereken vazifelerin maksatları da farklıdır. Yine de nihai tercih her iki durum için de; “müzakere yoluyla uzlaşma” şeklinde kendisini göstermektedir. Her ne kadar gerek İmparatorluk subayı Mustafa Kemal, gerekse Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, müzakere yoluyla uzlaşmayı son tercihte tutmuşlarsa da; bunun bir tercih olarak göz önünde bulundurulması ve her iki durumda da üçüncü sırada bulunması; bu araştırmada ortaya konulan Tip B profilinin bütünselliği ve tutarlılığı bakımından anlamlıdır. 1923-1938 döneminde Atatürk'ün operasyonel kodu Tip C'ye uyumlu hale gelmektedir. Buna göre Cumhurbaşkanı Atatürk, siyasi evrenin doğasını çatışmasızlık olarak görmektedir. Bu ise onun felsefi ve araçsal inançlarını; yatıştırma, hükmetme, kilitlenme ve uzlaşma sırasına göre şekillendirmektedir. Bu durumda Atatürk'ün önce hasmıyla arasındaki anlaşmazlığı yatıştırmayı, ardından hasmını kendi hareket alanına çekerek hükmetmeyi, anlaşmazlığın giderilmemesi durumunda çözüme kilitlenmeyi ve nihayet uzlaşmayı esas aldığı görülmektedir.

OKA'nın ikinci katkısı, analiz bulgularının kendisiyle ilgilidir. Atatürk'ün 1905-1922 döneminde Tip B; 1923-1938 döneminde Tip C inançlarını sergilemesinin kendisi de onu Pragmatistler sınıfına sokmaya yeterli olmaktadır. Zira bulgular göstermektedir ki; sonuçta Atatürk'ün operasyonel kodları, siyasi evrenin doğasına ilişkin algısı etrafında şekillenmektedir.

Tablo 60: Karşılaştırmalı Pragmatik Davranış Bulguları

Analiz Dönemi	İAG Temsil Kuvveti*		Operasyonel Kodlar		Bilişsel Haritalama Bulguları									
					Analiz Birimi	En Merkezî Kavram	Eylensel Fayda	Stratejik Pragmatizm Sıralaması				Yanıtlanabilirlik	Amaçlılık	İşe Yarar Çözüm Üretmek
								Fayda-Mahzur Analizi	Sonuç Odaklılık	Sonuç Başarı Kriteri	Deneyime Dayanma			
İmparatorluk Subayı Mustafa Kemal	T > H > CD > YC > MM > KM	Dönemsel Olarak Öncelik Sırası Değişken	Tıp B: Gücün Cüretkâr Kullanımı > Fayda/Mahsur Analizine Dayanan Tedafîi Güç Kullanımı > Müzakere Koşulluyla Uzlaşma	Pragmatik	Trablusgarp Harbi	Şahsi geçim ve ikbalini düşünenlere yerine orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edinmek	+	1	2	3	4	+	+	+
					Çanakkale Muharebeleri	Harekete geçmeden önce emir beklemek yerine sürekli muhakeme yapmak, azimkâr olmak ve karar vermek	+	3	1	2	4	+	+	+
					Birinci Dünya Harbi Son Dönemi	İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek yerine meselenin hallinde çözüm odaklı olmak, boşa vakit harcamamak	+	3	1	2	4	+	+	+
Başkomutan Mustafa Kemal Paşa	T > KM > MM > H > CD > YC		Tıp B: Gücün Cüretkâr Kullanımı > Stratejik Bir Araç Olarak Tedafîi Güç Kullanımı > Müzakere Yoluyla Uzlaşma		Kuvayı Milliye	Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak” yerine “milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli görmek	+	1	4	2	3	+	+	+
					Sakarya Meydan Muharebesi	Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak yerine her Yunan taarruzunu etkisiz bırakarak, yeni ordunun teşkilî için zaman kazanmak	+	1	3	2	4	+	+	+
					Büyük Taarruz ve İzleyen Dönem	“Mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak” yerine, “istenen son durumu isabetle belirleyerek, hasmı belirlenen alanda hareket etmeye zorlamak	+	3	2	1	4	+	+	+
Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk	YC > CD > MM > T > KM = H		Tıp C: Yatıştırma > Hükmetme > Kütlelenme > Uzlaşma		Nutuk’tan Bir Kesit	İstenen son durumu erken ifade etmek yerine başarı için pratik ve güvenilir yolu, “her safhayı yeri geldikçe uygulamak” olarak tanımlamak	+	3	1	2	4	+	+	+
					Şeyh Said Ayaklanması	Ayaklanmaya karşı sadece askeri tedbirler uygulamak” yerine “ayaklanmaya karşı, askeri, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygulamak	+	4	2	3	1	+	+	+
					Hatay Meselesi	Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek” yerine “meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesaplamak	+	1	3	4	2	+	+	+

Bu bağlamda bilişsel haritalamada Atatürk'ün pragmatik niteliği veri olarak kabul edildi ve OKA'da baz alınan aynı üç dönemdeki söylemi üzerinde, pragmatik davranışı nasıl sergilediğine bakıldı. Bunun için de tüm bulgular karşılaştırıldı. Tablo 60, tüm araştırma boyunca yapılan üç analizin bulgularını karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Tabloda da görüleceği üzere, 1905-1922 dönemindeki söyleminde yer alan en merkezî altı kavram aşağıya çıkarılmıştır:

- * Şahsi geçim ve ikbalini düşünmek yerine orduya faydalı bir uzuv olmayı amaç edinmek,
- * Harekete geçmeden önce emir beklemek yerine sürekli muhakeme yapmak, azimkâr olmak ve karar vermek,
- * İlgisiz ve tali konularla vakit kaybetmek yerine meselenin hallinde çözüm odaklı olmak, boşa vakit harcamamak,
- * Bölgesel kurtuluş çarelerine bel bağlamak yerine milletin güvendiği kişilerden oluşan, bağımsız bir teşkilatı gerekli görmek,
- * Yunan taarruzları karşısında geri çekilerek, İtilaf Devletlerinin şartlarına tâbi olmak yerine her Yunan taarruzunu etkisiz bırakarak, yeni ordunun teşkili için zaman kazanmak,
- * Mevcut durumu kabul ederek, hasmın koşullarına uyum sağlamak yerine, istenen son durumu isabetle belirleyerek, hasmı belirlenen alanda hareket etmeye zorlamak.

Ardından, tüm metinler Kırık ve Morva'nın pragmatik davranış ölçütlerine göre incelendi. Atatürk'ün söyleminde, bahse konu tüm ölçütleri karşılayan ifadeler bulundu. Bunun yanında, tespit edilen pragmatizm kavramları stratejik pragmatizm ölçütlerine uyumuna göre 1 ile 4 arasında öncelik sırası verilerek sıralandı. Böylece her analiz biriminde stratejik pragmatizmin ölçütlerinin hangi öncelikte yer bulduğu tespit edildi (Fayda-Mahzur Analizi > Somut Başarı Kriteri > Sonuç Odaklılık > Deneyime Dayanma).

Gerçekten de bilişsel haritalama bulgularıyla, OKA tercihleri arasında (Tip C), hem içerik hem de sıralama bakımından uyum bulunmaktadır. Öte yandan karar süreçleri, deneyim ve eylemsel faydayı gözetmeleri bakımından İAG'ler (1905-1918,

T > H > CD > YC > MM > KM; 1919-1922, T > KM > MM > H > CD > YC) ile de uyum söz konusudur.

1905-1922 dönemine yönelik analiz, 1923-1938 dönemi için de uygulandı. Benzer sonuçlara ulaşıldı. Bu döneme ait en merkezî üç kavram aşağıya çıkarılmıştır:

- * İstenen son durumu erken ifade etmek yerine başarı için pratik ve güvenilir yolu, ‘her safhayı yeri geldikçe uygulamak’ olarak tanımlamak,
- * Ayaklanmaya karşı sadece askerî tedbirler uygulamak yerine ayaklanmaya karşı, askerî, hukuki ve siyasi tedbirleri içeren çok boyutlu bir mücadele stratejisi uygulamak,
- * Hamleleri yapmak ve hasmın tepkisini beklemek yerine meseleye yönelik her adımın muhtemel sonuçlarını hesaplamak.

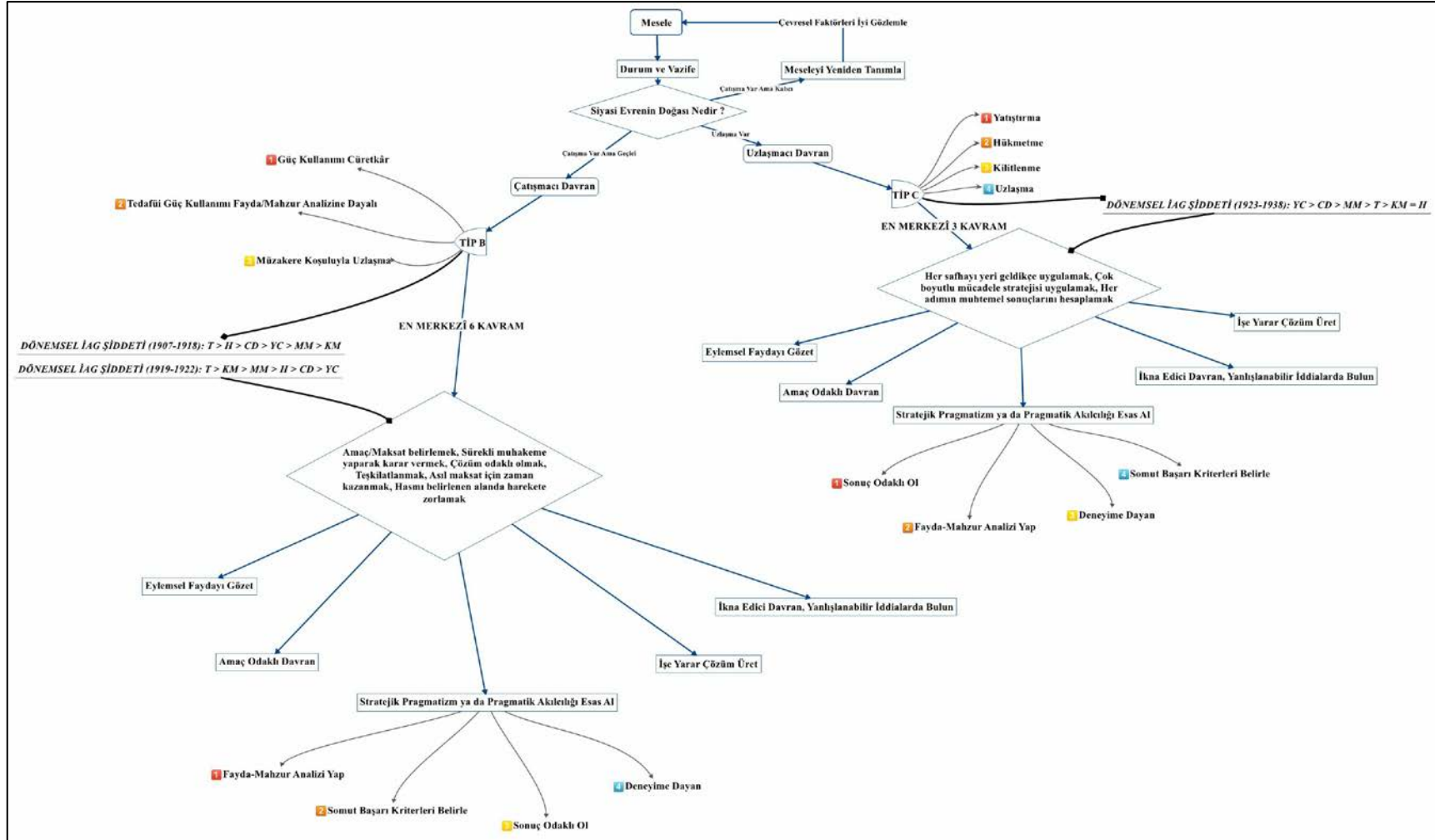
Ardından, bu döneme ait metinler de yine Kırık ve Morva’nın pragmatik davranış ölçütlerine göre incelenerek, stratejik pragmatizm ölçütlerine uyumuna göre sıralandı. Burada da bilişsel haritalama bulgularıyla, OKA bulguları ve İAG’ler arasında uyum bulunmaktadır. Önceki dönemle bu dönem arasındaki fark, daha önce de belirtilen İAG sıralamaları (YC > CD > MM > T > KM = H), OKA tipolojisi (Tip C) ve BH’nin stratejik pragmatizm ölçütlerinin öncelik sıralamasında (Sonuç Odaklılık > Fayda-Mahzur Analizi > Deneyime Dayanma > Somut Başarı Kriteri) oluşmuştur. Bütün bu analizlerin sonucunda Atatürk’ün Şekil 39’da gösterilen pragmatik karar verme modeli meydana getirilmiştir.

Buna göre Atatürk, bir meseleyle karşılaştığında, öncelikle durum ve vazifeyi inceleyerek, siyasi evrenin doğasına ilişkin bir kanaat edinir. Siyasi evrenin çatışmacı olduğuna ve bunun kalıcı olduğuna inanıyorsa meseleyi yeniden tanımlamaya odaklanır ve çevresel faktörleri gözlemlemeye koyulur. Çatışmanın geçici olduğuna inanıyorsa, güç kullanımında cüretkâr davranır. Yalnızca fayda-mahzur analizinin sonuçları dikte ediyorsa, savunmacı davranır. Ancak müzakere seçeneğini stratejik bir araç olarak elinde tutmaya devam eder. Taarruzi hareket her durumda ilk tercihtir. stratejik pragmatizm eylemlerinin sıralaması; “fayda-mahzur analizi, somut başarı kriterleri, sonuç odaklılık ve deneyime dayanma” şeklindedir.

Atatürk çatışma değil de uzlaşma olduğuna inanıyorsa, pragmatik eyleminin tercih sırası, yatıştırma, hükmetme, kilitlenme ve uzlaşma şeklindedir. Uzlaşmacı davranışında “yurtta sulh cihanda sulh” ilk gösterge olarak yer alır. Stratejik

pragmatizm eylemlerinin sıralaması; “sonuç odaklılık, fayda-mahzur analizi, deneyime dayanma ve somut başarı kriterleri” şeklindedir.

Böylece araştırmanın başında ortaya koyulan, Atatürk tarafından pragmatik bir ince ayar yapıldığı değerlendirilen Türk stratejik kültürüne ilişkin bir model oluşturma amacı, gerçekleştirilmiş oldu. Tüm bu araştırma bulgularına göre, binlerce yıllık sürekliliğe sahip Türk stratejik kültüründe, bir ince ayar niteliği taşıyan Atatürk’ün pragmatik eyleminin ruhu şu bileşik cümlede yer alıyor: “Maksadını doğru belirle, aşamalı çözüm üret ve süreç boyunca maksattan sapma!”

Şekil 39: İAG, OKA ve BH Bulgularına Göre Atatürk'ün Pragmatik Karar Verme Modeli

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“Şu ve bu tarzda siz birtakım kuş beyinli kimselere kendinizi beğendirmek hevesine düşmeyiniz, bunun hiçbir kıymeti ve ehemmiyeti yoktur. Siz içinde bulunduğunuz vaziyeti mütalâa ediniz. Ve evvelâ kabul ediniz ki, biraz feragat sahibi olmak lâzımdır. Eğer şunun bunun teveccühünden kuvvet almya tenezzül ederseniz, halinizi bilmem, fakat atınız çürük olur. Çünkü bizim henüz hakikatle hiç temasa gelmemiş vâsi muhitlerimiz vardır; bu muhitlerde henüz acemkârî hayalât ile meşbu olanlar çoktur. Büyüklük odur ki hiç kimseye iltifat etmiyeceksin, hiç kimseyi aldatmıyacaksın, memleket için hakikî mefkure neyse onu görecek, o hedefe yürüyeceksin, herkes senin aleyhinde bulunacaktır, herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır. İşte sen bunda mukavemetsiz olacaksın, önüne namütenahi manialar yağacaklardır, kendini büyük değil, küçük, zayıf, vasıtasız, hiç telâkki ederek, kimseden yardım gelmiyeceğine kani olarak bu maniaları aşacaksın. Ondan sonra sana büyüksün derlerse, bunu diyenlere de güleceksin.” (AKDİTYK ATAM, 2006a, 477).

1907’de Selanik’te Olimpos yolunda, Cemal Bey’e [daha sonra ünlü İttihat ve Terakki triumvirasının Cemal Paşa’sı] söylediği yukarıdaki sözlerden de anlaşılacağı üzere Atatürk; felsefenin derinliklerinde boğulmaktansa, ona vakıf olmayı ve fakat maksatlı ve sonuç odaklı bilimsel eylemi ön plana çıkarmayı esas alan bir liderdir. Bundan dolayı söyleminde felsefe kelimesini neredeyse hiç kullanmamışken, bilim ve medeniyet kelimelerini çok sık kullanmıştır. Hatta bunlara “nurlu” gibi bir vasıf dahi atfetmiştir. Atatürk’ün bu tercihinde, felsefeyle uğraşmanın, bir süre sonra onu dogmatik istikametlere yöneltebileceği endişesi var mıdır, bilinmez. Ancak Atatürk’ün doğrudan hayatın gerçeklerinden feyz aldığı ve hayal peşinde koştuktansa, gerçek sorunlara çözüm üretmeyi amaçladığı açıktır. Kim bilir, Atatürk belki de Marx’ın ünlü “filozoflar evreni tanımlamaya çalıştılar, oysa asıl mesele onu değiştirmektir” sözüne vakıftı.

Bundan dolayı Atatürk’ün doktrinleştirme konusundaki düşüncesi de zihin yapısına egemen olan pragmatik yönetime dair daha net ve kapsamlı bir fikir verir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu’dan nakledilen bir anekdota göre, Cumhuriyet modernleşmesinin bir ideolojiye, bir doktrine dayandırılması önerisine Atatürk’ün cevabı, “o zaman donar kalırız” şeklindedir. Bu yaklaşım esasen bir “doktrinsizlik doktrini” olarak pragmatizmin, Cumhuriyetin kurucu iradesindeki varlığının zımnen ilan edilmesidir. Öyleyse Cumhuriyet döneminin stratejik davranışının pragmatik eylem tarafından kültürlendiğini söylemek hatalı olmaz ki, bu ön kabul bu araştırmayı kuramsal olarak stratejik kültür alanına bağlamaktadır.

Nitekim yirminci yüzyılın son çeyreğinde gelişen, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler sorunlarının “yerel” ya da “kültürel” bağlamda ele alınması eğilimi, strateji çalışmalarında da kendisini göstermiştir. Stratejik kültür çalışmaları başlığı altında toplanabilecek olan bu eğilim; siyasi/askerî karar alıcı elitin güvenlik meselelerine ilişkin aldıkları kararlara odaklanır. Diğer bir deyişle stratejik kültür çalışmaları, güvenlik meseleleri karşısındaki davranışla, güç kullanma biçimiyle ve nihayet savaş tarzı ile ilgilenir. Stratejik kültür araştırmacısı açısından stratejik davranış salt karar verme düzeyini değil, daha çok davranışın niteliğini ifade eder. Bu bağlamda stratejik davranış güvenlik alanına, güç kullanmaya ve nihayet savaş tarzına ilişkin bir davranıştır. Ayrıca bu “kültürel” eğilim stratejik davranış salt rasyonel yöntemlerle çözümlemenin yetersiz olduğuna, davranışı derinlemesine bir analize tâbi tutmak gerektiğine dikkat çekmektedir. Derinlemesine analiz, stratejik davranıştaki taarruzilik ve savunmacılık diyalektiğine atıfta bulunmakta ve son dönem strateji literatüründe, araştırma projeleri, araçlar, teknikler ve nihayet yöntemler bu diyalektik etrafında gelişmektedir.

Yaygın akademik literatüre benzer biçimde, Türk stratejik kültüründeki taarruzi ve tedafüi eğilimlere de dikkat çeken yazarlar bulunmaktadır. Her ne kadar bu yazarların sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar az olsa da; bu sayı, bu araştırmanın problematiğine ilham vermiş olması bakımından değerlidir. Zira araştırma boyunca detaylı bir biçimde ele alındığı üzere, bu küçük ama değerli literatür, genel olarak Türk stratejik kültüründe Karlofça Antlaşması’ndan bu yana savunmacı bir stratejik kültürün geliştiğini tespit eder. Yine bu literatür Cumhuriyet’i kuran kadroların da savunmacı ve temkinli olduğunu iddia ederek, bu “baskın paradigmaya” karşılık özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra emperyal ve cüretkâr nitelikli bir “karşı paradigma” geliştiğini ve Cumhuriyet tarihi boyunca bu iki eğilimin çatıştığını iddia eder. Burada gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husus da Erken Cumhuriyet dönemine ilişkin tanımlamadır. Bu araştırma, Erken Cumhuriyet döneminin, Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından biçimlendirildiğini ve bu nedenle Atatürk’ün kişiliği ile bütünleştirilebileceğini; diğer bir deyişle Erken Cumhuriyet dönemi stratejik davranışının Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün davranışıyla aynı içeriğe sahip olduğunu varsaymaktadır. İşte bahse konu döneme atfedilen “temkinlilik” niteliği bu nedenle bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmuştur.

Erken Cumhuriyet döneminin “temkin” niteliğine yapılan söz konusu atıf, en başından itibaren bir şüphe uyandırmıştır. Kanaatimizce Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminin stratejik davranışı üzerinde bu kadar kesin bir ayırım yapılamaz. Zira bu dönem içinde, hem taarruzi/çatışmacı hem de savunmacı/temkinli davranışı sıklıkla bir arada görmek mümkündür. Bu durum, Türk stratejik kültürünü daha farklı bir anahtar kavram üzerinden açıklamak ihtiyacını doğurmuştur. Geride kalan bölümlerde detaylı olarak ortaya konulduğu üzere, bu araştırma Erken Cumhuriyet döneminde gelişen stratejik davranışın “pragmatizm” kavramı ile açıklanabileceğini iddia etmektedir. Zira Türk stratejik kültüründe bir süreklilik vardır ve bu kadim kültür içindeki dönemsel değişiklikler birer “pragmatik ince ayar” davranışlarıdır. Özellikle geçiş ve yeniden yapılanma dönemlerinde kendisini daha belirgin bir biçimde gösteren pragmatik ince ayar davranışının, Erken Cumhuriyet dönemindeki kimi zaman taarruzi/çatışmacı, kimi zaman da tedafüi/uzlaşmacı stratejik davranışı tanımlamak için daha uygun olduğu değerlendirilmektedir.

İşte bu iddia, bu araştırmanın temel hipotezi olarak ele alındı ve Atatürk’ün stratejik davranışı üç dönem halinde operasyonel kod analizine ve bilişsel haritalamaya tabi tutuldu. Böylece geçtiğimiz beş bölüm boyunca Türk stratejik kültüründeki süreklilik ve Erken Cumhuriyet dönemindeki pragmatik nitelikteki ince ayar davranışı ele alınmaya çalışıldı. En başta da değinildiği üzere, roller, fikirler ve inançlar davranışı etkiler. Stratejik kültür, roller, fikirler ve inançlardan etkilenen stratejik davranışı açıklamanın etkili bir yoludur ki bu niteliğiyle milletlerin davranışını ve bu davranışın kaynaklarını anlama konusunda faydalı bir mekanizmadır.

Tekrar vurgulamak gerekirse, Türk stratejik kültürünün herhangi bir dönemi ne tam olarak taarruzi, ne de tam olarak savunmacı sıfatıyla tanımlanabilir. Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Bölümler’de Erken Cumhuriyet dönemi üzerinden detaylı olarak ortaya konulduğu gibi, dönemsel olarak bahse konu dikotominin bir tarafı ağır basar. Bu nedenledir ki; sözgelimi Sultan II. Mahmud Dönemi, Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılması, âyânların yok edilmesi ve devlet yönetiminin merkezileştirilmesi gibi nedenlerle kimi yazarlarca çatışmacı olarak nitelendirilmiş, öte yandan önce Mora’nın sonra da Mısır’ın imparatorluktan kopuşu sırasında İngiltere, Fransa, Rusya ve Kavalalı ailesine karşı izlenen uzlaşmacı tutum nedeniyle de kimi yazarlarca tedafüi olarak nitelendirilmiştir. Benzer şekilde Sultan Abdülaziz Dönemi’ni Bulgar ve Girit ayaklanmalarındaki tutumu nedeniyle uzlaşmacı, dönemin

en büyük üçüncü donanmasının inşa edilmesi gibi askerî yatırımlar nedeniyle taarruzi olarak nitelendirmek de mümkün olabilir. Öte yandan İttihat ve Terakki Yönetimi dış politikada izlediği saldırgan tutumu nedeniyle taarruzi olarak mı, yoksa Birinci Dünya Savaşı öncesinde Düvel-i Muazzama arasında müttefik arayışı içine girdiği için tetafüi olarak mı nitelendirilmelidir? Dolayısıyla Türk tarihinin her dönemi için benzer kategorizasyonlara gidilebilir. Bu kategorizasyonların hangi tarafında yer alacağı, kişilerin akademik ya da siyasi tercihleriyle ilgili olmakla birlikte, zannımızca gerek taarruzilik, gerekse savunmacılık iddiasında bulunanlar, verili bir dönemdeki Türk stratejik karar alıcısının pragmatik davrandığı hususunda hemfikir olacaklardır.

Bu iki eğilim süreklilik arz eden ve Türk stratejik karar alıcılarını etkileyen bir “Türk stratejik kültürü” oluşturmaktadır. Dahası, Erken Cumhuriyet dönemi stratejik kültürüne ilişkin detaylı analiz, bu dönemin pragmatik olmakla kalmayıp, sonraki dönemler için biçimlendirici bir rol oynadığını da göstermektedir. Zira ulusal güvenlik meselelerine ilişkin taarruzilik ve savunmacılık tartışmasının son yıllarda, özellikle terörizmle mücadele alanında yeniden alevlendiğini gözlemek mümkündür. Cumhuriyet’in kurucu kadrolarının asker ağırlıklı olmasına karşılık, günümüz stratejik karar alıcılarının sivil ağırlıklı olması da stratejik kültürdeki temel eğilimleri değiştirmemektedir. Bu durum aynı zamanda Türk stratejik kültüründeki sürekliliğin de bir başka kanıtıdır.

Öte yandan liderin felsefi ve araçsal inançlarındaki bahse konu taarruzi/çatışmacı ve savunmacı/işbirlikçi tutumu ortaya koymaya yarayan yaygın yöntemlerden birisi de operasyonel kod analizidir. Bu araştırmada yapılan operasyonel kod analizinde Atatürk’ün stratejik davranışını tanımlayan göstergelerden yararlanıldı. Üçüncü Bölüm, bahse konu göstergelerin belirlenmesini ve pragmatik niteliklerini ortaya koyan bir içerik analizini içermektedir. Bu bölümde önce Atatürk’ün stratejik davranışını analize yardımcı olabilecek temel metinler tespit edildi. Ardından bu metinler içerik analizine tâbi tutuldu ve Atatürk’ün söyleminden, güvenlik meselelerine yaklaşımına ilişkin bazı kodlar tanımlandı. Ardından benzer özellikler gösteren ya da birbirinin kavramsal/kronolojik tamamlayıcısı olan kodlar altı düğüm altında gruplandırıldı. Bu düğümler de Atatürk’ün “pragmatik ince ayar göstergeleri” olarak adlandırıldı. Söz konusu altı gösterge, pragmatik özellikleri bakımından detaylı olarak ele alındı. “Taarruz Ruhu” , “Misak-ı Millî”, “Harbiyelilik”, “Kuvayi

Millîye”, “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ve “Coğrafi Deneyim” Atatürk’ün stratejik davranışına ilişkin pragmatik ince ayar göstergeleridir.

İnce ayar göstergelerinin ilki ve en belirleyicisi olan “Taarruz Ruhunun” ince ayar niteliği, Kırık ve Morva’ya atfen, Atatürk’ün stratejik düşüncesin bakımından belirleyici olan mümkün olanın felsefesi yaklaşımının tarihsel-kültürel zemindeki stratejik bir norm ve tutum olmasıyla ilişkilidir. Bu bağlamda Türk stratejik kültürünün tanımlanması için yararlanılan önemli bir gösterge olan taarruz ruhu, Batı kaynaklı ‘saldırı kültüründen’ de farklıdır. Atatürk’ün düşüncesine konu olan stratejik eylem muhafaza maksatlı bir taarruzdur. Bu muhafaza Erken Cumhuriyet döneminde kendisini henüz kapanmamış hesapların takipçisi olmak ve fırsatları kollamak şeklinde gösterir.

Kuvayi Millîye, Atatürk’ün stratejik düşüncesinde araçsal bir çözümdür; işgal probleminin genel çözümünün bir safhasıdır. Atatürk, Kuvayi Millîye’nin bu çözüm özelliğini, Nutuk’un hemen başında açıklar. Bu bağlamda Atatürk’ün Kuvayi Millîye’nin teşkilatlanmasına ilişkin kararının gelişim sürecini, askerî karar verme mantığı üzerinden Harbiyelilik ve Misak-ı Millî ile de ilişkilendirmek mümkündür. Kuvayi Millîye, çözüm veya safha olma vasfının yanında, Atatürk’ün gayri nizami harp düşüncesinin de vücut bulmuş halidir. Bu konudaki kültürlenmesi ise Harbiye yıllarına kadar uzanır.

Bu bağlamda Harbiyelilik kavramı da bir ince ayar göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Harbiyelilik dört tanımlayıcı faktörle açıklanabilir. Birinci faktör, Harbiyeliliğin subaylıkla ilgili olmasıdır. Atatürk, pragmatik stratejisinde subaya ayrı bir önem atfeder. İkinci faktör, subayın karar verme ve problem çözme yükümlülüğüyle ilgilidir. Bu bağlamda hem kendisi de bir subay olarak karar alır; hem de subayın karar verme yükümlülüğüne dikkat çeker. Atatürk’e göre subayın birinci görevi, vezaif-i mühimmeyi yerine getirmek için problem çözmek ve bunun için de karar vermektir. Üçüncü faktör, Harbiyeliliğin teşkilatlanma, eğitim ve sevk ve idareyle ilgili olmasıdır. Atatürk’ün pragmatik stratejisinde alınan kararın uygulamaya geçirilmesinde ilk adım, teşkilatlanmadır. Dördüncü ve son faktör Atatürk’ün cüretkâr davranışının özünde Harbiyeliliğin olmasıdır.

Misak-ı Millî, Türk stratejik kültüründeki iki kavramla yakından ilişkilidir. Bunlardan birisi stratejik etki sahasıdır. Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti için stratejik etki sahasını yeniden ve gerçekçi bir biçimde belirlemiştir. İkinci kavram ise stratejik

hareket sığasıdır. Atatürk buna, uzaktan karşılama kavramıyla katkı sağlamıştır. Düşmanı ordugâhta beklemek yerine, onu uzaktan karşılamayı öğütleyen Atatürk’e göre, uzaktan karşılama Misak-ı Millî’nin sınırlarının korunması bakımından anlamlıdır. Misak-ı Millî’nin ince ayar niteliği “devletin bekası” kavramını da besler. Nitekim Misak-ı Millî metninde yer alan “ayrılmaz/bölünmez bütünlük” ve “muhafaza” kavramları devletin bekasını temsil edebilecek önemli kodlardır. Misak-ı Millî’de ifade edilen özgürlük ve bağımsızlık kavramını kadim bir miras olarak kabul eden Atatürk’e göre onur, saygınlık ve namus da ancak özgürlük ve bağımsızlıkla mümkün olabilir. Bu bağlamda Misak-ı Millî’nin pragmatik amaçlılık ile de ilişkisi vardır. Yurtta Sulh, Cihanda Sulh düsturunda olduğu gibi, Misak-ı Millî de Atatürk’ün söyleminde bir amaç olarak ifade edilmektedir. Böylece savaş ve askerî harekât, daha ulvi bir amaç için araçsallaştırılmaktadır. Misak-ı Millî coğrafi deneyimle ilişkilidir, hatta onun tarafından biçimlendirilmiştir. Zira Atatürk 1905’ten 1938’e kadar pek çok kez Misak-ı Millî’nin fiziki sınırlarını hem içeriden hem de dışarıdan gözlemleyebilecek şekilde çeşitli coğrafi bölgelerde görev yapmıştır. Bununla ilişkili olarak, Hatay örneğinde olduğu gibi, sınırların dışında kalan yerleri yeniden kazanabilmek için Misak-ı Millî bahsini sıcak tutmuştur. Bu tercih, stratejik safhalandırmayla yakından ilişkindir. Misak-ı Millî alanında bulunup da, bir şekilde dışarıda kalan bölgelerde hak iddiasını sürdürebilmek maksadıyla, “yerinde kal” prensibine benzer şekilde, kültürel hak alanları oluşturma yoluna gittiği görülür. Hatay meselesi ve Caber Kalesi bakımından fiziki bütünlük sağlanabilmişse de; Musul, Batum, Batı Trakya ve Kıbrıs bakımından, kazanımlar adı geçen bölgelerde kalan Türkler için kimlik ve statülerinin kabulü, hukuki ve kültürel haklar ile sınırlı kalmıştır.

Yurtta Sulh, Cihanda Sulh Atatürk’ün pragmatik ince ayar göstergeleri arasında, beş pragmatik davranış ölçütünü karşılama kuvveti bakımından önemli bir yere sahiptir. Atatürk bu sözü ilk kez kullandığı Cumhuriyet Halk Partisi seçim beyannamesinde; yurtta sulh, cihanda sulh “için” çalıştığını ifade etmekle, bunu bir amaç cümlesi haline getirmiştir. Diğer bir deyişle yurtta sulh, cihanda sulh iç ve dış meselelerin çözümü için istenen son durum olarak ifade edilmektedir. Bu tanımlama, müstakbel siyasi/askerî karar alıcılara yurtta sulh, cihanda sulh durumuna ulaşabilmek için; taarruzi ya da savunmacı; saldırgan ya da işbirlikçi; kuvvet kullanmayı ya da tehdidini içeren ya da içermeyen bazı görevleri ifa etme yükümlülüğü getirmektedir.

Görevlerin niteliğinden ziyade istenen son durumun gerçekleşmesi ya da maksadın hasıl olması önemlidir. Dolayısıyla yurttan sulh, cihanda sulh cüretkâr ya da savunmacı bir kavram değil, bu eğilimlerin her ikisini de gerektiği yer ve zamanda gerektiği kadar kullanmayı öngören bir ince ayar kavramı olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda Yurttan Sulh, Cihanda Sulh kavramını belki de en özlü bir biçimde *hazır ol cenge, ister isen sulh-ü salâh* sözü açıklamaktadır. Öte yandan yurttan sulh, cihanda sulh düsturunun en önemli dayanaklarından birisi de iç ve dış güvenlik meselelerinin müşterek değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme çok taraflılık ve caydırıcılıkla ilişkilendirilebilir. Ancak, yaygın kabulün aksine Atatürk'te çok taraflılık pasif ya da reaksiyonel değil, aktif ve aksiyoneldir ki, pragmatizm bu noktada da açıklayıcı bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, çok taraflılık ve caydırıcılık, aralarındaki tamamlayıcı ve destekleyici ilişki nedeniyle, yurttan sulh cihanda sulh düsturunun pragmatik niteliğini ortaya koymaktadırlar.

Yurttan sulh, cihanda sulh kavramı zıddına karşılık gelen savaş olgusu da Atatürk'ün stratejik düşüncesinde farklı bir şekilde tanımlanmaktadır. Atatürk'ün pragmatik düşüncesinde savaş, ister içeride, isterse dışarıda olsun, daha yüksek bir amaca [bu örnekte barışa] ulaşmada kullanılan araçtır. Buradan hareketle Atatürk'ün söyleminde barışın amaç ve araç olarak iki pragmatik niteliği ortaya çıkmaktadır. Birinci durumda barış, meselelerin çözümünde kullanılan bir yol ya da yöntem değil, meselelerin çözülmesi sonucunda ulaşılmaması istenen son durumdur, maksattır, amaçtır. Yurttan ve dünyada barışa ulaşmak için uzlaşmacı da davranılabileceği gibi, gerektiğinde kuvvet de kullanılabilir ya da kuvvet kullanma tehdidinde de bulunulabilir. İkinci durumda barış daha ulvi bir gayeye, milletin refahı ve saadetine ulaşmada kullanılan bir araçtır.

Son olarak coğrafi deneyim, Atatürk'ün davranışındaki pragmatik niteliği pekiştirici bir etki yaratmaktadır. Daha açık bir ifadeyle coğrafi deneyim, Atatürk'ün saha deneyiminin makro çevresel analiz düzeylerinden coğrafya bağlamında ifade edilmiş biçimindedir.

Yukarıda sayılan altı gösterge, Atatürk'ün davranışındaki çatışmacı ve uzlaşmacı eğilimleri yansıtan, dinamik ve pragmatik bir içerik oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmanın bulgularına göre, Cumhuriyetçi stratejik tutum, Müfti'nin iddia ettiği gibi haddimizi bilmekten kaynaklı temkinlilikten değil; stratejik pragmatizmin yansıması olarak kuvvet, zaman ve mekan bakımından safhalı bir stratejik eylem

tarafından şekillenmiştir. Atatürk'ün ve dolayısıyla da Cumhuriyet'in stratejik aklı, mümkün olanı gerçekleştirirken tarihsel-kültürel bağlamın öngördüğü devamlılık içinde ince ayar ana stratejik tutum olarak benimsemektedir.

Atatürk'ün ince ayar davranışının düğüm ve kodlarının, yorumlayıcı içerik analiziyle tespit edildiği Üçüncü Bölüm, söz konusu davranışın düğüm ve kodlarını ortaya koymuştur. Ancak içerik analizi bulgularının yanında, Atatürk'ün niyetini veya metinlerdeki mesajların, bu mesajları alan kişilerde oluşturduğu etkiyi açığa çıkarmak, diğer bir deyişle içerik analizini derinleştirmek maksadıyla; Dördüncü Bölüm'de operasyonel kod analizi yapılmıştır.

Bu bağlamda Dördüncü Bölüm, Atatürk'ün stratejik davranışının ne olduğunu ortaya koyarken, bu araştırmanın Mufti'ye yönelik indirgemecilik eleştirisini de test etmiştir. Bu nedenle altı pragmatik ince ayar göstergesine göre seçilen 99 metin, çatışmacı/uzlaşmacı eğilimlerin bir arada bulunduğu dönemseller değişimleri ortaya koyabilmek ve bu şekilde davranışın pragmatik ince ayar niteliğini gösterebilmek maksadıyla operasyonel kod analizine tâbi tutuldu. Analizin geçerliliği, bu alanda kullanılan iki karşılaştırma yönteminden birini tercih ederek arttırılabilirdi. Birinci seçenek, Atatürk'ün operasyonel kodlarını başka bir liderin operasyonel kodlarıyla kıyaslamak olabilirdi. Bu yöntem ilgi çekici olmakla birlikte, bu araştırmada ele alınan vaka bakımından tam olarak tatmin edici sonuçlar sunmayabilirdi. Yine de bu seçenek tamamen göz ardı edilmedi. Atatürk'ün operasyonel kodları bir veya birkaç liderin davranışıyla değil, “norm grup” olarak adlandırılan bir liderler grubunun verileriyle kıyaslandı.

İkinci seçenek, Atatürk'ün davranışındaki değişim ve gelişimi tarihsel süreçte ele alarak, onu yine kendi hayatının başka bir döneminde veya başka bir rolündeki davranışı ile kıyaslamaktır. Bu yöntem gerek Atatürk'ün stratejik davranışındaki sürekliliği ve değişimi ortaya koymak, gerekse değişim üzerinden stratejik davranışındaki pragmatik niteliği tespit edebilmek bakımından öncekine kıyasla daha kapsayıcı ve daha etkilidir. Böylece her iki seçeneği de içine alan karma bir operasyonel kod analizi ortaya çıktı. Bu karma analiz, Atatürk'ün davranışını İmparatorluk Dönemi, Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak adlandırılan üç dönemde ele almaktadır. Her bir dönemin operasyonel kod analizinde önce Atatürk'ün seçili dört metnindeki kodları belirlenmekte, ardından da kaynak seçim yanlılığını ortadan kaldırmak ve yakınsak geçerliliği arttırmak için Atatürk'ün

operasyonel kodları norm grup verileriyle kıyaslanmaktadır. Dördüncü Bölüm’de elde edilen bulgular Atatürk’ü Crichlow’un Pragmatistler arasına yerleştirmektedir.

Beşinci Bölüm’de Mufti’ye yönelik ikinci eleştiri, diğer bir deyişle Mufti’nin nedensellik faktörünü gözden kaçırdığı iddiası, Atatürk’ün pragmatik bilişsel haritası çizilerek test edildi. Böylece Beşinci Bölüm’de, Üçüncü ve Dördüncü Bölümler’den elde edilen bulgulardan yararlanılarak Atatürk’ün davranışına dair bir bilişsel harita modeli oluşturuldu. Diğer bir deyişle Dördüncü Bölüm’de elde edilen bulgular Atatürk’ün ne düşündüğünü ortaya koyarken, bu bulgulardan yola çıkılarak hazırlanan Beşinci Bölüm’de, Atatürk’ün nasıl düşündüğü ve davrandığı bilişsel haritalamayla ortaya konuldu. Oluşturulan modelin, açık bir şekilde Atatürk’ün davranışının pragmatik niteliğini ortaya koyduğu değerlendirilmektedir.

Bu noktada Türk stratejik kültüründeki süreklilikten de bahsetmekte yarar vardır. Her ne kadar bu araştırmanın analizlerinin dışında tutulmuş olsa da, İkinci Bölüm ve Üçüncü Bölüm’de ortaya konulan “fütuhât”, “geleneksellik”, “sosyal hareketlilik veya meritokrasi”, “çok taraflılık”, “devlet-i ebed müddet ya da adalet dairesi”, “pragmatik eklektisizm ya da Osmanlı-Türk sentezciliği”, “stratejik hareket sığınağı veya uzaktan karşılama” ve “stratejik çekilme ve karşı taarruz” kavramları Atatürk’ün ince ayar davranışının analizinde birer süreklilik işareti olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda;

- * Fütuhât, Taarruz Ruhu ile,
- * Geleneksellik; Misak-ı Millî ile,
- * Sosyal hareketlilik veya meritokrasi; Harbiyelilik ile,
- * Çok taraflılık, Yurtta Sulh, Cihanda Sulh ile,
- * Devlet-i Ebed Müddet ya da Adalet Dairesi; Taarruz Ruhu, Misak-ı Millî ile,
- * Pragmatik eklektisizm ya da Osmanlı-Türk sentezciliği; Kuvayi Millîye ile,
- * Stratejik hareket sığınağı veya uzaktan karşılama; Misak-ı Millî ve Coğrafi Deneyim ile,
- * Stratejik Çekilme ve Karşı Taarruz; Kuvayi Millîye ve Coğrafi Deneyim ile ilişkilendirilmiştir. Sınırlılıklar bahsindeki ayrı bir araştırma önerisini bu noktada tekrarlamakta yarar görülmektedir.

Stratejik kültür üzerine çalışmalar İkinci Dünya Savaşı sonrasında kayda değer gelişmeler kaydetmiş olmasına karşın, Türk Stratejik Kültürü üzerine çalışmalar oldukça yakın tarihli ve gerçekten sınırlı sayıdadır. Bu çalışmalardaki ortak özellik Cumhuriyet dönemi Türk Stratejik Kültürünü genel eğilimlerin bir yansıması olarak taarruz/savunma ya da cüret/temkin ikilemi temelinde ele alıyor olmalarıdır. Bu yaklaşıma dayanan ve bir tarafta konumlanan analizler, stratejik kültürü herhangi bir dönem içinde statik ve dogmatik olarak çerçevelemeleri sonucu, sınırlı bir açıklayıcılığa sahiptirler. Bu bağlamda denilebilir ki, Türk Stratejik Kültürü'nde pragmatik sürekliliğin iki boyutu vardır. Birincisi, pragmatik davranış her biçimlendirici dönemde ve her biçimlendirici liderde görülür. İkincisi, bahse konu ince ayarlar da pragmatik saiklerle yapılır. Yani Türk Stratejik Kültürü'nde pragmatizm sürekli ve friksiyonel niteliklerini bünyesinde bir arada bulundurur.

Atatürk ile somutlaşan Türkiye Cumhuriyeti stratejik kültürünü, yine kendisince kullanılan pragmatik ince ayar ile kavramsallaştırmak, bu araştırmanın bilinçli bir tercihidir. Zira Atatürk'ün de pek çok kez vurguladığı üzere, Türk Stratejik Kültürü kendine yönelik saldırıları bertaraf etmek ve Misak-ı Milli'yi elde etmek maksadıyla taarruzi olmayı esas alır. Bu niteliğiyle dönemin Batılı devletlerinin güttüğü saldırgan ve yayılmacı eğilimler üzerinden tanımlanan “saldırı kültü” ile ilişkilendirilemez. Diğer taraftan pasifist Konfüçyen ve saldırgan Reelpolitik eğilimleri bünyesinde barındıran Çin “savunma kültü” ile de farklıdır. Zira Çin savunma kültürünün bünyesindeki her iki eğilim birbirini bütünleyen pragmatik birer ince ayar davranışı değil, birbiriyle çatışan iki eğilimdir. Diğer bir deyişle, savunma ve saldırı yerine göre uygulanan pragmatik stratejinin öğeleri değil, Uzak Doğu kültürüne atfen “ying ve yangtır”; en özlü tabiriyle Çin savunma kültü bir dikotomidir.

Atatürk'ün stratejik davranışı Türk stratejik kültüründe var olan yerleşik eğilimlerden beslenmiştir. Ancak durum bununla sınırlı değildir. Atatürk, bu kültürden beslenmesinin yanında, bu kültüre katkıda bulunarak, beslemiştir de. Bu araştırma, Atatürk'ün yaptığı katkıyı ince ayar olarak tanımlamıştır. İkinci Bölüm'den hatırlanacağı üzere Longhurst'e göre stratejik kültür; altta yatan temel unsurlar, gözlenebilir düzenleyici uygulamalar ve güvenlik siyasasının bakış açısı adında üç bileşen içerir. Longhurst'ün bu tasnifi, kültürün kendini geliştirme niteliğine yönelik bir vurgu içerir. Bu araştırma bakımından Türk stratejik kültürü de Atatürk'ün ince ayar davranışı ile dönüşerek gelişmiştir. Bu gelişim kadim Türk stratejik kültürünün

değişmeyen, yani altta yatan temel unsurlarına dayanmış ve onlardan beslenmiş; Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Bölümler’de detaylı bir şekilde ortaya konulduğu gibi, pragmatik nitelikli gözlenebilir düzenleyici uygulamalarla ve Atatürk tarafından şekillendirilen güvenlik siyasasının bakış açısı ile ince ayara uğramıştır.

Atatürk’ün pragmatik ince ayar davranışı, bu araştırmada altı temel başlıkta toplanan ince ayar göstergelerini üretti. Göstergeler onu Pragmatistler kategorisi içine yerleştirdi. Nihayet, bulgular Atatürk’ün pragmatik niteliğini pragmatik akılcılık ya da stratejik pragmatizmle uygulamaya soktuğunu ortaya koydu. Beşinci Bölüm’ün sonunda çizilen model, üç aşamalı analizin inşa edilmiş hasılasıdır.

Bu araştırmanın, Türk stratejik kültürü ve bu kültürdeki pragmatik ince ayar davranışları üzerinde farklı çalışmalara ilham verebileceği değerlendirilmektedir. Örneğin, Batılı alanyazında; “kurucu atalar” olarak adlandırılan ve devletlerin kuruluş dönemlerine liderlik eden tarihi şahsiyetlerin, diğer dönemlerdeki liderlere kıyasla çok daha geniş görüşlü ve pragmatik oldukları ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla bir kurucu ata olarak Atatürk’ün pragmatik niteliği başka bir araştırmada bilimsel olarak ele alınabilir.

Yine bu araştırmada ele alınmayan stratejik kültürün mikro düzey analizi de yeni akademik çalışmalar üretme potansiyeline sahiptir. Sözgelimi, mikro düzeyin sivil-asker ilişkileri boyutuyla ilgili araştırma ihtiyacı kendisini göstermektedir.

Bu araştırmada stratejik kültür bakımından Atatürk’ün karar alma davranışına ve bahse konu davranışın pragmatik niteliğine odaklanıldı. Alışlageldiği şekilde Atatürk’e hamasi övgüler dizmek ya da “onun da eleştirilebileceği” kisvesi altında Atatürk’ü olumsuzlamak yerine; bir siyasi/askerî karar alıcı olarak Atatürk’ün düşünme ve karar verme biçimiyle davranışını modelleyerek, müstakbel karar alıcılar için “işe yarar” bir öneri sunulmaya çalışıldı. Araştırma Atatürk’ün pragmatik davranışını ve bunun niteliğini ortaya koymaktadır. Yine de Atatürk’ün karar verme davranışının Cumhuriyet dönemi stratejik karar verme süreçlerine etkilerini ölçebilecek ampirik çalışmaların; bir yandan Türk stratejik kültüründeki sürekliliğe katkı sağlarken, diğer yandan bu araştırmanın bulgularının geçerlilik ve güvenilirliğini arttıracabilecekleri de değerlendirilmektedir.

Sözün sonuna gelindiği bu anda; tüm araştırma boyunca bahsedilen bulguların ve önerilerin yanında; bu araştırmanın başat bulgusu olan “Türk stratejik kültüründeki pragmatik eylem” için iki ana risk sezilenmektedir. İlk olarak pragmatizm fırsatçılığı gizleyebilir. Kişisel çıkara hizmet eden tüm oportünist başarılar, pragmatik davranma gerekçesine sığınabilir. İkinci olarak pragmatizm cahilliğe kılıf olabilir. Eğrisi doğrusuna denk gelip, tesadüfen kazanılan başarılar değerli görülebilir. Dikkat edilirse her iki riskin de nedensel dayanağı pragmatizm iken, ortak meşrulaşma noktası da başarıdır. Tüm bu sinsiliği ve cehaleti, “maksat hasıl olmuşsa neyi eleştiriyorsunuz?” sorusu örtbas edebilir. Bu noktada “başarı” kavramı bir çıkmaz gibi görünse de, aynı zamanda riski ortadan kaldırmak için de yine kavramın kendisi dayanak olabilir. Zira pragmatizmin amaçlılık ilkesi gereğince, başarı istikrarlı olmadığı sürece değerli olmayacaktır. Diğer bir deyişle pragmatizm tesadüfi kazanımlarla uğraşmaz, onun için muteber olan istikrarlı başarıdır. Bu tür bir başarı ise sağlam bir bilişsel kapasite ve entelektüel birikim ister. Tıpkı Atatürk’te olduğu gibi.

KAYNAKÇA

- Ackermann, Fran, Colin Eden, Steve Cropper. 1992. Getting started with cognitive mapping. **7th Young OR Conference tutorial paper, April 1992**. Banxia Software Ltd. www.banxia.com [05.10.2017].
- Akcan, Erol. Colmar Von Der Goltz Paşa'nın Osmanlı Ordusu ve Asker-Sivil Aydınlar Üzerindeki Etkisi. 2013. **Tarihi ve Kültürel Yönleriyle II. Türk-Alman İlişkileri Uluslararası Sempozyumu, 14-17 Kasım 2013**. Würzburg, Almanya: Julius-Maximilians-Universität.
- Aksu, Fuat. 2017. **Türk Dış Politikasında Karar verme ve Kriz Yönetimi Süreç Analizi**. E-Kitap, ISBN: 978-605-82965-0-3. www.tdpkrizleri.org. [11.06.2017].
- _____. [19.03.2017]. Kriz Yönetimi Sözlüğü. <http://www.tdpkrizleri.org/index.php/crisis-analyses/dictionary-for-crisis-management>.
- Alakom, Rohat. 2011. **Hoybun Örgütü ve Ağrı Ayaklanması**. Genişletilmiş İkinci Baskı. İstanbul: Avesta Yayınları.
- Altunışık, Meliha Benli. Spring 2007. Turkey's Security Culture and Policy towards Iraq. **Perceptions**. c. 12: 69-88.
- Ambrosini, Véronique and Cliff Bowman. 2002. Mapping Successful Organizational Routines. **Mapping Strategic Knowledge**. ed. Anne Sigismund Huff. Somerset, NJ, USA: Wiley Publications: 19-45.
- Ankara Kulübü. [1 Temmuz 2009]. Abidinpaşa Köşkünün Zabıt Namzetleri Talimhahı Olarak Açılışının Yıldönümü Konuşması. http://www.ankarakulubu.org.tr/pg_207_1-temmuz-2009-abidinpaşa-koskunun-zabit-namzetleri-talimhah-olarak-acilisinin-yildonumu-konusmasi.
- Arıburnu, Kemal. 2010. **Atatürk Anektotlar-Anılar**. 5. bs. Ankara: İnkılap Yayınevi.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi (AKDTYK ATAM). **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III (Açıklamalı Dizin İle)**. 2006a. Ankara.
- _____. **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV (Açıklamalı Dizin İle)**. 2006b. Ankara.
- Atatürk, Mustafa Kemal. 2002. **Atatürk'ün Bütün Eserleri. 9. Cilt (1920)**. İstanbul: Kaynak Yayınları.

- _____. 2005a. **Nutuk**. yay. haz. Zeynep Korkmaz. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi (AKDITYK ATAM) Yayınları.
- _____. 2005b. **The Great Speech**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- _____. 2008. **Takımın Muharebe Eğitimi**. 2. bs. ATASE ve Dent.Bşk. Ziya Güler. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2009a. **Bölüğün Muharebe Eğitimi**. 2. bs. ATASE ve Dent.Bşk. Abidin Ünal. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2009b. **Cumalı Ordugâhı, Süvari: Bölük, Alay, Tugay Eğitim ve Tatbikatları, Yedi Adet Kroki**. 2. bs. yay.krl. Abdullah Atay, İskender Özbay, Hülya Toker, Gökçen Tokeşer. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2010. **Zabit ve Kumandan ile Hasb-ı Hâl**. yay.krl. Abdullah Atay, İskender Özbay, Hülya Toker, Gökçen Tokeşer. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2011a. **Taktik Meselesinin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına İlişkin Öğütler**. 3. bs. ATASE Bşk. Abdullah Atay. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2011b. **Taktik Tatbikat Gezisi 1**. 2. bs. ATASE Bşk. Abdullah Atay. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2011c. **Anafartalar Muharebeleri'ne Ait Tarihçe**. yay.krl. Abdullah Atay, Sertif Demir, Yusuf Serdar Demirtaş. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- _____. 2011ç. **Arıburnu Muharebeleri Raporu**. yay.krl. Abdullah Atay, Sertif Demir, Yusuf Serdar Demirtaş. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Atay, Falih Rıfıkı. 1969. **Atatürkçülük Nedir?** 2. bs. İstanbul: Ak Yayınları.
- _____. 2004. **Çankaya**. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- _____. 2009. **Babanız Atatürk**. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Axelrod, Robert. 1976a. The Cognitive Mapping Approach to Decision Making. **Structure of Decision: Cognitive Maps of Political Elites**. ed. Robert Axelrod. New Jersey, USA: Princeton University Press: 3-17.
- _____. 1976b. Decision for Neoimperialism: The Deliberations of the British Eastern Committee in 1918. **Structure of Decision: Cognitive Maps of Political Elites**. ed. Robert Axelrod. New Jersey, USA: Princeton University Press: 77-95.

- Aydemir, Şevket Süreyya. 1986. **Tek Adam**. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Bagby, Laurie M. Johnson. Winter 1994. The Use and Abuse of Thucydides in International Relations. **International Organization**. c. 48 (1): 131-153.
- Bakshi, G. D. 2002. **The Indian Art of War: The Mahabharata Paradigm (Quest for an Indian Strategic Culture)**. Delhi, India: Sharada.
- Basrur, Rajesh M. 2001. Nuclear Weapons and Indian Strategic Culture. **Journal of Peace Research**. c. 38: 183-185.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi Müdürlüğü. 1982. **Atatürk ile İlgili Arşiv Belgeleri**. Ankara: BOA Yayını. Belge No.9/A: 106.
- Baxter, William P. 1986. **The Soviet Way of Warfare**. London, UK: Brassey's.
- Berkes, Niyazi. 2011. **Türkiye'de Çağdaşlaşma**. 16. bs. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Black, Jeremy. 2004a. **Rethinking Military History**. London, UK: Routledge Taylor&Francis Group.
- _____. 2004b. Determinisms and Other Issues. **Journal of Military History**, c. 68: 1217-1232.
- Blaut, James M. September 1980. A radical critique of cultural geography. **Antipode**. 12 (2): 25-29.
- Booth, Ken. 1979. **Strategy and Ethnocentrism**. New York, NY, USA: Holmes & Meier.
- Borak, Sadi. 1980. **Öyküleriyle Atatürk'ün Özel Mektupları**. İstanbul: Erdini Yayınevi.
- Bozeman, Adda B. 1960. **Politics and Culture in International History** Princeton, USA: Princeton University Press.
- _____. Spring 1976. War and the Clash of Ideas. **Orbis**. c. 20 (1): 61-102.
- Bozok, Salih. 1985. **Hep Atatürk'ün Yanında**. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Böke, Kaan. 2009. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Brightman, Jenny. 2003. Mapping methods for qualitative data structuring (QDS). **Strategies in Qualitative Research: Methodological issues and practices using QSR NVivo and NUD*IST conference, 8-9 May 2003**. London, UK: Institute of Education.
- Burgess, Jacquelin A., John R. Gold. 1985. **Geography, The Media and Popular Culture**. London, UK: Croom Helm.

- Buzan, Tony, Barry Buzan. 2003. **The Mind Map Book**. Latest edition. London, UK: BBC Books.
- Cebesoy, Ali Fuat. 1989. **Misak-ı Millî**. yay.haz. Faruk Sükan, Cemal Kutay. İstanbul: Acar Matbaacılık.
- _____. 2008. **Sınıf Arkadaşım Atatürk, Okul ve Genç Subaylık Anıları**. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Chapman, Bruce. 2003. Rational Choice and Categorical Reason. **University of Pennsylvania Review**. c. 151: 1169-1210.
- Conklin, Jeff. 2003. **Dialog Mapping: An Approach to Wicked Problems**. Napa, CA, USA: Cognexus Institute.
- Cosgrove, Denis, Peter Jackson. 1987. New directions in cultural geography. **Area**. c. 19 (2): 95-101.
- Cosmo, Nicola Di. 2004. **Ancient China and Its Enemies**. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Crichlow, Scott. 1998. Idealism or Pragmatism? An Operational Code Analysis of Yitzhak Rabin and Shimon Peres. **Political Psychology**. c. 19 (4): 683-706.
- _____. 2006. The Eyes of Kesteven: How The Worldviews of Margaret Thatcher and Her Cabinet Influenced British Foreign Policy. **Beliefs and Leadership in World Politics**. ed. Stephen G. Walker, and Mark Schafer. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan: 77-99.
- Danchev, Alex. 1999. Liddell Hart and the Indirect Approach. **Journal of Military History**. c. 63: 313-337.
- Dennis E. Showalter. 2000. From Deterrent to Doomsday Machine: The German Way of War. 1871-1914. **The Journal of Military History**. c. 64: 679-710.
- Deringil, Selim. 1999. **The Well-Protected Domains: Ideology and the Legitimation of Power in the Ottoman Empire, 1876-1909**. London, UK: I.B. Tauris.
- _____. 2002. **İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Devlet Arşivleri Katalog Arama Sayfası. [14.12.2018]. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Arama/Arama.aspx>
- Duffield, John S. 1999. Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism. **International Organization**. c. 53: 765-803.
- Eberhard, Wolfram. 1947. **Çin Tarihi**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Eden, Colin, David Sims. 1979. Subjectivity and organizational politics in policy analysis. **Policy and Politics**. c. 7: 145-163.

- Eden, Colin, Fran Ackermann. 1998. **Making Strategy: The Journey of Strategic Management**. London, UK: Sage Publications.
- Eden, Colin. 1992. On the nature of cognitive maps. **Journal of Management Studies**, c. 29 (3): 261-265.
- Eduard Jordaan. 2000. The South African Way of War: Operational Strategy and the SANDEF. **South Africa at War in the 20th Century Conference**. September 4-6, 2000. Saldanha, South Africa: University of Stellenbosch, Faculty of Military Science.
- Engels, Friedrich. 1962. Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft. **Karl Marx/Friedrich Engels-Werke**, Band 20, c. 196/21, Berlin, DDR: (Karl) Dietz Verlag: 36-238.
- Erdağ, Ramazan, Tuncay Kardaş. 2009. Türk Dış Politikası ve Stratejik Kültür. **Türk Dış Politikası Yıllığı 2012**. ed. Burhanettin Duran, Kemal İnât ve Ufuk Ulutaş. Ankara: SETA Yayınları: 66-90.
- Erdağ, Ramazan. 2011. Türkiye'nin Stratejik Kültürü ve Yeni Dış Politikası: Süreçler, Aktörler ve Eylemler. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erickson, Edward J. 2013. **Mustafa Kemal Atatürk: Leadership, Strategy, Conflict**. Oxford, UK: Osprey Publishing.
- Erişen, Cengiz, Barış Kesgin, Ertan Efeğil. 2013. **Dış Politika Analizi**. ed. Murat Erdoğan. No. 2947. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Erkal, Şükrü. 2002. **Birinci Dünya Harbi'nde Türk Harbi. V. Cilt: Çanakkale Cephesi Harekatı, 1'inci, 2'nci ve 3'üncü Kitapların Özetlenmiş Hali (Haziran 1914-9 Ocak 1916)**. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Eroğlu, Hamza. 2008. **Atatürk, Hayatı ve Üstün Kişiliği**. İstanbul: Savaş Yayınları.
- Farrar, Jr., L.L. 1972. The Short War Illusion: The Syndrome of German Strategy, August-December 1914. **Militaergeschichtliche Mitteilungen**. c. 2: 39-52.
- Feng, Huiyun. October-December 2005. The Operational Code of Mao Zedong: Defensive or Offensive Realist. **Security Studies**. c. 14 (4): 637-662.
- _____. 2006. Crisis Deferred: An Operational Code Analysis Of Chinese Leaders Across The Strait. **Beliefs and Leadership in World Politics**. ed. Stephen G. Walker, and Mark Schafer. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan: 151-170.
- Freedman, Lawrence. 1995. Alliance and the British Way in Warfare. **Review of International Studies**, c. 21: 145-158.
- French, David. 1990. **The British Way in Warfare, 1688-2000**. London, UK: Unwin Hyman.

- Gawrych, George W. 2013. **The Young Atatürk: From Ottoman Soldier to Statesmen of Turkey**. New York, NY, USA: I.B.Tauris.
- George, Alexander L. 1969. The 'Operational Code': A Neglected Approach to the Study of Political Leaders and Decision-Making. **International Studies Quarterly**, c. 13. 190-222.
- _____. 1979. The causal nexus between cognitive beliefs and decision-making behavior: The 'operational code' belief system. **Psychological Models in International Politics**. ed. L. S. Falkowskiss. Boulder, CO, USA: Westview: 95-124.
- Gigerenzer, Gerd, Reinhard Selten. 2001. Rethinking Rationality. **Bounded Rationality: The Adaptive Toolbox. (Dahlem Workshop Reports Series)**. ed. Gerd Gigerenzer & Reinhard Selten. Cambridge, MA, USA: MIT Press.
- Göksu, Erkan. 2010. **Türkiye Selçuklularına Ordu**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Gray, Colin S. Autumn 1971. What Rand Hath Wrought. **Foreign Policy**. c. 4: 111-129.
- _____. 1981. National Style in Strategy: The American Example. **International Security**. c. 6: 21-47.
- _____. 1986. **Nuclear Strategy and National Style**. Lanham, MD, USA: Hamilton Press.
- _____. 1999. **Modern Strategy**, Oxford, UK: Oxford University Press.
- _____. 1999. Strategic Culture as Context: The First Generation Strikes Back. **Review of International Studies**. c. 25 (1): 49-69.
- _____. 2006. **Out of the Wilderness: Prime Time for Strategic Culture**. Defense Threat Reduction Agency. Washington DC, USA: National Institute Press.
- Güler, Ali. 2010. **Dehanın Kodları: Mustafa Kemal'i Atatürk Yapan Süreçler ve Birikim**. Ankara: Halk Kitabevi.
- _____. 2015. **Türk'ün Unutulan Yemini: Misâk-ı Millî**. İstanbul: Halk Kitabevi.
- Gürel, Ahmet, Bülent Türker. 2009. **Atatürk ve Unutulmaz Anıları**. İstanbul: Deniz Matbaası.
- Haas, Mark L. 2005. **The Ideological Origins of Great Power Politics, 1789-1989**. London, UK: Cornell University Press.
- Hanioğlu, M. Şükrü. 2011. **Ataturk: An Intellectual Biography**. Princeton, USA: Princeton University Press.

- Hanson, Victor D. 1989. **The Western Way of War: Infantry Battle in Classical Greece**. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Harrison, Richard W. 2001. **The Russian Way of War: Operational Art, 1904-1940**. Lawrence, KS, USA: University Press of Kansas.
- Headquarters, Department of the Army. 1986. **FM 100-15 Corps Operations**. Washington DC, USA.
- Hermann, Margaret G. 1980. Explaining Foreign Policy Behavior Using the Personal Characteristics of Political Leaders. **International Studies Quarterly**, c. 24 (1): 7-46.
- _____. 2001. How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework. **International Studies Review**. c. III (2): 47-81.
- Hermann, Margaret G., Thomas Preston, Michael D. Young. 1996. Who leads can matter in foreign policymaking: A framework for leadership analysis. **Annual meeting of the International Studies Association, 16-20 April 1996**. San Diego, USA.
- Hermann, Margaret G., Thomas Preston, Baghat Korany ve Timothy M. Shaw. 2001. Who Leads Matters: The Effects of Powerful Individuals. **International Studies Review**. c. III (2) :83-131.
- Heuser, Beatrice. February 2007. The Cultural Revolution in Counter-Insurgency. **Journal of Strategic Studies**. 2007, c. (1): 153-171.
- Hodgkinson, Gerard P. ve A. John Maule. 2002. The Individual in the Strategy Process: Insights from Behavioural Decision Research and Cognitive Mapping. Ed. Anne S. Huff, Mark Jenkins. **Mapping Strategic Knowledge**: 196-219.
- Hoftstede, Geert, Gert Jan Hoftstede ve Michael Minkov. 2005. **Cultures and Organizations: Software of the Mind**. 2nd Edition, New York, NY, USA: Mc. Graw Hill.
- Holsti, Ole R. 1970. The operational code approach to the study of political leaders: John Foster Dulles' philosophical and instrumental beliefs. **Canadian Journal of Political Science**, c. 3: 123-157.
- _____. 1977. **The 'Operational Code' as an Approach to the Analysis of Belief Systems**. Final report to the National Science Foundation, grant no. SCO 75-14368. Durham, NC, USA: Duke University.
- Hopkins, Raymond F., Richard C. Mansbach. 1973. **Structure and Process in International Politics**. New York, NY, USA: Harper & Row Publishers.
- Howard, Michael. 1984. The British Way in Warfare: A Reappraisal. **The Causes of War and Other Essays**. ed. M. Howard. London, UK: Unwin: 189-207.

- Hudson, Valerie M. 1997. Culture and Foreign Policy: Developing a Research Agenda. **Culture and Foreign Policy**. ed. Valerie M. Hudson. Boulder, CO, USA: Lynne Rienner Publishers.
- Huff, Anne S. 1990. Mapping strategic thought. **Mapping Strategic Thought**. ed. Anne Sigismund Huff. Chichester, New Hampshire, USA: John Wiley Publications: 11-49.
- Imanuel Geiss. 1967. **July 1914: The Outbreak of the First World War: Selected Documents**. New York: W.W. Norton.
- International Crisis Behavior Project. 2017. **Department of Political Sciences**. Duke University. [http:// www.cidcm.umd.edu/icb/dataviewer/](http://www.cidcm.umd.edu/icb/dataviewer/). [08.09.2017].
- Itzkowitz, Norman. 2008. **Osmanlı İmparatorluğu ve İslâmî Gelenek**. çev. İsmet Özel. 4. bs. İstanbul: Şule Yayınları.
- İnalcık, Halil. July 1995. Land Problems in Turkish History. **Muslim World**. c. XLV: ss. 221-228.
- _____. 2014. **Devlet-i Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, Afet. 2007. **Atatürk Hakkında Hatıra ve Belgeler**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnan, Ali Mithat. 1996. **Atatürk'ün Not Defterleri**. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Jackson, John B. 1984. **Discovering the Vernacular Landscape**. New Haven, USA: Yale University Press.
- Jackson, Peter. 1980. A plea for cultural geography. **Area**. c. 12 (2): 110-113.
- James, William. 1906. Giovanni Papini and the Pragmatist Movement in Italy. **Journal of Philosophy**. c. 3 (13): 337-341.
- _____. 2012. **Pragmatism: A New Name for Some Old Ways of Thinking**. Revisited Edt. Mineola, NY, USA: Dover Publications.
- Johnson, Jeannie L. 2006. **Strategic Culture: Refining the Theoretical Construct**. Fort Belvoir, VA, USA: Advanced Systems and Concepts Office.
- _____. 2008. **Strategic Culture: Toward a Standard Methodological Approach**. Defense Threat Reduction Agency. Washington DC, USA: National Institute Press,.
- Johnston, Alastair Iain. Spring 1995. Thinking about Strategic Culture. **International Security**. c. 19 (4): 32-64.
- _____. 1998. **Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History**. Princeton, USA: Princeton University Press.

- _____. 1999. Strategic Cultures Revisited: Reply to Colin Gray. **Review of International Studies**. c. 25: 519-523.
- Jones, David R. 1990. Soviet Strategic Culture. **Strategic Power: USA/USSR**. ed. C.G. Jacobsen. New York, NY, USA: St Martin's Press: 35-49.
- Karal, Enver Ziya. 1981. **Atatürk'ten Düşünceler**. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Karakoç, Ercan. 2011. Lozan Barış Konferansı ve Montrö'de Boğazlar Meselesi. **Türk Boğazları**. ed. Nur Jale Ece, Hasan Kanbolat, Girayhan Alpdoğan. İstanbul: Engin Yayıncılık: 192-207.
- Karaosmanoğlu, Ali L. Fall 2000. The Evolution of the National Security Culture and Military in Turkey. **Journal of International Affairs**. c. 54 (1): 199-216.
- _____. 2011. Transformation of Turkey's Civil-Military Relations: Culture and International Environment. **Turkish Studies**. c. 12 (2): 253-264.
- Katzenstein, Peter. 1997. Introduction: Asian Regionalism in Comparative Perspective. **Network Power: Japan and Asia**. ed. Peter Katzenstein ve Takashi Shiraishi. Ithaca, NY, USA: Cornell University Press: 1-44.
- Kautilya. 2000. **The Arthashastra**. trans. R. Shamasastri. Bangalore: Penguin Books India.
- Keck, Schelli. 2017. The Operational Code of Nikita Khrushchev Before and After the Cuban Missile Crisis. http://socialscience.net/docs/operational_code_khrushchev.pdf. [10.12.2017].
- Kılıç Ali. 1955. **Atatürk'ün Hususiyetleri**. İstanbul: Sel Yayınları.
- Kırık, Hikmet ve Oya Morva. 2016. **Cumhuriyet ve Pragmatizm: Yazılmamış Kuram**. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Kierman, Frank A., Jr ve John K. Fairbank. 1986. **Chinese Ways in Warfare**. New York, NY, USA: Harvard University Press.
- Klein, Bradley S. 1988. Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics. **Review of International Studies**. c. 14: 133-148.
- Körpe, Özgür. 2013. **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayaklanmalar**. İstanbul: Parola Yayınları.
- Kupchan, Charles A. 1994. **The Vulnerability of Empire**. Ithaca, NY, USA: Cornell University Press.
- Lahi, Aynur. 2012. Stratejik Kültür ve Dış Politika: AB ve ABD'nin Kosova politikalarının analizi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Lamantia, Joe. 2007. **Text Clouds: A New Form of Tag Cloud?** <http://www.joelamantia.com/tag-clouds/text-clouds-a-new-form-of-tag-cloud>. [09.10.2018].
- Lantis, Jeffrey S. Fall 2002. Strategic Culture and National Security Policy. **International Studies Review**. c. 4 (3): 92-93.
- _____. 2006. **Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism**. Defense Threat Reduction Agency. Washington DC, USA: National Institute Press.
- Layton, Peter. March 2003. The New Arab Way of War. **Proceedings**. c. 129 (3): 62-65
- Leites, Nathan C. 1951. **Operational Code of the Politburo**. New York, NY, USA: RAND Corporation.
- Leites, Nathan C. 1953. **A Study of Bolshevism**. Glencoe, Scotland, UK: Free Press.
- Lewis, Adrian. 2007. **The American Culture of War: The History of U.S. Military Force from World War II to Operation Iraqi Freedom**. New York, NY, USA: Routledge Taylor&Francis Group.
- Liddell Hart, Basil H. 1932. **The British Way in Warfare**. London, UK: Faber & Faber.
- _____. 1938. **Through the Fog of War**. New York, NY, USA: Random House.
- Longhurst, Kerry. 2005. **Germany and the Use of Force: The Evolution of Germany Security Policy 1990-2003 (Issues in German Politics)**. Manchester, UK: Manchester University Press.
- Ludwig, Arnold, M. 2002. **King of the Mountain : The Nature of Political Leadership**. Lexington, KY, USA: The University Press of Kentucky.
- Lynn, John A. 2003. **Battle: A History of Combat and Culture from Ancient Greece to Modern America**. Boulder, CO, USA: Westview Press.
- Macmillan, Alan. 1995. Strategic Culture and National Ways in Warfare: The British Case. **Journal of the Royal United Services Institution**. c. 140: 33-38.
- Mango, Andrew. 1999. **Ataturk**. London, UK: John Murray Publishers.
- Marx, Karl. 1994. **The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte**, New York, NY, USA, International Publishers Co.
- McClelland, Charles. 1999. **World Event/Interaction Survey, 1966-1978**, ICPSR (Inter-university Consortium for Political and Social Research) Nr. 5211. Ann Arbor, MI, USA: ICPSR.
- McManus, John C. 2004. **The Americans at D-Day**. New York, NY, USA: Tom Doherty.

- Melek, Abdurrahman. 1986. **Hatay Nasıl Kurtuldu?** 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Miles, Matthew B., Michael A. Hubermann. 1994. **Qualitative Data Analysis: An Expanded Source Book**. 2. bs., Thousand Oaks, USA: Sage Publications.
- Mondak, Jeffery J., Damarys Canache. 2014. Personality and Political Culture in American States. **Political Research Quarterly**. c. 67 (1): 26-41.
- Morgan, Forrest E. 2003. **Compellence and the Strategic Culture of Imperial Japan: Implications for Coercive Diplomacy in the Twenty-First Century**. Westport, CT, USA: Praeger Publishers.
- Morgan, Michael. 2014. **Medyaya Karşı George Gerbner**. çev. Veysel Batmaz, Güneş Ayas, İsmail Kovacı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mufti, Malik. 2009. **Daring and Caution in Turkish Strategic Culture: Republic at Sea**. New York, NY, USA: Palgrave Macmillan.
- Neuman, W. Lawrence. 2014. **Toplumsal Araştırma Yöntemleri**. 7. bs. çev. Sedef Özge. Ankara: Yayın Odası Yayınları.
- Novak, Joseph D., D. Bob Gowin. 1984. **Learning How to Learn**. New York, NY, USA: Cambridge University Press.
- Ökte, Zekai, Ertuğrul, Tülay Duran. 1995. **The Opinions Remarks, Speeches, and Statements of Ghazi Mustafa Kemal Atatürk (1920-1938)**. İstanbul: The Foundation For Establishing And Promoting Center For Historical Research And Documentation.
- Önal, Sami. 2002. **Hüsrev Gerede'nin Anıları: Kurtuluş Savaşı, Atatürk ve Devrimler**. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Özalp, Kâzım, Teoman Özalp. 1998. **Atatürk'ten Anılar**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Poore, Stuart. April 2003. What is the Context? A Reply to the Gray-Johnston Debate on Strategic Culture. **Review of International Studies**. c. 29 (2):
- Rosenau, James N. 1987. Roles and role summaries in foreign policy. **Role Theory and Foreign Policy Analysis**. ed S. G. Walker. Durham, NC, USA: Duke University Press: 44-65.
- Samuel P. Huntington. 1957. **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations**. New York, NY, USA: Belknap Press.
- Sawyer, Ralph D. 2007. **The Seven Military Classics Of Ancient China (Including Art of War)**. Reprint Edition. New York, NY, USA: Basic Books.
- Schafer, Mark. 2000. Issues in Assessing Psychological Characteristics at a Distance: An Introduction to the Symposium. **Political Psychology**. c. 21 (3): 511-528.

- Schmiegelow, Michele, Henrik Schmiegelow. 1989. **Strategic Pragmatism: Japanese Lessons in the Use of Economic Theory**. New York, NY, USA: Praeger.
- Scobell, Andrew. 2003. **China's Use of Military Force: Beyond the Great Wall and the Long March**. New York, NY, USA: Cambridge University Press.
- Snyder, Jack L. 1977. **The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations**. Santa Monica, CA, USA: Rand Corporation.
- _____. 1984. **The Ideology of the Offensive: Military Decision Making and the Disasters of 1914**, Ithaca, NY, USA: Cornell University Press.
- _____. 1990. The Concept of Strategic Culture: Caveat Emptor. **Strategic Power: USA/USSR**. ed. C.G. Jacobsen. New York, NY, USA: St Martin's Press: 35-49.
- Sondhaus, Lawrence. 2006. **Strategic Culture and Ways of War**. New York, NY, USA: Routledge Taylor&Francis Group.
- Soyak, Hasan Rıza. 2014. **Atatürk'ten Hatıralar**. 8. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sökmen, Tayfur. 1992. **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Strachan, Hew. 1994. The British Way in Warfare. **The Oxford Illustrated History of the British Army**. ed. D. Chandler. Oxford, UK: Oxford University Press: 417-434.
- Sun-Tzu. 2009. **The Art of War**. trans. Lionel Giles (First in 1910). Seattle, WA, USA: Thrifty Books.
- Şükrü, Tezer. 1995. **Atatürk'ün Hatıra Defteri**. 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tresch, Tibor Szvircsev ve Andreas Wenger. 2012. **Sicherheit 2012: Aussen-, Sicherheits- und Verteidigungspolitische Meinungsbildung im Trend**. Zürich, Schweiz: ETH Zürich.
- Türk Dil Kurumu. 2009. **Büyük Türkçe Sözlük**. Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi. [09.04.2017]. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfiler.meclis_donemleri?v_meclisdonem=0
- Uz Zaman, Rashed. 2009. Strategic Culture: A 'Cultural' Understanding of War. **Comparative Strategy**. c. 28: 68-88.
- Üçüncü, Uğur. Bahar 2016. Birinci Dünya Savaşı'nda Mustafa Kemal Paşa'nın Osmanlı Ordusu'ndaki Alman Subaylarına Bakışı. **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi OTAM Dergisi**. c. 39: 241-

267 (Atatürk'ün Yeni Gün'e yazdığı görüşler, Yeni Gün, 15 Teşrin-i Evvel 1335/15 Ekim 1919. No: 208: 2).

Ünaydın, Ruşen Eşref. 1957. **Atatürk'ten Özdeyişler**. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

_____. 2002. **Hatıralar**. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Ünder, Hasan. Aralık 1999. 30'ların Ders Kitaplarından ve Kemalizm'in Kaynaklarından Biri Millet-i Müsellaha ve Medeni Bilgiler. **Tarih ve Toplum**. c. 32 (192): 48-56.

_____. 2001. Goltz, Millet-i Müsellaha ve Kemalizm'deki Spartan Ögeler. **Tarih ve Toplum**. c. 35 (206): 45-54.

Van Evera, Stephen. 1984. The Cult of the Offensive and the Origins of the First World War. **International Security**, c. 9 (1): 58-107.

Vladimir, Minorsky. 1998. **Musul Sorunu**. İstanbul: Avesta Yayıncılık.

Volkan, Vamık ve Norman Itzkowitz. 1984. **The Immortal Atatürk: A Psychobiography**. Chicago, IL, USA: University of Chicago Press.

Von Clausewitz, Carl. 1999. **Savaş Üzerine**. çev. H. Fahri Çeliker. İstanbul: Özne Yayınları.

Von Der Goltz, Colmar Freiherr. 1883. **Das Volk in Waffen, Ein Buch über Heerwesen und Kriegführung unserer Zeit**. Berlin: R.v. Decker.

Walker, Stephen G. 1977. The Interface between Beliefs and Behavior: Henry Kissinger's Operational Code and the Vietnam War. **Journal of Conflict Resolution**. c. 21 (1): 129-168.

_____. 1983. The Motivational Foundations of Political Belief Systems. **International Studies Quarterly**. c. 27 (2): 179-202.

_____. 1990. The Evolution of Operational Code Analysis. **Political Psychology**. c. 11. 403-418.

Walker, Stephen G., Schafer, Mark. 2000. The Political Universe of Lyndon B. Johnston and His Advisors: Diagnostic and Strategic Propensities in Their Operational Code. **Political Psychology**. c. 21. 529-543.

_____. 2007. Theodore Roosevelt and Woodrow Wilson. **Political Psychology**. c. 28: 747-776.

_____. 2010. Dueling with Dictators: Explaining the Strategic Interaction Patterns of U.S. Presidents and Rogue Leaders. **Rethinking Foreign Policy Analysis: States, Leaders, and the Microfoundations of Behavioral International Relations**. ed. Stephen G. Walker, Akan Malici, and Mark Schafer. New York, NY, USA: Routledge: 223-244.

- Walker, Stephen G., Mark Schafer, Michael D. Young. 1998. Systematic procedures for operational code analysis: Measuring and modeling Jimmy Carter's operational code. **International Studies Quarterly**. c. 42 (1): 175-189.
- _____. 1999. Presidential Operational Codes and the Management of Foreign Policy Conflicts in the Post-Cold War World. **Journal of Conflict Resolution**. c. 43 (5): 610-625.
- _____. 2003. Profiling the Operational Codes of Political Leaders. **The Psychological Assessment of Political Leaders: With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton**. ed. Jerrold M. Post. Ann Arbor: University of Michigan Press: 215-245.
- Waltz, Kenneth N. 1979. **Theory of International Relations**. Reading, MA, USA: Addison-Wesley.
- Weick, Karl E., Michael G. Bougon. 1986. Organizations as Cognitive Maps: Charting Ways to Success and Failure. **The Thinking Organization**. ed. H.P. Sims, Dennis A. Gioia. San Francisco, CA, USA: Jossey-Bass: 102-135.
- Weigley, Russell F.. 1973. **The American Way of War: A History of United States Military Strategy and Policy**. New York, NY, USA: Macmillan.
- Yıldız, Gültekin. 2010. 'Sultanın Ordusu'ndan 'Askerî Bürokrasinin Devleti'ne, **Türkiye Günlüğü**. c. 101: 108-122.
- Zhang, Tiejun. 2002. Chinese Strategic Culture: Traditional and Present Features. **Comparative Strategy**. c. 21 (2): 73-90.
- Zhou, Chao, Aurélien Béné. 2008. From the crowd to communities: New interfaces for social tagging. **8th International Conference on the Design of Cooperative Systems Proceedings, May 20-23, 2008**. Carry-le-Rouet Provence, France: ACM Press: 242-249.
- Zuber, Terence. 2003. **Inventing the Schlieffen Plan: German War Planning 1871-1914**. Oxford, USA: Oxford University Press.

ÖZ GEÇMİŞ

Doğum Tarihi : 1975.

Doğum Yeri : Fatsa.

Öğrenim Durumu :

Lisans : Sistem Mühendisliği, Kara Harp Okulu, 1997.

Yüksek Lisans : 2010-2012 Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.

Yayınlar :

1. Körpe, Özgür, Hikmet Kırık. Kasım 2018. Bir Pragmatik Eylem Düşüncesi Olarak Taarruz Ruhu ve Atatürk'ün Taarruzi Söylemi. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**. c. 28: 229-273, ISSN: 1305-4740.
2. Körpe, Özgür, Hikmet Kırık. 2018. Türk Stratejik Kültüründe Süreklilik ve İnce Ayar Davranışları: Misak-ı Millî Kavramının Yorumlayıcı İçerik Analizi. **International Conference on Empirical Economics and Social Science (ICEESS'18) Proceedings, June 27-28, 2018**. ISBN:978-605-68187-3-8. Bandırma: Onyediy Eylül University.
3. Körpe, Özgür. Aralık 2016. Stratejik Kültür ve Güncel Kuramsal Tartışmalar. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**. c. 24: 147-825, ISSN: 1305-4740.
4. Körpe, Özgür. 2013. **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayaklanmalar (1800-1938)**. İstanbul: Paraf Yayınları. ISBN: 978-605-521-8638.
5. Körpe, Özgür. 2013. Doğu Türkistan'da Yeni Nesil Çatışmanın İki Boyutu: Şiddet Dışı ve Silahlı Mücadelelere İlişkin Stratejik Bir Analiz. **Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları**. ed. R. Kutay Karaca. İstanbul: Bilgesam Yayınları: 15-55. ISBN: 978-605-86097-4-7.
6. Körpe, Özgür. Haziran 2011. Osmanlı Ordu Teşkilatında Akıncı Ocağının Yeri ve Çağdaş Türk Silahlı Kuvvetlerine Etkileri. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**. c. 13: 125-165, ISSN: 1305-4740.
7. Körpe, Özgür. Şubat 2011. Türkiye'nin Enerji Arz Güvenliği ve Kaynak Çeşitlendirmesinde Hazar Bölgesinin Önemi. **Enerji Güvenliği Paneli bildirisi**, İstanbul: Harp Akademileri Yayınları.